

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentariorvm, Ac Disputationvm, In Tertiam Partem
Divi Thomae. Tomi Qvinque**

Mysteria Vitæ Christi, Et Utrivsqve Adventvs Eivs Accurata Disputatione Ita
complectens, vt & Scholasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi
Concionatoribus vsui esse poßit

Suárez, Francisco

Moguntiaë, M.DC.XVI.

6 V. iudiciaria potestas Christi se extendat ad Angelos

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94022)

ARTICVLVS V.

Vtrum post iudicium, quod agitur in presenti tempore, restet aliud iudicium.

324.
q. d. 47 q. 1.
ar. 1 q. 1. Et
4. contra c.
95. pri. & op.
3. c. 249. Et
op. 10 ar. 27.
Et 1. 30. lect.
3. prin.

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod post iudicium, quod in presenti tempore agitur, non restet aliud iudicium generale. Post vltimam enim retributionem premiorum & poenarum frustra adhibetur iudicium. Sed in hoc presenti tempore fit retributio premiorum & poenarum: dicit enim Dominus Latroni in cruce Lu. 23. Hodie mecum eris in paradiso & Lu. 16. dicitur, quod mortuus est dies, & sepultus est in inferno. Ergo frustra expectatur finale iudicium.

2. Præterea. Nabum primo dicitur secundum aliam litteram: Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed in hoc tempore Dei iudicium exercetur & quantum ad temporalia, & quantum ad spiritualia. Ergo videtur, quod non sit expectandum aliud finale iudicium.

3. Præterea. Premium & poena respondent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, nisi in quantum est instrumentum: ergo nec premium seu poena debetur corpori, nisi propter animam. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quod homo puniatur, aut puniatur in corpore: præter illud, quod nunc puniuntur aut præmiantur anime.

Sed contra est, quod dicitur Ioann. 12. Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Erat ergo quoddam iudicium in nouissimo die præter iudicium, quod nunc agitur.

Respondet dicendum, quod iudicium de aliqua re mutabili perfecte dari non potest ante eius consummationem: sicut iudicium de aliqua actione qualis sit, perfecte dari non potest, antequam sit consummata. Et in se & in suis effectibus: quia multa actiones videntur esse vitales, que ex effectibus demonstrantur nocua. Et similiter de homine aliquo iudicium perfecte dari non potest, quoad eius vita terminetur, eo quod multipliciter potest mutari de bono in malum, aut de malo in melius, aut de malo in perus. Vnde Apostolus dicit Heb. 9. quod hominibus statutum est semel mori, post hoc autem iudicium. Sciendum tamen, quod licet per mortem vita hominis temporalis terminetur secundum se, remanet tamen ex futuris, secundum quod dependet. Vno quidem modo, secundum quod adhuc vivit in memoria hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonas fama, vel male. Alio modo in filiis, qui sunt quasi aliquod patris (secundum illud Eccl. 7. stasfic. trigesimo capit. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se) & tamen multorum donorum sunt mali filij, & de contrario. Tertio modo, quantum ad effectum suorum operum: sicut ex deceptione Arrij, & aliorum seductorum, pulchritudo in fidelitas usque ad finem mundi: & usque tunc proficit fides ex predicatione Apostolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorifice traditur sepulture, quandoque vero relinquitur in sepulchro, & tandem incineratum omnino resolvitur. Quinto modo quantum ad ea in quibus homo suum affectum desinit: puta in quibuscumque temporibus rebus, quarum quedam citius finiuntur, quedam diutius durant. Omnia autem hac subduntur existimationi iudicij diuini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifestum iudicium haberi non potest, quamdiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die, in quo perfecte, id quod ad vnumquemque hominem pertinet quocumque modo, perfecte & manifeste iudicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod opinio quorundam fuit, quod anime Sanctorum non præmiantur in celo, nec anime

A damnatorum puniuntur in inferno, usque ad diem iudicij. Quod quidem apparet falsum ex hoc, quod Apostolus 2. ad Cor. 5. dicit, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & presentes esse ad Dominum: quod est iam non ambulare per fidem, sed per speciem, ut patet ex his que subsequuntur. Hoc autem est videre Deum per essentiam, in quo consistit vita eterna: ut patet Ioan. 17. Vnde manifestum est, animas à corporibus separatas esse in vita eterna: Et ideo dicendum est, quod post mortem quantum ad ea, que sunt anime, homo sortitur quandam immutabile statum. Et ideo quantum ad premium anime, non oportet ulterius differri iudicium. Sed quia quedam alia sunt ad hominem pertinentia, que toto temporis cursu aguntur, que non sunt aliena à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in iudicio adduci. Licet enim homo secundum hæc non mereatur, neque demereatur: tamen pertinet ad aliquod eius premium vel poenam. Vnde oportet hæc omnia affirmari in finali iudicio.

Ad secundum dicendum, quod Deus non iudicat bis in idipsum, id est, secundum idem: sed secundum diuersa non est inconueniens Deum bis iudicare.

Ad tertium dicendum, quod licet premium, vel poena corporis dependeat ex premio, vel poena anime: tamen quia anima non est mutabilis, nisi per accidens propter corpus, statim separata à corpore habet statum immutabilem, & accipit suum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitatis subiectum usque ad finem temporis. Et ideo oportet, quod tunc recipiat suum premium, vel poenam, in finali iudicio.

COMMENTARIVS.

Diuis Thomas in titulo vnum supponit, scilicet, fieri in presenti tempore priuatum iudicium: aliud vero inquit, ac probat, scilicet futurum aliquando vniuersale iudicium, & quoniam de vtraque re fufius disputaturi sumus, & sententia D. Tho. satis perspicua est in textu, ideo hic nihil addendum superest. Quæstio vero grauis quam D. Th. attingit in fol. ad 1. an anime iustorum statim ac separantur à corpore, & sunt plene purgatae, videant Deum ante diem iudicij, non est hoc loco disputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iudicaria potestas Christi se extendat ad Angelos.

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod potestas Christi iudicaria, non se extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quam mali iudicati sunt a principio mundi, quando quibusdam cadentibus per peccatum, alij sunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati sunt, non indigent iterum iudicari. Ergo potestas iudicaria Christi non se extendit ad Angelos.

2. Præterea. Non est eiusdem iudicare, & iudicari. Sed Angeli venient cum Christo iudicaturi, se undum illud Mat. 25. Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur quod Angeli non sint iudicandi à Christo.

3. Præterea. Angeli sunt superiores alijs creaturis. Si ergo Christus est index non solum hominum, sed etiam Angelorum, pari ratione erit index omnium creaturarum. Quod videtur esse falsum, cum hoc sit proprium providentiæ Dei. Vnde dicitur Job. 34. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est: Non ergo Christus est index Angelorum.

DISPUTATIO LII.

In duas Sectiones distributa.

De iudiciaria Christi potestate, atq. eius usus.

Expediimus superioribus disputa-
tionibus omnia, quæ de priori ad-
uentu Christi, totoque illius progres-
su ab incarnatione ex Virgine matre,
vsque ad reditum in calum ad Patrē,
dicenda occurrerant: postulat ergo doctrinæ ordo,
& complementum, vt de posteriori Christi aduen-
tu disseramus. Quia verò huiusmodi aduentus in
iudiciaria potestate Christi Domini nititur, idcirco
disputatio de hac potestate nobis præmittenda est,
quæ in hunc etiam locum à nobis est in superiori-
bus reiecta: tum vt D. Thom. teneamus ordinem:
tum etiam, quia vsus huius potestatis maxime vi-
detur Christo conuenire in statu gloriæ. Nam de
priori aduentu ipse dixit Ioan. 3. Non misit Deus filium
suum in mundum vt inducat mundum: sed vt saluet mun-
dum per ipsum. Dicemus igitur, quæ ratione data sit
Christo hæc potestas, & quid illa sit, & quinam vsus
eius, ac deniq. quando haberi, seu exerceri con-
perit.

SECTIO I.

Quæ sit potestas iudicandi Christo data: & quam ob
causam, & ex quo tempore.

Sensus huius quæstionis, & omnium, quæ in se-
quentibus disputationibus explicandæ sunt, est
de Christo secundum humanitatem specificatiue,
an illi, vel secundum illam data sit Christo iudican-
di potestas. Vbi primo referri posset error eorum,
qui generatim negat futurum esse iudicium de hu-
manis actibus. Nam si Deus ipse iudicaturus nõ est,
nec per humanitatem iudicabit. Fuerunt autem in
eo errore omnes Gentiles, qui vel animi immor-
talitatem, vel Diuinam prouidentiam ignorarunt,
contra quos alijs in locis agendum est, & valere pos-
sunt multa ex iis, quæ de resurrectione diximus.
Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodem versati
sunt errore, vt Gnostici, Borboriani, Manichæi, &
alii, vt videre licet in Philastro, Prateolo, & Castro.
Antiquiores enim Patres recensentes horum hære-
ticorum errores, nullam huius mentionē fecerunt:
est autem valde verisimile, in eum incidisse. Nega-
bant enim libertatem arbitrij, Deumque faciebant
malorum auctorem, & alia similia docebant, ex
quibus omnis ratio, & necessitas Diuini iudicij ma-
nifeste tollitur. Contra hanc verò hæresim afferemus
apertissima testimonia scilicet sequenti, & in sequenti
disp. sect. 1.

Secundo referri hic solet opinio Scoti in 4. dist. *Secundum*
48. quæst. 1. negantis, Christo datam esse potestatem
iudicandi. Quæ potest fundari in verbis eiusdem
Christi, *Sedere ad dexteram meam, vel sinistram non est*
meum dare vobis. Ex quibus colligi etiam potest ratio:
quia iudicium includit voluntatem efficacem re-
tribuendi talem, ac tantam penam, vel præmium
pro iis, aut illis operibus bonis, aut malis: sed pote-
stas definiendi singulis operibus talem retributio-
nem, & potestas etiam conferendi tale præmium
non conuenit Christo secundum humanitatem, sed
est proprium Diuinæ voluntatis, ac potestatis: ergo
Christus secundum humanitatem, non habet hæc
potestatem. Sed quamuis Scotus in modo proce-
dendi illius quæstionis videatur D. Thom. senten-
tiam reprehendere: tamen re ipsa nihil diuersum
sentit, neque sentire potuit. Quia vix est hic locus o-
pinio-

A Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1. Corin. 6. An nescitis
quoniam Angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt
vni authoritate Christi. Ergo multo magis Christus habet iu-
diciariam potestatem super Angelos.

Respondendo dicendum, quod Angeli sub sunt iudiciaria pote-
stati Christi, non solum quantum ad Diuinam naturam,
prout est Verbum Dei, sed etiam ratione humana natura.
Quod patet ex tribus: primo quidem, ex propinquitate natu-
re assumptæ ad Deum, quia, vt dicitur Hebr. 2. nusquam
Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: Et ideo
anima Christi magis est repleta virtute Verbi Dei, quam
aliquis Angelorum, vnde & Angelos illuminat: sicut Dion.
dicit. 7. cap. Cel. hierar. Vnde de eis habet iudicare. Secundo,
quia per humilitatem passionis humane in Christo meruit
exaltari super Angelos: ita, sicut dicitur Philipp. 2. vt in no-
mine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & in-
fernorum. Et ideo Christus habet iudiciariam potestatem,
etiam super omnes Angelos, & bonos & malos. In cuius si-
gnum dicitur Apocalyp. 7. quod omnes Angeli stabant in-
circuitu throni. Tertio ratione eorum, quæ circa homines
operantur: quorum Christus speciali quodam modo est caput.
Vnde dicitur Heb. 1. Omnes sunt administratores spiri-
tus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capi-
unt salutis. Sub sunt autem iudicio Christi, vno quidem mo-
do quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur,
quæ quidem dispensatio fit etiam per hominem Chri-
stum: cui Angeli ministrabant, vt dicitur Matth. 4. & à quo
dæmones petebant, vt in porcos mitterentur: vt dicitur Matth.
8. Secundo, quantum ad alia accidentalia præmia bonorum
Angelorum, quæ sunt gaudia, quæ habent de salute homi-
num: secundum illud Luc. 15. Gaudium erit coram Angelis
Dei super vno peccatore penitentiam agente: & etiam quan-
tum ad penas accidentales dæmonum, quibus torquentur
vel hic, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad
hominem Christum. Vnde Marc. 1. dicitur, quod demon cla-
mauit: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene: venisti ante tem-
pus perdere nos. Tertio, quantum ad præmium essenziale bo-
norum Angelorum, quod est beatitudo æterna: & quantum
ad penam essentiali Angelorum malorum, quæ est damna-
tio æterna. Sed hoc factum est per Christum, in quantum est
verbum Dei, à principio mundi.

D Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de iu-
dicio quantum ad præmium essenziale, & penam principa-
lem.

Cap. 3. fo. 1.

Ad secundum dicendum, quod sicut dicit August. in libr. de
Vera religione, licet spiritalis iudicet omnia: tamen iudica-
tur ab ipsa veritate. Et ideo licet Angeli, ex eo quod sunt spiri-
tuales, iudicent: iudicantur tamen à Christo, in quantum est
veritas.

Li. 3. c. 4. fo. 3.

Ad tertium dicendum, quod Christus habet iudicium non
solum super Angelos, sed etiam super administrationem to-
tius creature. Si enim (vt Aug. dicit in 3. de Trin.) inferiora
quodam ordine reguntur à Deo per superiora, oportet dicere,
quod omnia reguntur per animam Christi, quæ est supra om-
nem creaturam. Vnde & Apostolus dicit Heb. 2. Non enim
Angelis subiecit Deus orbem terræ futurum (scilicet subiectum
ei, de quo loquimur, id est Christo.) Nec tamen propter hoc
alium constituit Deus super terram: quia vnus & i-
dem est & Deus & homo, Dominus Iesus Chri-
stus. De cuius incarnationis mysterio
ad præsens dicta suffi-
ciant.

Litera est clara, de re verò ipsa dicemus postea.

pinionibus, cum catholica doctrina ferè sit manifesta.

Christo ut homini potestas ad iudicandum data

D Thom.

Añ. 10.

Añ. 17.

Potesis iudicandi Christi in humanitate data secundaria tantum & quasi ex commissione Dei.

Primò ergo certum est, Christo domino, quatenus homo est, seu in humanitate sua datam esse specialem potestatem ad ferendum iudicium in ijs, quæ pertinent ad præmium vel pœnam, æternam salutem, vel damnationem. Ita D. Thom. hic & in. 4. distin. 4. 8. ubi omnes Theologi idem docent. Et satis probatur testimonijs scripturæ explicatis in comment. art. 1. & 2. D. Thom. & testimonijs sanctorum Patrum, quæ in eorum explicatione retulimus: conuincitur etiam testimonio Petri Act. 19. Es precepit nobis predicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Vbi sermonem esse de Christo ut homine euidens est ex ipso contextu. Nam inmediate ante illa verba docuerat Petrus mysteria passionis, & resurrectionis Christi: & proxime post illa, docet, solum ipsum esse mediatorẽ, per quẽ peccatorũ remissionẽ consequimur. Itẽ verba illa Constitutus est à Deo, aperte declarant illud esse opus ad extra libere à Deo factũ, atq; adeo non conuenire Christo, ut Deo: sed vt homini. Pro ut apertissimè etiam declarauit Paulus Act. 19. dicens de Christo. In quo iudicaturus est orbem in equitate, in viro, in quo statuta fides præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Deniq; hoc ipsum euidenter conuincit, quæ infra dicemus de vniuersali iudicio. Ostendimus enim, ad illud faciendum iterum esse Christum in terram descensurum: ergo habet iudiciariam potestatem in humanitate, & per humanitatem exercendam. Nam si per solam Diuinitatem iudicaturus esset, non oporteret secundũ humanitatem descendere ad iudicandum. Rationes huius veritatis in commentarijs D. Tho. insinuatæ sunt, & statim amplius explicabuntur.

Secundo dicendum est, hanc potestatem Christo in humanitate datam non esse primariam, sed secundariam, & quasi ex commissione Dei datam, nihilominus esse veram, & propriam iudicandi potestatem. Priore partem docet Scotus supra, & illam tantum probat ratio ex eo adducta: sed immerito illam objicit contra D. Thom. cum expresse hic idem omnino doceat. Et probatur aperte. Quia primaria potestas iudicandi in causis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit: Primum independentiam ab omni superiori potestate: Secundo, supremam autoritatem in decernendis præmijs, vel pœnis singulorum hominum: Tertio, quod hæc potestas habeatur ex intrinsecis, & essentialibus principijs naturæ: hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus est, vt nequeant humanitati communicari. Omnis namque potestas, & actio humanitatis dependens est à Diuinitate, præmium, quæ, ac pœna singulis operibus debita, Diuina voluntate, ac sapientia taxata sunt, non humana, etiam ipsius Christi. Quia sicut Deus est supremus legislator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam spectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiam ante Christi incarnationem singulis operibus tam hominum, quam Angelorum certum, ac definitum præmium, vel pœna respondebat. Denique, quidquid potestatis habet Christus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, seu ex principijs illius: sed datum ei est vel propter vnionem ad Diuinam personam, vel propter infinitum meritum. Non potest ergo hæc potestas Christi vt hominis esse æqualis diuinæ, & consequenter neque primaria, & suprema: erit ergo secundaria, & subordinata Diuinæ potestati, & ab illa manans. Et hoc sensu dicitur esse, quasi delegata, & ex commissione Dei, quamuis sub alia ratione dici possit potestas ordinaria in suo ordine. Quia conuenit Christo ratione proprii muneris, & officij, quatenus est summus Sacerdos, ac spiritualis Rex, ratione cuius conuenit illi potestas excel-

lentiæ, vt in priori tomo diximus disp. 47. & 48. ubi fere omnia, & quæ diximus de Christi dominio, & potestate iurisdictionis, ad præsentem iudiciariam potestatem possunt accommodari.

Sed hinc oritur difficultas, propter quam postremam conclusionis partem proposui. Videtur enim sequi, hanc Christi potestatem non esse propriè iudiciariam, cum non tam sit ad proferendum iudicium, & sententiam: quam ad promulgandam sententiam à Deo latam: promulgare autem sententiã superioris iudicis; non est iudicare (vt per se constat) sed solum alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege sua, ac voluntate, statuit retributionem vnicuique operi respondentem. Vnde sit, vt omni homini in tali statu, & cum talibus operibus discedenti ex definito Dei decreto, ac iudicio, talis actanta pœna debeat: ergo sententia iam est lata Diuino iudicio. Nihil ergo superest per humanitatem agendum, nisi hoc solum, quod illa sententia promulgetur. Dices, etiam superesse, vt executioni mandetur. Sed contra primo, nam hoc etiam non fit iudicando: executores enim sententiæ, siue per se, siue per alios id faciant, non sunt iudices, sed iudicum ministri. Secundo, si loquamur de executione sententiæ quoad præmium bonorum, hæc immediate fit ab ipso Deo, solus enim ipse potest homini beatitudinem conferre, quæ est præmium bonorum operum. Si vero sit sermo de supplicio malorum, hæc non propriè mandatur executioni per humanitatem Christi, nisi solum quatenus per ipsam sententia supremi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nam statim ignis torquet damnatum, non vt instrumentum humanitatis Christi: sed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, absque actione humanitatis: sed solum, quia Deus non confert illam. Desperatio verò, & tristitia, quæ inde dimanant in damnato, minime proficiscuntur ab humanitate Christi, sed ab intrinsecis facultatibus cum concursu Dei. Ac denique, quidquid ministerij demones exhibent in hoc negotio, non tam est ex Christi imperio, quam ex æterna Dei lege, si de Diuino iudicio, ac sententiã illis conferret.

Nihilominus postrema pars conclusionis verissima, ac certissima est, nimirum, hanc Christi potestatem verè, propriè, & simpliciter esse iudiciariam potestatem. Quod in primis satis probant adducta in prima conclusione. Quia nisi hæc verè esset iudiciaria potestas, Christus homo non esset verè, ac propriè iudex, neque actus eius esset verum iudicium: falsum ergo esset, Patrem dedisse Filio potestatem iudicium faciendi, quia Filius hominis est, aut Christum esse constitutum iudicem uiuorum, & mortuorum. Secundo declaratur à simili: quia Christus vt homo, est verus Rex, & habet verum, excellentisque dominium creaturarum, quamuis in eo ordine non sit supremus, sed subordinatus regno, & dominio Diuinitatis: similiter habet Christus vt homo, veram potestatem iurisdictionis ad ferendas leges, & constituenda aliqua media ad salutem necessaria, quamuis secundum hanc potestatem subordinetur diuinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere veram potestatem iudiciariam inferiorem Diuina, illiq; subordinatam. Tertio declaratur ex re ipsa: nam in actu iudicandi multa considerari possunt. Primum est lex, quæ est veluti regula, ac mensura iudicij ferendi, iudiciumq; antecedit, & in præsentem est Diuina voluntas, quæ statuit, vt tali operi tanta pœna vel præmium respondeat, & hoc sine dubio factum non est per humanitatem Christi, sed lege mere Diuina, ac æterna stabilitum est: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam potestatem intrinsecè, ac necessario, nisi fortasse illa in ordine suprema sit. Aliud enim est legem ferre

Abiudicari

Responso Facultas Christo in humanitate ad iudicandum data vere ac propriè iudiciaria potestas.

Actus iudicandi quidam requiritur.

Ecl. 10. ferre

ferre, aliud verò secundum legem iudicari; quod est, quasi applicare legem ad opus, secundum merita causæ. Definire ergo præmium, vel pœnam operis ad legislatorem spectat. Quamquã ergo Christus secundum humanitatem, non habeat hanc potestatem, potest nihilominus habere veram potestatem iudicandi iuxta legem à Deo latam, atq; sanctam.

Secundo considerari potest in iudicio ipsa pronuntiatio sententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectum, quod est, talis cognitio causæ, quæ suo genere publica sit, & sufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vnde erit cognitio, sequitur hoc dictamen practicum, nimirum hanc esse tali præmio, vel pœna dignum, consideratis eius operibus, & cum æterna Dei lege, mensuraque collatis. Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia nisi hæc accedat, non obstante illo dictamine, poterit non ferri sententia promeritorum dignitate vel dispensando, vel condonando, si iudex sit supremus, aut simul sit Dominus, vel iudiciaria potestate abutendo: est ergo necessaria voluntas absoluta, & efficax, qua iudex vult hominem recipere præmium, vel pœnam iuxta illud dictamen, quod ex cognitione causæ resultauit. Quia verò hæc voluntas non erit satis, nisi sit efficax, requiritur, vt non solum à voluntate, sed etiam à potestate superiori, & iurisdictionis proficiatur. Præter hæc autem nihil aliud ad verum actum iudicij secundum se requiri potest, aut intelligi necessarium: sed ad summum respectu aliorum, interuenire potest manifestatio sententiæ, seu dictaminis: aut voluntatis iudicis, quæ fieri non potest, nisi per aliquam locutionem, vel sensibilem, si fiat ad homines, vel internam, & spiritualem, si ad Angelos, vel ad animas fiat. Hæc autem omnia vere, ac propriè in Christo homine inueniuntur. Nam in primis in eo est perfecta cognitio totius causæ, id est, omnium humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac mensuræ, qua metienda sunt. Nam licet solus Deus ex se, & essentialiter cognoscat à priori æquitatem, & iustitiam sui iudicij, quia solus ex se habet dictare, & definire, quid vnicuique operi tribuendum sit: ratione tamen vnionis, datum est animæ Christi, vt in Verbo sufficienter videat hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatemque, ac iustitiam eius. Si cut autem cognitio Dei, hoc ipso quod Dei est, summæ autoritatis & publicæ ac manifestæ veritatis est, & ideo per se sufficit ad iudicium ferendum: ita cognitio animæ Christi hoci ipso, quod est Diuinæ personæ in natura assumpta, habet sufficientem autoritatem, & veritatem manifestam ad iudicium ferendum, ex dignitate personæ participatam. Quia ab illa habet, vt nec falli possit, nec fallere, maxime cum eam cognitionem habeat ex clara, & perfecta Dei visione. Deinde potest etiam esse in Christo voluntas efficax, vt retribuatur vnicuique iuxta opera sua, quia hæc voluntas iusta est, & non superat Christi potestatem. Nam, licet voluntas humana Christi pendeat à Diuina: semper tamen sunt conformes, & ideo, quidquid Christus vt homo absolute vult, infallibiliter fit: hoc ergo satis est vt possit efficaciter velle & malorum pœnam, & bonorum præmium: præterquam quod etiam efficacia sua potest hæc aliquomodo efficere, vel imperare, vt postea dicam. Præterea est in Christo vt homine potestas quædam dominij, & iurisdictionis in vniuersos homines, & Angelos, ratione cuius, sicut potest eis imperare, & compellere eos, vt iussa capessant: ita etiam potest iuridicè, & tanquam potestatem habens dictare, ac velle, quid vnicuique homini retribuendum sit iuxta opera sua. Potest deniq; hanc suam voluntatem, & iudicium ita proferre, ac manifestare alijs, vt ex vi illius ceteri compellantur, ei subesse, ac parere. Quia, licet in eo non sit suprema

potestas, est quædam eminens participatio eius, atque illi in omnibus conformis, eiq; subordinata, sicut causa secunda primæ, & sicut organum, & instrumentum coniunctum principali agenti. Hæc ergo sufficiunt, vt in Christo sit propria, vera iudiciaria potestas.

Tertio considerari potest in iudicio aliquid veluti consequens sententiæ iudicis, nimirum executio ipsius sententiæ, & hæc non oportet fieri per se, ac propriè per iudiciariam potestatem, neq; immediate ab ipso iudice: sed satis est, quod in iudice sit vis, & potestas imperandi talem executionem: quæ vis & efficacia in vnoquoque iudice erit proportionata potestati eius. Nam in supremo, ac principali iudice, scilicet Deo, qui habet hanc potestatem in eminentissimo perfectionis gradu, tanta est hæc efficacia, vt ex vi solius voluntatis eius infallibiliter sequatur effectus, eo modo, quo ipse vult: at verò in Christo vt homine, sicut est potestas iudiciaria secundaria, ita sufficit efficacia voluntatis, & imperij etiam secundaria, & per modum instrumenti Diuinæ voluntatis, & hoc modo, potest Christus etiam voluntate humana, vel præmium beatitudinis iustus conferre, vel damnatos compellere, vt debitas luant pœnas. Nihil ergo Christo deest ad veram, & propriam iudiciariam potestatem. Et difficultas, quæ in contrarium obiciebatur ex dictis soluta est, Quia licet Christus, vt homo proferendo, ac promulgando sententiam suam, simul Diuinam sententiam promulget, quia sunt omnino conformes, vel potius quia sunt vna, sicut actio instrumenti, & principalis agentis vna est: tamen non illam promulgat solum vt recitans: sed etiam vt potestate sua imperas, & faciens, Quia nihil repugnat, Deum hæc potestatem communicare eo modo, quo expositum est.

Ex dictis colligitur primo, quæ sit hæc Christi potestas. Est enim inferior Diuina, & hoc sensu dici potest ministerialis: tamen est suprema inter omnes quæ creaturis communicata sunt, & hoc modo vocari potest potestas iudiciaria singularis excellentiæ. Nam, si considerentur omnia, quæ ad hanc potestatem in Christo concurrunt, in omnibus habet singularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem sunt, scientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, seu iurisdictionis, potestas, ac efficacia voluntatis, de quibus omnibus superiori modo latissime dictum est. Vnde etiam constat, hanc potestatem sub hac ratione, & perfectione esse Christo propriam. An verò inferiori modo alijs communicetur, dicemus postea agentes de iudicio vniuersali.

Secundo colligitur, quo titulo conueniat Christo hæc iudiciaria potestas. Duo enim videntur esse necessaria, vt alicui derur iudicandi potestas. Primum vt talis potestas communi bono necessaria sit, vel conueniens. Potestas enim iudicandi, præsertim in publicis causis, ad commune bonum per se primo ordinatur, & hoc est ante omnia supponendum. Quia nisi necessarium esset iudicium, nemini daretur potestas iudicandi propter solam dignitatem eius: tamè supposita necessitate iudicij ac commune bonum, ratione illius datur hæc potestas. Et tunc vltèrius necessarium est, vt potestas hæc derur digniori, & qui pluribus virtutibus, & perfectionibus præditus est ad iudicium exercendum. In præfenti ergo manifestum est, ad commune bonum vniuersi necessarium esse iudicium bonorum, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim est vna ex præcipuis partibus Diuinæ providentiæ, vt per se notum est. Quod autem hoc iudicium per hominem exerceatur, id non est simpliciter necessarium

Iudiciaria potestas in Christo quæ sit

Iudiciaria potestas in Christo in data

farium: est autem valde conueniens, primo ex parte hominum (vt supra dixi) quibus magis naturale est, vt habeant homogeneum caput, à quo sensibilibiter iudicentur. Secundo ex parte Dei, ad cuius liberalitatem spectat, communicare perfectiones suas cum creaturis, & efficere per causas secundas, quod per eas commode fieri potest. Tertio ex parte Verbi incarnati, cui, ratione vnionis, debetur communicatio Diuinarum perfectionum in natura assumpta iuxta capacitatem illius. Propter has ergo causas conueniens fuit, hanc potestatem communicari hominibus, qua suppositione facta, consequenter necessarium fuit, vt Christo communicaretur. Primo quidem, & quasi radicaliter propter dignitatem suppositi: proxime verò & quasi formaliter, quia in eo concurrunt omnia necessaria, ad hanc potestatem, perfectius ac excellentius, quam in pura creatura inueniri possint. Quibus suppositis etiam titulus, & ratio meriti ad hanc dignitatem obtinendam fuit in Christo sufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo, & iuxta suam dignitatem, & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes sapienter attigit Iren. libro 4. contra heres. c. 37. & Rupert. libr. comment. in Daniel. cap. 13. August. sermon. 64. de verbis Domini.

Iren. Rupert.

Iudiciaria potestas ab instanti conceptionis Christo data.

Tertio potest colligi ex dictis, hanc potestatem iudiciariam secundum se, & quoad actum primum datam esse Christo ab initio incarnationis, sicut de dignitate capitis, & de omni potestate excellentia in priori tomo diximus. Nam cum hæc omnia debeantur Christo ratione vnionis, sintque ipsi quasi connaturalia, simul omnia habuit cum ipsa vnione: quia ad nostram redemptionem non fuit illi necessarium carere huiusmodi potestate, aut dignitate. Christus autem non priuauit humanitatem suam vilo bono vel perfectione debita ratione vnionis, nisi quatenus necessarium vel conueniens fuit ad redemptionem nostram, vt sapius in prædicto superiori tomo ostensum est. Dices, Christus non erat vsurus hac potestate à principio conceptionis: superflua autem esset potentia, quæ non esset exitura in actum. Respondetur, (quidquid sit de primo antecedenti, de quo sectione sequenti dicendum est,) non fuisse superuacaneam hanc potentiam. Primo, quia pertinebat ad Christi dignitatem. Secundo, quia hoc est quasi connaturale omnibus rebus, vt à principio habeant facultates suas, quamuis non statim, sed suis temporibus illis sint vsuræ. Tertio, quia non est hæc potentia per se distincta à ceteris, vt sunt in Christo: sed est veluti vna quædam adæquata potestas excellentia, seu regia dignitas, & maiestas, cuius vnus actus inadæquatus est iudicium. Vt autem potestas superflua non sit, nõ oportet vt statim in omnem suum actum erumpat, sicut etiam per potestatem excellentia potuit Christus plures actus efficere, quos nunquam effecit, vt dominia rerum vsurpare, vel mutare, vel iudicium etiam in causis humanis dicere: quod tamen facere recusauit, & neglexit, iuxta illud Luc. 12. *Quis me constituit iudicem inter vos?*

Obiectio.

Responsio.

Luc. 12.

Obiectio. Responsio.

Sed dices: Quomodo ergo Christus potuit mereri hanc potestatem, si ab initio incarnationis illa habuit. Respondetur primo, quia nõ fuit principium meriti: & ita potuit in eodem instanti dari ex merito. Secundo & melius (prout in simili difficultate dixi superiori tomo, disput. 40. Sect. 3.) potestas hæc secundum se, & quoad substantiam eius (vt sic dicam) non est data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantum est simul tempore: sed etiam prius natura, quam meritum. Nam ea, quæ sunt connaturalia, ordine nature sunt priora liberis. Dicitur ergo Christus ex merito habuisse hanc potestatem, vel quoad eius perpetuitatem, vel quoad vsum, & quasi actuale possessionem, & statum supremi iudicis, vel etiam quo ad manifestationem. Quibus mo-

A dis exponuntur à Patribus verba illa Christi. *Data Mar. 28. est mihi omnis potestas in celo, & in terra.*

SECTIO II.

Quos actus huius potestatis Christus exerceat, & præsertim, an particulare animarum iudicium exequatur.

I N præcedenti sectione solum ostendimus, esse hæc potestatem in Christo, & declarauimus, quid illa sit, quasue causas habeat, superest ad perfectam eius notitiam, vt de illius actibus nonnulla dicamus.

Primo verò circa obiectum eius obseruandum est, cum iudicium sit actus iustitiæ, quæ alteri ius suum reddit: sicut in obiecto iustitiæ, ita in obiecto iudiciariæ potestatis, duo posse considerari, scilicet, personam cuius dicitur ius, seu causa iudicatur, & causam ipsam, seu rem, vel actionem, quæ potest esse talis iudicij materia. In præfenti ergo personæ iudicandæ sunt homines, an verò sint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus commodius agentes de vniuersali iudicio. Rursus causæ tractandæ in hoc iudicio solum sunt, quæ pertinent ad reddendum præmium, vel pœnam actionibus moralibus debitam, iuxta illud, *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum.* In hoc enim iudicio non agitur de remissione, seu absolutione peccatorum quoad culpam. Quamuis enim Christus etiam habeat hanc potestatem, quam sacerdotibus commisit, vt in hac vita illam exercent in pœnitentiæ iudicio: tamen non spectat ad potestatem iudiciariam (de qua nunc agimus) sed ad potestatem excellentiæ, quam Christus habet ad sanctificandas animas, infundendaque sacramenta. Ac simili modo in hoc iudicio nõ agitur de rebus temporalibus, aut spiritalibus, prout ad humanam gubernationem huius vitæ pertinent, atque adeo neque de vindicta peccatorum, prout ad iudicium humanum spectat. Quia licet in Christo etiam sit hæc potestas (si absoluta excellentiæ potestate vti voluisset) tamen per seipsam nunquam hæc potestate vsus est: sed temporalia iudicia humanæ, & quasi naturali potestati reliquit ad spiritalia verò iudicia, & omnia quæ ad illa necessaria sunt, potestatem ligandi, & soluendi Ecclesiæ suæ commisit. Superest ergo, vt propria materia, & obiectum huius potestatis iudiciariæ sint actiones humanæ morales quatenus iuxta iustitiæ æquitatem præmium, aut pœnæ illis sunt retribuenda. Et hæc de obiecto huius potestatis.

Iudiciaria Christi potestas obiectum quod.

2. Cor. 5.

Secundo ad explicandos actus eius obseruandum est, ad potestatem iudiciariam (si loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primum est causæ discussio vsque ad perfectam facti cognitionem, ad quæ ordinatur in humano iudicio testium, & ipsius rei examinatio, & similia, quæ hac ratione sub hanc potestatem cadunt. Alterum est, cognito facto, ius dicere, quod includit (vt supra tetigimus) & rationis actum distantis, & voluntatis efficaciter volentis, vt huic homini pro suis meritis tale præmium, vel pœna reddatur. Prior actus non habet proprium locum respectu iudiciariæ potestatis Christi domini, sed posterior, prout à nobis sectione præcedenti explicatus est. Quia licet hæc potestas in humanitate sit, & per humanitatem exercentur, magis tamen diuinum est eius iudicium, quam humanum: & in hoc maxime imitatur diuinum iudicium, quod sicut Deus per se habet sufficientem causæ cognitionem, & non indiget coniecturis, neque extrinsecis testimoniis: ita Christus etiam secundum humanitatem per se habet sufficientem cognitionem ad iudicium.

Propter

Malach. 3.

Propter quod in persona eius dicitur Malach. 3. Et accedam ad vos in iudicio, & ero vobis velox malisus, & adulteris, & periuuri. Ac si diceret: ego ipse ero iudex & testis. Quia nihil eorum, quae homines faciunt, me laetet, & ideo sicut per testes iudicare solent homines: ita ego ex iis, quae per me ipsum noui iudicabo. Ita fere Hieron. & apertius Theodoretus, & August. 20. libr. de Ciuit. capite 26. vbi etiam notat appellari Christum *testem velocem*, quia sine prolixitate sermonis conscientias conuincet, reuocans line mora in memoriam, vnde illas conuincat, & puniat.

Hieron. Theodor. August.

Sap. 1. Rom. 2. Ambr.

Quia, vt dicitur Sap. 1. In cogitationibus impij interrogatio erit, & accusatione conscientiae suae conuincetur, vt dicitur ad Roma. 2. & eleganter explicat Ambr. Enarrat. Psal. prim. prope finem. Quamuis autem Christus secundum se non indigeat causae discussione: tamen in ordine ad homines dicitur interdum in Scriptura se habere tanquam discutens, & discipans cum reo, donec illum conuincat. Quomodo dicitur Ioel. 3. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo cum eis. Et eodem sensu ait Deus per Isaiam, Reduc me in memoriam, & iudicemur simul, narra si quid habes, vt iustificeris. Sic etiam Matth. 25. vbi forma iudicij describitur, homines, conantur pro se respondere: Christus vero sententiae suae aequitatem omnibus ostendit. Et hoc sensu solent distinguere Patres duplex Christi iudicium, alterum *Discussionis* vocant, alterum, *Solius sententiae prolationis*, vt late declarat Grego. 26. Moral. cap. 20. & ante eum attigerunt Basil. hom. in Psalm. 1. exponens illa verba, Non reuergunt impij in iudicio: & Hilari, enarratione in eodem Psalmum, & Ambr. ferm. 20. in Psal. 118. Versiculo 2. Haec vero distinctio non potest intelligi ex parte Christi secundum se, quia ipse (vt diximus) nulla indiget causae discussione: intelligitur ergo quoad nos ex parte iudicandorum, vt in sequentibus latius exponemus.

Ioel. 3.

Isai. 43.

Mat. 25.

Greg. Basil. Psalm. 1. Hilari. Ambr.

Hebr. 9.

Tertio omissio iudicij discussionis, quod metaphorice potius, quam proprie diuino iudicio accommodatur, circa iudicium ipsum retributionis obferuandum est, quoddam esse iudicium, quod dici potest vltimum, seu finale, quod non profertur, donec sint finita omnia hominis merita, vel demerita, quia est de perpetuo hominis statu, de quo scriptum est, ad Hebr. 9. *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.* Aliud vero est iudicium diuinum, quod vocare possumus non vltimum, quod exercet Deus cum hominibus quamdiu in hac vita viuunt in ordine ad singula merita, vel demerita. Vbiunque enim poenae, vel praemij retributio intercedit, modum aliquem iudicij interuenire necesse est: at vero in hac vita fit iustus, & iniquis aliqua operum retributio. Iusti enim pro suis meritis statim gratiae augmentum recipiunt, & si bene vtantur gratia, & auxilijs, quibus praueeniuntur, maiora recipiunt, & e contrario, si nonnulla peccata leuia committant, pro ijs puniuntur, interdum temporibus afflictionibus, interdum etiam spiritualibus. Priuantur enim saepe hac de causa specialibus auxilijs. Et simili ratione iniusti in primis priuantur habituali gratia, si eam habebant: saepe etiam priuantur maioribus auxilijs, & propter quaedam peccata in alia maiora labi permittuntur, & interdum propter peccata temporaliter affliguntur: interdum vero permittuntur temporalibus bonis abundare, quae illis in occasione maioris damnationis futura sunt. Haec enim omnia, ad diuinum iudicium, atque adeo ad potestatem iudicariam pertinere, non obscure diuina Scriptura significat, cum docet, vel Deum deserere hominem propter peccata sua, vel obdurare, vel excaecare, aut e contrario iustis bene operantibus opem ferre, & maiora gratiae dona praestare. Et Augustin. lib. 20. de Ciuita. cap. 1. omnia haec Dei iudicia accuratè distinguit, & capit. 2. late differit, quomodo tam varia, tamque inaequalis tem-

August.

poralium bonorum distributio, quantam inter bonos, & malos esse conspiciamus, ad occultum Dei iudicium pertinet. Est tamen differentia inter haec duo genera iudicij. Quia prius est manifestum vel omnibus, vel ipsi reo, cui statim, ac sententia profertur, nota fit: at vero posterius iudicium regulariter nunciat. Quia nec sententia promulgatur, aut manifestatur etiam ipsi reo, nec de effectu eius semper constat, an fiat, neque an ex hac, vel illa causa fiat, & ideo solent in Scriptura vocari haec iudicia *Dei occulta*. Vnde etiam factum est, vt hoc nomen interdum extendatur ad significandos quoscumque effectus Diuinae prouidentiae, quorum rationes, & causae nobis occultae sint. Lege August. sermon. 229. de tempore, non longe a principio. Igitur de priori genere iudicij certum est ad potestatem hanc iudicariam Christi pertinere, vt postea explicabimus. De posteriori vero non videtur res adeo constans. Vbiunque enim in Scriptura fit mentio de iudicio per Christum exercendo, videtur esse sermo de finali iudicio perpetuum effectum habituro: Nihilominus D. Thom. hic artic. 4. ad 3. significat, huiusmodi iudicia, licet ante Incarnationem per Christum, vt Dei Verbum exercerentur: tamen post Incarnationem communicata esse animae Christi Verbo personaliter vnita. Et potest hoc suaderi ex lo. Ioann. Omne iudicium dedit filio. Nam licet illa vniuersalis distributio possit explicari ex parte iudicandorum, quia de omnibus Christus iudicabit: tamen optime etiam exponitur ex parte ipsius iudicij. Non enim solum iudicium externum, sed etiam internu, nec solum, quod in futura vita, sed etiam quod in praesenti peragitur, datum Christo est. Quod etiam confirmari potest ex ratione, quam Christus subiungit, *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem.* Pertinet enim ad magnum honorem Christi, vt homines etiam hic viuentes intelligant, ex Christi voluntate, ac misericordia, vel seuera iustitia sua salutem, damnationemve pendere. Praeterea videtur hoc valde consentaneum vniuersali redemptioni Christi, & potestati excellentiae, quam habuit ad dispensanda spiritualia bona, atque etiam temporalia, praesertim quatenus ad spiritualia possunt conferre, vel impedire. Vnde Actor. 16. cum Paulus, & socij tentarent ire in Bithyniam, dicitur, *Non permisit eos spiritus Iesu.* Quibus verbis insinuat, ad Iesum, quatenus est hominum Saluator, pertinere etiam haec occulta Dei iudicia. Et ideo alijs locis absolute de Christo dicitur, *Iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes.* Mich. 4. & Psalm. 71. *Deus iudicium tuum Regi da, & in 95. & 97. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in equitate.* Neque contra hoc obijci potest aliquid, quod difficultatem ingerat. Nam licet haec omnia iudicia principaliter oriuntur ex Diuina voluntate, ac prouidentia: nihilominus tamen exerceri possunt per humanam Christi voluntatem, & imperium. Neque Scriptura repugnat: quin potius fauet, vt visum est.

Quarto loco omissis iudicij, quae in hac vita exercentur, iudicium finale, seu alterius vitae duplex distinguitur a Diuo Thoma hic artic. 5. & a ceteris Theologis in 4. distin. 47. vnum vniuersale, de quo in sequentibus disputationibus fuisse dicendum est: aliud particulare, quod hic breuiter explicare cum est. Non enim defuerunt haeretici, qui huiusmodi iudicium negauerint. Dicebant enim, omnium hominum animas incertas, & ambiguas de statu suo vsque in diem iudicij permanere, & consequenter neque recipere poenam, neque praemium, neque iudicari vsque ad diem vniuersalis iudicij. Vnde fit, vt praeter iudicium vniuersale nullum aliud sit particulare. Quam sententiam expresse docuit Lactant. lib. 7. diu. inst. cap. 21. & in eam citari potest Ambr. lib. 3. de Cain, & Abel, cap. 2. dicens, *Soluitur a corpore anima, & post finem vitae huius, abibucta mensuratur iudicij*

D Thom.

Ioann.

Mich. 4. Psalm. 71. Psalm. 95. & 97. ad. 16.

D Thom.

Lactant. Ambr.

dicij ambiguo suspenditur, & lib. de bono mortis. cap. 10. dicit. Corona diem expectari ab omnibus, ut intra eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoria. Idque confirmat ex lib. 4. Esdrae. c. 5. & 6. Et huc possent afferri multi ex Patribus, qui interdū negari videntur animas hominum recipere primum usque ad diem iudicij, quæ omnia prætermitto, quia non sunt presentis instituti. Ratio etiam adiungi potest, quia anima, & caro simul bene, vel male operantur: ergo simul etiam iudicari debent: ergo nullum est iudicium usque ad generalem resurrectionem.

Iudicium particulare in morte sui que sum. 2. Cor. 5.

Luc. 16.

Eccles. 11.

Hebr. 9.

Oecumen.

Ambros.

Anselm. Cyprian.

Chrysost.

Tertullian. August.

Iren. August. Gregor.

Hebr. 9.

Nihilominus veritas catholica docet in primis, singulos homines iudicari statim in morte sua: quia de fide est, iustos, qui nihil habent purgandum, statim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud secunda ad Corin. 5. Scimus, quia si terrestri domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in celis: animas verò in peccato mortali decedentes statim in gehennam detrudi, ut debitas pœnas luât. Quemadmodum de Diuite illo refertur Luca 16. Præmium enim, & pœna non dantur sine iusta, ac iuridica retributione. Et ideo dicitur Eccl. 11. Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique iuxta vias suas, & in fine hominis denudatio operum illius. Ad diem etiam potest illud ad Hebr. 9. Statutum est hominibus semel mori: post hos autem iudicium. Quamuis enim hæc verba exponi de vniuersali iudicio possint, quod post omnium mortē sublequetur (quemadmodum Oecumenius exponere videtur) tamen optime etiam de singulorum hominum morte, proprioque ac particulari iudicio intelliguntur, ut aperte exponit Ambrosius, dicens, Statutum est omnibus semel mori, & post mortem iudicabitur unusquisque iuxta merita sua. Eandem expositionem sequitur Anselm. Vnde Cyprian. lib. de mortalitate, Oportet, (inquit) temporis munus amplecti, quod, dum nostram fidem firmat promissus, & labore tolerato ad Christum per angustiam vi in peregrinus, præmium vitæ & fidei ipsi iudicantur capiamus. Et toto illo libro eo maxime ostendit gaudendum esse iusto de mortē corporis, quod per eam iusta bonorum operum præmia cum Christo, & per Christum obtineat. Idem docet aperte Chrysostom hom. 37. in Matth. dicens. Postquam diem suū obieris, iudicium, & pœna consequetur. Scribit enim aduersus eos, qui locum penitentis post mortem sperant. Damascen. orat. de defunctis, Atque (inquit) viri diuinitus illustrati, quod cum exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur, &c. Idem late docent Tertullian. lib. de Anim. cap. vltim. & Augustin. 20. de Ciuit. cap. 1. & lib. 2. de Anim. & eius origine. cap. 4. Illud (inquit) rectissime, & valde salubriter creditur, iudicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari: Et infra, Quis aduersus Euanglium tanta obstinatione mentis obstrudit, ut in illo paupere, qui post mortem delatus est in Sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, illa non audiat, vel audita non credat? Quo testimonio vsus est etiam ad rem hanc comprobendam Irenæus lib. 2. contra hæres. cap. 62. & 63. Præterea idem colligitur ex eodem Augu. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & ex Gregor. lib. 4. dialog. cap. 36. & 38. Vbi referuntur visiones, seu reuelationes de particularibus iudicijs aliquarum animarum, & approbantur. Denique afferri hic possent testimonia Sanctorum asserentium, tempore legis gratiæ iustos æternam retributionē accipere statim in morte, quia iam est prolapsa Sæditorum via, ut dicitur ad Hebr. 9. si enim recipiunt præmium, necesse est ut prius iudicentur. Imo & ante Christi aduentum, quamuis re ipsa non acciperent visionem beatam, accipiebant tamen in spe certalocoque, & statu segregabantur ab iniustis, & ideo, tunc etiam statim iudicabantur, Atque idem Fr. Suarez. tom. 2.

A dicendum esset nunc, etiam si verum esset animas sanctas non statim post mortem recipere beatitudinem, & ita in Sanctis Patribus nulla est in hoc diuerfitas, etiam si olim, circa beatitudinem essentialē nonnulla fuisse videatur. Omnes enim distinxerunt status diuersos animarum tam loco, quam gaudio, vel pœna, ut videre est in Dion. ca. 7. de Eccles. Hier. August. in Ench. cap. 108. 109. & 13. de Ciuit. cap. 10. & tract. 49. in Ioan. Ignat. Epistola ad Romanos Ambros. libro. 7. Epist. 59 & libr. 10. Epist. vlt. & optimè Iren. lib. 2. cap. 62. & 63. Ratio denique adiungi potest: Quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur, ergo tunc est accommodatissimum tempus ut vnusquisque de propriis actibus iudicetur: quia nihil est, cur amplius differatur: cur enim tanto tempore affligentur iusti non solum diu sperantes: sed etiam incerti de salute sua existentes? maxime cum ea afflictio nihil eis ad salutem prodesse possit. Cui etiam fere toto illo tempore erunt æquales iusti, & peccatores in statu illo formidinis, & dubitationis pleno: Possimus veritatem hanc Philosophorum etiam testimonijs confirmare, sed ne prolixiores simus, quem hæc delectauerint, legat Eusebium, lib. 11. de preparat. cap. 18. & 20. libr. 12. cap. 3. libr. 13. cap. 7.

Dionys. August. Ambros. Iren.

B Ex his sequitur primo hoc particulare iudicium ita fieri in morte vniuscuiusque, ut vnicuique pronuntietur, & nota fiat sententia, quæ ad ipsum spectat. Ita colligitur ex testimonijs adductis, & extratione facta: quia non erunt amplius pendentes animo: ergo cognoscer vnusquisque statum suum, audiet ergo sententiam iudicis. Præterea de damnatis & iustis, qui beatitudinem consequuntur, id est per se manifestum: quia statim re ipsa incipiunt experiri sententiæ effectum perpetuo duraturum, de qua perpetuitate certi etiam redduntur: quia hoc ad suam condignam remunerationem, vel punitionē maxime spectat: de vtriusque enim ratione est perpetuitas, & consequenter desperatio, aut securitas, quæ ex illius agnitione sequitur. Nam ut ait Hieronymus. Matth. 25. Vita perpetua metum deinceps non habet ruinaturum. Et ideo iusti quando dies iudicis aduenit, stabunt in magna constantia, ca. 5. Quia iam sunt securi, & tunc illis adueniet, quod desiderant, ut recte tractat August. in illum Verfic. Psalm. 55. Ego vero in te speraui. Qui de eadem re videri potest, lib. de prædest. sanct. c. 12. & 14. & lib. de Peccat. origin. c. 30. & lib. quæstionum in Gen. q. 168. & conc. 2. in Psalm. 2. & Enarrat. Psalm. 51.

Euseb.

August.

C De animabus autem purgatorij posset quispiam dubitare, quia non desunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas esse incertas de salute, vel damnatione sua. Sed nihil est de illis dubitandum, quia illæ etiam sunt omnino certæ de statu suo, ut contra Art. 38. Lutheri, dicitur desinuisse Leo 10. & ostendimus Deo dante in 4. tom. disputantes de purgatorio. Deinde nulla ratio reddi potest, cur non etiam ijs manifestetur iudicis sententia, quæ magis propter ipsas profertur, quam propter ipsum iudicem. Præsertim quia (quod ad statum attinet) ex effectibus ipsis, & supposita fide, quam illæ animæ in via habuerunt, quamque in purgatorio retinent, certo cognoscunt se non esse in statu damnatorum, quia nec desperant, nec blasphemant, nec Deum odio prosequuntur. Vnde necessario intelligunt, se esse in statu amicitie diuinæ: purgari tamen, ut deinde ad beatitudinem perducantur. Nam hæc omnia sese necessario consequuntur, supposita fide.

Dubium.

Responsio.

E Rursus dubitare quis posset de animabus puero- rum. Sed de ijs vnum videtur certum, scilicet, statim cognoscere statum suum, & quod in eo sint perpetuo mansuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatem illius status. An verò cognoscant causam, propter quam illum statum accipiant, & rationem

Dubium.

culpæ, quam in se habent, & consequenter etiam rationem pœnæ, quæ est in carentia visionis Beatæ, vel solum apprehendant illum statum, ut conaturali sibi: hæc omnia incerta sunt. Illud tamē prius videtur probabilius, ut attigimus supra agentes de descensu Christi ad inferos, & dicimus iterum agentes de iudicio vniuersali. Superest igitur, ut post mortem nulla anima separata sit incerta, aut suspensa de statu suo perpetuo, quamuis de temporali incertæ esse possint. De quo est exponendus Ambrosius in principio citatus, ut, verbi gratia, ignorant animæ beatæ, quanto tempore futuræ sint sine suis corporibus, atque adeo quando in publico iudicio accepturæ sint integram coronam, & sic de aliis.

Beda.
Ionn. Clym.

In iudicio
particulari
ante instans
mortis non
ferretur sen-
sentia.

Aug.
Gregor.
Leont.
Cyrill.
Alex.

Secundo facile ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur sententia vltima in hoc iudicio particulari. Tria enim sunt tempora, de quibus dubitari posset. Primum est breue aliquod tempus, seu instans quod antecedit instans mortis, in quo adhuc anima corpus viuificat. Leguntur enim apud graues autores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hic iudicium, ut de Chrytorio, & de quodam monacho refert Gregor. libr. 4. Dial. ca. 38. qui paulo ante mortem sententiam suæ damnationis audierunt, & familia de alijs refert Beda libr. 5. hist. Angl. cap. 14. & 15. & Ioannes Clymacus, in Scala paradisi, gradu septimo, refert de monacho quodam, qui prope instans mortis audiebatur, quasi positus in iudicio, & accusationibus sibi factis respondens. Nihilominus certum est, in iudicio hoc non proferri sententiam, ante instans mortis. Quia nondum est completa hominis malitia, vel meritum, neque denegatum tempus ad agendam penitentiam vsque ad mortem. Quapropter illæ visiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita sunt explicandæ, ut permiserit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum, ita eo tempore affligi, & terreri à dæmonibus, ut in desperationem deueniant, quamuis re vera ex parte Dei sententia nondum sit pro eo tempore data. In visione autem (quæ refert Clymacus) solum demonstratum est, quanta solitudine dæmones in eo tempore peccata præterita in memoriam reuocent, ut hominem in desperationem inducant.

Secundum tempus esse potest, paulo post instans mortis. Quod etiam colligi potest ex alijs visionibus, quas refert Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & Gregorius dicto libro. 4. dial. cap. 36. & illa est peruulgata, quæ in vita sancti Brunonis refertur de quodam Parisiensi Doctore, qui publicè in Templo, dum exequiæ pro illo fierent, primo die post mortem clamuit. *In iusto Dei iudicio accusatus sum: in secundo, iudicatus sum: in tertio, condemnatus sum.* Similia refert Leontius in vita Ioannis Eleemosynarij, ubi refert, fuisse reuelatum sancto Simeoni, exeuntem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accusari à malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc esse timore plenam, & de exitu iudicij incertam. Similia docet Cyrillus Alexandrin. in oratione de exitu animæ. *Quis terror, quis tremor, quod certamen, qua vis animam manet à corpore secedentem?* & infra. *Quanta formidine, & timore arbitrari animam die illa percelli, horribiles intuentem, & aduersos damnatos, quos aspiciens ad caelestes Angelos confugiens sublime petit: & infra, In medio stat anima meticulosa, & trepidans, quousque ob actiones, dicta, factaque sua vel damnata in vincula conijciatur, vel iustificata liberetur.* Sed nihilominus hoc etiam non est verisimile, quia statim ac anima separatur à corpore, accipit iustam retributionem (ut ex scriptura probatum est) nullius ergo temporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget testibus, aut proluxa cause discussione. In illis ergo visionibus, sine vlla fallitate ostenduntur res modo nobis accommodato,

quàmuis non eo modo, & ordine fiant, quo ostenduntur. Superest ergo tertium tempus, seu potius instans ipsius mortis: nam in eodem puncto, in quo anima separatur à corpore, audit suam sententiam, & cognoscit statum suum.

Dices, in eo puncto, si anima sit iusta, & pura, sit beata, & sic de cæteris statibus: ergo necesse est, ut ante illud instans iudicetur. Respondent aliqui negando antecedens, sed in eo instanti manere animam iuxta corpus suum, & ibi audire sententiam iudicis. & postea deferri in cælum, vel in purgatorium, aut in infernum, ut pœnam, vel præmium recipiat. Quod indicat Bonauentura in 4. distinct. 20. in 1. par. & tenet Sotus distinct. 45. quæstione 1. articu. 3. con. 2. Sed aliud est agere de loco, ubi tunc est anima: aliud de statu. Nam de statu dubitari non potest, quin statim videat Deum, si pura est. Quia, cum nullum habeat impedimentum, non est, quod differatur præmium, & ideo Paulus dicebat, *Cupio dissolui, & esse cum Christo:* quod alibi latius tractandum est. Et hoc est quod ad rem præsentem maximè spectat. Quia iudicium, & sententia oportet, ut antecedit statum retributionis, vel pœnæ. At vero si agamus de loco, in quo anima est in illo instanti, id pendet ex illa quæstione, an anima separata possit transire ab extremo ad extremum sine existentia in medio. Nam si non potest, cum non possit nisi in tempore moueri, necesse est, ut ipsum instans mortis, quod est primum non esse hominis, in quo dissoluitur vniuersa anima cum corpore, sit vltimum non esse motus localis anime: & consequenter fieri necesse est, ut pro eo instanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quando quidem nondum mota est mutatione locali. Si autem potest moueri in momento ad locum distantem, dicendū potius est, in eodem instanti mortis, in quo definit informare corpus, desinere etiam existere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, statim explicabo. Ad difficultatem ergo positam patebit responso ex dicendis.

Tertio ex dictis explicatur, quomodo iudicium hoc particulare per Christum Dominum exerceatur. Quamuis enim non sit tam certum, particulare hoc iudicium exerceri per Christi humanitatem, sicut vniuersale (de quo postea dicturi sumus) quia non sunt de hoc tam expressa Scripturæ testimonia: tamen probabilior & magis pia sententia est, etiam hoc iudicium pertinere ad potestatem iudiciariam Christi, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudicij huius vite. Nam si illa per Christum fiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudiciariæ potestatis, & de illo magis procedunt coniecturæ omnes, & testimonia ibi adducta. Et hoc ipsum supponunt, quæ iam afferimus. Inquiri enim circa hoc potest, quomodo Christus hoc iudicium exerceat. In quo multa dubitari possunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Christi, ut ibi iudicentur, vel è contrario Christus veniat ad singulos iudicandos. Item an anima, quæ iudicatur, clare videat suum iudicem saltem quoad humanitatem eius. Sæcti enim Patres varijs modis, circa hoc loquuntur, Aug. lib. de vanitate seculi c. 1. *Cum anima (inquit) separatur à corpore, veniunt Angeli, ut perducant illam ante tribunal iudicis.* Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationibus capite secundo, & Hugo de Sancto Victor. libro primo, de Anim. capite secundo. Et Chrysostomus homilia 14 in Matthæum, *Omnes (inquit) animæ, cū hinc emigraverint, ad terribile illud aduentur tribunal.* Idem fere homil. 46. ad populum. Ex quibus, & similibus sententijs aliqui sumperunt occasionem, ut dicerent, omnes animas, statim ac separantur à corpore, deferri in cælum, & præsentari Christo. Sed de animabus damnatis, & purgandis id est incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam

Obiectio.

Responso.

Bonauentura.
Sotus.

Philos.

Particulari
iudicium
Christi
aut
quomodo.
Dicitur.

Aug.

Bernard.
Hug. Vid.
Chrysost.

illam caelestem ciuitatem, & esset impertinens ille ascensus in caelum, si statim descensurae sunt in infernum. Nam ad audiendam sententiam non est necessarius (vt statim dicam) & alius locus ille non est consentaneus, nec meritis earum debitus.

Alij ergo indicant, Christum venire ad singulos homines morientes, vt de illis iudicium ferat, quia ipse dixit: *Vigilate, quia nescitis, qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innocentius 3. lib. 2. cap. 43. de Contemptu mundi, dicit omnem animam, prius quam egrediatur e corpore, videre Christum in cruce positum, & adducit illud, *Videbunt, in quem transfugerunt,* quod non solum de iudicio generali: sed etiam de aduentu Christi ad diem mortis cuiuslibet hominis ait esse intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad

Matth. 13. & 24. Innotuit.

2. Timoth. 6.

Ludolph. Carthus. Ioann. 14.

Timoth. 6. *Vt serues mandatum sine macula irreprensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, id est, vsque ad diem mortis.* Similia habet Ludolphus Carthusianus tom. 3. cap. 46. Et de iustis saltem potest hoc confirmari verbis illis Christi Ioann. 14. *Si abiero & preparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad me ipsum.* Sed neque haec sententia verisimilis est, si intelligatur de reali descensu Christi secundum humanitatem. Nam (vt supra vidimus) raro, aut nunquam Christus de caelo descendit, postquam ille ascendit. Alioqui oporteret semper esse quasi in continuo motu, imo saepe necessarium illi esset pluribus locis simul assistere. Nam contingit saepe multos iustos, & iniquos simul mori. Deinde ad profendam sententiam hic aduentus non est necessarius. Quia per intellectualem locutionem, vel illuminationem fiet, quae a loco non pendet. Neque propter aliam causam est necessarius, nam si animae sunt sanctae, & purgatae, eodem puncto rapiuntur in caelum: si vero sunt damnatae, vel purgandae, statim deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Conci. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

Concil. Florentin. Iob 22. Responso.

Particulari iudicii anime excelsis e corpore ubi fiat & quomodo.

Quocirca dicendum est, neque animam iudicandam deferri in caelum: neque Christum descendere ad iudicandam illam: sed in instanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam sententiam iudicis. Et hoc est duci ad tribunal eius, absque aliqua locali mutatione. Et verisimile est in eo instanti cognoscere sese iudicari, & saluari, vel damnari, imperio, & efficacia non solum Dei, sed etiam hominis Christi.

An vero ipsam humanitatem clare intueantur omnes animae etiam damnatae, vel purgandae, incertum est, quia nullum est sufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum esse Christum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuersali, (vt infra videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudicium. Notat autem Augustinus Epistola 90. ad Iſychium, qualis vnusquisque moritur, talem inueniri, & iudicari in vniuersali iudicio: & ideo, cum Christus monet, vt vigilemus, ideo saepe addere, vsque ad aduentum suum, quia idem est vigilare vsque ad diem mortis, & vsque ad diem vniuersalis iudicii. Dicit etiam praeterea posset cum Abuleno. Matt. 24. quaestione 239. aduenire Christum in morte vnus cuiusque non secundum praesentiam localem, sed secundum efficaciam, per quam fit, vt vnusquisque suum statum agnoscat, & imperium, ac sententiam iudicis audiat, & ex vi illius statim tendat in locum suis meritis debitum. Quapropter (si res spirituales transeunt ab extremo ad extremum sine medio) in eodem instanti, in quo ista anima separatur a corpore, & a Christo iudicantur, constituntur in loco, in quo ex vi iudicii, & imperii Christi futurae sunt. Quia cum ille effectus, & mutatio ex se non requirat successione, nec ex parte virtutis Christi sit necessaria, nulla intercedit mora, Fr. Suarez. tom. 2.

Augustin.

Abulen.

A sed in ipso fit (vt inquit Iob.) Satis autem est quod Iob. 22. sententia naturae ordine antecedit, vt effectus statim subsequatur. Nam causa efficax simulac est, in eodem instanti operatur.

Vltimo intelligitur ex dictis, quando coeperit Christus vti hac iudiciaria potestate. Primum enim non est existimandum, statim ab Incarnatione coepisse vti hac potestate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa vsus non est, si proprie loquamur: quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quam iudicare. Vnde Ioann. 12. ipse dicebat, *Non veni, vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundum,* significans primum aduentum suum non fuisse ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proxime praecedentibus: *Si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum,* In quibus tamen verbis non negat se postea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, *non iudicabo eum:* sed de praesenti, *non iudico eum,* id est, in hoc aduentu, sicut capite 3. dixerat, *Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum non est, differre vsum huius potestatis vsque ad diem iudicii vniuersalis, ac si per hanc potestatem nullum alium actum exercere possit. Otensum est enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Superest igitur, vt hac potestate vti coeperit, ex quo in statu glorioso constitutus est, quando ipse dixit, *Datus est mihi omnis potestas, in caelo, & in terra.* Sicut enim tunc desijt esse in statu passibili, & humili, in quo ad ministrandam venerat (vt etiam ipse testatur est) & coepit esse in statu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc potestatem hanc iudicandi exercere orsus est. Quinimo dicere possumus ab instanti mortis, in quo nostram redemptionem consummauit, coepisse in anima separata, & gloriosa potestatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio sanctarum animarum, & spoliatio inferni, & similes actus, quos in inferno exercuit, velligando potestatem daemone vel animas aliquas e purgatorio liberando, vel certe iudicium etiam ferendo de ijs, quae eo tempore e corporibus exierunt.

Iudiciaria potestate Christus vti quando incepit.

Ioann. 12.

Ioann. 3.

Matth. 28. Matt. 20. Marc. 10.

DISPUTATIO LIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De secundo Christi aduentu ad vniuersale iudicium.

Vanius Theologi materiam hanc dispartent in sine quarti sententiarum distinct. 47. & 48. quinetiam D. Tho. in finem huius 3. partis illam reiecerit: tamen, quia & ipse morte praeventus eam absolueri non potuit, & nobis non est in animo post disputationes de Sacramentis omnibus specialem tractationem de quatuor nouissimis instituire: ac denique quia ad completam, & exactam scientiam de Christo, & de rebus omnibus, quae ad ipsum spectant, materia haec pertinere videtur, idcirco eam hoc loco disputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinae de Christo Domino finis principio respondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudaeos in cognitione Messiae valde errare, eo quod duplicem ipsius aduentum non distinguant. Cum ergo haec tenus ea omnia, quae de primo aduentu consideranda videbantur, disputauerimus, conuenienti ordine sequitur, vt de secundo Christi aduentu, & consequenter de secundo eius in caelum reditu perpetuoque ac immutabili statu, qui illum consequetur, disseramus. In hac itaque disputatione solum tractabimus quaestionem, an sit futurus aliter aduentus Christi. Et quoniam hoc pendet ex causa & ratione eius, illam simul explicabimus, attingendo etiam circumstantias loci, & temporis, Ggg 2. quae

quæ cum huiusmodi mutationibus coniunctæ sunt.

caliginis, dies tenebrarum & clangoris: & Malach. 4. vocatur dies succensa, quasi caminus, dies Domini magnus, & horribilis: dies, denique, quam ego facio, dicit Dominus exercituum.

SECTIO I.

An futurum sit vniuersale iudicium, in quo Christus sit supremus iudex.

Quoniam potissima causa secundi aduentus Christi in futuro vniuersali iudicio posita est, ideo ab hac controuersia initium huius disputationis sumendum est. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui vniuersale iudicium futurum esse negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanensibus, qui dicebant vniuersale iudicium, iam esse factum, & nullum aliud esse futurum. Quomodo autem intelligerent, esse factum, non explicat. Fortasse eo sensu loquuti sunt, quo illi, qui dicebant resurrectionem esse factam, scilicet, in solis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in singulis animabus, per singularia iudicia multiplicata, intelligebant fortasse factum esse vniuersale iudicium omnium: vel certe quia in mente Dei, aut in Christi morte, & passione lata est sententia contra demonem, ac de eius sunt potestate erepti, quotquot per Christum redempti sunt, iuxta Christi verba Ioann. 12. Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras: sicut tibi exponunt Augustin. tractat. 52. & Chryso- stomus homil. 66. Et fortasse hoc idem tenferunt quidam alij (vt significant Hilarius, in Psalm. 1. & Augustinus de agone Christiano capite 27.) qui ad negandum vniuersale iudicium inducebantur verbis Christi. Ioann. 3. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. Vnde colligebant, nullos superesse iudicandos, & consequenter non esse futurum iudicium. Quia omnes sunt vel credentes, vel non credentes in Christum: sed illi non iudicantur, isti iam sunt iudicati: ergo nullus superest iudicandus. Vnde potest confirmari hic error, quia iudicium animarum iam est factum, ergo non iterum fiet. Quia Deus non iudicat bis in idipsum, nec potest mutare iudicium semel factum. De corporibus autem non est necesse fieri speciale iudicium, quia illa non sunt capacia per se meriti, vel demeriti, nisi ratione animarum: ergo nec per se iudicari debent, sed in ipsis animabus censetur iudicata quasi in radice, sicut præmium, vel poena corporum ex præmio, vel pœna animarum resultat.

Guid. Car.

Ioann. 12.

August. Chryso- stom. Hilar. August. Ioann. 3.

Nhm. 1.

Iudicium hominum vniuersale aliquando futurum.

Symbol. August. Damasc. Chryso- st.

Matth. 11. Matth. 12.

1. Thessal. 5. 2. Thessal. 2. 1. Petr. 3.

Sophon. 1.

Dico primo, futurum esse aliquando iudicium vniuersale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc assertio est vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apostolico, Niceno, & Athanasi profitemur: quem ex Scripturæ testimonijs, & ex Sanctis Patribus probare fere est superuacaneum. Quia nihil est in Scriptura, præsertim in nouo testamento, & in Patribus frequentius. Congerit varia testimonia Augustinus 20. lib. de Ciuit. à capite 5. & Damascen. lib. 1. parallelorum. cap. 15. & in historia de Barlaam, cap. 8. & 9. & Chryso- stom. homil. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breniter, vbicumq; in Scriptura fit mentio in singulari, & quasi per antonomasiam de die iudicij, qui etiam dicitur dies Domini, dies ira, aut alijs similibus modis, sermo manifestus est de vniuersali iudicio, vt Matth. 11. Dico vobis, Tyro & Sidon remissus erit in die iudicij, & 12. Terra Sodomorum remissus erit in die iudicij, & 1. ad Thessalonicens. 5. Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, & 2. ad Thessal. 2. Non cito moueamini, quasi infset dies Domini. 1. Petr. 3. Igni reseruat in diem iudicij, & perditio impiorum hominum. Et similes locutiones sunt multæ in Prophetis Sophon. 1. Luxa est dies Domini magnus, & infra vocatur Dies Domini amara, dies ira, dies tribulationis, & angustia, dies calamitatis, & miseria, dies tenebrarum, &

Circa quæ loca animaduertit August. 20. de Ciuitat. cap. 1. diem, indefinite positum esse pro tempore, more Scripturæ, Nam, per quot dies (inquit) iudicium hoc tendatur, incertum est. Et tunc dies ille vocatur tempus nouissimum. 1. Petr. 1. & Iacob 5. & alijs Scripturæ locis.

Præterea vbicumque in Scriptura fit sermo de iudicio futuro post vniuersalem resurrectionem necesse est, sermonem esse de vniuersali iudicio, quia particulare multo ante resurrectionem fit, sic dicitur Ioan. 5. Veni hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Atque idem late describitur Matth. 24. & 25. Luc. 21. ad Corint. 15. & 1. Thessalon. 4. & Apocalypf. 20. & alia testimonia afferuntur in sequentibus assertionibus. Rationes seu congruentia huius vniuersalis iudicij post particulare variaz afferuntur à Sacris Doctoribus, quæ omnes rituntur in ratione diuinæ iustitiæ. Quia iudicium actus est iustitiæ, & in eo interuenire possunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque seruat æqualitas, quam distributiua, quatenus inter omnes seruat debita proportio meritorum, & retributionis.

Et quamuis iustitia Dei secundum se non indigeat nostro testimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt seipsum in omnibus perfecte manifestet, ideo multa operatur ad manifestationem iustitiæ suæ, & hoc potissimum præstare voluit in die iudicij. Cur autem in postremum diem hoc reseruauerit, optime declarat D. Thom. ratione, quam hic attigit ar. 5. Quia opera hominum quodammodo manent post mortem eorum, vel in aliorum existimatione, & fama, vel in effectibus suis, qui varij, & multiplices esse solent: ergo licet Deus iudicet actiones vniuscuiusque hominis in morte eius, considerando illas secundum se, id est, secundum id, quod re vera sunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum, & vniuersale iudicium, in quo constet tam de ipsis actionibus, quam de omnibus effectibus earum, & nocentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipsa, tum etiam secundum aliorum existimationem. Dices, iudicium Dei tantum fertur secundum merita, vel demerita vniuscuiusque, sed hæc omnia consummantur in vita hominis, quæ consequuntur autem postea, siue in re ipsa, siue in hominum existimatione, accidentaria sunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Respondetur, quamquam effectus mere accidentarij, qui nec præuii sunt, nec connexionem vllam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & consequenter nec præmium, vel pœnam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione sunt præuii, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt eis tanquam in semine contenti fuerint, augent vel essentialiter meritum, ac præmium, pœnam, ac demeritum, vel saltem accidentale. Vnde 2. Reg. 12. punitus est Dauid non solum propter peccatum commissum secundum se consideratum, sed etiam, vt alijs fuit occasio blasphemandi nomen Domini, sicut illi dixit Nathan Propheta. Secundo quæ quantus totum meritum, vel demeritum fit in actu libero, siue postea sequatur effectus, siue non, & id eo essentialiter præmium, vel pœna conferatur in fine vite, quando via, & tempus merendi, vel demerendi terminatur: nihilominus tamen effectus postea subsequenti diabus ex causis conferre possunt ad iudicium. Primo ad accidentarium præmium, vel pœnam, vt iniqui omnium actionum suarum fructus intuentibus magis confundantur: boni vero de contrariis de bonis fructibus gaudeant. Secundo

August. 1. Petr. 1. Iacob 5.

Ioan. 5.

Matth. 24. & 25. Luc. 21.

1. Cor. 15.

1. Thessal. 4. Apocal. 20. D. Thom.

Obiectio

Responsio

1. Reg. 12.

vniuersale iudicium fieri vult conuenienter

cundo & maxime, quia effectus ostendunt malitiam, vel bonitatem operum, unde orti sunt, ut ergo illis omnibus propofitis, & ponderatis euidentius omnibus pateat æquitas diuini iudicii, valde congruū fuit, post consummatas, ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omnesque effectus earum fieri vniuersale iudicium, in quo omnia exactissime perpendantur. Tertio accedit, quod ad manifestationem huius diuinæ iustitiæ non solum necessariū fuit, considerare singulorum hominum peccata secundum se: sed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuersi, & ad vniuersalem, & specialem prouidentiam, quam Deus habuit, & respectu totius vniuersi, & respectu singulorum hominum: atque ideo voluit, non tantum quasi priuatim iudicare singulos homines: sed etiā publice totum vniuersum per modum vnus integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala secundum omnes respectus, & habitudines suas in feruerum examen adducantur. Quarto hinc fit, vt licet ex parte Dei ad ferendum iudicium singulorum non sit necessaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipsorum hominum sit quodammodo necessaria, tum ad publicam manifestationem diuinæ iustitiæ, tum etiam, vt quædam specialis retributio, proueniens ex publica laude, & honore, vel confusione, locum habeat. Hęc enim necessario resultat ex tali modo iudicij publici, & vniuersalis, non autem ex priuatis. Vnde aiebat Paulus 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique a Deo.* Quinto hinc intelligitur, hunc modum iudicij esse valde conformem distributioni iustitiæ. Nam (vt Paulus ait 1. ad Corinth. 9.) quamdiu in hac vita viuimus, veluti in publico studio versamur laborantes, vt brauium, & coronam propofitam consequamur: quando autem publicū premium certantibus proponitur, ratio communis boni, & iustitiæ distributionem postulat, vt in publico cōfessu omnium congregentur merita conferantur, vt debitus honor, ac premium singulis tribuatur. Deus autem, qui sapienter, ac suauiter omnia disponit, homines iubernare statuit, ac iudicare modo illis maxime accommodato, atque adeo ratione distributionis iustitiæ perfectissime seruata. Et ideo vt Paulus ait 2. ad Corinthios 5, & ad Romanos 14. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis prout gessit: & ob eandem rationem premium beatorum vocatur in Sacra Scriptura Corona iustitiæ, vitæ, ac gloriæ.* 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1. illa enim proprie dicitur corona, quæ victoribus publicè, & cum celebritate donatur. Sexto ad hoc etiam confert illa ratio sumpta ex aliorum existimatione. Facile enim decipitur humanum iudicium, vel malitia, vel humano errore. Quia ex ijs, quæ exterius apparent, iudicat, unde fit, vt & bonorum fama sepe legatur, & iniquorum malitia adeo occultetur, vt boni, & iusti existimantur. Oportuit ergo, vt in diuino iudicio, quod non est secundum carnem, Ioan. 3. nec se undam visionem oculorum, aut auditum aurium. Isa. 11. sed corda omnium intuendo 1. Reg. 16. oportuit, inquam, in hoc iudicio singulorum iniurias tanquam in seuera quadam trutina, diuinaque lance pensari: & iustis famam restitui, iniquorum verò rethnas, & versutiam detegi. Quare de illis dicitur Sap. 5. *Stabant iusti in magna constantia, &c.* De ijs verò, *Videntes turbabuntur timore horribili, & infra Dicentes hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, &c.* Huc etiam spectat similitudines illæ, quibus Christus vitur in Euangelio, quibus explicat bonos, & malos in hac vita esse permixtos, ita vt vix discerni possint, sicut virgines fatigæ, & prudentes: oportet ergo aliquando discerni, & separari, sicut triticum à zizanijs, & granum à palea, &c. Septim. Fr. Suarez. tom. 2.

1. Corint. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 5.
Rom. 14.
1. Timoth. 4.
Apo. 2.
Iacob. 1.
Ioan. 3.
Isai. 11.
1. Reg. 16.
Sap. 5.

A mo huc accedit ratio illa ad hanc eandem rem saepe à Chrysothomo repetita, præsertim libro primo de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populum, quod sepe in hac vita iniqui felicitate quadam temporali fruuntur, & non solum ab hominibus honorari videntur, sed etiam à Deo ipso prosperari, iustos verò è contrario affligi. Oportet ergo vt occulta hæc ratio Diuinæ prouidentie, & iudiciorum eius, in publico, atque in vniuersali iudicio pandatur, vt constet malos recepisse bona in vita sua, & si quid fortasse boni operati sunt vltra debitum, vel potius sine debito fuisse illis remuneratū: è contrario verò bonos recepisse temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certe, vt proleuioribus culpis, temporalibus penis satisfacerent. Ac simili ratione Diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt rorūque fortes commutari, & impios à iustis conculcari ac confundi. Vnde Malach. 4. illis promittitur. *Egre diemini, & salietis sicut vituli de armento, & conculcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die quam ego facio: dicit Dominus exercituum.* Vltima ratio peti potest ex ijs, quæ supra diximus de corporum generali resurrectione, quam oportuit in finem referuari, postquam completæ essent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora constat, est harum generationum subiectum, quibus prius deseruire oportebat. Facta autem generali resurrectione, optimo ordine consequitur generale iudicium. Quia cum non sola anima, sed homo integer peccet, aut bene operetur, homo etiam integer iudicare debet, & conuenientem pœnam, aut præmium in animo, & corpore debita proportione recipere. Nec prætermittenda est illa ratio moralis, vtile fuisse vniuersale iudicium futurum, vt illius expectatio, ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vt enim dixit Clemens Papa Epistola 1. ad Iacobum, *Quis peccare poterit, si semper ante oculos suos Dei iudicium ponat, quod in fine mundi certum est agendum?* Vnde recte Gregorius libro 6. Moral. cap. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob, capite 5. *A flagello lingue abscondetur, &c.* dicens, *flagellum lingue esse sententiam vltimam iudicis, à qua absconduntur, qui illam in hac vita formidant.* Quo circa concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accusatorem. Iustus namque initium retributionis est ipsa plerumque in obitu securus amentis.* Et de eadem re legi potest Chryst. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom.

Dico secundo, in hoc vniuersali iudicio futurum esse iudicem Christum Dominum, non solum per diuinitatem, sed etiam proxime per humanitatem suam. Conclusio est de fide, quam maxime probant omnia testimonia, quæ de potestate iudiciaria Christi adducta sunt, & præterea sunt expressa multa in Euangelio, Matth. 13. *Tunc mittet filius hominis Angelos suos, &c.* vbi multis parabolis, & similitudinibus hoc Christus exponit, & c. 16. *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua: & capit. 24. & 25. idem late describitur, & 1. ad Thess. 4. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* In Veteri etiam testamento hoc fuerat prædictum, vt in sequenti sectione latius dicturi sumus. Optimum vero testimonium est illud Daniel. 7. *Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: & infra, iudicium sedit, & libri aperti sunt, & inferius, Et ecce cum nubibus cali quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem, honorem, & regnum. Quod testimonium in sequenti disputatione fuse interpretabimur. Recte verò ait Rupert. hunc locum exponens, suo cap. 13. in Daniel. vsque ad illa verba, *Ecce in nubibus cali, quasi filius hominis veniebat. Manifeste quidem descriptum esse iudicium diuinum, non tamen esse dictum, qualem per manum vel per sonam sit agitur.**

Chrysoth.
Malach. 4.
Clem. Pap.
Greg. Pap.
Iob. 5.
Chrysoth.
Matth. 13.
Matth. 16.
24. & 25.
1. Thessal. 4.
2. Cor. 5.
Dan. 7.
Rupert.

gitandum. Non enim iudicabit per semetipsum ille antiquus dierum: sed ut ipse Dominus dixit. Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica visio (inquit) lucido satis ostendit testimonio. Et eadem est sententia Hieron. & Theodoret in eundem locum. Rationes, propter quas supra diximus, datam esse Christo potestatem iudicariam, maxime probant de hoc vniuersali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum ut videre possint, & audire suum iudicem: quam ex parte ipsius Christi, cui innumeris titulis supra expositis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam, & iustitiam in illo celebri confesso, & conspectu manifestari decuit.

Occurrebat autem hoc loco explicandum, quam vniuersale sit futurum hoc iudicium. Id enim, & ad complementum huius quaestionis, & ad solvendum haereticorum fundamentum conferret: tam quia hoc spectat ad disputationem penultimam huius materiae, vbi de forma huius iudicij, & de personis iudicandis agendum est, ideo nunc breuiter dicitur ad haereticorum fundamentum, tam fideles, quam infideles esse iudicandos saltem iudicio retributionis, vel damnationis, licet de iudicio discussionis, forte dictum sit, qui non credunt, eos iam esse iudicatos. Quia apud Deum iam est prolata eorum sententia, quamuis nondum sit exterius pronuntiata, ut Augustin. exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum. 1. recte D. Thom. exponit. Deum non iudicare bis de eodem secundum eandem rationem: secus vero secundum rationes diuersas. Quod est dicere Deum non iudicare bis, ut priorem sententiam mutet, vel ut bis puniat: posse tamen bis iudicare, ut & suppleat quidquid ex debita pena deerat, & convenienti modo sententiam proferat in eum qui peccauit, qui prius non omnino, sed quasi ex parte tantum iudicatus fuerat. Ex quo patet respectio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per se: sed ut pars totius compositi, sicut in probationibus primae conclusionis insinuatum est.

SECTIO II.

An Christus secundo venturus sit in hunc mundum ad vniuersale iudicium peragendum.

Quamuis dictum sit, Christum futurum iudicem in hoc iudicio: non tamen hinc necessario fit venturum esse ad hoc munus obeundum. Potuisset enim in caelo manens sententiam proferre, & idcirco specialem hoc inuestigationem requirit. In qua simul refellendus erit Iudaeorum error, qui, sicut de primo Messiae aduentu increduli sunt, ita non possunt circa secundum non errare. Nam sicut dixit Augustinus Epistola octuagesima ad Hefychium, & Lactantius libro quarto, cap. 12. Qui aduentum Domini primum non cognouerit, praeparare se non poterit ad secundum, credendo in eum: Iudaei igitur neutrum credant, sed quendam alium fingunt, quin nunquam futurus est, mere humanum ad temporale regnum obtinendum. Refertur etiam hic potest error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi sentit, secundum Christi aduentum non futurum esse corporalem, sed per solam manifestationem spiritualem, quae fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quae sententia est, & contra proprietatem Scripturae, & contra Ecclesiae sensum.

Igitur Catholica fides vnum Christi aduentum agnoscit iam factum, & alium confitetur futurum. In quo Christus Deus homo verè, ac realiter veniet de caelo ad terram ad vniuersale iudicium peragendum. Hic est articulus fidei, quem illis verbis Symboli profitemur. *Inde venturus est iudicare viuos &*

mortuos. Qui ex nouo testamento facile probari potest. Ut autem simul Iudaeos conuincamus, oportet afferre veteris testamenti, & prophetarum oracula, quibus hi duo Messiae aduentus necessario conuincuntur: quorum convenientias, & discrimina varia ex scripturis colligendo, veritatem propositam apertius confirmabimus, & occasionem errandi Iudaeorum melius detegemus.

Primo ergo statuendum est, omnia testimonia Scripturae, quae de aduentu Messiae loquuntur, ad eandem personam esse referenda, in quo etiam Iudaei nobiscum conueniunt. Quia, sicut in nouo testamento vnum tantum agnosimus Redemptorem ac mediatorem: ita in veteri vnus est tantum Messias promissus, ut in princip. prioris tom. la. ostendimus.

Secundo hinc oritur alia conuenientia, scilicet quod is qui aduenit in vtroque aduentu est Deus & homo. Quod quidem de priori aduentu late probatum est in praedicto loco, & hinc sequitur, idem est dicendum de secundo, cum eadem sit persona, quae venit. Sed vterius probari potest proprijs Scripturae testimonijs. Quod enim Dominus ipse venturus sit ad iudicandum, docuit Isa. c. 3. dicens. *Domini ad iudicandum venies cum senibus populi sui, & cum principibus eius.* Habet autem varias expositiones hic locus. A quibusdam enim exponitur non actiue sed passiue, scilicet, quod Dominus veniet, non ut iudicet, sed ut iudicetur: & refertur ad primum aduentum & ad iudicium, quod Christus subinit sub Pontio Pilato. Ita Tertul. lib. de Resur. carnis ca. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 24. & Rufinus in expos. symbol. Alii verò actiue interpretando, Deum iudicaturum, explicant de iudicio Diuino, quod in Iudaeos prolatum est, & executioni mandatum, quando à Romanis pene extincti sunt, ut exponit late Iustinus dial. cum Tryphone. A qua expositione non multum quoque discrepant Hierony. & Cyril. qui in genere de iudicio diuino aduersus principes Iudaeorum & Phariseos interpretantur. Nihilominus tamen satis accommodatè intelligitur de iudicio finali, ut ibi Basilii interpretatur, & Gregor. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertius Aug. Enarrat. in Psal. 49. quod de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, *Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit.* Quo testimonio etiam in praesenti vti possumus. Cui simile est illud Isa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigae eius, reddere in indignatione furorem suum increpationem suam in flamma ignis, quia in igne Dominus iudicabit.* Quae verba sunt tam aperta, tamque consentanea ijs, quae de aduentu ad iudicium in Euangelio dicuntur, ut omnino patrum consensu de illo explicentur, ut patet ex Hieron. Cyril. lib. & August. 20. de ciuit. cap. 21. & Cypr. lib. de bono patientia prope finem: denique Psalms etiam 96. de hoc aduentu recte exponitur, & tamen in illo dicitur, *Dominus altissimus super omnem terram, & super omnes Deos: de quo prius dictum fuerat: Nubes, & caligo in circuitu eius iustitia, & iudicium preparatio sedis eius, Ignis ante ipsum praecedet, &c.* Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis. *Et iterum cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes angeli eius.* Alludit enim ad illa verba huius Psalms. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Constat igitur Deum esse, qui venturus est. Quod autem etiam sit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis. *Ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat.* Quibus consentanea sunt verba saepe repetita à Christo in Euang. Matth. 13. 16. 19. & 26. *Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus caeli.*

Terria similitudo, & conuenientia huic affinis est, quod vterque aduentus futurus est per veram, & corporalem praesentiam CHRISTI. De hoc nulla nobis est controuersia cum Iudaeis. Quia illi loca omnia veteris testamenti, quae sunt de aduentu Messiae,

Hieron.
Theod.

August.
D. Thom.

Secundus
Christi ad
uentus ad
iudicandum
ex prophetarum
oraculis
manifestus.
Isa. 3.

Tertulian.
Ruffin.

Iustin.
Hieron.
Cyril.

Basil.
Greg. 9.
August.

Isa. 66.

Hieron.
Cyril.
August.
Psalms 96.

Hebr. 1.

Dan 7.

Matth. 16. 19. & 26.

August.
Lactant.

Symbol.

Messia intelligunt de visibili, & corporali aduentu quem vnum tantum futurum esse existimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidem id satis constat ex ijs, quae haecenus diximus de vita, & conuersione Christi Domini, & de veritate corporis, & humanitatis eius in priori tomo. De secundo vero id constat ex omnibus locis Euangelij, in quibus describitur aduentus Christi ad iudicium, ita vt ab omnibus tum bonis, tum etiam malis sensibilibus conspici possit, iuxta illud Matth. 26. Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Et illud Apocalyp. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et hoc modo colligi idem potest ex illo Zach. 12. Aspicies ad me, quem confixerunt. Nam illum locum de die iudicij interpretantur Theodoretus, Rupertus, & alij ibi, vbi etiam Hieronymus idem indicat, & clarius Augustinus 20. de Ciuitat. cap. 30. & lib. 1. de Trinit. cap. 13. Quam expositionem doctè ibi comprobatur Franciscus Ribera, nec minus erudite Franciscus Toletus Ioan. 19. aduertit, in illis duobus verbis duos Christi aduentus significari, primum in carne mortali in verbo, transfixerunt: secundum gloriosum in verbo, videbunt. Nam Iudaei, qui Christum crucifixerunt, nunquam eum amplius viderunt, neque vsque ad secundum aduentum videbunt.

Quarto conueniunt, quia vterq; aduentus est admirabilis, supernaturalis, ac Deo dignus. De primo satis constat ex ijs, quae de mysterio Incarnationis haecenus tractata sunt. Et satis comprobatur ex illo Agg. 2. Ego commouebo caelum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & venies desideratus cunctis gentibus. Quem locum intelligendum esse de priori aduentu, in primo tomo demonstrauimus. Et iuxta probabiliorè sententiam de eodem loquitur Malac. cap. 3. quamuis in magna gloria, & maiestate illum describat. Propter quod multis visum est de secundo aduentu esse loquutum, non considerantibus hanc similitudinem, de qua agimus, ratione cuius vterq; potest describi in maiestate, & virtute, quamuis diverso modo, vt postea dicam. Nam, quod posterior aduentus futurus etiam sit admirabilis, & gloriosus, inferius latè differendum est, & ex testimonijs paulo ante citatis constare satis potest, quamquam nulla probatio necessaria sit, cum hoc neque à Iudaeis negetur.

Quinta conuenientia excogitari potest, quod vterque aduentus est ad bonum, salutemque hominum. De primo satis id constat ex superiori tomo. De secundo vero id testatur est Christus Luc. 21. vbi agens de secundo aduentu suo, ait, Surgite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Quam enim ipse in suo primo aduentu sufficienter operatus est, tunc habebit in electis vltimum, ac desideratum effectum, de quo dixit Paul. ad Roman. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, & impli intrans gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Quamuis enim hic aduentus Christi multis futurus sit in penam, & damnationem: tamen primaria ac praecipuè sit propter salutem, & gloriam bonorum. Nam haec est per se, & ex propria Dei voluntate intenta: alia vero sunt tantum permessa, & ex malitia hominum consequuta. Et ideo Ioann. 14. Christus consolabatur Apostolos & in eis omnes iustos dicens, Vado parare vobis locum, & si abiero, & preparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Vbi aperte loquitur de hoc secundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. cum dicebat ad Philipp. 1. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Et apertius ad Titum 2. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriae magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c. 1. ad Corinth. 1. Ita vt nihil vobis

desit in vlla gratia expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine in die aduentus Domini nostri Iesu Christi. Et apertissime ad Hebr. 9. vterque aduentus describitur, Christus semel oblatu est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se in salutem. Ac denique propter hanc causam rectè dicunt Sancti Irenaeus libr. 2. contra haeres. capit. 62. & Gregorius in id Cantic. Flores apparuerunt in terra nostra: expleto numero praedestinatorum futurum secundum Christi aduentum, iuxta illud Apocalyp. 6. Dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conferui eorum. Nam cum hic Christi aduentus propter bonorum gloriam praecipuè futurus sit, expleto illo numero quem Deus praedefiniuit, non est, quod amplius expectetur.

Sexta conuenientia praecedenti non dissimilis, adiungi potest, quod Christus in vtroque aduentu venturus est, vt sibi regnum comparet. Nam de primo scriptum est apud Daniele, lapidem paruum, qui de monte abscissus est sine manibus percussisse statuam, & contriuisse, ac comminuisse regna huius mundi, & creuisse in montem magnum, ac vniuersam terram impleuisse, regnumque comparasse, quod in aeternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem, & consumet vniuersa regna haec, & ipsum stabit in aeternum. Quae scripta esse de Christo, & primo eius aduentu certius est, quam vt noua probatione indigeat. Nomine enim lapidis Christus in scriptura significari solet, Psalm. 117. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes. 1. Sai. 28. Mirram in fundamentis Sion lapidem probatum, Zachar. 3. super lapidem vnum septem oculi sunt. Dicitur autem lapis abscissus à monte sine manibus, propter natiuitatem eius ex Virgine, vt in superioribus exposuimus. Vnde constat sermonem esse de eius primo aduentu: quocirca appellatur lapis paruum, tum propter aetatem infantilem, tum etiam propter humilem, & pauperem vitam, vt postea dicam. Hic ergo lapis paruus dicitur creuisse in montem magnum, & omnia occupasse, quia aduentu suo aeternum regnum sibi comparauit, iuxta illud Luc. 1. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David Patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum. De quo regno dixit ipse Christus. Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Et Regnum meum non est de hoc mundo. Et illud confessus est Iatro Lu. 23. dicens, Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Hoc enim regnum (vt alibi laetius explicuimus) non temporaliter, sed spiritualiter intelligendum est. Nihil n. est aliud, quam regnum Ecclesiae, vel triumphantis in caelo, vel in terra militantis. Vnde quia in primo aduentu non perfectè, & omni ex parte Christus hoc regnum obtinuit, neq; de hostibus suis visibilibus, ac manifeste triumphauit, ideo etiam in secundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem, & possessionem huius regni non solum spiritualem, sed etiam quodammodo corporalem, & visibilem, ac extremam, sicut scribitur Daniel 7. de illo filio hominis, qui iudicium facturus est, Dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguae ipsi seruient. Haec igitur sunt, & aliae facile excogitari possunt similitudines, & conuenientiae inter vtrunq; aduentum, vt quod vterque dicitur futurus in nouissimo tempore, & ante vtrumque fuerunt mittendi praecursores ac prophetae, & alij similes, ob quas errarunt Iudaei hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter discrimina adnotare, vt rei veritas constet.

Prima igitur differentia sit, quae in ipsis nominibus primi, & secundi aduentus continetur, scilicet, quod vnus futurus fuit tempore, ac duratione prior altero. Propter hanc enim rationem vnus vocatur primus

Matth. 26.
Apoc. 1.
Zach. 12.
Theodor.
Rupert.
Hieron.
August.
Ribera.
Tolet.
Agg. 2.
Luc. 21.
Roma 8.
Ioan. 14.
Philipp. 1.
Tit. 2.
1. Cor. 1.

Iren.
Gregor.
Cantic. 2.
Apoc. 6.
Dan. 2.
Psalm. 117.
1. Sai. 28.
Zach. 3.
Luc. 1.
Matth. 23.
Matth. 27.
Luc. 23.
Dan. 7.
Ggg 4 & al.

Hebr. 9. & alter secundus, quod in testamento nouo satis expressum est, vt patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus alijs locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini, quem necesse est fore secundum, cum Messiam iam venisse credamus: & hoc fit veluti primum noui testamenti fundamentum. Ex veteri autem testamento probari potest. Quia quidam Christi aduentus promittitur futurus in fine mundi, vt patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies venies iucunda, &c.* Vbi dies iudicij, & aduentus domini ad illud describitur, & in eo dicuntur omnia consummanda, & faciendam aeternam separationem malorum, & bonorum. Et ex ijs, quae postea dicemus de tempore vniuersalis iudicij, & de signis, quae illud praecedent hoc apertius constabit. At vero etiam in testamento veteri praedicitur aduentus Messiae multo ante consummationem saeculi, vt patet ex praedictione Danielis de septuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod post illum aduentum praedicitur futurum, vt gentes ad Christum conuertantur, & terra repleatur scientia Dei, vt dicitur Isaia 11. & vt Ecclesia per vniuersum orbem diffundatur, iuxta illud Psalm. 71. *Replebitur maiestate eius omnis terra, & illud Malach. 1. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus,* & alia multa, quae non nisi longissimo tempore impleri possunt, sicut re ipsa videmus impleri, partimque speramus implenda, ergo necesse est, ijs locis praedici duos aduentus tempore distantes; erit ergo vnus primus, alter vero secundus. Quapropter (quod in priori tomo etiam admonui) cauendum est, ne quis decipiatur modo loquendi Scripturae, quae tempus vtriusque aduentus interdum vocat *nouissimum*, vel, quia totum tempus legis gratiae, quod a primo vsque ad secundum Christi aduentum protenditur, licet in se longum sit, & multis annis duraturum, tamen respectu aeternitatis est breuissimum, & veluti dies vnus. 2. Petr. 3. vel quia est vltimus status viatorum, in quo data est vltima lex Dei, cui non succedet alia, sed status aeternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur a Ioanne *hora nouissima* 1. Ioan. 2. In qua est vterque Christi aduentus: sed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tempore nouissimo, & in diuersis temporibus.

5. Differentia. Secunda differentia cum praecedenti coniuncta est in substantia (vt sic dicam) vtriusque aduentus, seu in mutationibus, quibus fient. Prior enim aduentus factus est per substantialem actionem, vel mutationem, scilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem, & generationem Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere.* Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quam fieri hominem ex foemina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipsum est quod praedixerat Isaia cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel,* quod interpretatum significat, Nobiscum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinem prophetiae, vt iam factum praedicit idem Isaia cap. 9. *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* At posterior aduentus fiet per solum localem motum, quod licet non sit tam expresse dictum in veteri testamento (Quantum enim interdum significetur hic aduentus per verba veniendi aut *discedendi*: tamen eadem reperientur dicta de primo aduentu, & ita possent aliter intelligi) sequitur tamen necessario ex ijs, quae dicta sunt. Quia postquam res aliqua substantialiter producta est, & existit, non fit corporaliter: & visibiliter praesens, vbi non erat nisi per localem aduentum: Christus autem supponitur iam existens Deus & homo, & solum per localem motum ab hoc inferiori mundo discessit quantum ad praesentiam humanitatis: ergo vt secundo adueniat, & fiat praesens, solum indiget motu locali. Atque ita potest optime

haec pars confirmari illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.* Sicut ergo in caelum iuit per solum localem motum (vt supra vidimus) ita per similem motum veniet. Haec ergo est secunda differentia inter vtrumque aduentum.

Tertia, ac praecipua est in fine. Nam prior aduentus respectu nostri praecipue factus est ad operadam nostram redemptionem, & salutem per meritum, & satisfactionem, & ad docendos illuminandosque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicandos homines, & retribuendum praemium pro meritis, & poenam pro peccatis. Et hanc differentiam insinuat Christus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vni-genitum daret, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat: sed habeat vitam aeternam, & rationem subdit, Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum.* Quibus verbis expresse docet priorem aduentum, & causam eius: posteriori vero tantum insinuat, ac si diceret, venturus quidem sum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, sed ad saluandum mundum, vt ibi indicat Chrysostom. homil. 27. & Iarius ibidem Euthymius exponit. Et de causa quidem prioris aduentus satis dictum est a nobis in prioritomo. Quod autem secundus futurus sit ad iudicandum, passim habetur in Euangelio, & in toto nouo testamento: ex quo multa testimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probauimus, Deum hominem esse qui venturus est in vtroque aduentu, conuincunt quoque in vltimo aduentu venturum esse ad iudicandum. Et ratio etiam id probat: quia postquam Christus in priori aduentu sufficienter homines saluauit, eisque prouidit de rebus omnibus ad promerendam salutem necessarijs, nulla alia ratio visibiliter veniendi illi superest respectu nostri, nisi vt bonos a malis separet, eisque condignam retributionem impertiat. Et quoniam finis, qui prior est in intentione, prima causa est, & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta est alia supra posita de ordine executionis, seu temporis. Decuit enim diuinam misericordiam (vt Chrysostomus a r dicta homil. 27. in Ioan.) prius nos redimere, ac saluare, & gratiam praebere, qua bene viuere possemus, vt postea nos posset ex iustitia iudicare. Nam (vt recte dixit Gregor. homil. 30. in Euang.) *Certe vni-genitus Dei filius iudex est generis humani. Sed quis eius iustitiam ferret, si priusquam nos per mansuetudinem corrigeret, culpas nostras per zelum certitudinis examinare voluisset: Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit mansuete corrivere, vt haberet, quos postmodum in iudicio saluaret.*

Quarta differentia, quae ex praecedenti consequitur, est in modo vtriusque aduentus. Nam prior fuit in carne passibili, & in exteriori apparatu humilis, & abiectus. Quia haec duae conditiones maxime erant consentaneae fini tam redemptionis, quam doctrinae, & exempli. Quae veritas manifesta est non solum in Euangelio, sed etiam in veteri testamento, praesertim in Isaia, & Psalmis, vt latissime in superioribus dictum est. At secundus aduentus futurus est gloriosus, tam quoad statum corporis impassibilis, quam in maiestate, & extremo comitatu, vt satis constat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum, & ex alijs verbis Christi Matth. 26. A modo videbitis, filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli.* Quae verba suae responsioni Christus addidit, vt Pharisaeorum tenebras depelleret, si seipsam vellent cognoscere. Cum enim princeps sacerdotum eum grauissima aduratione interrogasset, an esset Christus, ipseque respondisset *Tudius*, statim tacite eorum obiectioni respondens superior-

Hebr. 9.

Malach. 4.

Daniel.

Isai. 11.

Psalm. 71.
Malach. 1.

2. Petr. 3.

1. Ioann. 2.

5. Differentia.

Galat. 4.

Isai. 7.

Isai. 9.

Act. 1.

3. Differentia.

Ioann. 3.

Chrysost.
Euthym.

Chrysost.

Gregor.

4. Differentia.

Act. 1.

Matth. 26.

superiora verba subiungit, ac si diceret. Nec miremini, quod affirmem, me esse Christum, quia me abieci, ac infirmum hominem conspicitis. Nam iterum venturus sum in gloria, & maiestate, & tunc me videbitis venientem in nubibus caeli. De gloria huius secundi aduentus frequentissima sunt Scripturae testimonia tam noui testamenti, Matth. 16. 24. & 25. Luc. 21. 1. ad Thessal. 4. 1. ad Cor. 15. quam veteris, Isa. 3. 66. & Dan. 7. & alijs supra citatis: atque eam latius descripturi sumus inferius. Disputa. penultima. De hac item differentia legi potest Augustin. sermone Dan. 7. 230. de tempor. vbi hoc ferè sensu, ait priorem aduentum fuisse occultum, alium fore manifestum, iuxta id Psalm. 49. *Deus manifeste veniet.* Hieronymus q. 11. ad Algasi. Irenæ. libro 4. capit. 56. Tertullianus lib. cont. Ad. Theodor. in Epitom. c. de secundo aduentu.

Math. 16.
24 & 25.
Luc. 21.
1. Thessal. 4.
1. Cor. 15
Isai. 3. 66.
Dan. 7.
Augustin.
Hieron.
Tertul.

5. Differentia.

Quinta differentia est in modo comparandi sibi regnum, & triumphum de inimicis suis. Nam in priori aduentu meruit omnibus angelis, & hominibus caelorum regnum, & specialiter pro hominibus satisfecit, eisque regni ianua aperuit, & ideo sibi promeruit supremum quoddam ac coeleste imperium, & claritatem, & sui nominis exaltationem. Quamuis autem tunc consequutus sit perfectum ius regni: tamen (vt supra dicebam) non statim obtinuit integram possessionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos suos. Dico autem integrè, quia ipse quidem statim in fine illius aduentus ingressus est in gloriam suam, Lucæ 24. ibique triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in caelo adhuc completum est praedestinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, & obediant illi. Nondum enim videmus omnia subiecta ei, vt dicitur ad Hebr. 2. Et ideo in fine illius prioris aduentus dictum est illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* At verò de posteriori aduentu paulo inferius subiungitur, *Dominus à dextris tuis confregit in die ira suae reges, iudicabit in nationibus, implebit ruitas, conuulsabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo significatur, eum in posteriori aduentu acquiritur perfectam regni possessionem. non iam illud merendo, sed re ipsa obtinendo, occupandoque, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues suos exaltando, hostes vero debellando. Et hoc est quod Paulus, ait 1. Corinth. ca. 15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Hebr. 10. dicens. *Hic autem vniam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de caetero expectans donec ponantur inimici sub pedibus eius.* Est ergo valde diuersa ratio obtinendi regnum prioris, & posterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquibus ex dictis attigit Athanasius libr. de Incarnatione Verbi, eiusque corporali aduentu iuxta finem, dicens. *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illustrem, & diuinum, non humilitate conseruabilem, sed gloria magnificentem, in expectatione esse, atque imminere, cum non, vt patitur, rediturus sit, sed vt fructus suae crucis omnibus retribuatur, immortalitatem videlicet, & resurrectionem, & incorruptibilitatem, neque vt iudicetur, sed vt iudicet.*

Luc. 24.

Hebr. 2.

Psalm. 109.

1. Cor. 15.

Hebr. 10.

Athanas.

6. Differentia.

Atque hinc consequitur sexta differentia in ijs, quæ sunt in hoc terminatum est, vt Christus absoluta peregrinatione sua, quam per primum aduentum inchoauit, in caelum redierit, & illic sedeat: non tamen nunquam rediturus: sed, donec ponantur inimici eius sub pedibus eius. Et quia hæc victoria non erat futura corporum, sed animarum, & armis spiritualibus comparanda, ideo post insignem illum triumphum ierosolym aduentus, factum est, vt hæc Christi victoria per vniuersum orbem prædicaretur, vt spirituale bellum aduersus Christi hostes potentio-

A ri virtute gereretur, donec perfecta victoria ad exitum perduceretur. Et hoc est, quod in citato Psalm. post prædicta verba subiungitur, *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At vero post secundum aduentum nec bellum aliquod in terra supererit; neque Christus sedebit in caelo iterum in terram rediturus: sed perpetua ac stabili quiete illic regnabit, omniaque erunt subiecta ei, vt Paul. describit 1. ad Corinth. 15. & Daniel c. 7. & Ioannes Apoc. 12. 20. 21. & 22. & in fine huius materiae latius dicemus.

Psalm. 109.
1. Corin. 15.
Dan. 7.
Apoc. 12. 20.
21. & 22.

His addi possunt duæ aliae differentiae, quas solum insinuaabo, quia pendent ex infra dicendis. Secunda ergo est in præcursoribus, quia præcursor primi aduentus fuit Ioannes Baptista (vt supra tractatum est) secundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infra dicemus.

7. Differentia.

Octaua est insignis vtriusque aduentus. Nam signa prioris fuere, vel septuaginta hebdomadae Daniels, vel cessatio sceptri Iudæorum, vel pax, quæ futura fuit in vniuerso orbe cum alijs, quæ de mysterijs vitæ, ac mortis Christi à prophetis prædicta, & in superioribus tractata sunt. At verò signa posterioris aduentus tam in veteri, quam in nouo testamento prædicta sunt longè diuersa, vt postea trademus. Constat igitur, duos esse Christi aduentus, & adhuc superesse secundum, illumque ad iudicium ferendum de hominibus futurum.

8. Differentia.

Dices: cum potuerit Christus absque corporali præsentia sua iudicium hoc perficere, & sententiam proferre, quid necesse fuit ad hoc munus obeundum in terram descendere? Respondetur, in primis hoc positum fuisse in voluntate eius vel humana, vel diuina, quæ reuelata est, & nobis est ratio sufficiens. Possumus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnae, & vitæ, & quasi indifferens ad præmium, & ad poenam obtinendam. Tum etiam, quia cum inter iudicandos sint multi damnati, nec decuit illos in caelum deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernum, anquam indicarentur. Fuit autem conueniens, vt omnes iudicandi simul adessent, vbi & videri, & audiri mutuo possent propter rationes in superiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuisse, vt illic iudex præfens adueniret. Primum, vt ab omnibus iudicandis videri, & audiri posset abique inuitatis miraculis. Deinde vt hoc iudicium maiori quodam splendore, & maiestate fieret, qui iustis magnum solatium, & gaudium iniustis verò maiorem terrorem afferret. Denique vt vbi Christus de torrente in viâ biberat, ibi capus exaltaret, & triumphum suæ victoriæ ostenderet in terra, vbi iniquè iudicatus fuerat.

Obiectio.

Responsio.

Psalm. 109.

SECTIO III.

In quo terra loco vniuersale iudicium futurum sit.

Ex hinc præcedentis Sectionis, atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum esse in terra, atque in determinato loco terræ, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicandi, & sententia Origenis tractat. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria est, vt iam vidimus. Quæstio ergo solum super est, in qua parte terræ futurum sit. Est enim multorum opinio, hoc iudicium esse futurum in valle Iosaphat, qui medius interiacet inter Ierosolymitanam urbem, & montem Oliueti. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 48. quæst. 1. art. 4. q. 4. quodli. 10. art. 2. & opus. 60. cap. vltim. Alber. eadem d. 48. art. 3. Palud. dist. 47. q. 1. art. 1. D. Anton. 4. p. tit. 14. capit. 11. §. 5. & hoc sequuntur Sotus, Carthus. & recentiores propter locum Joel 3. *Congregabo omnes gentes*

Orig.

D. Thom.
Albert.
Palud.
Antonin.
Sotus
Carthus.
Joel 3.

gentes, & educam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Alijs verò hæc sententia non solum non probatur: verum etiam expositio illius loci puerilis & friuola videtur: vt ait Glossa ordinaria, quam sequitur, & refert Magister sentent. d. 48 & clarius Alens. 3. P. q. 25. memb. 2. Significat Anselm. in Elucid. vbi per Vallem interpretatur terram, quæ respectu cæli Vallis dicitur. Quare multi negant esse vallem aliquam, Iosaphat appellatam. Vnde fit, apud speciales, sed denominationem sumptam à iudicio ibi futuro, vt idem fit vallis Iosaphat, quod vallis iudicij Domini. Nam Iosaphat iudicium Domini significat. Vnde Chaldeus non vertit in vallem Iosaphat: sed in vallem diuisionis iudicij. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis sit ille locus, qui futurus est locus iudicij. Additur præterea cōiectura, quia vallis illa, quæ interiacet inter Ierusalem, & montem Oliueti, minor est, quam vt tantam hominum multitudinem capere possit.

Mihi tamen non videtur à communi, & recepta sententia recedendum, quanquam non certa sit sed probabilis, & pia. Est tamen in hunc modum explicanda. Primò non solum terræ locum, seu superficiem illius vallis Iosaphat ita credi futurum esse locum iudicij, vt tam omnes iudicandi, quam Christus Dominus vsque ad ipsam terram descensuri sint ad iudicium. Hoc enim est, quod Glossa dixit, puerile esse credere, Dominum descensurum in vallem Iosaphat. Quia non (inquit) in terra: sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: sed solum negat iudicem descensurum vsque ad ipsam terram. Et idem est manifestus sensus Alex. Alens, qui verus est quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Thessalonic. 4. etiam sanctos homines resurgentes negat esse mansuros in terra: sed statim esse rapendos vna cum Christo in aera. Igitur Christus Dominus descendet vsque ad locum aeris, qui est super ipsam vallem Iosaphat, & ibi in throno suæ maiestatis sedebit, vt omnes ferè expositores docent. 1. ad Thessalonic. 4. Decet enim ipsum iudicem esse in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maiestatem, ac corporis gloriosi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facile audiri que possit.

Rursus, omnes sancti tam angeli, quam homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. significat. Quia ab ipso instanti resurrectionis eorum corpora erunt gloriosa, neque egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui non decet, vt per illud breue tempus damnatis hominibus permixti sint, sed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aeris vicina, & superiori valle Iosaphat. Denique soli reprobi iacebunt, vel stabunt super terram in ipsa valle Iosaphat. Non est autem intelligendum, solum ipsam vallem replendam esse corporibus: sed etiam montes seu alia loca finitima, quæ ad capiendam omnia damnatorum corpora necessaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiuè futura esse in minori loco, quam natura rei postulet, quia nullum est fundamentum, neque necessitas huius miraculi. Dices, Occupabunt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Iosaphat, vt v. g. montem Oliuarum, & locum Ierosolymitanæ ciuitatis, seu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius congreganda in valle Iosaphat, quam in alio loco? Itè multo magno intervallo à Christo distabunt, quomodo ergo eum videre poterunt & audire? Respondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortasse iudex collocabit sedem suam super ipsam vallem Iosaphat: eoque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quantum necesse fuerit, & hæc ratione dicuntur congregandi in valle Iosaphat. Ad posteriorem vero par-

Gloss. Ordin.
Magist.
Alens.
Anselm.

1. Thessal. 4.
Iudicium vniuersale in quoniam terra loco futurum sit.

Obiatio.

Responsio.

tem dicitur, facile esse Christo domino tanta efficacia sui splendorem, vel speciem, aut vocem emittere, vt in tota illa distantia videri possit, & audiri, etiam si oporteat miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

Sic ergo explicata hæc sententia, satis probabiliter suaderi potest. Primo, quia nulla est difficultas, ob quam non possit facile credi ita esse futurum, & ad literam Prophetæ simpliciter, & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorum expositionem, de iudicio vniuersali ibi loquitur, (vt satis commodè exponit Hieronymus, recentioresque sequuntur) & locum illius iudicij nominat communi, & vitato nomine, vnde vox illa Iosaphat ibi ponitur tanquam nomen, seu cognomen proprium, & consuetum illius vallis, non tanquam significans iudicium Domini, quamuis forte tale nomen non sine mysterio illi valli impositum sit. Ergo iuxta literalem sensum significatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impositum erat, & huius etiam rei figurum est, quod Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes esse nomen proprium, & non duas voces significantes iudicium Domini. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Denique ita etiam intellexerunt hunc locum Liran. Carthuf. & alij recentiores & Aretas in 11. c. Apoca. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuersale iudicium. Quia ex monte Oliueti in cælum ascendit, & Ierosolymis pro hominibus passus est, & (vt supra diximus) illud celsetur esse medium terræ, in quo Deus salutem operatus est: ergo conuenienter electus est ille locus, & vallis intermedia, quasi vtrumque montem Caluarie & Oliueti complectens ad iudicium perficiendum, in quo tantæ & gloriæ ascensionis Christi participabit, & fructum sanguinis, & passionis eius, & Christus iustam vindictam fumet de persecutoribus suis, ac de omnibus qui suo sanguine abluui noluerunt. Denique vbi Christus suæ gloriæ maiestatem ostendat, vbi summam ignominiam sustinuit. Neque enim refert, quod non in ipsa ciuitate, aut monte Caluarie: sed in valle Iosaphat dicatur sessurus ad iudicandum. Tum quia (vt ex 18. c. Ioan. constat) in valle Iosaphat, per quam fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda lib. de locis sanctis c. 6.) passionem suam inchoauit, ibi enim comprehensus est Tum etiam quia totus ille locus tanquam vnus censetur, & (vt dicebatur) quia est medius inter vtrumque montem omnia loca, & mysteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Christus iudicaturus, in Syon & Ierusalem, vt eodem c. Ioel. 3. significatur, Dominus de Syon rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam. Aliquando vero dicitur descensurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videntur insinuassee angeli dicentes, Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum sic veniet. Est ergo hæc sententia pia, & valde verisimilis.

Vnum verò superest explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, si omnes iusti futuri sunt in aere, damnati vero in terra, quomodo ad literam intelligendum sit, illos futuros esse ad dexteram, hos verò ad sinistram Christi. Quia si non sunt omnes in terra, vel in aere, non oportebit hanc distinctionem fieri per localem separationem: sed omnes, qui in terra fuerint, erunt simul, & quasi in circulo congregati circa thronum Christi, vt quoad fieri possit, omni ex parte ad illum propinquius accedant, atque idem dicendum est de ijs, qui futuri sunt in aere eadem ratione, ac proportione. Dupliciter responderi potest, primo (intelligendo ad literam, & in propria significatione dexteram & sinistram corporis Christi,) omnes reprobos, etiam si in terra sint, collocandos esse ad partem sinistram Christi: bonos vero in aere ad dexteram: quod si ita fiet, non erit respectus maioris propinquitatis, vel distantie ad iudi-

Vallis Iosaphat vniuersi salis iudicij & loci quomodo.

Liran. Carthuf. Aret.

Ioan. Beda.

Ioel.

Act.

Dubium.

Responsio. iudicem, sed significacionis potius. Secundo vero, & melius dicitur, more scripturae, dexteram & sinistram significare felicitatis, & infelicitatis, honoris vel abiectionis locum. Et ita fere exponit Origenes tractat. 34. in Matt. quamquam ex falso fundamento, ut visum est. Eundem vero sensum indicat Hilarius canon. 28. dicens in dextera, ac sinistra collocans unumquemque, digna aut bonitatis, aut malitiae sede constituet. Apertius Anselmus, Matth. 25. sic exponit à dextris, id est, in aeterna beatitudine: à sinistris, id est, in aeterna miseria, commodius in Elucidario inquit, ad dexteram scilicet sursum in gloria, ad sinistram deorsum in terra. Et hanc expositionem frequentius Scholastici sequuntur.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus sit secundum Christi aduentum ad iudicium.

Constat in primis, aduentum Christi iudicis non esse futurum ante ipsummet tempus, vel diem, in quo peragendum est iudicium. Tum quia, cum hæc sit sola causa huius aduentus, & præsentia corporalis Christi in hoc inferiori mundo, non est cur ante prædictum tempus fiat, tum etiam quia (ut supra agentes de resurrectione dicebamus) rationi magis consentaneum est, ut iudicandi expectent iudicem, aut illi venienti obviam exeant, quam ut ipse eos præveniatur, vel expectet. Nulla ergo, aut brevisima intercedet mora inter iudicis aduentum, & inchoationem iudicij: & ita fere semper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc fere ordine describuntur Matth. 25. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit ab invicem: Et infra, Tunc dices Rex is, qui à sinistris eius erunt, &c.

Secundo etiam certum est ex Scriptura, & interpretatione, & consensu totius Ecclesiae, tam Christi aduentum, quam iudicium futurum esse in extremo tempore, seu die durationis mundi, ut patet ex testimonijs supra citatis, quod latius declarabimus disput. vlt. huius materiae. Quapropter sententiam Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Christi futurum mille annis ante finem sæculi, hæretica est, satisque in superioribus improbata, refellendo Chiliastarum errorem. Hinc ergo fit, ut quæstio hæc de tempore iudicij & aduentus Christi coniuncta sit cum quæstione de duratione, & consummatione mundi. Est autem sermo de mundo, non quoad substantiam elementorum, & corporum cœlestium (de quo in vltima disput. huius materiae non nihil dicemus) sed quoad generationes, præsertim hominum, & consequenter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ sunt. De quo Aristotelis & quorundam Philosophorum opinio fuit, mundum hoc modo non esse consummadum, sed perpetuo duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re, quæ ratione naturali inuestigari non potest, iudicium tulerunt. Nam sicut creatio, ita & conservatio mundi pendet ex libertate Dei voluntate. Quapropter dixit Christus, Act. 17. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Supponimus ergo ex hinc mundum sub hac consideratione aliquando esse periturum: inquirimus autem quando periturus sit, aut quor annis sit duraturus.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum sex mille annis, & consequenter in fine eorum futurum esse iudicium, & aduentum Christi. Hic error tribui solet Millenarijs, illumque expresse docet Lactant. libr. 7. diuinar. Inst. cap. 14. & 24. qui tamen post sex mille annos expletos, dicit futuros esse mille alios felicitatis Sanctorum in terra. Et eiusdem

sententiæ est Iustinus Martyr quæst. 71. ad Gentios, & Irenæ. libr. 5. contr. hæres. capit. 28. & Hilar. can. 17. in Marth. & Hieronym. Epist. 139. ad Cyprian. Presbyterum, exponens verba illa Psalmi. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterij, & insinuat Miche. 4. in principio, vbi tempus fidei gentium, id est, Euangelicæ prædicationis, & conuersionis mundi sentit tantum duraturum quingentis annis, & hanc esse nouiss. man. horam, de qua loquitur Ioann. 1. canon. cap. 2. & Gaudent. Brixensis tractat. 10. qui est octauus in Exod. August. etiam 20. de Ciuitat. cap. 9. hanc referens sententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius, apud Ethnicos fuisse hanc peruulgatam opinionem, & Sybillas multa de ea prædixisse. Hebræos idem fuisse sequutos, præter R. Salomonem, & Isaac, referunt Galatinus lib. 4. cap. 20. & Picus Mirandulan. lib. 6. Heptapli. capit. 4. ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non est tamen illud oraculum Eliæ Prophætæ, sed alicuius Rabbini, Coniectura qua omnes citati Patres vtuntur, est, quia sex diebus creatus est mundus, & in septimo fuit Sabbathum, & requies: sed apud Deum mille anni sunt tanquam dies vna, ergo durabit mundus sex annorum millibus: postea vero sequetur requies diei Sabbathi, quam Millenarij exultimabant duraturam per alios mille annos terrenæ felicitatis, nos autem dicere possumus esse diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias similes coniecturas addunt Hebræi tam futiles, ut illas referre superuacaneum sit. Huic vero annorum numero quingentos annos addidit Germanus Constantin. in Theoria rerum Ecclesiasticarum parum à medio, qui refert Chrysostrum, Cyrill. & Hippolytum in eam sententiam, Sed in oratione Hippolyti de consum. mundi, quæ extat, nullum verbum de hac re legitur: opuscula vero Chrysostr. & Cyrill. de Antichristo non extant, neque in eorum operibus huius sententiæ vestigium inuenitur. Neque intelligo, quo fundamento Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Pontifex populum obli-gnat seu benedicit, manum, & digitos attollens, in ipsa digitorum compositione, & figura significare prædictum numerum sex mille quingentorum annorum: hoc (inquam) quomodo, aut quo sensu intelligendum sit, concipi satis non potest, nedum explicari. Alios similes ac varios dicendi modos refert August. 18. de Ciuitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione, simul enim cum prædicta sententia refelluntur.

De hac igitur veteri sententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout à prædictis authoribus asserta est, ipso rerum euentu conuictam esse falsitatis, & erroris. Nam omnes illi auctores, sequentes septuaginta interpretes, arbitrati sunt, Christum natum esse currente iam sexto millenario à creatione mundi. Vnde si vera fuisset eorū sententia, iam nunc durasset mundus plusquam sex mille, & sexcentis annis. Vnde Lactantius dixit, sua ætate tantum superfuisset ducentos annos vsque ad secundum Christi aduentum, & mille ducentos vsque ad finem septimi millenarij, quem ipse ponit, qui omnes, & adhuc plures iam sunt transacti. Et eodem modo sentiunt reliqui scriptores citati. Et iuxta eandem supputationem dixit Cyprianus in præfat. libr. de exhortatione Martyr. ad Fortunatum, Sex mille anni iam plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat, & Ambr. libr. 7. in Lucam, in principio, hoc argumento impugnat prædictam sententiã. Quia plures quam sex mille computantur anni, quamquam reuera eius ætate nondum essent completi sex mille anni ætatis mundi, iuxta prædictam supputationem. Atque simili argumento, præter alia, quæ statim subijcie-

Iustin. Martyr. Iren. Hilar. Hieronymus Psalm. 89. Ioan. 2. Gaudent. August. Lactant. Galatin. Pic. Mirand. Germ. Con. Chrysostr. Cyrill. Hippolyt. Lactant. Cyprian. Ambr.

mus, conuincuntur falsa esse, & vana, quæ de mundi duratione traduntur libr. 4. Eldræ capit. 5. 11. & 14. quæ sufficiens causa est, vt ille liber è canone rejiciatur.

Secundo dicendum est, iuxta veram supputationem annorum à creatione mundi, non posse euidenti aut certo argumento conuinci falsum esse, quod prædicti Patres affirmant. Probatur apertè. Quia (vt latè ostendi præcedenti tomo) secundum veritatem Hebraicam Christus natus est circa quatermillesimum annum à creatione mundi, nunc ergo ad summum agitur annus quinque millesimus sexcentessimus ætatis mundi: super sunt igitur quadringenti anni, vt compleatur numerus sexmille annorum: sed in ijs optime impleri possunt omnia, quæ in scriptura prædicta sunt, fore ante diem iudicij, ergo fieri rectè potest, vt finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento conuinci potest prædicta sententia falsitatis. Et hoc modo asseruerunt hanc sententiam Hebræi antiquiores, qui (vt referunt Galat. libro. 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant sex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, id est, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Mesiæ.

Tertio dicendum est, prædictos autores asseruisse rem profus incertam, quæ nulla autoritate, vel ratione probari potest. Hoc probatur primo, quia nihil ab eis asseritur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum est à quodam Rabbino confictum. Coniectura autem illa sumpta ex sex diebus creationis mundi nullius momenti est, tum quia illæ metaphoricæ significationes non possunt ab vno loco ad alium liberè transferri. Dicuntur enim mille anni esse apud Deum tanquam dies vnus, vt immobilitas diuinæ æternitatis significetur: non vero vt dies creationis significet sæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici potest, illos sex dies significare sex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundo ostenditur hoc probatur. Quia scriptura dicit, tempus aduentus Christi esse incertum, & incognitum nõ solum hominibus sed etiam angelis Matr. 24. & Mar. 13. De die illa nemo scit. Neq; satis est, si quis respondeat diem & horam posse esse incertam, quamuis annus sit præfixus, & certus. Nam (vt rectè Aug. annotat.) dies, hora in huiusmodi scripturæ locis absolute pro temporis duratione sumitur. Non igitur solum nos latet, qua die vel hora in rigore sumptis futurum sit iudicium: sed absolute hunc anno, vel (quod idè est) post quem annorum numerum futurum sit. Vnde Actor. 1. interrogatus Christus de illo tempore, respondit. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Quo testimonio putat Aug. 18. de Ciuit. cap. 35. sufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conantur. Ex quibus alij (inquit) quadringentos: alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de scriptura canonica autoritate profertur. Omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit, & quæscere iubet ille, qui dixit. Non est vestrum scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Atque eodem argumento contra hanc sententiam vtitur idem Augustinus Enarrat. in Pl. 6. in principio, & Enarrat. in Psalm. 89. circa illa verba, Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ quæ præterit, & Epistol. 78. & 80. Sic etiam Cyrill. Ierosolym. catech. 15. de hac re agens inquit, Tempus nemo curiose inquirat, Non est enim nostrum scire tempora, quæ Deus posuit in potestate sua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rursus supinus iaceas. Eandem sententiam grauitè, atque e-rudite docuit Beda lib. de ration. tempor. capit. 64. 66. vbi conuincit, friuolam & hereticam appellat.

Galatin.
Genebrar.

Dies iudicij
mundique
futuræ du-
rationis
ratio profus
incerta &
incognita.

Matth. 24.
Marc. 13.
August.

A. A. I.

August.

Augustin.

Cyrril.
Ierosolym.

Beda.

Sed applicanda sunt singula singulis. Vocat enim hereticam quoad eam partem, quæ est de errore Chiliafarum, friuolam vero quoad aliam, quæ temporæ, & annos definit. Chrysothomus etiam hom. 9. in 1. ad Thessalon. in hanc sententiam eleganter interpretatur illa verba capi. 5. De temporibus autem non opus habetur, vt vobis scribam: Ipsi namque scitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum. Vbi inter alia inquit tam incertum esse tempus consummationis mundi, quantum vnique incertus est dies mortis. Idem latè tractat Autor imperfecti in Matth. ho mil. 50.

Quartò tandem ex dictis concluditur à nemine posse affirmari quo tempore, anno, aut die futurus sit secundus Christi aduentus, atque adeo curiosum, & superuacaneum esse id inquirere: cum diuina prouidentia ita ordinatum sit, vt nobis sit occultus, vt constat ex citatis verbis Christi, & ex Luc. 17. & 21. Est etiam optimum testimonium illud Malac. 3. Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Si verum est ea verba de secundo aduentu esse intelligenda, vt vult ibi Theodor sequutus Eusebium libro 5. de Demonst. capit. 28. in qua sententia est etiam August. 18. de Ciuitat. capit. 35. & libr. 20. cap. 25. & 26. Aptior locus est Zachar. 14. Et erit in die illa, non erit lux: sed frigus, & gelus, & erit dies vna, quæ nota est Domino, non dies neque nox, & in tempore vesperi erit lux: vbi ad literam loquitur de die iudicij, quæ nota Deo dicitur. quia soli ipsi est cognita. Ratio verò non est alia, nisi quia hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non est reuelata: & ratione inuestigari nequit, non solum ab hominibus, sed neque ab Angelis. Nam si aliqua in re, certè in hac maxime, ratio facti erit voluntas facientis. Præsertim, quia (vt supra dicebamus) tota pendet ex eo, quod numerus prædestinatorum compleatur, qui numerus quoad primam prædestinationem, & electionem ex sola Dei voluntate pendet, & ratione inuestigari non potest, nisi ipse Deus reuellet, vt per se notum est. Et licet numerus cognoscatur, adhuc esset incertum quanto tempore esset implendus.

Hic verò occurrebat tractandū, an animæ Christi sit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoscatur. Sed hoc satis attigimus superiori tomo q. 10. art. 2. in commentario, vbi locum Marci late tractauimus, & ostendimus animam Christi cognoscere illum diem non naturali scientia, sed beata, & infusa: de Angelis verò & alijs Beatis diximus esse incertum, an in Verbo cognoscant hunc diem: verius autem duximus cum Rich. Soto & alijs in 4. d. 43. non cognoscei. Quod tamen regulariter intelligendum est: nam fortasse à B. Virgine cognoscitur. Referunt autem Rich. Sot. & alij Aug. in Eock. c. 36. dicentem, sanctos Angelos cognoscere numerum hominum prædestinatorum. Sed in primis etiam hoc cognoscant, non inde fit, vt cognoscant tempus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit. in ca. verò 62. vbi hac de re agit, exponi posset non absolute docere, Angelos cognoscere totum numerum hominum electorum: sed solum quot homines assumantur ad reparandas ruinas Angelorū. Verba enim eius in fine c. 61. hæc sunt, Ex ipsa hominum redemptione ruina illius Angelicæ destrimentæ reparantur: statim q. 6. subdit, Et vix nouerunt sancti Angeli docti à Deo, unus veritatis æterna contemplatione beatis sunt, quanti sunt, quanti numeri supplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet. At verò cum homines non solum assumantur ad beatitudinem ad supplendas ruinas Angelorū: sed etiam per se, & ex propria intentione, sicut ipsi Angeli, plures fortasse erunt homines prædestinati, quam ad reparandas ruinas Angelorum assumpti: & ideo licet hic numerus cognoscatur, non sequitur totum numerum prædestinatorum hominum agnosci.

Chrysoth.
Thessal. 1.

Deuissim.
iudicij die
perquirere
curiosum, &
vannm.
Lu. 17. & 21.
Malach. 3.

Theod.
Euseb.
August.
Zach. 14.

Dubium.

Responso.

Richar.
Sot.

Aug.

Ex di-

Ex dictis consequenter colligitur etiam esse incertum: qua die hebdomadis, & qua hora diei, id est, nocturna vel diurna aduentus Domini ad iudicium futurus sit. Quamquam de hora probabile sit futurum hora matutina, sicut supra diximus agentes de generali resurrectione. Addit etiam Lactant. li. 7. c. 19. futuram illam horam eadem, in qua Christus resurrexit, & in Dominica die. Sed quia coniectura hoc ipse dixit, possit alius excogitare, venturum Christum, qua die ascendit: vel iudicaturum qua die iudicatus fuit, aut quidpiam simile. Est ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Sed dicet tandem aliquis, quamvis definitè dici non possit, quot super sint anni vsque ad diem iudicii, tamen ex signis, quæ de illo prædicta sunt, possit nos coniectare, vtrum iam appropinquet, an adhuc longissime distet. De qua re prolixè satis scripsit Hieronymus Vniuersi lib. de sex diebus conditi orbis lectio. 6. & refert contrarias, & valde dissentientes hæc de re Theologorum sententias. Alij quippe dicunt, longissimè adhuc distare mundi consummationem, donec octaua sphaera proprio motu perfectam conuersionem conficiat. Achi duratio mundi esset propter motus caelestes, & non potius motus caelestis, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus compleatur. Sunt ergo hæc coniecturæ, & similes valde infirmæ. Alij vero coniecturam sumunt ex eo, quod verisimile est, tanto tempore, vel maiori duraturum mundum post aduentum Christi, quanto antea durauit. Sed hoc etiam est incertum: quia cum in lege gratiæ plures saluentur quam antea, fieri potest, vt breuius absoluantur prædestinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati sunt, iudicij tempus non longè distare, quoniam multi ex signis illius, quæ in Euangelio prædicta sunt, partim impleta esse, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem Euangelij in vniuerso orbe, seditiones, bella, perditos mores & similia. Mihitamen videtur, nihil etiam in hoc esse temere affirmandum, vt rectè monuit Beda prædicto c. 60. dicēs. *Cunctis in communi suademus, vt siue quis ex Hebraica veritate, siue ex septuaginta interpretum translationes, siue ex vtriusque mixto opere codicibus, vt sibi visum fuerit temporum cursum notauerit: siue prolixiora, siue breuiora transacti sæculi tempora signauerit, aut signata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora qua restant sæculi tempora putet, memor semper Dominicæ sententiæ. De die illa nemo scit.* Ratio vero conuincens esse videtur.

Quia in primis prædestinatorum numerus, quantum sit, non solum ratione certa, sed neque probabiliter coniectura nobis constare potest. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines saluandi super sint, quam hæcenus salui facti sunt? aut quo testimonio, rationeue alteram partem definiat? Et siue numerus futurorum sanctorum sit maior, quam præcedentium, siue minor, vnde scire potest, quis eorum breuiori, vel longiori tempore absoluentus sit? Cum contingat vno tempore esse plures iustos, quam alio. Itaq; considerata primaria causa, propter quam durat mundus, non potest à nobis cognosci, an eius finis longè, vel prope absit. Aliunde vero ex signis datis de secundo aduentu domini nulla rectè coniectura sufficiens ad ferendum iudicium sumi potest. Nam ea signa, quæ apparent impleta, sunt valde generalia, & communia, & quæ ferè in omni tempore in Ecclesia fuerunt, non vero illa propria, & specialia, de quibus dixit Christus.

Cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Quod apertius constabit inferius, cum de his signis agemus. Nunc autem sufficiens huius rei argumentum est, quod propter huiusmodi signa fere ab initio nascens Ecclesiæ orta est existimatio, quod dies Domini instaret, quam licet Paulus omnino euellere conatus fuit 2. ad Thessalonicen. 2. semper

Fr. Suarez, tom. 2.

A tamen fuere, qui propinquum affirmarent esse aduentum Domini, licet fortasse non tam proximum, sicut Thessalonicenses putabant. Quamquam de quodam Iuda Catholico, & illustri scriptore refert Hieronymus de script. Ecclesiastic. quod circa sua tempora futurum iudicium dixerit *Quia magnitudo persecutionem presentem mundi minabatur occasum.* Quem licet ipse reprehendat: idem tamen Hieron. Epistol. 11. ad Ageruchiam de Monogam. eandem mundi elades elegantissime describens, penè in eadem descendit sententiam. Ac reliqui Patres propter huiusmodi causam ferè semper monuerunt appropinquare diem iudicii, Tertullian. lib. de fuga in persecutione capit. 12. *Antichristo* (inquit) *iam instanti.* Quod perinde est. Et eodem modo loquitur Cypria. epist. 58. & in Epist. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere, pressuram diem super caput esse coepisse, & occasum sæculi, atque Antichristi tempora appropinquasse.* Rursum Epist. 63. in fine, *Iam inquit) secundus eius aduentus nobis appropinquat.* Basil. Epist. 7. *nam*

gens de persecutionibus, quas Ecclesia suo tempore patiebarur. Accessit (inquit) *ad hæc animi mei discipulones, & ista cogitatio, an Ecclesiam suam profusus reliquit Dominus, an nouissima hora est, & hoc pacto in iudicium sumit desessio.* Chrysostom. homil. 33. in Ioann. versus finem tractans verba illa Pauli ad Philippen. *Dominus prope est,* ea de propinquitate secundi aduentus exponit, quamvis fortasse melius ibi intelligatur Dominus esse prope, per presentiam, & exilium. Addit vero, *Non longe a fine absumus, sed iam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terremotus, hoc excitata charitas significat.* Ambrosius oratione in Satyrum fratrem ante medium. *Raptus est ne totus orbis excidat mundi finem videret.* Gregorius item Magnus libro 4. Epistolarum capit. 72. Epistol. 38. & homil. 1. in Euangel. latè hoc prosequitur. Atque eodem modo ferè loquuti sunt posteriores Patres, Bernardus sermon. 6. in Psalm. 90. Vincentius, & alij insignes diuini verbi concionatores. Ipso igitur longo rerum experimento constat, hæc signa insufficientia esse ad iudicandum de diei iudicii propinquitate. Nam eadem, quæ nunc sunt, fuere ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora signa data sunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti vero ita loquuti sunt, vel quia mala presentia semper videntur maiora, vel quia vehementius aut ipsi timebant, aut timore immittere peccatoribus cupiebant, & semper vere dicere poterant iudicium Domini magis, ac magis appropinquare, vel cerrè more Scripturæ loquebantur, considerando totum huius vitæ tempus, vt breuissimam moram, æternitati comparatum. Vel si aliqui fortasse ita simpliciter existimauerunt, non satis experti fuerant, vel non animaduertuerunt eadem signa, quæ ipsos mouebant, multis antea sæculis eodem modo contigisse.

C

D

DISPUTATIO LIV.

In tres Sectiones distributa.

De Antichristo.

Postquam ostensum est, futurum esse aliquando secundum Christi aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum est de ijs rebus, quæ proximè ipsi aduentum antecedent, & in Scriptura nobis reuelatæ sunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichristi persecutio sæpius, atque diffusius prædicta est. De qua in hac disputatione dicemus, explicando primo quis, & qualis futurus Antichristus sit, quæ deinde persecutio eius, & quis tandem ipsius futurus sit exitus. Quia tamen (vt

Hh Iren.

Lactant.

Obiectio.

Vniuersi.

Responsio.

Beda.

Ex signis iudicij prognostica, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter potest.

Matth. 24.

2. Thessal. 2.

Hieronym.

Tertullian.

Basil.

Chrysostom.

Philipp. 4.

Ambros.

Gregor.

Bernard.

Vincent.

Iren.

Iren. dixit libr. 4. capi. 43. prophetia, donec impleantur, obscurissima sunt, hinc factum est vt tota hæc materia de Antichristo perobscura sit, & in rebus multis incerta, & idcirco ea solum proferemus, quæ in Scripturis sanctis, prout ab antiquis Patribus intellectæ sunt, fundamentum habent. Sunt autem in veteri testamento tria tantum loca, in quibus ad literam de Antichristo sermo est, Daniel. 7. 11. & 12. in nouo autem Testamento sex loca videntur esse potissima, Matthæ. 24. Marc. 13. Ioan. 5. 2. Thessalonicens. 2. 1. Ioan. 2. Apocalyp. 13. In quibus locis videntur omnes Patres, & vbicunque de die iudicij seu de secundo Christi aduentu scribunt. Ex quibus varia loca indicauimus Disp. præcedenti, Sectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos huius temporis Sanderus libro 8. de visib. Monarch. & Bellarmin. libr. 3. de Roma. Pontifice, Benedictus etiam Pererius lib. 14. & 15. in Daniele.

SECTIO I.

Virum Antichristus sit certus aliquis, ac determinatus homo.

Vox Antichristi quid denotet.

1. Ioan. 2.

1. Ioan. 4. 2. Ioann.

Damasc.

Hieronym.

August.

Primum omnium supponenda est significatio, seu etymologia nominis Antichristi, quod in Scriptura solum reperitur apud Ioannem, & per illud euidenter denotat hominem iniquum, hostem Christi, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1. canon. cap. 2. *Filioli nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: & infra, Quis est mendax nisi is, qui negat quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium, & capit. 4. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Et Epistol. 2. *Qui non confitetur, Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & Antichristus.* Significat ergo hæc vox hominem Christo contrarium, & qui eius fidem, ac religionem euellere conatur. Et hoc sensu vtuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichristo, loquuntur, vniuersaque Ecclesia, & ipsa Græca compositio vocis hoc præferret, quia vox *anti* oppositionem significat, vt notauit Damascen. 4. de fide, cap. 27. dicens, *Venies non, pro Christo, sed aduersus Christum, quæ etiam de causa Antichristus dicitur:* & Hieronym. Epistol. 151. ad Algasiam q. 11. dicens, *Ipsæ enim vniuersorum perditio qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus.* Idem Augustinus tract. 3. in 1. canon. Ioann.

Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis prædictis testimonijs Ioannis, existimantur aliqui Antichristum non fore certam aliquam, & determinatam personam: sed significare quemcunque hominem Christo contrarium, vt Iulianum apostatam, Mahometem, Arium, Lutherum, & similes. Quo sensu hæretici huius temporis dicunt, Romanum Pontificem esse Antichristum, quamuis non sit vnus determinatus homo, sed multi, qui in eadem sede sibi succedunt. Quorum mendacium euidentibus demonstrationibus conuincunt auctores nuper citati: nobis autem non est in hoc immorandum. Cõstabit enim manifestè ex ijs, quæ dicemus, nullam Antichristi notam seu proprietatem in Romanum Pontificem conuenire.

Secunda sententia hic referri potest, nimirum Antichristum fore determinatam personam, non tamen hominem, sed ipsum Dæmonem, vel fortasse Dæmoniorum principem apparentem in forma humana, non vera, sed phantastica. Ita sensit Hippolytus libr. de consum. mundi. Alij vero dixerunt futurum esse Dæmonem, simul tamen verum hominem, scilicet incarnatum Dæmonem in vera humanitate. Quorum fundamentum nõ videtur fuisse

Hippolyt.

A se aliud, nisi quia ea, quæ de Antichristo dicuntur 2. Thessal. ad Thessal. 2. & præsertim eximia illa superbia extollendi se supra omne quod dicitur Deus, & se ostentandi tanquam sit Deus, non potest de alio, quam de ipso Dæmone existimari. Hoc indicat Theodor. libr. 5. diuinorum decretorum, capit. de Antichristo, dicens, *Ante aduentum Domini veniet, humanam naturam subiens, hominibus perniciosus, Deique aduersarius Dæmon, & sicut olim hoc nomen, Deus, suffuratus id sibi imposuit, ita Christi Domini appellatione vsurpata omnes decipiet.* Citari etiam solet Ambrosius 2. ad Thessalonicens. 2. vbi dicit Dæmonem sub Christi nomine tempore Antichristi conaturum homines adducere ad se adorandum. Et sunt, qui existiment Hieronymum Daniel. 7. & Bedam Apocalyp. 13. indicare hanc sententiam. Nam reprobandes præcedentem, dicunt futurum esse hominem in quo Satanas habitaturus est corporaliter. Nam hoc dicendi genere solet vera incarnatio significari, iuxta illud ad Colossen. secundo. *In quo habitas plenitudo diuinitatis corporaliter.*

Theodor.

Ambros.

Hieron. Beda.

Coloss.

Dicendum vero est primo, Antichristum futurum esse verum hominem. Existimo esse assertionem certam de fide. Primo ex 2. ad Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati.* Vbi ex sententia omnium sermo est de Antichristo, qui homo à Paulo appellatur: non posset autem ita simpliciter vocari, nisi esset verus homo. Et simili modo ponderat pro hac veritate Hieronym. illa verba Daniel. 7. *Et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingenitum,* vbi est sermo de Antichristo, qui dicitur futurus homo, & os, & os habens. Et confirmatur ex verbis Christi Ioan. 5. annis quinto. *Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis.* Vbi illæ voces alius, & illum euidenter alium hominem denotant: est autem ibi sermo de Antichristo, vt exponunt ibi Chrysostr. & Cyrill. Damascen. & Hieronym. supra citati. Irenæ. libro 5. cap. 25. & Cyrill. Hilarius libro. 9. de Trinitate. & libr. de vnitate. Patris & filij, & Ambrosius libro 1. de Spiritu sancto cap. 14. & Theodoretus lib. diuinorum decretorum cap. de Antichristo. Secundo, quia ita docent omnes Patres citati, & alij qui de Antichristo scribunt & hic est vniuersalis consensus Ecclesiæ. Tertiõ confirmari potest, quia mors supponit veram vitam sed Antichristus verè morietur: ergo viuet etiam vera vita corporali hominis, erit ergo verus homo. Minor propositio conitar ex Paulo, secundæ ad Thessalonicen. 2. dicente, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Interfectio enim veram mortem significat. Quod si quis fortasse contra hanc rationem obijciat, Antichristum non esse moriturum, ex Apocalyp. 19. vbi de Bestia, & Pseudopropheta eius dicitur. *Vni missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis.* Respondetur primum etiam si hoc admittamus, eandem esse argumenti vim, quia viuere vita humana, de qua ibi est sermo non conueniet nisi vero homini. Deinde dicitur cum Bed. Anselm. & D. Thom. illos dici in Apocalyp. viuos detrudendos in infernum, non quia morituri non sunt: sed vt acerbitas pœnæ eorum significetur. Vel melius fortasse eos viuos terra absorbebit iussu Christi, & ideo dicuntur descendere viui: tamen interficientur in ipsam terram antequam perueniant ad gehennam; sicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulens. Numer. 16. quaestione 20. Atque huic simile argumentum est, quia humana origo, & generatio non est nisi veri hominis: ostendimus autem in sequenti Sectione ex factis Patribus, Antichristum ducturum originem ex Iudæis, & (quod mirum est) ipsemet Hippolytus docet futurum ex Tribu Dan, quod non potest consistere cum eius sententia: nisi hoc intelligat solum secundum apparentiam; id est (hoc enim indi-

Antichristus verus homo fuerit.

2. Thessal. 2.

Hieronym. Dan. 7.

Ioan. 5.

Chrysostr. Cyrill.

Damasc. Hieron.

Iren. Hilari.

Ambros. Theod.

2. Thessal. 2.

Hippolyt.

indi-

indicat) demonem formaturum in vtero alicuius feminae (quae originem ducat ex tribu Dan) humanum corpus, non verum, sed apprens, atq; ita nasciturum ex illa etiam phantastica, & secundum apprensantiam, atq; hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum est a sensu omnium Patrum, & a veritate absoluta locutionis.

Secundo dicendum est, Antichristum non solum futurum verum hominem: sed etiam veram humanam, personam propriam, & connaturalem humanitati: itaque non erit persona demonis incarnata. Hanc conclusionem docuit expresse Damasc. libr. 4. capite 27. reprobans contrarium errorem. Neque verum (inquit) quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur, (absit enim hoc) verum homo ex fornicatione parietur, atque omnem Satanae assatum suscipiet. Deus etenim incredibiliter quandam futuram ipsius voluntatis perversitatem praeoscens, Diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. Et eodem sensu loquuti sunt Hieron. & Beda. Neque enim oportet, ut illud corporaliter, eodem sensu acceperint, quo Paulus: sed vsi sunt eo modo loquendi ad explicandum, eum esse futurum veluti proprium demonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculenter exponit Autor libri de Antichristo inter opera August. 6. neque Ambrosius dissentit, & Theodo. in eundem modum pie explicandus est. Ratio vero est, quia in primis probabilis est, fieri non posse, ut creatum suppositum alteri naturae hypostaticè uniat, ut in superiori tomo ostensum est. Deinde est certum, etiam si hoc in se non implicet contradictionem, non tamen posse fieri virtute demonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculum & supernaturalem unionem in persona demonis, cum illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignum conferre possit? Adde etiam neq; ad praeos fines ipsius demonis, neq; ad omnem malitiam, quam in illum hominem effunderet aliquid conferre huiusmodi unionem. Quia etiam si huiusmodi humanitatem uniat hypostaticè Angelo, non haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatem humanam: neq; alio modo posset illud malum vel bonum inducere, quam nunc possit, etiam si in suppositis diuersis existant: ergo quantumq; superbia, vel malicia futura sit in illo homine, & quantumuis a demone sit decipiendus, ac regendus, non est ea de causa necessaria hypostatica unio.

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichristum non esse hominem formandum virtute demonis absq; humano semine ex sola virgine, seu femina (ut quidam commenti sunt, teste autore lib. de Antich. nomine Aug.) hoc enim erroneum est. Quia demon non habet virtutem ad formandum, & organizandum verum humanum corpus, & hoc facere sine causis secundis est opus solius virtutis Dei, qui tantum in prima hominum creatione, & in Christi Domini conceptione ea vsus est. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione antichristi, impiè ac stultum est: tribuere autem illud demoni, erroneum est. Quia est attribuere demoni diuinam potestatem. Si quis autem diceret, Antichristum generandum esse a demone succubo, & incubo medio semine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impossibilem, neque erroneam.

Dico tertio Antichristum proprie, & iuxta primaeuam impositionem huius vocis significare quemdem certum, ac singularem hominem insignem hostem, & aduersarium Christi. Est res certissima, & de fide. Cuius sensum his verbis re. & explicat Damascen. sup. omnis qui filium Dei, ac Deum in carne venisse ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum minime consistetur, antichristus est. Ceterum peculiari, ac praecipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophe venturus est. Itaque sicut Christus prius in

A lege promissus, certus, ac singularis homo existit, quanquam secundum quandam participationem gratiae, aut sacerdotalis, vel regiae vocationis, alij sint Christi appellati, ita quidam est singularis homo Christi hostis omnium acerrimus, quem Antichristum appellamus, & de quo totus hic sermo instituitur, qui secundum Domini aduentum proximè antecedit, quamuis propter participationem, vel similitudinem cum illo alij etiam Antichristi dicantur. Et hoc modo explicata conclusio est expressa in Scriptura sacra Ioannis quinto. Ego veni in nomine Patris mei, & non accepisti me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Qui locus est probabilis propter auctoritatem Sanctorum (quos supra citavi) tamen per se sumptus non videtur cogere. Quia post Christum plures fuere, qui sua auctoritate se Christos finxerunt, & a Iudaeis recepti sunt, ut patet ex Iosepho libro 2. de bello Iudaico, capite 6. alias 12. & libro 20. Antiquitatum capite 2. alias 4. & de Simone Mago legimus Actuum 8. quod se Christum finxerit, & a multis Iudaeis receptus sit. Christi autem verba non ad vnum tantum, sed ad hos omnes applicari possunt, ut non singulariter, sed indefinitè intelligantur. Sed prior expositio (ut dixi) est verior. Quia vnus est, quem Iudaei expectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui se Christos finxerunt, non sunt ab omnibus Iudaeis recepti: sed paucos quosdam deceperunt. Expressiora vero testimonia sunt 2. ad Thesalonicens. Nisi venerit discipulo primus, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, & infra, Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui; cuius est aduentus secundam operationem Satanae, in omni virtute, &c. Vbi euidenter est sermo de singulari persona, & ideo in Graecis codicibus additur semper articulus, quo denotatur singularis persona. Et idem colligere licet ex Danielis 7. 11. & 12. & Apocalyp. 13. vbi praedicitur quidam singularis Rex futurus, qui destruet alia regna, & Sanctos Dei crudelissime persequetur, Et exsollet se supra omne, quod dicitur Deus, quas prophetias de Antichristo intelligunt omnes Patres supra citati, & non possunt de throno aliquo, vel hominum successione intelligi, sed de vno singulari homine. Dices: Alia regna, quae apud Daniele in quatuor bestiis, vel decem cornibus ostenduntur, non sunt singulares tantum personae, sed Monarchiae cum multorum Regum successione: ergo idem dici poterit de Antichristo. Respondetur negando consequentiam; tum quia ibidem dicitur, regnum Antichristi cum ipso esse extinguendum (ut infra videbimus) tum etiam quia opera, quae ibidem praedictur de Antichristo non possunt nisi in vnum singularem hominem conuenire. Quae omnia ex dicendis clarius constabunt. Et specialiter confirmari hoc potest ex loco Apocal. 13. vbi describuntur propriae actiones, & mores illius bestiae, per quam Antichristus significatur, qui habiturus dicitur proprium ac peculiare nomen. Ijs enim signis, & notis solent indicari singulares & indiuiduae personae. Non aperuit autem Ioannes clarè, quod sit futurum proprium nomen illius hominis, sed in aenigmate illud proposuit dicens, in nomine eius futurum numerum sexcentorum sexaginta sex, id est, nomen illius componendum esse ex literis Graecis (Ioannes n. Graecè scripsit) quae illum numerum continent. Vnde orta sunt varia iudicia, & diuinationes illius nominis, quae in praedictis autoribus videri possunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari, quoniam verissimam censeo sententiam Irenaei, dicto libro 5. nihil in hoc constanter affirmari posse. Quia multa excogitari possunt nomina, sicut a multis extogitata sunt, quorum literarum numerum illum contineant. Eamque ob causam Spiritus sanctus sub illo tantum aenigmate nomen proposuit: quia sciri noluit, donec propheta esset impleta, quando id

Damasc.

Hieron. Beda.

Aug. Ambros. Theodor.

Antichristi generatio conceptio, qualis. August.

Antichristus singularis quidam homo, Christi hostis acerrimus. Damasc.

Ioan. 5. 43.

Iosephi

i. Thesal. 2.

Dan 7. 11. & 12. Apoc. 13.

Apoc. 13.

Antichristi nomen.

Iren.

prodesse poterit ad ipsum Antichristum cognoscendum. Vltimo, Antichristus, & eius persecutio propofita sunt in Scriptura, vt signū certum, quod præcedere debet secundum Christi aduentum, vt patet 2. ad Thessalonicens. 2. *Rogamus vos, vt non cito moueamini, neque terreamini, quasi inſtet dies Domini. Quia niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* Sed ſi non eſſet Antichriſtus certus, & determinatus homo, nullum eſſet hoc ſignū: ergo.

Antichriſti
multi quo-
modo.
1. Ioa. 2. & c.

Neque contra hoc obſtat locus Ioan. 1. canon. ca. 4. *Omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus, & ideo capite. 2. dixerat multos eſſe Antichriſtos.* Nam ibi Ioannes vttramque ſignificationem huius vocis ponit à Damasceno indicatam. Sic enim ait capite. 2. *Audiſtis, quia Antichriſtus venit, vbi Græcè ponitur articulus ſ, vt ſignificet, ſe loqui de ſingulari illo, ac proprio Antichriſto, qui ab initio Eccleſiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propoſitam.* Deinde ſubiungit, *Nunc Antichriſti multi facti ſunt, ſcilicet, ſecundum quandam participationem, & ſimilitudinem in ſpiritu contradicendi Chriſto, & diſcedendi ab illo.*

SECTIO II.

Verum Antichriſtus iam venerit, aut quando, vnde, & ex quo genere expectandus ſit.

Quoniam exiſtunt, Antichriſtum fore aliquam ſingularem perſonam: ſed aliquod imperium & ſucceſſionem hominum in illo regnantium, vel quemcunq; in ſignem hoſtem Chriſti, facile exiſtimant veniſſe Antichriſtum. Et ita ſentiunt omnes hæretici huius temporis fingentes ſpirituale Romani Pontificis imperium eſſe regnum Antichriſti. Ex ijs vero, qui certam aliquam perſonam designant, non defuerunt, qui dicerent, Antichriſtum iam veniſſe, & quidam dixerunt illum fuiſſe Neronem, vt notauit Hieron. Dan. 11. & Seuerus Sulpitius, libr. 2. factæ hiſtor. Quæ opinio (vt Aug. notauit 20. de Ciuitat. cap. 19. occasionem ſumpſiſſe videtur ex verbis Pauli 2. ad Thessal. 2. vbi loquens de Antichriſto ait, *Nam myſterium iam operatur iniquitatis, quod videtur propter Nerorem dixiſſe, qui tunc Eccleſiam perſequatur, & tamen illum vocat Antichriſtum qui iam operabatur: non poſſet autem operari, niſi iam exiſteret.* Vnde expreſſius Ioan. 1. Can. ca. 4. dixit. *Antichriſtus iam in mundo eſt.* Quod ſi inquiras, quomodo Nero, qui iam fuit, perſequiturus ſit Eccleſiam in fine mundi. Reſpondet, vel ſuſcitandum eſſe, vel nondum eſſe mortuum. Ita refert Auguſtinus ſupra, *Sed multum, inquit, mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio.* Quæ enim maior temeritas excogitari poteſt, quam fingere, iniquum, ac crudelem Eccleſiæ perſecutorem diuinitus ac miraculoſè viuum conſeruari, & reuera mortem non ſubiſſe, quam omnes hiſtoriæ referunt? Aut vero damnatum iam hominem miraculoſè ſuſcitandum eſſe vt iterum Eccleſiam diuixeret? Alii excogitarunt Mahometem fuiſſe Antichriſtum. Ita refert Clichtonæus in commentariis, Damasc. lib. 4. capit. 27. qui non audeſt definire, an falſa ſit hæc opinio, & affert plures coniecturas, quibus eam ſuadeat. Potiſſimæ ſunt, quia Mahometes in doctrina & moribus, fuit valde diſſimilis, atq; contrarius Chriſto. Quæ ratio valde infirma eſt, tum quia communis ferè eſt multis hæreticis, & apoſtatis, & non facile poteſt iudicari, ex omnibus, qui hæcenus Chriſto aduerſati ſunt, quis fuerit illi maxime contrarius. Tum etiam quia ad oftendendum aliquem eſſe Antichriſtum, non ſatis eſt, quod aliqua, vel multa iudicia, eorum, quæ de Antichriſto dicta ſunt, in illum conueniant, ſi multa alia de eſſe reperiantur. Sed iniquum, prædi-

Hieron.
Seuer.
Sulp.
2. Thessal. 2.

1. Ioann. 4.

Clichton.

Mahometes
non fuit An-
tichriſtus

atum eſſe Apocal. 13. Antichriſtum futurum anno ſextcentiſſimo ſexageſimo ſexto ab aduentu Chriſti: Mahometes autem eo anno exortus eſt, & ſectā ſuam diſſeminare cœpit. Reſpondetur, aſſumptio- nem eſſe falſam, quia in Apocal. nihil prædicitur de anno, in quo venturus eſt Antichriſtus: ſed ſolum prædicitur numerus continendus in elementis nominis eius. Deinde quod ſubſumitur, etiam eſt incertum. Nam licet conſtet Mahometanam ſectam cœpiſſe poſt ſextcentiſimum annum Domini: tamē non conſtat, perueniſſe ad ſextcentiſimum ſexageſimum ſextum annum. Nam potius chronographi referunt, ſextcentiſimo vigefimo tertio anno prædicare ac regnare cœpiſſe Mahometem, & ad ſummum quatuordecim annis poſtea vixiſſe. Denique tempore Paſchalis ſecundi, (vt in actis eius legitur) quidam Epicoſopus Florentinus auſus eſt aſſirmare, Antichriſtum ortum eſſe anno Chriſti milleſimo, & coactō concilio damnata fuit à Pontifice eius ſententia.

Dicendum igitur eſt primo, Antichriſtum proprie dictum, & quem ſingulariter ſcripturæ prædicunt fore, nondum veniſſe, ſeu regnaſſe. Hanc con- cluſionem exiſtimo omnino certam, eamque do- cent omnes Patres hæcenus citati, qui de Antichri- ſto ſcribunt, & quos ſtatim indicabimus. Eius vero probatio pendet ex multis, quæ inferius dicenda ſunt, alijs ſignis, quæ diem iudicij præcedent, qua- lia ſunt euerſio Romani imperij, prædicatio Eua- gelij in vniuerſo mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia ſigna, quæ in cælo, & in elementis ſient, & de ordine horum ſignorum inter ſe. Et ideo, ne con- fundamus ea, quæ de ſingulis dicenda ſunt, nunc ſo- lum probatur ex ordine regni Antichriſti ad alia regna, & ex breui duratione, & extinctione perſonæ, ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate, quæ intercedet inter eius obitum, & idem iudicij. Primū declaratur ex c. 2. & 7. Dani. vbi iuxta eiufdem prophætæ interpretationem, per quandam ſtatuum habentem caput aureum, peçus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas ſignificata ſunt quatuor im- peria Aſyriorum, Perſarum, Græcorum, & Roma- norum, quæ eodem ordine ſibi ſucceſſerunt, quæ etiam ſignificantur c. 7. per quatuor beſtias. Poſtea verò prædicitur Romanum imperium diuidendū in decem regna, quæ c. 2. ſignificantur per decē digi- tos, quos ſtatua habebat in tibijs: ca. vero ſeptimo per decem cornua, quæ ex quarta beſtia adnaſceban- tur, quæ ſub eodem ænigmate prædicuntur Apol. 13. Poſtmodum vero additur, poſt illa decem regna ori- riri aliud, quod per cornu parvulum Dan. 7. ſignifica- tur, & de eo dicitur, habiturum os loquens in gentia, & futurum maius cæteris, & facturum bellum aduer- ſus Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichriſtum intelligunt, vt patet ex Hier. & Theo- dor. ibi, & Iren. diſto li. 5. contra hæ. & Aug. 20. lib. de Civ. c. 13. Hinc ergo omnes colligunt, Antichriſti regnum eſſe poſtremū inter omnia temporalia re- gna, ſeu monarchias mundi, & ita poſt illud non de- ſcribitur in Daniele, neq; in Apocalypſi aliud tempo- rale regnum, quod illi ſuccedat, ſed iudicium Dei, & æternum regnū Sanctorum. Colligunt præterea, reg- num Antichriſti non eſſe futurum, donec imperi- um Romanum in plura regna ſit diuiſum, & extin- guatur. Ex ijs ergo concluditur ratio. Hæcenus im- perium Romanum non eſt proſus extinctum: nam licet in plura regna ſit diuiſum, adhuc tamen durat & nomen & dignitas Romani imperij. Rurſus non- dum extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanum imperium diuiſum eſt, inuaſerit, ſibiq; ſubiecerit; ſignum ergo eſt, Antichriſti tyrannidem nondum incepiſſe. Hæc ratio pendet ex multis quæ poſtea dicturi ſumus Diſputatione 56. Sectione 2. & ideo vt ſit eſſe, & coniungenda eſt cum ſe- quenti.

Secur-

Secundum argumētum sumptum est ex eo, quod Antichristi regnum brevissimo tempore duraturum est. Vt enim colligitur ex Dan. 7. & 12. & ex Apocalyp. 11. 12. & 13. Antichristi suprema potestas, ac monarchia tantum per tres annos, & dimidium durabit. Loquor autem de monarchia, & suprema potestate, quia, ut ibidem dicitur, *Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, quam (ut infra dicem) paulatim acquirere partim diuitijs ac muneribus, partim vi, & fraude. Quantum vero temporis in augenda stabiliendaque monarchia ponere debeat, non mihi constat: nequa neque ex prædictis locis satis colligitur, neque videtur admodum verisimile, breui tempore trium annorum cum dimidio hec omnia esse perfecturum. Illud ergo solum est certum, ad summum permansurum in throno suo tribus annis cum dimidio, statimque & ipsum interficiendum, & regnum eius euertendum. Assumptum probatur ex prædictis locis. Nam Dan. c. 7. loquens de regno Antichristi ait, *Et trahetur in manu eius, usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis, id est per annum, & duos alios annos, & dimidium anni, ita enim per enigma loquutus est Propheta ad celandam prophetiam, & eodem vsus est Ioa. Apoc. 12. quod repetens Dan. cap. 12. ita explicat, *A tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille, ducenti nonaginta. Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tempus computari ab eo tempore, seu statu, in quo Antichristus principatum orbis iam obtinebit, antea enim non cessabit sacrificium iuge. Addit vero in hoc posteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis, & dimidio supra dictis, ut denotet tempus illud fore præcivum, ac omnino definitum, quamvis iuxta cōmunem loquendi modum præscribatur certus annorum numerus, etiam si pauci dies supersint, desintve. Et eodem modo dixit Ioan. Apo. 11. *Civitatem sanctam conculo abunt mensibus quadraginta duobus, qui conficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit autem duodecim dies, quia non complent mensem, & ita non computantur in numero illo perfecto. Subdit vero de Elia, & Henoch. *Et prophetabunt diebus mille ducenti sexaginta. Quia videlicet tempus prædicationis eorum triginta diebus brevius erit. Et similiter c. 13. *Data est ei potestas facere menses quadraginta duos. In quo etiam videtur indicari hoc tempus futurum integri regni, & potestatis Antichristi. Nec possunt hæc loca improprie exponi, ut numerus certus ponatur pro incerto. Tum quia (ut dixi) ille præcivus modus numerandi non solum annos, & menses, sed etiam dies, & semper cum eadē proportione, aperte indicat, definiti tempus. Tum etiam, quia nunquam per huiusmodi numeros tam varias solet in Scriptura significari indefinite aliquis incertus numerus, præsertim cum non solum numeri perfecti, sed etiam imperfecti addantur. Tum etiam quia in alijs Scripturæ locis semper indicatur, illud tempus fore brevissimum propter electos, ut dicitur Mat. 24. & ideo Apo. 12. & 20. modicum tempus illud appellatur. Vnde Patres omnes & verbis Scripturæ, & ijs rationibus adducti huiusmodi futurum esse existimant tempus persecutionis Antichristi, & addunt cōgruentiam: ut sicut Christus tribus annis cum dimidio prædicavit, ita eodem ferè tempore Antichristus Ecclesiã Christi perire permittatur. Ita ferè Hiero. & Theod. in Dan. Ansel. Bed. Rup. & alij in Apo. Irē. Aug. Cyr. & alij supra citati. Iam vero, nullum hæcenus extitit imperium uniuersale, quod alia regna sibi subiugaret, & tantum per tres annos cum dimidio duraverit. Imo neq; de Rege aliquo hoste Christi, & persecutore Ecclesiæ, qui hæcenus fuerit, id poterit vel probabiliter affirmari, ut ex omnibus historijs constat: quin potius nulla huiusmodi extitit persecutio in Ecclesia tam acerba, quam futura esse persecutio Antichristi, ut postea videbimus, ergo.******

Fr. Suarez. tom. 2.

A Tertium argumentum est, quia statim post interitum Antichristi, futurus est secundus Christi adventus, diesq; iudicij, ut omnes citati Patres docent ex Paul. 2. ad Thess. 2. dicente. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati. In quo non solum significat secundum Christi aduentum non esse futurum antequam Antichristus veniat: sed etiam statim post illum esse futurum, atque adeo tunc verè timeri posse, quasi iam in fine dies Domini, quando reuelatus fuerit homo peccati. Vnde infra subdit, quod quando Christus veniet, destruet Antichristum illustratione aduentus sui. Vnde multi colligunt ipsomet aduentu Christi esse Antichristum interficiendum, de quo postea dicemus. Præterea Christus Dominus Matth. 24. post prædictam Antichristi persecutionem, subdit proxima signa iudicij & aduentus sui, *Statim (inquit) post tribulationem illorum dierum, sol obscurabitur, &c. & infra, *Et tunc apparebit signum filij hominis in celo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli. Et ideo etiam Dan. 7. post illa verba, *Et trahentur in manu eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis, subditur, *Et iudicium sedebit, ut auferatur potentia & coneratur, & dispercat usque in finem. Quibus verbis non solum significatur, iudiciũ futurum statim post Antichristum: sed etiam ad hoc statim futurũ, ut auferatur eius potentia, eiusq; persecutio cesset. Nam (ut Christus dixit,) *Propter electos breviantur dies illi: & inferius expressius dicit Daniel, *Ecce cornu illud facebat bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis excelsis: & in Apoc. c. 11. idem aperte dicitur, ut in sequentibus latius exponemus. Et hoc idem docent Sancti, vel hoc loca exponentes, vel de mundi consummatione scribentes, Irē, Hippol. Aug. &c. Hinc Irē. ergo euidenter concluditur, Antichristum nondũ præterisse, cum iudicium nondum factum sit. Cõuincitur etiam, nondum regnare cõpisse: imo nec natum esse. Quia ex ignis, & rebus reuelatis, que debent præcedere iudicij diem, fere euidenter constare potest, longiori tempore distare iudicium, quã Antichristus victurus sit, vel naturaliter viuere possit. Dices quantum igitur temporis intercedet inter mortem Antichristi, & iudicium, seu aduentũ Christi. Respondeo primum, illud tempus futurum brevissimum: & hoc nobis satis esse ad vim rationis facta. Nam licet intercedat aliqui dies verbi gratia decem, aut viginti, vel etiam annus integer, eadem est prædicta rationis efficacia. Considerato autem modo loquendi Scripturæ, vix existimari potest, illud tempus fore diuturnius. Deinde multi colligunt ex Dan. 12. tempus illud futurum quadraginta quinque dierum, quos Deus concedet hominibus ad agendam penitentiam post mortem Antichristi. Nã postquam Daniel dixerat, persecutionẽ Antichristi duraturam mille ducentis nonaginta diebus, subdit, *Beatus, qui expectat, & peruenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque, ubi adduntur prædicti dies propter dictam causam, ut notant Hier. Theod. & alij, Hiero. Ansel. vero in Elucid. ponens tantum quadraginta dies, perfectum numerum posuit omisso imperfecto: nam 2. ad Thess. 2. quadraginta quinque dies posuit, sicut etiam Bed. Apo. 8. At vero hæc communis sententia dubia est, eo quod Eze. 39. post distinctionem & cladem Gog. & Magog, septem menses, vel etiam septem anni futuri esse significantur. Propter quod Lira ibi, & Dan. 12. existimat, illos dies apud Dan. non propriè sumi, sed metaphorice, diem pro anno vsurpari. Sed hoc est incredibile contra comunem expositionem, & contra proprietatem verborum sacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam ibi numerus mensium per numerum dierum declaratur. Alij negant Daniele loqui de die iudicij futuro post illum numeram dierum. Sed eadem facilitate negari potest, Ezechielem loqui de morte Antichristi, sed de alijs principibus, eius ministris********

Hhh 3 nistris

Dan. 7.
12.
Apoc. 11. 12.
13.

Monarchia
Antichristi
duratio.

Dan. 7.

Apoc. 12.
Dan. 12.

Apoc. 11.

Apoc. 13.

Matth. 24.
Apoc. 12. &
20.

Hieronym.
Theodor.
Anselm.
Beda.
Rupert.
Iren.
August.
Cyrill.

Matth. 24.

Dan. 7.

Matth. 24.
Dan. 7.

Apoc. 11.

Iren.
Hippolyt.
August.

Obiectio.

Responsio.

Dan. 12.

Hiero.
Theodor.
Anselm.
Beda.

Liran.

nistris, & exercitiis eius, qui fortasse interficiuntur aliquibus mensibus ante Antichristum. Aut certe per metaphoram dicamus significatam esse acerbitatem illius stragis. Est ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Vnde satis constat, quid respondendum sit interroganti, quando venturus sit Antichristus. Dicendum est enim tam incertum hoc esse; quam est incertum, quando futurus est dies iudicii, solumque affirmari posse, futurum prope diem iudicii.

Dubium.

Quæri verò hic ulterius potest, vnde venturus, seu ubi sit nasciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hæc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicunt nasciturum Babylone, vt Autor operis de Antichristo, nomine Aug. & Hieron. Dan. 11. & Anselm. in Elucidario. Lactantius vero libr. 7. capit. 17. dicit oriundum ex Syria. Rursus affirmant generandum esse ex fornicatione, Damasc. supra, & Anselmus. Tandem docent generandum esse ex Iudæis parentibus, & multi efficiunt futurum ex Tribu Dan. ita interpretantes prophetiam illam Genes. 49.

Augst.
Hieron.
Anselm.
Lactant.
Damasc.

Genes. 49.

Ierem. 8.

Iren.

Apocal. 7.

Damasc.

Beda.

Rupert.

Anselm.

Theodor.

Ambr.

Augst.

Greg.

Eucher.

Lypoman.

Antichristus
in genere &
professione
Iudæus.
Hieron.
Ambros.
Sulpit.
Ioan. 5.
2. Thessal. 2.

Cyrril.
Ierolym.

49. *Fiat Dan coluber in via, et aspes in semita,* & illud Ierem. 8. *ex Dan audiui mus fremitum equorum.* Et propter hanc causam existimant Ioannem in Apocalypf. capite 7. omisisse Tribum Dan, in odium nimirum Antichristi. Atque ita sentiunt Iren. & Damascen. locis citatis, Beda, Rupert. & Anselm. Apocalypf. 7. Theodor. quæst. 109. in Genesim, Ambros. libr. de benedictionib. Patriarch. capit. 7. Augustin. libr. quæstionum in Exod. quæstion. 22. & in tractat. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circumfertur tomo 3.) Prosper in dimidio temporis, capit. 9. Gregor. 31. Moral. capit. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lypomanus in catena super Genesim. Hæc verò omnia incerta sunt, cum neque ex scriptura, neque ex alia diuina revelatione nobis tradita, sufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia verisimilimum est, futurum scilicet Antichristum Iudæum & origine, & professione, vt præter citatos affirmant Hierony. Daniel. 11. Ambros. 2. ad Thessalonicens. 2. qui aperte dicit, Antichristum futurum circumcisum, & Senecus Sulpitius lib. 2. Dialo. ait, illum imperaturum, vt omnes circumcidantur. Coniectura autem est, quia (vt infra ostendimus) ipse in principio suadebit Iudæis se esse Messiam, ipsique eum recipient iuxta illud Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Nam vt ait Paul. 2. ad Thess. *Quia veritatem recipere noluerunt, mitter illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio:* non est autem verisimile recepturos Iudæos in Messiam nisi Iudæum hominem, & circumcisum. Ex qua autem Tribu futurus sit, incertum est, tum quia locus ille Gen. ad literam de Samsone explicatur à Hier. in traditionibus Hebraicis, quia reuera ibi Iacob nō videtur mala: sed bona potius predicere. Tum præterea quia tempore Antichristi tam confusæ erunt tribus Iudæicæ, sicut nunc sunt. Vnde vix poterit hominibus constare, ex qua tribu ortus sit. Atq; ideo credibile est, quod ait Cyrril. Iero. cat. 15. studiosissimū futurum Antichristum templi Ierolymitani, vt ipse de progenie Dauid esse videatur, qui templum, solum à Salomone extructum, ipse sit edificaturus, vt nimirum pro Messia haberi, ac recipi possit. An verò nasciturus sit, ex impuro, atq; illegitimo thoro, magis incertum est: facile tamen credi potest tam iniquū hominem, tamq; Christo contrarium, turpissimam habiturū originem, & sicut Christus de purissima Virgine conceptus est; ita illū ex impurissima fœmina fore generandū. Atq; ex ijs omnibus confici potest noua ratio ad ostendendū nondum Antichristum venisse. Quia nullus Iudæus homo, quiq; à Iudæis pro Messia susceptus sit, temporale regnum obtinuit, aut Ierolymitanū templum instaurare potuit. Ac similes rationes sumi poterūt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac persecutione Antichristi dicturi sumus.

Vna vero obiectio superest soluenda, quæ superius indicata est, ex Paulo 2. ad Thessalon. 2. dicente de Antichristo, *Mysterium iam operatur iniquitatis.* Nam si iam tunc operabatur: ergo iam erat. Vnde & Ioan. 1. canon. capit. 4. ait, *in mundo est.* Respondetur ex ipso contextu euidenter constare mentem Pauli. Nam, vt Thessalonicenses liberet metu instantis iudicii, docet eos, prius venturum Antichristum, qui nondum venerat. Cum ergo ait, *Mysterium iam operatur iniquitatis,* non loquitur de persona Antichristi: sed de membris eius, vt sunt hæretici, & tyranni, qui eodem spiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipsa persona Antichristi regetur. Et eodem modo ait Ioannes, Antichristum iam venisse secundum eam participationem, ratione cuius *Antichristi* vocantur omnes illi similes, seu (quod idem est) dicitur venisse non in persona: sed in spiritu. Sicut Matt. 17. dicit Christus, venisse Eliam, quia Ioannes Baptista venerat in spiritu eius. Ita exponunt super hæc loca Chryl. Ambr. August. & alij Græci, Latiniq; & Hieron. dicta qu. 11. ad Galat. & Aug. 2. de Ciuitat. ca. 19. D. Thom. supra quæ. 8. art. 8. ac ferè alij Patres supra citati.

Obiectio.
2. Thessal. 2.
1. Ioan. 4.

Responsio

Matth. 17.

Chryl.
Ambros.
August.
Hieron.
D. Thom.

SECTIO III.

Quales sint futuri Antichristi mores.

Ostendimus, proximè ante iudicium venturum quandam hominem singularem hostem Christi, & Sactorum eius, superest, vt mores, doctrinam, ac persecutionem eius exponamus. Vt autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ eius initium sumendum est.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio suæ conceptionis ita fore à dæmone possidendum, vt omni eius malitia repletur. Quo modo intelligitur, quod Paul. 2. ad Thess. 2. dicit *aduentum eius esse secundum operationem satanae,* quocirca eum vocat hominem peccati, id est, diaboli (vt Sedulius exponit) non quod à diabolo generandus sit: sed quia omnem operationem diaboli in se suscipiet, vt ibi ait Theodor. Et Occumen. Antichristum oblidendum, regendumque à Satana, & hæc sententia est Anselm. in Elucidar. & Aug. seu Raban. citato lib. de Antichristo. Est tamen hanc modo intelligenda. Nam in primis (vt ex superioribus constat) dæmon non efficiet conceptionem Antichristi: operabitur autem (quantum in se erit) commouendo humores, & applicando agentia, & materiam, vt fiat temperamentum illius hominis maximè proportionatum, atq; propensum ad vitia. Quod non aliaratione asseritur, nisi quia talis futura est vita Antichristi: vt videatur Deus, omnē licentiā dedisse dæmoni, vt totam suam malitiā, ac potentiam in illū exequatur. Et quia ille homo futurus est in omnibus maximè contrarius Christo, & ideo sicut Christus opera Spiritus sancti cōceptus est, ita in Antichristi cōceptione ne spiritus dæmonis eam præstabit operā, quam suo modo potest, & hoc fortasse sensu Hiero. Ifai. 16. dæmonem appellat *patrem Antichristi.* Deinde obseruandum est non esse anticipandum Antichristo vsum rationis, vt eo sensu intelligatur replendus ab infantia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio nō potest fieri sine miraculo, quod nulla ratione fingendum est sine fundamento, & ad finem prauum. Dicit ergo potest replendus ab infantia dæmonis malitia quia statim tradetur potestati dæmonis, ita vt dæmon intelligat sibi permitti à Deo, vt omnibus modis eum teneat & ad malum inducat, & ideo ita illū etiam in infantia circūueniet, & omnes eius motus, actusq; dirigit, vt semper fiat proliuior, & facilior ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum est, esse oblidendū à dæmone, nō quod iudicio priuandus sit

2. Thessal. 2.
Sedul.

Theodor.
Occumen.
Anselm.
Raban.

Antichristi
sua ab initio
conceptionis
sua à dæmone
oblidenda
quomodo.
Hieron.

dius sit, & libertate (sicut solent arreptitij cogi, aut dementari a dæmone) alias non peccaret in actibus suis, quod est aperte contra Paulum, & alia Scripturæ testimonia. Sed dicitur obfidentus a dæmone, quia semper, & in omnibus eum dirigit, & gubernabit ab infantia sua. Quo sensu dixit Damal. lib. 4. c. 27. Ex fornicatione parietar, atque omnem Satanā aflatum suscipiet. Deus enim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem prandescens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.

Secundo, postquam ad vsum rationis peruenerit dicunt aliqui scriptores (vt Anselm. in Elucidar. & Author libri de Antichristo inter opera Augu.) educadum eum fore in Corozaim, & Bethsaida. Quod vbi legerint, aut quo fundamentò dixerint, melatet. Fortè Me mori sunt, quia illæ ciuitates maximè incredulitatis, & obstinationis inculatæ a Christo sunt: sed hoc fundamentum nullius roboris est. Damal. quidem dicto cap. 27. solum dicit, clam esse educandum. Quicquid verò sit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docent, à principio esse imbuendum omnibus iniquis moribus, ac prauis artibus, & à maleficis & ariolis instruendum, & præsertim astutia dæmonis. De quo Cyrill. Ierosoly. cat. 15. Inducet (ait) quemdam magnum hominem (sic vocat Antichristum) veneficis, & incantationibus, & malis artibus instructissimum: Et inferius de moribus illius loquens dicit, talem futurum, vt omnes qui ante illum improbi, & impij fuerint, excellat malitia, mentemque habeat homicidiam, præfaciam, immisericordem & variam. Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentum habent. Primum, quia illa epitheta,

2. ad Theff. 2. Homo peccatis, filius perditionis, ille iniquus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni seductione iniquitatis: & illud Dan. 8. Cum creuerint iniquitates, confurget Rex impudens facie. hæc, inquam, & similia indicant ingentem malitiam, & corruptissimos totius vitæ mores, adeo, vt aliqui sentiât, nunquam esse bene moraliter operaturum. Quod licet sit incertum tamen, non est incredibile. Deinde, quia expresse prædicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia, quæ sunt fontes aliorum. Primum, ac præcipuum est superbia, de qua dicitur

2. ad Theff. 2. Extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus: & Dan. 7. Sermones contra excelsum loquetur, & parabit, quod possit mutare tempora, & leges, & c. 9. Cor suum magnificabit, & c. 11. Et faciet iuxta voluntatem suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Propter quæ Greg. lib. 4. Epistol. 38. Regem superbia, Antichristum vocat, indicans, eum in hoc vitio posse fere cum Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad superbiæ fastigium, præsertim tunc, cum rebus omnibus potius fuerit, antea verò totum virg suę cursum ad eam gloriam obtinendam esse institutum.

Vnde Aug. tract. 29. in Ioan. conferens, atq; coniungens illa verba Christi. Qui à semetipso loquitur, propriam gloriam querit: cum illis, alius veniet in nomine suo, & hunc suscipiet, dicit, eum, qui veluti per antonomasiam gloriam propriam querit, esse Antichristum, Qui gloriam nominis sui quasiarus est, inflatus, non solidus, non stabilis: sed virg, ruinosus, in quo iniustus est, non veritas. Tribuitur præterea illi Dan. 11. quoderis in concupiscentijs seminarum, quod Deum patrum suorum non reputabis: denique, quod omnia faciet iuxta voluntatem suam: vt ontitamus homicidia, & crudelissimam tyrannidem, de qua postea dicendū. Erit ergo omnium hominum iniquissimus. Propter quod, Capui iniquorum dicitur, vt supra dixit D. Th. q. 8. art. 7. An verò idolorum etiam cultor futurus sit, dicemus seet. sequenti.

Ex ijs autem colligunt aliqui, pauld postquam experit Antichristus rati one vti, ab Angelo custo-

A de desertum iri, propter nimiam eius malitiam, & pronitatem ad malum. Quam sententiam tribuit D. Th. Viguerius in institutionib. c. 21. §. 3. Vers. 3. Ego verò in D. Tho. id non reperi. At Anton. 4. partit. 13. c. 4. §. 3 sic inquit, Quamuis Angelus bonus ei non subtrahetur ad custodiam: tamen postquam inripit malitia vii nullum effectum custodia in eum exercebit, eo obstinato. Itaque non est verisimile, esse deserendum ab Angelo custode, quantum est (vt sic dicam) ex parte Angeli, quia semper paratus erit ad custodiendum illum, & ad suggerendum bona, & auertendum à malis. Quia quamdiu ille est viator, commissus erit curæ, & custodiae sui Angeli. Item quia neque existimandum est, Deum illi denegaturum gratiam suam sufficientem, & necessariam, quantum est ex parte Dei, seu (quod idem est) si ipse impedimentum non posuerit. Est autem verisimile tantam fore Antichristi malitiam, ac tam frequentem vsum operandi, & cogitandi mala, tantamq; cum dæmone familiaritatem, & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inspirationi, aut effectui spiritali Angelicæ custodiæ, aut diuinæ gratiæ.

Tercio obseruant Patres, præsertim Cyrill. Ieros. cat. 15. & Damasc. dicto c. 27. & Hippol. in li. de conf. mun. licet ab ineunte ætate Antichristus flagitiosissimus futurus sit, ac crudelissimus: tamen in principio simulaturum, & boni specimen præbiturum, vt Iudæos possit decipere, & paulatim regnum tyrannice occupare. Constat enim ex sententia horum Patrum, & reliquorum, quod licet Antichristus non mittetur à Deo: venire tamen permitteatur, vt Aug. loquitur tract. 29. in Ioan. in fine, sic tacite exponens illud 2. Theff. 2. Mutet illi Deus operationem erroris, id est venire permittet. Interdum enim ita Scriptura loquitur de permissiõne, ac si res à Deo fieret, vt declareret (quasi per exaggerationem) iustitiam, & vindictam Dei, & infallibilitatem effectus, qui consequeretur. Hoc ergo sensu mittetur Antichristus, seu veniet, vt Iudæos decipiat in penam incredulitatis suæ vt insinuauit Christus illis verbis. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quod clarius explicuit Paulus citato loco, vt ibi notarunt omnes interpretes, & Hieron. dicta q. 1. ad Galg. & Iren. dicto libr. 5. contr. hæres. Gregor. 13. moral. cap. 16. & Hilar. canon. 25. in Matth. Cum ergo hoc sit futurum primum, ac præcipuum Antichristi institutum, vt Iudæos fallat, eisque persuadeat se esse Christum, & Mesiam, non est dubium, quin aliquo saltem tempore ita sit mores suos simulaturus, vt facilius possit Iudæos decipere, & ab eis suscipi, crediq; Mesias. Ostendit ergo se benignum, & humanum (vt Cyril. Ieros. dicit) & bonitatis speciem præ se feret (vt ait Damasc.) & quoniam ipi regem temporalem, bonaque temporalia præcipue sperant, in ijs elargiendis maximè se liberalem ostendet, ijs enim rebus abundabit, vt infra videbimus. Adiungit etiam aliqua signa, de quibus postea etiam dicturi sumus: atque ijs modis tandem efficiet, vt à Iudæis pro Mesia recipiatur. Cum autem verum potius fuerit (inquit Dam.) omnem suam peruersitatem depromet. Quæ omnia, supposito prædicto fundamento per se sunt credibilia, & ex ijs, quæ dicemus, verisimiliora fiunt.

E Atque ex ijs colligi potest vna ex potissimis causis, ob quas Deus permittitur esse, vt dæmon in illum hominem tantam habeat potestatem, vt ad omnem iniquitatem, & deceptionem eo quasi organo proprio vti possi. Causa enim erit ad contumendam Iudæorum perfidiam, vt qui verum Christum, honestissimosq; illius mores, & verissima, stupendaq; miracula reuereri, & sectari noluerūt, falsum Christum, falsaq; miracula suscipiant, & improbissimos mores imitentur. Permittet etiam hoc Deus ad ostendendam gratiam suam, & benignissimam providentiam erga homines, vt hoc exemplo constet,

Damaſc.

Anselm. Aug.

Matth. II.

Damaſc.

Cyrril.

2. Theſſal. 2.

Dan. 8.

Mores Antichristi qualis.

2. Theſſal. 2.

Dan. 7.

Dan. 8. & 11.

Greg.

Auguſt. Ioann.

Dan. II.

D. Thom.

Antonin

Antichristus simulator, & insper. Cyrril Ierosoly. Damasc. Hippolyt

Auguſt. 2. Th. ſal. 2.

Hieron. Ieron. Hilar. Greg.

Cyrril. Damasc.

quanta sit hominis fragilitas, quantaq; dæmonis effi-
 cacia ad superandum illum, si Deus permiffet.
 Item ex illius hominis peruerfitate, & malitia fumet
 Deus occasionem exercendi Sanctos suos, & illu-
 striffimas victorias per illos obtinendi, vt recte di-
 xit Hippolyt. lib. de confummat. mundi, & inferius
 latius dicturi fumus. Tandem Iren. lib. 5. cap. 29. sic
 inquit, *Propter hoc in bestia veniente recapitulatio fit v-
 niuerfe iniquitatis, & omnis doli, vt in ea confluens, &
 conclusa omnis virtus apostolica, in caminum mistatur
 ignis.*

Hippolyt.
Iren.

SECTIO IV.

*Quæ sit futura Antichristi doctrina, & modus sua-
 dendi illam.*

Quæstio hæc solum intelligitur de doctrina, quæ
 in diuinarum rerum cognitione, seu fide con-
 sistit, & fundamentum est religionis, diuini que cul-
 tus. Nam de aliarum rerum sententia, & cognitione
 nihil nobis est de illo reuelatum, neque ad institutū
 nostrum quicquam spectat. Duo autem inquiri pos-
 sunt. Primum quid reuera ipse sentiet de Deo, ac
 rebus alijs, quæ ad salutem animæ pertinent. Secun-
 do, quid exterius docebit, ac persuadere conabitur.
 Dicemus autem prius de hac posteriori parte, quia
 illa poterit esse hominibus notior: ex decisione ve-
 rō eius aliquid postea de priori conieftabimus.

Primum igitur, ac veluti fundamentum doctri-
 næ Antichristi erit, Iesum Christum Dominum no-
 strum non fuisse verum Mefsiam, neq; filium Dei,
 neque hominum saluatorem, & consequenter totā
 eius religionem, & sacramenta esse vanam super-
 stitionem, & è contrario Moyfi legem esse seruandam,
 circumcisionem retinendam, &c. Hæc omnia
 colliguntur primo ex ipso nomine Antichristi. Ide-
 o enim sic per antonomasiam appellatus est, quia
 potiffimum eius institutum erit, Christum negare,
 & è medio tollere. Quod plane docuisse videtur

Joan. 2.
Primum An-
 tichristi dog-
 ma & insti-
 tutum, Chri-
 sti diuinita-
 tem & reli-
 gionem ne-
 gare.

Matth. 24.

Dan. 7.

Ioann. 1. can. c. 2. dicens. *Quis est mendax, nisi qui negat
 Iesum esse Christum, & hic est Antichristus?* Et in Græ-
 co ponitur articulus, è quo significatur hoc fore
 potiffimum dogma & institutum illius, qui prop-
 riè Antichristus appellatur. Secundo hoc probatur
 ex ijs, quæ supra dicta sunt, quod Antichristus pri-
 mum omnium incipiet doctrinā suam Iudæis sua-
 dere, vt ab eis pro Mefsia recipiatur: ergo necesse
 est, vt prius suadeat, nullum alium esse verum Chri-
 stum, seu Mefsiam. Hoc quoque significauit Chri-
 stus Matth. 24. vbi de temporibus Antichristi loquēs,
 nos monet, *Si quis nobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut
 illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseu-
 doprophetæ. Significat ergo Antichristum negaturum
 verum Christum, & alium falsum introducturum.*

Tertio ex effectibus idem constat. Nam hæc de cau-
 sa faciet bellum aduersus Sanctos, & Ecclesiā Chri-
 sti oppugnabit, & vniuersa Sacramenta, ac iuge sa-
 crificium auferet (vt constat ex Daniel. 7. 11. & 12. &
 infra sect. 6. latius explicabimus) ergo signum euidēs
 est odio habiturum Christum, eumque precipuè, &

Greg.

Hippolyt.
Hieron.
August.
Chrysoft.

totam eius religionem esse euersurum. Et hinc è cō-
 trario facile credi potest instauraturum Mosaicæ
 ceremonias, saltē in principio, cum suos instillare
 genti suæ errores ceperit. Quia nulla alia ratione
 poterit eis melius persuadere, se esse Mefsiam, cum
 illi existiment legem Moyfis esse perpetuo duratu-
 ram. Vnde Gregor. lib. 11. Episto. 3. eos, qui docent,
 legis ceremonias esse obseruandas, Antichristi præ-
 dicatores vocat, *Nam ille (inquit) iudicare populum
 compellet, vt exteriorem ritum legi reuocet, & sibi Iudæo-
 rum perfidiam subdat.* Similia docet Hippol. dicta orat.
 de confum. mun. Hieron. Dan. 11. August. 20. de Ci-
 uit. cap. 8. Chrysoftom. & alij Græci. 2. ad Thessalo.

A 2. circa illa verba, *Nisi venerit disceptio primum, vbi
 per disceptionem apostasiam à Christo interpretantur,
 & intelligunt, ea voce significare ipsum Antichri-
 stum.* Quia erit multis causis recedendi à Christo, &
 quia hoc erit potiffimum eius institutum.

Secundo dicendum est, Antichristum in initio
 doctrinæ suæ persuasurum Iudæis se esse Mefsiam
 in lege promissum. Excluso enim vero Mefsia, nihil
 ei restabat aliud, neque de eius superbia, & ambitio-
 ne aliud sperari poterat, quàm vt se Mefsiam simu-
 laret. Hoc intelligunt Patres significasse Christum
 illis verbis. *Si alius venerit in nomine suo illum accipie-
 ris.* Quanquam enim videatur sermo conditionalis
 tamen ab omnibus Patribus supra citatis intelligen-
 tur esse absoluta propheta de Antichristo, & vt illa
 particula, si, posita sit pro, cum, vel, quando. Deinde
 idem significatur in verbis illis Matth. 24. *Si dixerint
 vobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic, vt notat Cyrill.
 Ierosolym. dicta cat. 15. dicens venturum Antichri-
 stum se ipsum Christum vocantem, ac per hanc Christi ap-
 pellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem:
 & infra. Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, &
 intelligens, temperantiam, atque humanitatem simula-
 bit, signisque, & portentis magica impostura decipiet Iu-
 dæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus.* Addit
 etiam Ambr. libro. 10. in Lucam, cap. de signo ap-
 propinquantis desolationis, quod erit etiam ex Scri-
 pturæ disputans se esse Christum. Denique reliqui om-
 nes, qui de Antichristo scribunt, præsertim Irenæus
 Hippol. & Hiero. dicunt esse suscipiendum à Iudæis
 vt verum Mefsiam, & hoc esse futurum initium ty-
 rannidis eius, ergo.

Antichristum
 in principio
 doctrinæ
 sue Mefsiam
 se esse men-
 tior.
 Ioann. 5.

Matth. 24.
Cyrill.
Ierosolym.

Ambr.

Iren.
Hippolyt.
Hieron.

Tertio dicendum est, Antichristum docturum,
 ac persuasurum hominibus, vt credant, nullum esse
 verum Deum præter seipsum: veriffimile autem est,
 non esse hoc docturum, donec rerum omnium poti-
 atur. Prior pars probatur ex Paulo 2. ad Thessal. 2.
*Extolletur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colit-
 ur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit
 Deus, seu (vt habent Græci codices, & alij Latini)
 ostendens se quasi sit Deus, igitur inducet homines vt
 se tantum venerentur, & recognoscant vt Deum,
 & vt excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui
 hætenus nominatus est Deus. Hoc enim est extolle-
 re se supra omne, quod dicitur Deus, vt ibi exponunt
 Chrysoftom. Ambr. & alij, & idem Chrysoftom.
 hom. 49. in Ioan. Iren. autem lib. 3. c. 6. putat Paulum
 loqui tantum de idolis, non de vero Deo. Quia lo-
 quitur de ijs, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui
 est verus Deus. Tamen cum Paul, hunc non exclu-
 dat, qui maxime dicitur Deus, sed generaliter lo-
 quatur de omnibus, simpliciter intelligendum est,
 præsertim cum dicat, Antichristum seipsum ostē-
 surum Deum, quia necesse est, vt introducendo se
 falsum Deum, verum excludat. Præterea hoc aper-
 te confirmat Daniel cap. 11. dicens, *Eleuabitur, & ma-
 gnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum
 Deorum loquetur magnifica, & Deum Patrum suorum
 non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia ad-
 uersum vniuersa consurget.* Quæ verba adeo perpicua
 sunt, vt nulla egeant expositione.*

2. Thessal. 2.

Chrysoft.
Ambr.
Iren.

Dan. 11.

Oritur tamen ex verbis sequentibus difficultas, Obiectū
 Quia ex dictis sequi videtur, Antichristum ablaturū
 idola, & illorum cultum. Id enim expresse vi-
 detur asserere Paul. & Daniel, vnde Iren. libro tertio
 capite sexto, & libro quinto, capite vigesimo quin-
 to, tractans hæc loca dicit. Antichristum ablaturū
 omnia idola. Idem sentit Hugo Ætherianus libro
 de regressu animarum, capite 23. & Cyrill. Ierosoly-
 mitan. cat. 15. dicens, *Odio habebit idola.* Idem Hippo-
 supra Chrysoftom. cum alijs Græcis. 2. ad Thessalo.
 2. Hieronymus super Danielem, & dicta quæstione
 11. ad Algasiam: consequens autem videtur esse con-
 tra eundem Daniele capite vndecimo dicentem,
*Deum autem Maozin in loco suo venerabitur, & Deum
 quem*

Obiectū
 Iren.

Hugo.
Cyrill.
Hippolyt.
Chrysoft.

Hieron. quem ignorauerunt Patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis, & faciet, vt maniat Deum Maozim cum Deo alieno, quem cognouit. Ex quibus verbis constat, Antichristum idolum aliquod veneraturum. Responderi potest primo, verba illa non esse intelligenda de Antichristo: sed de Antiocho. Nam de illo precipue instituerat sermonem Propheta in illo cap. & quamuis more prophetico (quoniam Antiochus fuit quaedam figura Antichristi) ab vno ad alterum sermonem transtulerit, vel (vt alij volunt) de Antichristo in persona Antiochi loquutus sit: postea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quae ei soli conueniunt. Haec vero interpretatio non placet Hieronymo, qui potius ait haec conuenire Antichristo, quam Antiocho. Nam Antiochus semper adorauit idola, quae Patres eius cognouerunt, & adorauerunt, Theod. etiam eundem locum de Antichristo interpretatur: intelligit autem Antichristum non adoraturum Deum alium, nuncupatum Maozim, sed seipsum glorificaturum, & nominaturum Deum Maozim, ad est fortem, & potentem, sic enim ipse interpretatur, & vbi Vulgata habet, venerabitur, & colet ipse legit, glorificabit. Verbum enim Hebraeum optime hunc sensum admittit, & verbum etiam Graecum *δοξάζει*, quo Septuaginta vsi sunt. Altera interpretatio est Lyra. & Glossae ord. & aliorum, Antichristum publice, & coram alijs ablatum idola, & omnem Deorum cultum, nec permitturum, vt abij alium praeferat adoret: ipsum vero occulte adoraturum daemone, cum quo pactum perpetuum inibit, eiusque ope potentiam, & regnum terrenum consequetur, & deo priuatim cum pro Deo colet, & vel illum appellabit Maozim (quod praesidium, vel auxilium significare dicitur) quia in eo ponet totam spem suam, vel (vt alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitissimo, & occultissimo ponet, qui vocabitur Maozim, Nam de eo statim subdit Daniel, & faciet, vt maniat Maozim cum Deo alieno, quem cognouit.

Hinc colligitur primo, verisimile esse Antichristum non omnino crediturum, quae alios docebit, & credere compellet. Nam licet in principio ludaeis persuadeat, se esse Mesiam, & missum a Deo fingat, quae se credere legem Moysis esse veram: & obseruandam: tamen omnia haec faciet simulata, vt eos decipiat, & regnum obtineat. Postea enim & Moysis legem abijciet, & Deum verum, a quo data est, negabit. Vnde multi existimant, etiam callide ablatum esse idola, vt ludaeis imponat. Quod fortasse in principio ita erit. Nam postquam imperium obtinuerit, non tantum ob hanc causam: sed maxime propter eximiam superbiam id faciet, vt nullus alius praeferat se ab alijs colatur. Quae autem futura sit eius perfidia, & quid reuera existimaturus sit de Deo, diuinare non possumus. Est autem credibile, illum futurum Atheum, nullumque praemium, aut poenam in alia vita speraturum, ac propterea solum illum daemone veneraturum, & quod fallente artem addidit, diuitias obtinebit, & cuius ope imperium comparabit.

Secundo colligitur, qualis futura sit doctrina motum, si quam fortasse Antichristus docebit, & obseruare faciet. Nam cum potissima huius doctrina pars sit, quae ad Dei cultum pertinet, haec tota erit plena errore, ac superstitione, prius contra Christum, Christianamque religionem: postea vero etiam contra Mosaicam, & contra rationem naturalem. Nam sibi soli dicari templa, offerrique cultum imperabit. Et hinc facile coniectare licet, quid facturus sit in rebus alijs, quae ad iustitiam, temperantiam, virtutesque alias spectant. Nam in omnibus ea tantum curabit, quae sibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium augendum, & conseruandum conducere existimabit: in reliquis vero amplissimam licentiam & facultatem concedet: nihil enim aliud

A ex principijs positis probabiliter colligere, aut existimare possumus.

Tertio colligitur verum esse, quod in vltima parte tertiae assertionis dicebamus, Antichristum non manifestaturum totam impietatem suam, donec plenam regni potestatem obtineat, vt expresse etiam notant Patres citati, praesertim Dam. Cyril. Hippoly. & patet facile ex discursu rerum omnium, quas haecenus tractauimus.

Quarto, & vltimo dicendum est, Antichristum varijs modis persuasurum hominibus doctrinam, & obseruantiam superstitionis suae, potissime vero id facturum signis, & prodigijs falsis quidem, specie tamen admirabilibus. Prior pars constat, nam quatuor precipue modis (vt recte notat Anselm. in E. lucidario) vtretur ad decipiendos homines. Primus erit persuasione, & eloquentia. Erit enim a daemone instructus, & edoctus in rebus omnibus, quae ad hunc finem necessariae fuerint: imo ait Anselmus, quod erit sapientia, & eloquentia incredibili, & omnes artes, & Scripturam memoriter sciet. Secundus erit per liberalem elargitionem diuitiarum, vt latius dicemus sectione sequenti. Tertius per terrores & minas, de quo in sectione vltima. Quartus denique per signa, & prodigia hominibus admiranda: vnde Paulus 2. ad Theffal. 2. ait. Cuius est aduentus secundum operationem Satanae: in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Nam sicut Christus miracula edidit in confirmationem veritatis: ita ipse faciet signa mendacia in confirmationem falsitatis, vt ibi notant Chrysof. & Ambros.

C est prima veritas: ita ipse faciet virtute Satanae, qui est pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, sicut Christus sed falsa. Quia vel res, quae apparebunt, non erunt verae, sed phantasticae, vt si videatur suscitare mortuum, aut vere non erat prius mortuus, aut postea non vere viuere, vt notauit Athanasius quaestione 3. in Antiochu, aut si interdum fuerint res verae, quae apparebunt, non erunt tales, quae modo miraculose fiunt: sed per applicationem occultam naturalium causarum.

Quod si inquiras, quae sint futura huiusmodi signa & miracula? Respond. verisimile esse futura similia iis, quae Christus Dominus operatus est, vel quae Iudaei ab ipso petierunt, vt notant Hippolytus dicto libro de consummatione mundi, & Lactantius libro septimo, capite decimo septimo, qui multa signa in particulari enumerant, quae solum haec coniectura ducti, recensere potuerunt. Nam sicut Magi Aegyptij pugnabant contra Moysen similia signa facientes, ita verisimile est, pugnaturum Antichristum contra Christum. Cuius rei vestigium habemus Apoc. 12. vbi de Antichristo dicitur, Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Cuius communis expositio est, quod finget se mori, & resurgere, vt ibi fere antiqui omnes exponunt, & sentit Gregorius libro v. decimo. Episto. cap. 3. Alius vero sensus, & fortasse magis consentaneus literae est, quod aliquis ex principibus tectoribus Antichristi, seu Regibus illi subditis, lethali vulnere percutietur, & virtus daemone ab Antichristo sanabitur. In vtroque autem sensu opus apparebit miraculosum, & stupendum. Vnde subditur, Et admirata est vnusquisque terra, post bestiam, & adorauerunt bestiam dicentes, Quis similis bestia? Postea vero subiungitur aliud signum. Fecit signa magnas vt etiam ignem faceret descendere a caelo in terram in conspectu hominum. Sed est aduertendum, hoc posterius signum non attribui in eo cap. eidem bestiae sed alteri, & quamquam Rupertus velit, per vtramque bestiam significare eundem Antichristum, verisimilius tamen est (quod Anselm. Rich. ibi, & Ire. lib. 5. c. 23. dicunt) duas illas bestias significare diuersas personas, & posteriorem esse ministrum aliquem

E Antichristum

Damasc. Cyril. Hippolyt.

Antichristus superstitione sua hominibus suadebit quomodo. Anselm.

2. Thessal. 2.

Chrysof. Ambros.

Athanas. Ambros.

Dubium. Responsio. Hippolyt. Lactant.

Exod. 7. Apoc. 13.

Gregori.

Rupert. Anselm. Richard.

Anti-

Antichristi, & praedicatorum eius, ac pseudopphetam illum, de quo fit mentio in eodem libr. Apoca. ca. 19. de quo etiam ibidem dicitur, *fecit terram & habitantes in ea adorare bestiam primam*, id est, Antichristum, & postea subditur, hanc posteriorem bestiam erexisse imaginem, seu effigiem Antichristi, & coegisse homines, ut eam adorarent, & ad hoc aliud etiam signum effecisse, scilicet ut imago bestiae loqueretur. Vnde conuicimus Antichristum non solum per seipsum, sed etiam per alios effecturum signa ad suam doctrinam suadendam. Et propterea fortasse in plurali dixit Christus Matth. 24. *Dabunt signa & prodigia magna, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Et ideo erit illa tentatio omnium grauisima propter multitudinem & magnitudinem signorum, ut notauit Greg. 32. Moral. c. 12. & li. 33. c. 20. & 21. & Isid. lib. 1. de summo bono. c. 28. Nam olim (inquit) *faciebant miracula Martyres, tunc autem videbuntur facere ipsi persecutores.* Et eleganter Aug. Psal. 9. tractans illa verba. *Infidatur in occulto, quasi leo in spelunca sua, ubi per leonem in spelunca, Antichristum intelligit, in quo vis & dolus operabitur, cuius persecutio superest, quia nihil est periculosius, quoniam violenta, & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis.* Dices, Videtur esse contra suauem diuinae providentiae gubernationem, ut permittat fieri tam stupenda signa in confirmationem falsitatis. Tum quia hoc videtur esse permittere tentari homines ultra id, quod possunt: tum etiam, quia hinc potest labefactari fides diuinorum miraculorum, quia semper formidari poterit, an falsa sint. Respondeo non esse contra ordinem diuinae providentiae, tum quia haec permissio effectus erit diuinae iustitiae in vindictam incredulitatis Iudaeorum, & aliorum peccatorum, quae illo maxime tempore multiplicabuntur, ut ex Matth. 24. & ex aliis Scripturae testimoniis supra citatis aperte colligitur. Vnde Cyrill. Ierosolym. Matth. 24. *supra, Fratrum odium locum dabit Antichristo, preparat diabolus schismata populorum, ut tanto facilius hostis recipiatur.* Deinde erit etiam effectus diuinae misericordiae, ut Sanctorum fides, & constantia magis crescat, & eluceat. Neque erit tentatio supra humanas vires diuina gratia adiutas, praesertim cum ob hanc causam haec omnia praedicta sint, ut falsus Christus a vero, & similiter falsa signa a veris miraculis discerni possint, ut notauit Athan. q. 29. ad Antiochum, & Cyril. supra.

SECTIO V.

Quale futurum sit Antichristi regnum, quibusque modis obtinebit illud.

Primum omnium Antichristum futurum esse Regem, magnumque Monarcham aperte colligitur ex Daniel. 7. & 11. capite, supposita communi interpretatione Sanctorum, qui de Antichristo ea loca intelligunt. Cap. enim 7. explicatur, cornu illud paruulum quod Antichristum significare diximus, ijs verbis, *Cornua decem, decem Reges erant, & alius consurgit post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, & cap. 11. de eodem Antichristo dicitur. Et facies iuxta voluntatem suam Rex: erit ergo absque ulla dubitatione Antichristus rex temporalis.*

Secundo est certum, Antichristum non habiturum aliquod regnum iure hereditario, sed habiturum potius humilem originem: & paulatim, ac fraudulenter regnum occupaturum. Hoc significauit Damasc. dicto c. 27. illis verbis, *Ex fornicatione itaque nascetur, & clam educabitur ac repente insurgens, caputque accipiet, atque imperio potietur, & Cyril. dict. ca. 15. dicens, Antichristum per magicum maleficium decepturum gentes, & Romanum imperium usurpaturum.* Clarius

Hier. Dan. 11. de Antichristo sic scribit, *Qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudaeorum, & tam humilis erit, atque despectus, ut ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum.* Quod colligit ex illis verbis Danielis, quae de Antichristo interpretatur. *Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius, & venies clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Atque idem colligi potest ex c. 7. & 8. ubi, propter humile principium, per cornu paruulum Antichristus significatur. Nam licet haec possint de Antiocho intelligi: tamen multo verius creduntur implenda in Antichristo, cuius Antiochus typus erat. Denique addi potest coniectura. Nam (ut diximus) Antichristus ex Iudaeis orietur, qui nullum regnum, aut imperium possident: sed per vniuersum orbem dispersi, & abiectionissimi sunt, neque vllam spem habent scripti & imperij vsque ad Antichristi tempora. Nam (ut Hieron. ait Dan. 11. circa illa verba, *Faciet, quae non fecerunt patres eius*) nullus Iudaeorum absque Antichristo regnauit.

Tertio dicendum est, Antichristum per dolum ac fraudem incepturum regnare Babylone, & inde pugnaturum cum alijs regibus, & tres potissimos debellaturum, ac tandem septem alios, & vniuersum orbem sibi subiugaturum. Haec assertio magna ex parte colligitur ex Scriptura, & probabilibus coniecturis ex ijs, quae in Scriptura dicuntur. Et in primis, quod regnum Antichristi inchoandum sit Babylone multi colligunt ex illis verbis Zachar. 5. *Et leuauerunt amphoram inter terram, & caelum, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quos dixi de seruis amphoram: & dixit ad me, ut adificetur ei domus in terra Senaar: & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam, ubi Septuaginta legunt, in terra Babylonis.* Quia (ut Hieron. notat) Senaar campus est Chaldaeorum, in quo extructa est Babylon. Genes. 10. 11. & 12. Significata autem est in illa visione (ut Rupert. ibi notat) impietas, & incredulitas Iudaeorum, & supplicium diuinum, quod sustinent. *Quia videlicet nec terra sua capit eos: nec caelum admittet eos.* Quod supplicium vsque ad finem mundi, & Antichristi aduentum durabit: tunc autem aedificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichristum pro Messia recipientibus regnare incipiet. Quod etiam verisimile sit ex sententia eorum Patrum, qui dicunt Antichristum nasciturum Babylone. Deinde quod initium huius regni futurum sit per dolum, ac fraudem, affirmant Hieron. Cyril. Damasc. & alij supra citati. Et per se est verisimile: quia non est obtinendum iure hereditario, neque etiam in principio potest comparari per potentiam, & vim, nisi fingamus solum daemone illaturum bellum hominibus pro Antichristo, ut illi per vim regnum obtineat quod posset facile fingi, si daemones in corporibus assumptis pro illo pugnaret. Sed non oportet haec sine fundamento fingere, praesertim cum daemones non tam intendat homines per vim debellare, quam decipere, & in errorem inducere. Prius ergo, quam Antichristus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem sibi adiungat, praesertim Iudaeos, ut supra dictum est. Haec autem fraus non solum consistet in falsa doctrina supra explicata: sed etiam in promissionibus temporalibus, quas Iudaei potissimum expectant, & quod caput, & maximum robur illius ingentibus diuitijs abundabit, & amplissimis largitionibus facile infinitam hominum alliciet multitudinem. Quia (ut dicitur Dan. 11.) *Dominabitur thesaurorum auri, & argenti, & in omnibus preciosis Aegypti.* Vnde Anselm. in Elucidario ait, *quod industria demonum, omnis pecunia occulta, erit ei manifesta: siue sit in mari, siue in reconditis terrarum sinibus.* Imo fortasse etiam mineralia auri, & argenti virtute demonum elaborata, omnia illi offerentur, & vsui erunt ad imperium obtinendum. Atque hoc modo tantum crescat in initio regni sui, ut potentior fiat quolibet

Matth. 24.

Gregor. Isidor. August.

Psal. 9.

Obiectio.

Responsio.

Cyrill. Ierosolym. Matth. 24.

Athanas. Cyril.

Dan 7 & 8.

Hieron.

Regnum Antichristi Babylone nasci dandum.

Zach 5.

Hieron. Genes. 10. 11. & 12. Rupert.

Hieron. Cyril. Damasc.

Dan. 11.

Anselm.

Antichristi opulentia.

alio

Dan. 7. alio rege: ficenim de illo dicitur Dan. 7. *Cornua decem, decem reges erunt, & alius confurget post eos, & ipse potentior erit prioribus. Additur verò statim, Et ipse tres reges humiliabit, ex quo colligimus non iam fraudibus, aut donis: sed potentia, & vi, illa tria regna obtenturum.* Unde ibidem dicitur: *Tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius.* Significat autem Dan. cap. 11. illa tria regna futura, regnum Ægypti, Lybiæ, & Æthiopiæ. Sic enim dicit, *& mittet manum suam in terras, & terra Ægypti non effugiet, per Lybias quoque & Æthiopiã transibit.* Quibus locis id notant Hieronymus, & Theod. & Iren. lib. 5. c. 25. & Cyrill. dicta cat. 15. & Lactant. lib. 7. c. 16. Qui omnes addunt cæteros septem Reges (siue illi in hoc certo numero futuri sint, vt est maxime probabile, siue per illos vniuersitas Regum, & Principum significetur) subdendos Antichristo tanquam supremo Monarchæ, & Imperatori. Quod non obscure colligitur ex cap. 17. Apocalyp. illis verbis, *Decem cornua, quæ videri sunt, decem Reges sunt. Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestia tradent.* Cap. etiam 13. describitur potestas Antichristi tanquam suprema, *Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & similiter Dan. 8. De vno autem ex eis egressum est cornu vnum modicum, & factum est grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem.* Loquitur autem de Antichristo. Nam de illo statim subdit, *ablaturum iuge sacrificium.* Obtrinebit ergo Antichristus vniuersalem Monarchiam, quam Romani obrinuerant: & hanc (vt supra dixi) interpretantur Patres Græci, esse defectionem Romani Imperij, de qua Paul. loquitur 2. ad Thess. 2.

Obiectio. Dices, Quomodo poterit Antichristus tam breui tempore vniuersum orbem subiugare, præsertim quoad regiones remotissimas Indiarum, vel similes. **Responsio.** Respondetur, quamuis tempus Antichristi post Monarchiam comparatam, quod erit propriè tempus persecutionis Ecclesiæ, futurum sit breue (vt supra diximus) tamen tempus bellorum eius non constat futurum adeo breue. Quia ignoramus, quæ gratæ incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cum dicitur regnaturus in vniuerso orbe, non est necesse intelligi de omnibus prouincijs mundi: sed de Romano imperio veteri, atque de ijs prouincijs Asiæ, Africæ, & Europæ, in quibus fides, & Ecclesiã diutius viguit. Præterea etiam prior modo intelligatur, non erit factu difficile, præsertim, cum neque copia auri & argentæ, neque demonum industria defutura sit. His enim duabus alijs facili erit vniuersum mundum peragere. Non quod necesse sit, Antichristum per seipsum omnia loca lustrare: sed per duces, & ministros. Quin potius arbitror (& colligi potest ex dictis testimonijs Daniel. & Apoc.) non fore illi necessaria bella, & exercitus ad omnia regna subiuganda: sed summa facilitate, & velocitate debellatis illis tribus prioribus regnis sibi vicinioribus, ita eius fama, potentia, atque diuitijs terrendos esse reliquos reges, vt facili illi subijciatur.

Metropolis imperij Antichristi Ierosolyma. Quarto dicendum est, Antichristum præcipuam sedem Monarchiæ suæ Ierosolymis collocaturum, vt in Ierosolymitano templo a se instaurato sedeat, & tanquam Deus adoretur. Hæc est sententia Patrum omnium qui de Antichristo scribunt, quos sepe citauimus. Statim necesse erit eos indicare. Colligitur autem ex duplici loco Scripturæ. Prior est 2. ad Thess. 2. *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Quanquam enim Patres interdum alijs modis metaphoricè interpretentur templum illud: tamen sensus maxime proprius, & literalis esse videtur, vt de templo Ierosolymitano intelligatur, vt exponunt Iren. Cyri. Iero. & Damas. citatis locis, & Sener. Sulpitius ex sententia S. Marini in li. 2. dialog. & Sedul. 2. ad Thess. 2. & Hippol. dicta orat. de consummatione mundi, & Orig. tract. 29. in Matth. qui addit, in sensu spirituali per templum diuinis Scripturas intelligi,

2. Thessal. 2. **Iren.** **Cyri.** **Ierosolym.** **Damas.** **Ser. Sulp.** **Hippolyt.** **Orig.** **Anselm.**

A selem. verò 1. ad Thess. 2. animas hominum exponitur in quibus Antichristus sedere studebit, vt Deus, à qua expositione parum discrepat aliorum interpretatio, qui per templum Dei, Ecclesiam intelligunt, vt Hieron. dicta q. 11. ad Galg. Ecclesia enim nihil aliud est quam ipsi fideles. Alii vt Chrysof. Oecumen. & Oecumen. Græci per templum intelligunt Christianorum Ecclesias, seu templa. Deniq. August. 20. de Ciuit. ca. 19. probabile putat, per templum non significari locum in quo Antichristus sedeat, vt Deus: sed significari ipsam Antichristum cum suo populo. Atq. ita non esse legendum, *Vt in templo, sed, Vt in templum Dei sedeat,* (prout habent Græci) & sensus sit, Antichristum solum, vt templum, id est, vt Ecclesiam, ac si ipse cunctis esset verus populus Dei. Quæ expositio inter omnes magis displicet. Quia neq. cum verbis antecedentibus, nec cum sequentibus, connecti potest.

B Etenim, quæ præcedunt, sunt, *Extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei sedeat.* Ex hoc autem, quod prædicto modo, *sedeat in templo Dei,* non sequitur, quod se extollat supra Deum. Omnes enim hæretici contendunt in ipsis esse Ecclesiam Dei, atq. adeo sedent in illo sensu in templo Dei: & tamen non se extollunt supra omnia, quod dicitur Deus, vt Paul. loquitur. Sequentia autem verba sunt, *Ostendens se tanquam sit Deus:* si autem solum sederet, vt templum Dei, non se ostenderet Deum. Recte ergo nos ter interpretis vertit, *in templo Dei.* Nam licet Græce sit *εἰς τὸν ναὸν*, tamen iuxta Græcum idioma eadem est significatio, quæ cum alijs etiam locis Scripturæ magis consentit, vt iam dicam. Posita autem hæc lectio, probabilis est, templum ibi sumi pro templo materiali, & sensibili: nam hæc est natina significatio, quæ cum propriè saluari possit, non est necesse metaphoricè exponi. Templum autem Dei eo tempore quasi per antonomasiam dicebatur templum Ierosolymitanum, vt patet ex Luc. vltim. Act. 3. & 5. & sæpe alias, cum enim tunc nondum essent erecta, & dicata Christianorum templa, solum Ierosolymitanum singulariter dicebatur *templum Dei.* Verisimilius ergo est, de hoc esse loquutum Apostolum. Præterea, quia hæc videtur esse *abominatio desolationis,* de qua prædixit Daniel c. 9. *Et erit in templo abominatio desolationis, abominationem enim vocat Antichristum propter abominanda eius scelera, desolationis autem, ob atrocem persecutionem.* Ita interpretatur Iren. lib. 5. con. hæref. c. 25. & Orig. dicto tract. 29. in Mat. Quamuis enim ille locus alias habet interpretationes, & præsertim illam August. epist. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Romano circumdante Ierusalem, vsque ad desolationem eius tempore Titi, & Vespasiani, quia & contextui Danielis hæc videtur facile accommodari, & de illa videtur loquutus Christus Matth. 24. dicens: *Cum videritis abominationem desolationis, sedentem in loco sancto, quæ dicta est à Daniele Propheta, qui legis intelligat, licet hoc (inquam) ita sit: nihilominus non videtur reiicienda interpretatio Patrum, qui de Antichristo hæc intelligunt. Sic enim verba Christi interpretatur Hilar. can. 25. in Matth. & Amb. lib. 10. in Luc. c. de signo appropinquantis desolationis, qui ad literam hoc intelligunt de Antichristo sedente in Ierosolymitano templo. Neq. alij Patres hanc sententiam reiiciunt, vno, vel alio excepto, quamuis addant, Antichristum non solum Ierosolymitanum in templo Ierosolymitano: sed etiam in Ecclesia Christi seu in Ecclesijs Christianorum. Quod quæ ratione intelligendum sit, in sequenti sectione explicabimus.*

C **Luc. 24.** **Act. 3. & 5.** **Dan. 9.** **Iren.** **Orig.** **August.** **Matth. 24.** **Hilar.** **Ambros.**

D **E** **Obiectio.** **Dan. 9.** **Responsio.** **tem-**

Hieron. Chrysof. Oecumen. August.

Luc. 24. Act. 3. & 5.

Dan. 9.

Iren. Orig. August.

Matth. 24.

Hilar. Ambros.

Obiectio.

Dan. 9. Responsio.

tem-

Cyrril.

Obiectio.

Responsio

Apocal. 11.

Hieron.

Hieron. Theod. Dan. 11.

Apoc. 17.

Persecutio Ecclesie sub Antichristo omnium acerbissima. Matth. 24. Dan. 7.

Dan. 8. 11.

tempora templum instaurandum non est. Deinde etiam tunc non proprie instaurabitur, non solum materialiter, quia fortasse tam brevi tempore non integrè & perfectè: sed utrunque reedificabitur, sed etiam formaliter (quo ad rem maximè spectat) quia non instaurabitur in templum veri Dei, sed in sedem Antichristi. Nam licet fortasse in principio, ad decipiendos Iudeos, Antichristus simulaturus sit se velle instaurare templum in cultum Dei (vt Cyrill. Ierololim. supra notauit) tamen re vera, & ex animo non id faciet, nisi ob gloriam suam, & vt ipse in eo colatur & ita semper manebit desolatio, & abominatio desolationis vsque ad finem. Dices: Quomodo ergo Paulus vocat templum Dei, & Christus locum Sanctum illum, qui ad solam superstitionem Antichristi instaurandus erit? Respondetur, appellasse illum locum à primæua eius institutione & dedicatione. Fuit enim ille sanctus, & in templum Dei electus, licet fuerit prophanatus. Ex his ergo constat Antichristum sessurum Ierololymis tanquam in primario, ac regio loco, quem potissimum eligit vt ibi colatur.

Rursus quod diutius ibi sessurus sit, colligi potest ex Apocalyp. 11. vbi aperte dicitur Eliam, & Henoch fore occidendos ab Antichristo Ierololymis, vbi Dominus eorum crucifixus est. Cum ergo Elias & Henoch mittendi sint, vt Antichristo resistent, & Ierololymis prædicaturi sint, ibidemque morte sua testimonium reddiduri veritatis, quam prædicauerunt, signum manifestum est, ibi potissimum sessurum Antichristum, eamque futuram esse quasi radicem, & cathedram falsæ doctrinæ, ac persecutionis eius. Scio Hieron. epist. 17. ad Marcel. locum huc de mundo, & non de Ierusalem interpretatum esse, ductum studio laudandi, & honorandi Ierusalem, ad quam Marcellam inuitabat: tamen literalis sensus est, quem diximus, quem omnes interpretes sequuntur. Neq; obstat, quod obicit Hierony. supra, quod Ierusalem eo loci Sodoma vocetur, quando quidem principes eius, principes Sodomorum dicuntur Isa. 1. Deniq; ex ijs, quæ diximus, Antichristum futurum esse genere Iudæum, & in Iudæis maximè esse negaturum, statim credibile fit, eum potissimè instauraturum ciuitatem Patrum suorum, de qua, ac de templo suo ipsi maxime gloriantur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc causam in eo potissimum colli loco, & honorari studeat. Potest hoc etiam confirmari, quia, (vt postea videbimus) Sancti docent, Antichristum fore occidendum in monte Oliueti: ergo signum est ibi potissimum esse regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligunt ex Dan. 11.

Contra hanc verò sententiam, hæretici huius temporis (solum, vt contra Apostolicam sedem blasphemant) fingunt Antichristi sedem in Romana ciuitate esse futurum, cum nullo id fundamento niti queat, & potius ex Apoc. 17. colligi possit: Vrbem, vel iam antea euersam iri adueniente Antichristo, vel certe ab ipso, & ministris eius esse euerendam.

SECTIO VI.

Qualis sit futura Ecclesia persecutio sub Antichristo, & quis finis, ac consummatio eius.

Primo certum est, Antichristum persecuturum esse Ecclesiam, & fideles, ac Sanctos acerbis, & crudelius, quam ab vilo vnquam tyranno tentari, aut afflicti fuerint. Hoc de fide est: ait enim Christus Matth. 24. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsque modo, neq; fiet. Et de hac tribulatione dicitur Dan. 7. Et ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & preualebat eis: Et infra, Sanctos altissimi conteret: & putabis, quod possit mutare tempora & leges, & traduntur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Idem colligitur ex cap. 8.

& 11. & 12. quorum verba omitto ad prolixitatem & vitæadam, licet grauissima sint, & statim illa attingemus. Præcipue verò Ioan. Apoc. 20. hanc atrocem persecutionem describit, dicens, Cum consummati fuerint mille anni, soluetur Sathanas de carcere suo, & exiit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terre Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, cuius numerus est sicut arena maris, & ascenderunt supra latitudinem terra, & circueverunt castra Sanctolorum, & ciuitatem dilectam, id est, vniuersam Ecclesiam, vt exposuit Augustinus 20. de Ciuitate capite vndecimo, Lactant. lib. 7. c. 24. & sequentibus. Cauendus tamè est error illius, & aliorum Chiliastarum intelligentium hunc locum non de persecutione Antichristi, sed de alia, quam existimarunt passuros Sanctos post mille annos felicitatis huius vitæ, quam non dicunt esse persecutionem Antichristi: hanc enim ante mille annos antecessuram sentiunt. Quæ sententia & in errore fundatur, & aperte repugnat Euangelio Matth. 24. & 25. & alij testimonijs Scripturæ, quibus supra probatum est, statim post Antichristi mortem, futuram esse mundi consummationem. Hinc enim necessario fit, Antichristi persecutionem futuram postremam: non ergo potest ille locus de alia posteriori persecutione intelligi. Neque etiam potest exponi de persecutione aliqua, quæ persecutionem Antichristi antecesserit, vel antecessura sit, quanquam id insinuet Ambros. lib. 2. de fide c. vltimo, in fine, per Gog, Gothos intelligens. Quia Ioannes dicit, illam persecutionem futuram post mille annos, id est, in fine durationis Ecclesiæ, vt supra exposuimus. Vnde etiam dicit, post illam persecutionem, vniuersalem resurrectionem statim futuram: necesse est ergo intelligi de persecutione Antichristi. Est autem in illis verbis Ioannis obscurus, quid per Gog, & Magog, intelligatur. In quo laborant Aug. dicto c. 11. lib. 20. de Ciuit. & Hieron. Ezech. 38. & 39. Sed non est nostri instituti in hoc immorari, lege Franc. Riber. in id c. Apoc. Denique ait Ioannes, ad commouendam, & concitandam hanc persecutionem soluendum esse Satanam, qui vsque ad illud tempus ligatus fuerat, vt significet, tanto fore persecutionem illam diuorem, quanto magi potest aliquis nocere solutus, quam ligatus, lege August. 20. de Ciuitat. cap. 8. & 9.

Secundò dicendum est persecutionem hanc non tantum futuram esse temporalem, sed etiam spirituales, atque ita tam in prauo fine persecutorum, quam in medijs fore acerbissimam. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum est, hanc persecutionem, quæ per modum prælij in dicto loco Apocalypsis describitur, non esse præcipue futuram ad vsurpanda temporalia bona, nec propter hunc solum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illam consequentur (talís enim perfectio non esset magni momenti cum alia comparata) erit ergo auertendum homines à fide, & vero Dei cultu, vt in errore inducantur, si fieri potest, etiam electi. Hanc igitur vocamus spirituales persecutionem ex parte finis, & prauæ intentionis persecutorum, nocentique illatijs, quos in persecutiæ vicerint. Deinde ex hoc cap. erit grauissima persecutio. Primo, quia cogentur fideles negare Iesum esse Christum, aut Dei filium. Secundo cogentur Dei cultum omnesque ritus, ac caeremonias Christianas deferere, propter quod Daniel. 12. dicitur, eo tempore auerendum esse iuge sacrificium, quod de tempore Antichristi intelligunt ibi Hierony. & Theod. Iren. & Hippol. locis supra citatis, quo tempore omnem cultum diuinum, qui à Christianis exhiberi solet, cuiusque suprema pars est sacrificium Eucharistiæ, ad quod cætera omnia referuntur, cessaturum dicunt persecutionis acerbitate, & violentia. Tertio (quod grauissimum est) cogentur verum Deum abnegare, noliq; supremo nomini cultum exhibi-

Apoc. 20.

August. Lactant.

Matth. 24. & 25.

Ambros.

Gog, & Magog, quibus August. Hieron.

August. cap. 8. & 9.

Antichristi persecutio temporalis, & spiritualis. Matth. 24.

Dan. 12. Hieronymus.

Theod. Iren.

Hippolyt.

exhibere: sed tantum cuidam homini mortali omnium iniquissimo, nimirum Antichristo, ut colligitur ex 2. ad Thess. 2. & ex alijs locis supra tractatis. Quapropter, ubi Antichristus in persona sua presens non adfuerit, cogetur fideles imaginem eius, seu eum in imagine adorare, & hoc modo Antichristus perse, vel sui imaginem sedebit in omnibus templis, & Ecclesijs Christianorum, ut ab eis tanquam Deus adoretur. Hæc omnia colliguntur ex Apocal. 13. ubi, præter Antichristum, dicit Ioannes, se vidisse aliam bestiam (quam supra diximus fore tyrannum alicquem Antichristo subditum, & ministrum eius) de quo ibidem scribitur, *Dicit habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestie, qua habet plagam gladij, & vixit. & infra, Et faciet, ut potest, non adoraverint imaginem bestie, occidantur.* Quorum verborum literalis sensus videtur supra positus. Vnde inter falsa miracula ministrorum Antichristi ibidem ponitur, quod facient loqui imaginem bestie, quod multi referunt ad homines sectatores Antichristi, sed re vera proprie, & ad litteram intelligendum videtur de efigie, & simulacro Antichristi. Atq; hinc colligo, quamvis Antichristus omne aliam publicam idololatriam detestatur sit: nihilominus effecturum, ut fideles omnes ad horrendam idololatriam inducat. Quæ enim maior, aut detestabilior idololatria esse potest, quam Diuinum cultum tribuere iniquissimo homini, & imagini eius? Vltimo efficit, ut omnes, in professionem, seu potestatem huius cultus, characterem bestie, seu Antichristi publice deferant in frontibus, seu in manibus, ut habetur eodem cap. 13. Apocalyp. *Et faciet omnes pupillos, & maiores, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis, & subditur, tã necessariam futuram omnibus huiusmodi characteris gestationem, ut non possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestie, aut numerum nominis eius.* Quod autem hoc signum non solum futurum sit in recognitionem temporalis subiectionis: sed maxime in professionem superstitiosi cultus, ex eo colligi potest, quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quod characterem bestie non acceperint, & è contrario æterna poena puniuntur, qui illum acceperint, Apocalyp. 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem bestie, & accipere characterem eius*, tanquam æque superstitiosa, & Diuino honori contraria. Vnde D. Thom. infra q. 63. art. 3. ad 3. dixit characterem bestie esse professionem illiciti cultus. Qui autem futurus sit hic character Antichristi, incertum est, solum cogitare possumus, futurum esse aliquod signum, quod Antichristus instituet, quasi ad sigillandum cultores suos, sicut nos possumus dicere, signum crucis esse characterem Christi. Ita sentit Lactant. li. 7. c. 17.

Vltimo facile etiam intelligi potest, futuram esse grauissimam illam persecutionem, etiam ex parte mediorem, qualia sunt illa quatuor, quibus supra diximus Antichristum vsurum ad suam doctrinam perluadendam, scilicet, eloquentia verborum, amplissimis largitionibus, ac diuitijs, signis mirabilibus, vi, exquisitisque tormentis. De quibus nihil in particulari dici potest, quia nihil in Scriptura reuelatum est. Non est dubium tamen, quin illa tormenta sint futura plura, & grauiora, quam à Christi persecutoribus infligita vnquam fuerint. Quod, præter loca Scripturæ supra citata, facile colligi potest tum ex maiori potetia Antichristi, & ministrorum eius, tum etiã, quia dæmon illo tempore solutus maiorẽ licentiam habebit homines varijs tormentorum generibus efficiendi. Quapropter acute dixerunt Cyr. & Hippolyt. citatis locis, eo tempore futuros esse martyres illustriores, quia priores pugnarunt contra homines ministros diaboli: verò contra ipsum dæmonem solum, & omnes vires suas contra illos

Fr. Suarez. tom. 2.

A exercentem. Accedit tandem, illam persecutionem fore vniuersalissimam per totum orbem, ut aperte colligitur ex Apoc. 13. & 20. *Ascenderunt super latitudinem terræ, & circumierunt castra Sanctorum.* Ex quo loco notat Aug. 20. de Ciuit. c. 9. omnes prauos homines hæreticos, & similes coniungendos esse Antichristo, ut vbiq; fideles persequantur.

Tertio dicendum est, per hanc persecutionem maiorem fortasse fidelium partem à Christo defecturam: nihilominus tamen militantem Ecclesiam non esse vi persecutionis extinguendam. Prior pars colligitur primò ex ipsa persecutionis acerbitate, & ex modo, quo in scriptura describitur. Vnde Dan. 7. dicitur, *Ecc. cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & praeualebat eis: & Apoc. 13. Et est datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos: & Christus ad exaggerandam multitudinem eorum, qui à fide deficient, dixit, Vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi, & Luc. 18. Cum venerit Filius hominis, putas ne, inueniet fidem in terra? Potest deniq; colligi ex illis verbis, 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit discussio primum.* Nam, licet (ut supra dixi) pleriq; Latini interpretentur de defectu ne Romani imperij: tamen proprius intelligitur de defectione à Christo. Nam verbum Græcum est, *ἀποστασία*, & ita interpretantur omnes Græci, & Aug. 20. de Ciuit. cap. 19. Quamuis enim sæpe contigerint in Ecclesia defectiones à Christo propter persecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: illa tamen, quæ futura est sub Antichristo, quali per antonomasiam *Apostasia* dicitur, quia erit maior, & vniuersalior cæteris. Vnde Lanctan. lib. 7. cap. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes interituras. sed de hoc nihil certi affirmari potest.*

Posterior pars de fide certa est, ut notauit Aug. 20. de Ciuit. c. 11. Quia non potest Christus Ecclesiam suam ita deserere, ut omnino vincatur. Nam porte inferni non praeualebunt aduersus eam: & ideo idem Christus dicit Math. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi.* Erunt ergo multi electi, qui non vincantur, & in quibus Ecclesia manebit. Et ideo in Apocal. semper ponitur illa limitatio, *Adorauerunt bestiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ.* Patres etiam supra citati supponunt, tunc futuros esse multos, & eximios martyres, qui vsque ad mortem erunt in fide constantes: ergo pari modo in montibus, & speluncis perseuerabunt multi confessores, qui superstities manebunt post mortem Antichristi. At in eis non deficit vsus sacramentorum & sacrificij Eucharistici in locis abditis. Persecutores enim non poterunt hæc auferre nisi in eorum cognitionem esse inierint: non permittet autem Deus, dæmonem aut omnia Sanctorum abdita loca perustrare, aut persecutoribus reuelare. Atque in hunc modum sunt piè intelligendi Catholici scriptores, si quando dicunt eo tempore defecturam fidem in vniuerso orbe, aut quid simile. Lege Sot. in 4. d. 46. q. 1. ar. 1.

Quarto & vltimo dicendum est, tam Antichristum, quam ministros eius Ecclesiæ persecutores speciali Christi virtute, atque imperio interficiendos esse. Hæc assertio sic absolute proposita videtur de fide. Nam de Antichristo ait Paul. 2. ad Thess. 2. *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.* Quod nonnulli ita intelligere videntur, ut Christus Dominus in persona descensurus sit, ut aduentu suo Antichristum interficiat, quod significat Lanctan. dicto lib. 7. c. 19. Non est autem hoc verisimile: Quia secundus Christi aduentus erit quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi: necq; Paulus dixit à Christo occidendum Antichristum per aduentum, sed illustratione aduentus sui, id est, aliquo signo & prælagio, quod erit quasi splendor quidã appropinquantis aduentus ipsius. Neque dixit, suis manibus, sed spiritu oris sui, id est, præcepto, & mandato suo, ut ibi D. Thom. exponit & D. Thom. signi-

lii signi-

Apoc. 13. 20. August.

Dan 7. Apoc. 13. Math. 24.

Luc. 18. 2. Thess. 2.

August.

Lactant.

August.

Math. 24. Apoc. 17.

Sotini

Antichristum specialis Christi virtute, atque imperio interficiendus.

Lactant.

D. Thom.

2. Thess. 2.

Apoc. 13.

Apoc. 13.

Apoc. 14. 16. 19. & 20.

D. Thom.

Lactant.

Cyril. Hippolyt.

Chryso.
Hier.
Theod.

significat Chryso. hom. 4. in 2. ad Theff. dum ait, *sufficit solum iubere: & idem sentiant alij interpretes, & Hieron. ac Theodo. Dan. 11. Addit vero D. Thom. ibi, Michaellem Archangelum iussu Christi interfectorum Antichristum, in monte Oliueti. Sed hoc & est incertum, & intelligendum est iuxta supra dicta. Quod autem simul cum Antichristo igne de caelo misso perimendi sint alij persecutores Ecclesiae, patet ex illis verbis Apoc. 20. *Descendit ignis à Deo de caelo, & deuorauit eos.* Christus etiam dicens, propter electos futurum breue tempus illius persecutionis, satis significat intra illud breue tempus esse ubiq; finiendam. Sancti etiam supra citati docent, illos quadraginta quinque dies post mortem Antichristi vsq; ad iudicium concedendos esse iustus ad requiem: peccatoribus autem ad poenitentiam. Existimo ergo, vel diuina virtute futurum esse, vt eadem die, qua interfectus fuerit Antichristus, ubiq; interficiantur ministri eius, quia vt dicitur Ezech. 38. *Gladus vnus cuiusq; in fratrem suum dirigitur, & iudicatio sua per eum peste, & sanguine, & igni vehementi, & lapidibus immensis.* Vel certe (vt supra ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichristi, incipient interfici fautores eius omnibus supradictis modis donec intra paucos menses omnino imperiū eius destruat. Et ipse cū precipno Pseudopropheta suo in stagnum ignis viui descendat.*

Apoc. 30.

Ezech. 38.

DISPUTATIO LV.

In tres Sectiones distributa.

De bonis praecursoribus secundi aduentus Christi.

Postquam dictum est de Antichristo, qui non vt praecursor, sed vt acerrimus hostis, & persecutor Christi, & Christianorum, secundum aduentum Seruatoris nostri praegeniet, sequitur vt de bonis praecursoribus eiusdem aduentus differamus. Sicut enim in superioribus agētes de primo Christi aduentu, disputationem de Ioanne Baptista illius praecursore praemisimus: ita oportet hoc loco de praecursoribus secūdi aduentus differere. Est autem discrimen inter praecursores vtriusq; aduentus, quod Ioannes Baptista ijs temporibus natus est, educatus, ac poenitentiam egit, in quibus testimoniū Christo reddidit, & suum praecursoris ministerium D expleuit, ac tandem mortuus est. At vero ante secūdam aduentum non sunt promissi in Scriptura praecursores, qui eo tempore nascituri sint, vt nouo exemplo vitæ, & doctrinae Christo testimonium reddāt: sed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa secula praecesserūt, Henoch, & Elias venturi creduntur, vt homines praesertim Iudæos ad secūdum Christi aduentum disponant. Quamobrem de horum praecursorum genere, vitæ conditione, & sanctitate eximia, quam dum inter homines degerent, consecuti sunt, non est, quod hoc loco disputemus. Pertinent enim hæc (vt ita dicam) ad veterem eorū statum, aliudq; vitæ, & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in veteri testamento satis perspicua, expressaq; sunt. Explicandum ergo nobis erit primum vnde venturi sint: & consequenter an nunc viuant: vbi & quomodo viuant: deinde quando, & quomodo venturi sint, quid agent, & quem tandem finem habituri sint: postremo inquiremus, an praeter hos duos alius eis sit futurus comes, Christi q; praecursor.

SECTIO I.

Vtrum Elias, & Henoch nunc viuant, vbi, & quomodo.

DE Elia nullum circa hoc fuisse errorem reperio. De Henoch vero Iudæi quidam (vt Sixtus

Hex. Senen.

A Senensis refert lib. 2. Bibl. sanctæ) affererunt, mortuum esse ante tempus, ne malitia immutaretur cor eius, ita exponentes illud Genes. *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Solet enim Scriptura hoc dicendi modo mortem significare, Iob. 32. *Nescio enim, Iob. 32. quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.*

Dicendum vero est primo, Henoch, & Elia haecenus non obisse mortem, sed corpore, & animo viuere. Est de fide. Et de Henoch patet ex praedicto loco Genes. Illa enim Iudæorum interpretatio stare non potest. Primo quia ex diuerso modo loquendi de Henoch, & de alijs constat, aliquid speciale de illo dici. Secundo id satis ostendunt antecedentia verba, *Ambulauit que cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Vbi Septuaginta, ad sensum magis explicandum, verterunt, *quia transtulit illum Deus:* & eodem modo legit Philo Iudæus in libr. de vita Philo. sapientis. Tertio id aperte testatur Sapiens Eccl. 44. *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradysum, vt det gentibus poenitentiam, & adhuc apertius Paulus ad Hebr. 11. *Henoch translatus est, ne videret mortem.* Dices, Hebr. 11. ex his solum probari non fuisse mortuum quando transtulit illum Deus: tamen quod postquam translatus est, nunquam ibi mortuus sit, vnde constat? Nam Philo supra, significat illam translationem solum fuisse per quandam separationem a consorcio, & frequentia improborum hominum, ad locum vulgo ignotum, & vix paucis ijsq; praesantissimum virum cognitum. In quo significat tantum fuisse translationem quandam ad solitariam, & quasi eremiticam vitam agendam: non ergo est necesse, vt ibi adhuc viuat. Respondetur, quamuis fortasse ex loco Genes. per se sumpto id non conuincatur: tamen ex alijs locis adiunctis id satis concluditur. Quia Paulus ait *translatum esse, ne videret mortem,* sentiens non esse mortuum, in eo loco, ad quem translatus est. Sapiens etiam dicens, *translatum esse vt det gentibus poenitentiam,* sentit, non esse moriturum: donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & consensus Patrum, quos statim referemus.*

De Elia est manifestus locus 4. Reg. 2. vbi refertur Deum transtulisse Elia per turbinem in caelum, & latius Eccl. 48. dicitur. *Receptus est & tectus in turbine, & in scriptis in iudicij temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor Patris ad filium, & restituere tribus Iacob, & alia loca postea afferemus.*

Secundo probatur ex traditione Sanctorum. Augustinus libr. 1. de peccator. meritis cap. 3. *Neque Henoch (inquit) & Elias per tam longam aetatem senectute maruerunt: & lib. 2. de gratia Christi, seu de peccato orig. ca. 23. inter quaestiones, quæ ad fidem non spectant, ponit, vbi modo sint Elias & Henoch, quos tamen (inquit) non dubitamus, in quibus nati sunt, corporibus viuere, idem lib. 9. Gen. ad literam c. 6. Hieron. e. pist. 61. ad Pammachium, Henoch (inquit) translatus est in carne, & Elias carneus translatus est in caelum, nec dum mortui, & paradysum coloni, habent quoque membra, cū quibus rapiti sunt, atque translati. Quod nos imitari amur ieiunio, illi possidem Dei consorcio: vescuntur caelesti pane, & saturantur omni verbo Dei, habentes eundem Dominum, quem & cibum. Idem Ambr. libr. 4. de fide cap. 1. & lib. 2. in Lucam sub finem, Gregor. libr. 9. Moral. cap. 4. & li. 21. ca. 26. Cyprian. li. de montibus Sina, & Sion. Tertull. li. de anima, capit. 35. & 50. Translatus est Henoch, & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet: & lib. contra Iudæos, capit. 2. hæc ratione vocat Henoch. aeternitatis candidatum, & lib. de resurrectione, carnis, capit. 58. de vtroque loquens inquit, *Aeternitatis candidatus, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunis aeternitatis ediscunt.* In eadem sententia est Irenæus libro 4. contra hæreses, capit. 30. vbi de Henoch sic loquitur, *Translatus est, & conseruatus vsque nunc testis iusti iudicij Dei. Idem tradit Iustinus in quaestio. 85. ad Orthodoxos. Iustinus Optime**

Genes. 2.

Iob. 32.

Henoch ad. huc vni.

Genes.

Philo.

Eccl. 44.

Hebr. 11.

Obiectio.

Philo.

Elias, et Henoch adhuc viuunt

4. Reg. 2.

Eccl. 48.

August.

Hieron.

Ambr.

Greg.

Cyprian.

Tertullian.

Irenæus

Iustinus

Chrysostr. Optime Chrysostr. hom. 22. in epist. ad Heb. & hom. 21. in Gen. & Theod. quæst. 45. qui varias rationes & congruentias adducunt. Epiph. sect. 9. latius hæref. 64. post fragmētum ex Methodio, & optime in Anchorato satis post medium. Athanasius in epistola quadam continente decreta concilij Niceni contra hæresim Arianam, Basilius hom. 11. Exameron. de Henoch ait, *A generatione hominis septimus mortem non vidit.* De utroque idem affirmat Eucher. lib. 1. in Genes. capit. 18. Ac demum omnes reliqui Patres, quos postea referemus, ne iusto prolixiores simus. Tertio (cum hoc in usitatum privilegium ex Diuina ordinatione pendeat) ratio à priori eius est diuina voluntas: congruentia vero sumenda ex proprio munere, & sine, propter quem à Deo conseruantur, de quo dicturi sumus sectione sequenti. Addunt vero fere omnes citati Patres congruentiam ex resurrectione sumptam. Dicunt enim, voluisse Deum cōseruare hos viros post tot sæcula in typum, & exemplar resurrectionis, ad illius spem confirmandam, ideoque elegisse duos, alterum ex præputio, alterum ex circumfione: vnum virginem, alterum coniugatum, vt significaret omnibus hominibus cuiuscunq; status, & conditionis spem vitæ immortalis concedi. Addit Clemens libro quinto constitut. capite octauo alias. 6. ostendisse DEVM in Henoch & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuisse homines immortales conseruare, si voluisset.

Henoch & Elia nondum glorificati. Dicendum secundo est, hos duos viros nondum esse animis, & corporibus gloriosos, sed solum per fidem, & abstractiuam cognitionem Diuina contemplatione, & amore frui. Hæc assertio est contra Procopium Gazam in Genes. qui affirmat Eliam, & Henoch videre Diuinam essentiam, & in corporibus gloriosis cum Christo regnare. Idem tenent Augustinus Eugubinus in recognitionib. veteris testamenti, in capit. 2. Genes. & Catharin. opusc. de consummata gloria Christi. Quibus videtur interdum fauere Epiphanius & Hieronymus, quos postea explicabimus. Prior ergo conclusio pars, quantum ad corpora pertinet, traditur ab August. 1. de peccatorum meritis, cap. 3. dicente, *Nec tamen credo eos iam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit.* Et videtur satis conuinci. Quia Elias, & Henoch referuntur aliquando morituri (vt sectione sequenti ostendemus) ergo non est verisimile, nunc esse translatos ad possidendam gloriam, & immortalitatem corporis. Quia huiusmodi corporis status est perpetuus, & cui femel datur, nunquam auferitur, & nouum in hoc miraculum fingere sine auctoritate, vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc vero ulterius concluditur, neque etiam in anima esse gloriosos, nec frui clara Dei visione. Quod quidem de toto tempore ante Christi passionem ex alio principio fidei certissimum est. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo vero tempore probatur ex dictis. Quia etiam nunc non habent gloriosa corpora: ergo neque animæ gloriam, patet consequentia. Tum quia gloriam animæ consequitur statim gloria corporis, propriūque privilegium: ac miraculum in Christo fuit, gloriam animæ in corpore mortali possidere. Tum etiam, quia cum postea venient morituri, non erunt beati secundum animam: ergo nec nunc etiam sunt: quia beatitudo illa multo magis est perpetua. Et quamuis nonnulli Patres senserint, Paulo, & Moyse esse concessam ad breue tempus: tamen & multo plures id negant, & longe maius privilegium esset, magisque supernaturale, si tam diuturno tempore Eliæ, & Henoch id esset concessum. Et hoc docuit Iustinus Martyr illa quæst. 85. Qui tamen idem sentit de omnibus Sanctis, qui cum Christo regnant, quos non in caelo, sed in paradiso caelesti degere pu-

rat, & ideo Henoch, & Eliam illis facit æquales. Idem significat Gregorius Nazianenus orat. 34. vbi ostendens neminem in corpore mortali vidisse Deum, de Henoch dicit, *licet translatus sit, non tamen constat, quod Deum comprehenderit.* In Elia vero, quem igneus currus in caelum euexit, significatam esse testatur fugularem quandam hominis virtutem, & humanum fastigium excedentem. In quibus verbis significat postremam partem assertionis, nimirum, quamuis Elias post translationem non fruatur clara Dei visione: obtinuisse tamen singularem quandam perfectionem diuinæ contemplationis. Atq; idem significauit Hieronymus in dicta epistola ad Pammachium, dicens, *eos frui diuino consortio, & cibo caelesti, & Epiphanius dicta hæref. 64. scribens, eos nutriri quodam spiritali alimento, cuius suppeditator est, qui oculis cognoscit, & inuisibilia creauit, Deus.* Apertius Augustinus libr. 9. Genes. ad liter. capite 6. dicit, *Neque enim arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam, sicut erunt Sancti, quando per acto operis die denarium accepturi sint: vel sic, quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt. Iam itaque aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac vita recte gesta in finem habiturus sit.* Elegantissime Bernardus sermone 6. de ascensione Domini, *Felices (inquit) viri illi, per quos diuina ascensio legitur præsignata: Henoch raptus, & translatus Elias, felices plane, qui soli iam Deo viuunt, soli vacans intelligendo, diligendo, fruendo.* Et ratio est clara, quia non est existimandum illos sanctissimos viros, & Prophetas perpetuo esse quasi in continuo somno, absque operationibus vitæ, præsertim intellectuallis: ergo maxime occupabuntur in perpetua Dei contemplatione, & amore. Quia (vt inferius videbim?) magna spiritus, carnisque concordia, & quiete fruantur & nullum impedimentum habent, quo minus vel frequentissime sese in huiusmodi actibus exerceant. Neque enim decet, vt otiosi sint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Sed quæres, an sint in statu merendi. Ex dictis enim sequi videtur, ita esse asserendum. Quia, si peregrinantur à Domino, per fidem ambulant: ergo semper possunt magis, ac magis mereri: quia hoc est ad beatitudinem ambulare. Item peioris conditionis esse viderentur, quam ceteri beati, & viatores: quia & illorum felici presentia, & horum vtili priuantur absentia. Vnde fit, vt magna quadã pœna, qualis est carentia diuinæ visionis, valdeque diuturna, sine vlla vtilitate propria afficiantur. Nihilominus probabilius videtur, hos viros tatum fuisse in statu merendi, & potuisse in gratia crescere vsque ad illud tempus, in quo translati sunt, & ad eundem statum merendi esse redituros, quando iterum venient ad præparandum secundum Christi aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, sicut antea, vereque Martyres, & fructum, ac aureolam Martyrij consequentur: hoc autem intermedio tempore verisimilius est, non mereri. Quod ab inconuenienti probari potest, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipsam etiam Beatam Virginem cumulo meritum facile possent antecellere. Quia ad augendam gratiam, & gloriam non tantum intentio actuum, sed etiam multitudo plurimum confert, iuxta sanam doctrinam. Tum etiam quia ipsi semper operantur intensius, ac tota virtute sua, quia (vt diximus) liberi sunt omni impedimento ad actiones mētis exercendas. Ratio vero propria petenda est ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti, vel demeriti sit hominibus definitum, pro statu vitæ mortalis. Quanquam vero ij duo mortui non sint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tãquam mors illis reputata est. Quia ad aliud vitæ genus, valde diuersum à ratione viuendi in hac vita, traducti sunt.

Greg. Naz.
Hieron.
Epiphani.
August.
Bernard.
Dubium.
Responso.
Responso.
Henoch & Elia non sunt in statu merendi.

Henoch & Elias confirmari in gratia.

Hinc sequitur primo, eos in translatione ipsa confirmatos esse in gratia, & in bono, ita ut nullum peccatum committere possint, quæ est magna pars illius qualiscumque felicitatis, quam nunc possident. Ratio est, quia cum sint iusti, & mereri non possint, nulla ratione expedit, ut possint demereri: non enim fuisset hæc æqua, iustave conditio.

Sapient. 5.

Secundo infero, eos minime pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ aggravat animam, & sensum deprimit multa cogitantem. Tum quia ad perfectam animi puritatem, & quietem hoc fere necessarium est: tum etiam quia cum priuenter perfecta felicitate, eamque Dei absentiam, propter ipsummet Deum patientissimè ferant, decet, ut saltem fruantur maximis bonis, & gaudiis, tam animo, quam corpore. Docuit hæc eleganter Bernardus loco proxime citato dicens, Neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illas aggravant animas: aut terrena inhabitatio sensus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio: occasio uniuersa sublatæ, materies nulla relicta est, quæ eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem (id est Henoch) ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne forte vinceret malitia sapientiam, & intellectus eius, vel anima vltra decipi valeat, aut mutari.

Bernard.

Tercio colligo, maximis Dei consolationibus, diuinisq; illustrationibus, ac frequentibus reuelationibus gaudere, de ijs saltem rebus, quæ eorum statui consentaneæ sunt. Vnde nõ dubito, quin aduentum Christi, mundiq; redemptionem per ipsum iam consummatam agnouerint. Illius enim venturi expressam fidem prius habuerunt, eiusq; aduentum maxime desiderarunt: non ergo decebat, eos in tenebris nunc, & in errore versari. Quin potius de Elia constat ex Euangelio in die transfigurationis vidisse, & allocutum fuisse Christum; atq; idem existimari potest de Henoch, scilicet quod aliquando ipsum viderit. An vero nunc videant illum saltem secundum humanitatem, incertum est.

Responsio.

Ex ijs denique patet responsio ad difficultatem propositam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in statu merendi: sunt ergo quodammodo extra viam, quamuis non sint omnino in termino. Neq; etiam hoc veluti exilium sustinent cum aliquo labore, aut pena, quia charitas, & conformitas cum diuina voluntate magnam consolationem, & suauitatem præstat. Neq; etiam id erit sine magna eorum utilitate, tum quia quando ex hac vita translati sunt, intelligentes diuinam voluntatem, & magnam dilatione suæ beatitudinis, magna charitate, & obedientia eam amplexi, illo actu plurimum meruerunt. Tum etiam quia, cum ante diem iudicii venturi sint ad resistendum Antichristo, magna merita, magnumq; gloriæ augmentum consequentur, & hoc maioris æstimationis est, quam temporalis dilatio beatitudinis, quantacumq; illa sit. Vnde hac spe patienti pro Christo plurimum reficiuntur, & illius absentiam æquo animo ferunt.

Augustin.

Dico tertio: Verisimilius est Eliam, & Henoch nõ indigere corporalibus cibis, sed absq; vlla corporis immutatione, vel alteratione à Deo conseruari. Hæc assertio non est certa, cum non sit reuelata, & quia Deus varijs modis potest homines in corpore mortali viuos diuturno tempore conseruare. Vnde Augustinus dicit de peccatorum meritis c. 3. post citata verba, sic inquit. Nisi quis isti fortasse neg, ijs cibis egens, qui sui consumptione resiciant, sed, ex quo translati sunt, ita viuunt ut similes habeant faciet, sem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride parus sine cibo vixit. Aut si etiam ijs sustentaculo opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, si ut Adam priusquam propter peccatum inde exire meruisset. Habebat enim (quamuis existimo) & de ligno vitæ cibis refectioem contra deflectionem, & de ligno vitæ stabili-

Atatem contra vetustatem. & l. i. contra aduersarium legis, cap. 15. dicit, non temere esse asserendum, vtrū illo cibo vescatur nunc aliquis nisi forte Henoch, & Elias. Quod etiam de illis interduq; affirmat D. Thom. infra citandus. At vero Hiero. in epistol. ad Pammach. verbis super citatis, sentit eos nõ indigere cibo corporali: sed pacisci solo cibo spirituali. Et pip. etiam sic intelligendus est hæref. 64. cum inquit, eos viuere spiritualiter, & non animaliter, propter translationem, esseq; in corpore, seu carne spirituali, & non opus habente, ut per coruus nutriatur, sed nutriatur alio spirituali alimento, cuius suppetitor est Deus, qui occulta cognoscit ambrosium quendam, & incorruptibile cibum habens. Coniectura huius rei est, quia hæc modus conseruandi vitam est facilior, & spiritalior, & ab omnibus huius vitæ curis abstractior, diuinaque potetia dignior. Quia non in solo pane viuunt homines, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Sicut ergo conseruauit Deus Moysen in monte per quadraginta dies sine villo cibo, & potu, & Israelitarum veites per tot annos absq; villo detrimento: eadem virtute conseruat mortalia istorum Heroũ corpora in eodem statu, ac sine villo defectu, suspendendo suum influxum, ne ab vlla externa, internaue causa alterari ad corruptionem possint.

Dico quarto. Quem in locum Elia, & Henoch translati sunt, incertum est. Ita docent Chryf. ho. 21. in Gene. & hom. 2.2. in ad Hebræos, & ibi Theophyl. & Oecum. Theod. q. 45. in Genes. & August. lib. 2. de peccato orig. cap. 2. & 3. Cyprianus dicto libro de montibus Sina, & Sion. Translati sunt inquit de Henoch) vbi Deus sit. Quia scriptura nobis hoc non aperuit. Nam licet Eccl. 4.4. dicatur Henoch translatus in paradysum: tamen & vox illa in paradysum, in Græcis exemplaribus desideratur, & plures habet significationes. Potest enim significare paradysum terrestrem. Et ita intellexisse videntur illum locum patres qui affirmant Eliam, & Henoch translatos esse in paradysum, quod expresse docet Irenæus lib. 5. contra hæres. cap. 5. idque confirmat ex traditione presbyterorum Astæ, qui id ab Apostolis acceperunt, & Iustinus Martyr quæstione 85. ad Orthodoxos, Athan. in epistola supra citata, dicit, Adam statim ac fuit conditus, in paradiso fuisse collocatum: Henoch vero post tempora natiuitatis suæ, cū Deo placuisset, in paradysum fuisse translatum. Idem significat Augustinus dicto lib. de peccatorum meritis, capit. 3. & Hieronym. dicta epist. ad Pammachium, vocans Eliam, & Henoch paradysi colonos, Iidorus lib. de vita, & obitu Sanctorum, sic ait, cap. 3. Henoch septimus ab Adam mortis ignarus meruit in eum locum trans ferri, vnde fuerat protoplastes expulsus, sicut in æqualem habitationem beatæ vitæ: manet autem hætenus in corpore, in consummatione mundi restituetur cum Elia ad mortalis vitæ conditionem. In eadem sententia est D. Thom. supra q. 49. art. 5. ad 2. & 1. p. q. 102. art. 2. ad 3. & in 2. dist. 29. qu. vnica, art. 5. ad 4. vbi probabiliter credit, ligni vitæ subsidio conseruari. Potest tamen aliter vox illa, in paradysum, exponi, ut non sit proprium nomen illius loci, in quo conditus est Adam, sed generale, significans locum quemlibet amantem, & speciosum, ac incundum. Hæc enim est prima, valdeque vfitata significatio illius vocis, ut omnes interpretes docent in principio secundi cap. Genes. & patet ex illo Cant. Emissiones tuæ paradysus. Atque hoc sensu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuisse translatum in illum paradysum, in quo conditus fuit Adam, sed solum (ut scribit Gregor hom. 29. in Euang. agens de Elia) sublatum esse in secretam aliquam terræ regionem, vbi iam magna carnis, & spiritus quiete viuat. Quapropter Rupertus lib. 3. de Trinit. & operib. eius capit. 33. disertè dicit, nunquam Scripturam significare Eliam, & Henoch translatos esse in illum paradysum, vbi comedere possint de ligno vitæ: sed in secretam aliquam regionem,

D. Thom. Hier.

Epiph.

Math. 4. Exod. 24. Deut. 29.

Henoch & Elias quem in locum translati sunt. Chryf. Theop. Oecumen. Theodor. Aug. Cyprian. Eccl. 44.

Irenæus lib. 5. Iustin. Athan.

Aug. Hier. Isidor.

D. Thom.

Cant. 4.

Greg. Papal.

Rupert.

hem, vt Greg. scribit. Tertio, quamuis in eo testimo-
nio Ecclesiastici, nomine paradisi intelligamus locū
illum, in quo creatus fuit primus homo, & conse-
quenter fateamur, in eum locum translatum He-
noch, non in deo fit, in eo nunc esse, neq; Eliam in eum
translatum esse. Quia multi probabiliter existi-
mant, terrenum paradysum aquis diluuij perijisse.
Quæ opinio licet antiqua non sit: tot vero coniectu-
ris in scriptura fundatis nititur, vt non possit im-
probabilis existimari, vt copiose disputat Benedic-
tus Pererius tom. 1. in Genesim, libro 3. disp. 1. qu. 5.
& lib. 7. qu. vltima totius libri, & breuius attigit, &
asserantius affirmat Genebrar. libro 1. Chrono-
graph. in prima ætate. Atq; idem sentit Iansen. in cō-
cord. Euang. ca. 143. Oleaster in 2. cap. Genes. & Aug.
Eug. loco supra citato. Quod si verum est, dicendum
erit Henoch tempore diluuij aliō translatum fuisse,
atq; ita incertum esse, vbi ipse & Elias nunc sint.
Quarto, non defuerunt Patres, qui dicerent, trans-
latos esse Henoch, & Eliam in locum aliquem cæle-
stem omni loco terræ superiorem. Ita insinuat Hier.
Amos 9. dicit enim eos ascendisse in celum, & ex cō-
textu videtur colligi, non loqui de cælo aereo. Amb.
lib. de paradiso, ca. 3. de Henoch ait, *raptum esse ad ca-
lum*: Dorotheus in synopsi sic de Elia scribit, *Primus
ex hominibus est, qui hominib. cursum ad calos submonstra-
uit, primus ex hominibus vnam Angelorum, & hominum
viam ostendit, qui terræ fueras ortus domicilium, celum
quoque subito penetravit. Quæ antichei satis indicat
de cælo æthereo loqui. Et eam magis explicans sub-
dit, Qui humi incedebat, instar spiritus cum Angelis in
calo agit.* Similiter Alchimus Auitus libro quarto,
de diluuiō, capit. 6. de Noe agens in hunc modum
scribit:

*A prauo, quem prisca fides, & conscia virtus
In calum sine morte tulit, sic celsa perenti
Successu magnis non impar silus actus,
Nec minimum est illum salus cum corporis vsu
Terrenas liquisse domos, intrasse supernas.*

Vbi, eum similiter supernam Henoch habitatio-
nem, terræ opponat, plane sentit, de cælesti habi-
tatione loqui, in quam etiam ascendisse Eliam sic a-
pertius scribit:

*Quamquam quo Noe præcaus conscenderat Henoch:
Elias cur su post tempora longa sequutus,
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis,
Inferius vero concludit.*

*Nos igitur satis est, celum potuisse mereri
Memtorum sub lege sitos*

Ex ijs igitur satis constat vere à nobis assertum
esse locum, in quo Henoch, & Elias habitant, inco-
gnitum esse, nimisque licenter asseruisse Sixtum li-
bro 5. Bibl. annotat. 36. contra regulā rectæ fidei esse
negare Henoch & Eliam translatos esse in paradysum
terrestrem. Sapientius quidem August. dicto li-
bro 2. de peccato orig. capit. 23. negat quæstionem
hanc ex ijs esse, quæ ad dogmata fidei spectant. Si ta-
men iudicium aliquod ferendum est, longe probabi-
lius videtur, eos aliquem terræ locum incolere,
quàm cælestem: sicut affirmant Greg. & Rupertus,
& supponunt August. & reliqui Patres citati. Vn-
de reliqui fere omnes, qui de ascensione Domini
scribunt, inter alias differentias, hanc constituunt
inter ascensionem Christi, & raptum Eliæ, quod il-
le vere ascendit in cælum æthereum, vt in eo habi-
tet: Elias verò solum in cælum aereum eleuatus est,
non quidem, vt in eo permaneret, sed vt per eum in
aliam terræ regionem transferretur. Otio modo in-
telligendum putant illud 4. Reg. 2. *Ascendit Elias per
turbinem in calum*: & illud 1. Mach. 2. *Elias dum zelat
zelum legis, receptus est in calum*. Atque eodem modo
exponendum erit, quod de Henoch dicitur Ecclef.
48. *Nemo natus est in terra, qualis Henoch, nam & i-
pse receptus est à terra*. De qua re potest legi Chryso-
stom.

Fr. Suarez. tom. 2.

Amus hom. de ascens. Domini, optime Ambr. lib. 4. de
fid. cap. 1. Greg. Maxim. & alij hom. de ascens. Theop.
Luc. 24. & ex supradictis potest coniectura sumi. Nā
Elias, & Henoch adhuc viuunt in corporibus mor-
talibus: locus autem ijs corporibus accommodatus
non est cælestis, sed terrestris. Rursus (si terrestris pa-
radysus adhuc extat) nullus prudens, & cordatus ne-
gabit, hos sanctos viros ibi degere, tum propter au-
toritatem Patrum, tum etiam quia ille locus valde
est accommodatus felici eorum vitæ, quam supra
descripsimus. Quin potius, licet gratis demus para-
dysum æternitatem aquis diluuij perijisse, adhuc fieri
potest coniectura probabile, hos sanctos viros in il-
lo terræ situ, vbi paradysus à principio confitus fuit,
spatiari quia locus ille non solum superabat alia ter-
ræ loca in arborum ornatu, atq; elegantia, terræ que
fecunditate: sed maxime aeris temperie, cæliq; be-
nignitate: dictum autem est ex sententia Gregorij
& Ruperti eos colere secretam aliquam regionem
terræ, optimam tamen, ac felicissimam, prout eor-
um statui conuenit, nulla autem videtur esse ap-
tior, quam illa. Sed siue illa sit, siue alia eque fortasse
commoda, & nota Deo, verisimile tamen est locum
illum, quem ipsi incolunt, pulcherrimum esse atque
ornatissimum non minus fortasse, quàm esset para-
dysus terrestris: Quod si per diluuium obrutus, dissi-
patusque fuit locus is; in quo degebat Henoch,
ipso interim inde sublato, vel alio modo diuinitus
conseruato, credi etiam potest, post transactum di-
luuium diuino imperio ad pristinum decorem, &
statum fuisse restitutum. Si enim Deus tam admira-
bili modo Henoch conseruauit, vt eum in pristinū
locum restituerit, quid mirum, quod loci etiam
pulchritudinem, & amœnitatem similiter insta-
rauerit. Cur enim illum bonis ijs, quæ ei donauit,
eāq; qualicunq; felicitatis parte sine culpa pri-
uaret? Demum cum Deus à principio paradysum
voluptatis plantauerit propter homines, quos scie-
bat breuissimo tempore illo vsuros, quid mirum
est, quod vel eundem, vel similem locum, magnitu-
dine fortasse imparem, ornatu vero, elegantiaq; nō
disparem post diluuium reparauerit, vt duo viri tā
sancti, ac sibi chari, qui tam diuturno tempore pro-
pter eius amorem, & obedientiam cælesti beatitu-
dine carent, eodem tempore vitam & animo, & cor-
pore felicem in terris ducant? Videtur ergo existi-
matio hæc satis verisimilis, posseth variis conie-
cturis verisimilior fieri, nisi prolixitatem vitare cu-
peremus. Ex ijs vero, tandem coniectare licet; hos
duos viros eandem regionem, eundemq; locum in-
colere, simulq; conuersari, & de diuinis rebus inter-
dum loqui. Hæc enim & familia bona, quæ ad felici-
tatem huius vitæ aliqua ratione conducunt, & aliū-
de nullum incommodum, vel repugnantiam indi-
cant, non est cur illis denegata esse credantur.

SECTIO I.

*Virum Elias, & Henoch venturi sint tempore An-
tichristi, & quidnam acturi, vel passuri sint.*

Hæretici huius temporis negant, Henoch, &
Eliam in proprijs personis venturos, vt Anti-
christo resistent, & homines ad secundum Christi
Domini aduentum disponant. Nam de Henoch ni-
hil circa hoc expresse scriptura loquitur. Quod e-
nim dicitur Ecclesiast. 44. *Translatum est, vt dei geni-
bus penitentiam*, Græce legitur: *Translatum est exemplū
penitentia generationibus*. Quod recte exponi potest,
(vt à Catholicis etiam exponitur) translatum esse,
vel quia fuerat exemplum quoddā penitentia ho-
minibus, vitæ sanctitate, & morum innocentia, vel
vt illo exemplo incitarentur homines ad peniten-
tiam, videntes hominem iustum, & sanctum ita à
Deo honorari. Vnde non defuerunt aliqui ex Patri-
bus,

lib. 3. bus,

Chryso-
stom.
Ambros.
Greg.
Maxim.
Theophyl.

Ben. Per.

Genebrar.

Iansen.

Oleaster.

Aug. Eug.

Hieronym.

Ambros.

Dorotheus.

Alchimus Auit.

Six. Benen.

August.

4 Reg. 2.

1 Mach. 2.

Ecclef. 48.

bus, qui Henoch negauerint fore secundi aduentus præcursorem. Videlicet Hilarius, Victorin. & alij citandi sect. seq. quod autem Malac. 4. de Elia dicitur, quod venturus sit. antequam veniat dies Domini, ab ipso Christo Mat. 11. de Elia non in persona, sed in spiritu explicatum est. Sic enim de Ioan. ait, ipse est Elias, qui venturus est. Et cap. 17. interrogantibus discipulis, Quid ergo dicunt, quod Eliam oportet primum venire? Respondit Christus: Elias iam venit, & non cognouerunt eum. Quod necesse est de Elia in spiritu intelligi, simili ergo modo dicitur Elias venturus in secundo aduentu, non in persona, sed in spiritu. Vnde Hierony. exponens prædictum locum Malachiae, non de persona Eliae intelligit, sed illius nomine omnem Prophetarum horum, qui Christo testimonium perhibent, dicit significari. & Rupert. ibidem propter Hieron. auctoritatem definire non audet, an ille locus sit intelligendus de persona Eliae: alij vero propter Christi testimonium de Ioan. illum interpretantur, vt Burgenfis, & Varabius.

Dicendum est primo, Eliam, & Henoch futuros esse præcursores secundi aduentus Christi. Hæc assertio est aut de fide, aut fidei valde proxima. Quæ probatur primo. Nam Apocal. 11. dicitur, venturos esse duos diuinos testes sacris amictis, qui prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta tempore Antichristi: est autem euident ex contextu per duos illos viros non significari generatim quosuis Sactos, aut prædicatores Christi, sed in singulari duos determinatos homines eximia cuiusdam sanctitatis, & virtutis. Nam de eis dicitur, ij. uni duo oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini stantes: & additur, habituros facultatem ad faciendam eximia signa, & miracula, ac tandem esse occidendos, & corpora eorum in plateis Ierusalem per tres dies cum dimidio inssepulta permanitura, & de eorum morte impiis hominibus gaudendum esse. Quoniam hi duo Propheta cruetauerunt eos, & similia, quæ infra dicemus, quæq; nullo modo possunt, nisi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Quod vero hi duo viri futuri sint Elias & Henoch, à Ioanne non declaratur aperte: tamen confidatis circumstantijs earum personarum, quas ibi describit, & quæ in alijs locis de Elia, & Henoch scripta sunt, fere communi consensu omnium expostorū imo & totius Ecclesiæ (vt Aretas in eum locum dixit) creditum est, illos duos non esse alios, nisi Henoch, & Eliam, neq; in alium finem translatos esse & in mortali vita conseruari, nisi vt in fine mundi Antichristo resistant, Christoq; testimonium præbeant. Ita docent ibi Beda, Anselm. D. Tho. Aug. & Ambros. (Hæc sunt commentar. j.) & Victorin. Martyr. Greg. hom. 1. in zechiel & lib. 9. moral. c. 3. alias 4. & præterea omnes Patres superiori sectio. citati qui eos viuere affirmant, & alij, quos statim referam.

Secundo probatur de Elia, ex prædicto loco Malach. 4. qui nullo modo intelligi potest de Ioan. Baptista. Quia sermo ibi est de die iudicij, vt aperte constat ex principio capitis, vsq; ad finem, & ex illis epithetis, Deus Domini magnus, & horribilis. Neq; etiam intelligi potest de aliquo alio, qui sit habiturus spiritu Eliae. Primo ex proprietate nominis, quam nō licet ad metaphoram sine auctoritate transferre, præsertim quia etiam cognomen Theobitus, videtur ibi esse additum à Septuaginta interpretibus, quantum ex Hieron. & Theod. colligi potest, & ex Cyril. lib. 1. in Ioan. c. 24. & Tertul. lib. de anima, cap. 35. Aug. 20. de Ciuitat. c. 29. Euthy. Mart. 17. Chryl. hom. 58. in Mat. Secundo hoc facile intelligitur conferendo hunc locum cum c. 48. Ecclesiast. vbi sine vlla controuersia est sermo de persona Eliae, de quo dicitur, Quia repletus est in turbine igni lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob. Quorum verborum sensus est, eum destinatum esse à Deo ad ea munera aliquando peragenda, scilicet, ad le-

niendam iracundiam Dei, & conuertenda corda hominum: Malachias autem ad hæc eadem ministeria eum venturum esse dicit fere eisdem verbis, cū ait, Es conuerter cor patris ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathematice. Loquitur ergo de eadem persona: quin potius Autor libri Ecclesiastici ad hunc locum allussisse, eumq; interpretatus esse videtur. Deinde Christus Dominus hanc intelligentiam non excludit, sed supponit potius, cum interrogantibus discipulis, Quid ergo scribe dicunt, quia Eliam oportet primum venire. In primis respondit, Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Quibus verbis non potest loqui de Ioanne Baptista. Quia ille iam venerat, nec erat amplius venturus: nec de illo verificari potest, quod restituerit omnia, neque de aliquo alio quam de vero Elia, de quo discipuli loquebantur, & quique multos Iudæos, & apostatas ad Christum conuertet, & ideo dicitur de illo, quod restituet omnia: postea vero cum Christus subdit, Duo autem vobis, quod Elias iam venit, iam loquitur metaphorice de Ioanne Baptista propter spiritus, & ministerij similitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Origen. tract. 3. in Matth. Hilar. can. 17. & Cyrillostom. hom. 58. in Matth. & ibidem Hieronym. Beda, Anselm. Theophyl. Euthym. qui fere omnes coniungunt locum Malachiae cum verbis Christi. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret. & Glossa ibi, Orig. tom. 7. in Ioann. & Gregor. Nyssenus lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne parum à principio. Greg. Mag. 11. moral. cap. 9. alias 10. Iustin. Martyr in dialogum cum Triphone circa medium, egregie Tertull. lib. de ani. cap. 35. Aug. tractat. 4. in Ioannem, & lib. 5. de Trinitat. cap. 14. qui tandem 20. de Ciuit. cap. 29. testatur hunc sensum esse celeberrimum in sermonibus, cordibusq; fidelium.

Tertio de Henoch, non habemus tam expressa scripturæ testimonia: insinuat tamen verbis illis Eccles. 44. Henoch transtatus est, vt des gentibus penitentiam. Non enim sine causa viuens mortali vita in hunc diem seruat. Vnde in illis vltimis verbis significatur prædicatio illius futura in fine mundi, Neque obitare debet, quod Grace legatur. In exemplum penitentia generationibus, quia hæc lectio non est contraria, admittitque sensum, quem verba vulgari interpretis præ se ferunt, quo nullo modo rejicienda sunt, maxime cum omnes patres citati, & quos referemus, hoc testimonio comprobent futurum aduentum Henoch. Item ex illo sensu colligitur optima congruentia, ob quam ante secundum aduentum duo mittuntur præcursores, cum ante primum vnus tantum aduenerit. Quia scilicet, in primo aduentu Christus immediate tantum missus est ad Iudæos, iuxta illud, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, & ideo tantum est missus vnus præcursor etiam ex Iudæis: at vero in secundo aduentu veniet ad vniuersam Ecclesiam ex Iudæis, gentibusq; congregatam, & ideo vnus præcursor mittitur ex circumcissione, cui specialiter attribuitur Iudæorum conuersio, Eccles. 48. Et restituetur tribus Iacob, alius vero ex preputio cui in prædicto loco videtur specialiter committi gentium conuersio vt des gentibus penitentiam.

Quarto tandem addi potest omnium Patrum traditio, quæ satis constare potest ex omnibus adductis, tam in hac, quam in præcedenti sectione. Præsertim vero notari possunt verba Ambros. 1. ad Corinth. 4. circa illa, Puto enim, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, Hoc (inquit) ideo persona sua deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones & presuras vltra ceteros passus, sicut passuri sunt Henoch, & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli. Mitti enim habent ante Christum ad preparandum populum Dei, & vniendas omnes Ecclesias, ad resistendum Antichristo, quos & persecutiones passi, & occidi lectio Apocalypsis testatur. Similia

Hilar. Victorin. Malach. 4.

Matt. 11.

Matt. 17.

Hieronym.

Rupert.

Burgenf. Varab. Elias, & Henoch secundi aduentus Christi præcursores Apoc. 11.

Aret.

Beda. Anselm. D. Thom. Ambros. Victorin. Greg. Malach. 4.

Hieron. Theod. Cyril. Tertullian. August. Euthym. Chrysof. Eccl. 48. Matt. 17.

Orig. Hilar. Chrysof. Hieron. Beda Anselm. Euthym. Theodor. Greg. Nyss. Greg. Mag. Iustin. Tertul. August.

Henoch vniuersali uicij prætorum

Eccles. 48. Eccles. 44.

Ambros.

Tertul.

Similia repetit 1. ad Thessalon. 5. in principio. Optime Tertul. lib. de anima capit. 35. ubi disputans contra Pythagoricam transmigrationem animarum (secundum quam quidem haeretici interpretabantur illud, *Elias iam venit*, id est anima Eliae in Ioanne Baptista) Nunquid (ait) & Iudaei ex opinione Pythagorica consulebant Ioannem, Tu es Elias, & non ex praedictione divina. Et ecce mittam vobis Eliam Thebitem: sed enim metempsochosis illorum reuocatio est anima iam pridem morte functa, & in aliud corpus iterata. Elias autem non ex discessione vitae, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemplum: sed mundo reddendus, de quo est translatus, non ex postliminio vitae, sed ex supplemento prophetiae, idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis. De utroque vero loquens capite 50. inquit, Moritururi reseruantur, vt Antichristum (anguine suo extringuant. Præterea Hieronym. de Elia idem affirmat Matth. 11. & 17. licet in Malachia sensum spirituales potius quam literalem declarat. Idem Dorotheus in synopsi, Contra Antichristum (dicit de Elia) dux bellis feruatur, &c. Idem fere Theophylact. Matth. 11. & Marc. 9. Theodor. Daniel. 12. & Malach. 4. Lactant. libro 7. cap. 17. Iulianus Pomerius libr. 1. contra Iudæos, ante medium, Chrysoctomus homilia 4. in 2. ad Thessal. qui licet vnum tantum numerent, non excludunt alium. De Henoch vero ait Angust. lib. 1. de mirabilibus scripturæ capit. 3. *Adhuc sine morte in testimonium nouissimi temporis reseruat.* Eundemque simul cum Elia nominat libr. 8. Genes. ad liter. capit. 6. Prosper. in dimid. temp. cap. 13. Damasc. lib. 4. cap. 27.

Dorothe.

Theoph.

Theodor.

Lactant.

Iulian. Pom.

Chrysoctom.

Vltimo loco possent afferri congruentia, ob quas voluerit Deus potius per hos viros, quam per alios, mundum ad aduentum suum preparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatis reseruat, quam per alios ea ætate natos. Sed hæc, & similia vel nullas habent causas præter Diuinam electionem, & voluntatem, vel hæc latent in thesauris sapientiæ Dei, qui hæc, & similia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Dicunt autem veteres scriptores, Deum elegisse Henoch, quia inter primos homines in Dei cultu, & religione maxime excelluit. Eliam vero, quia zelator maximus fuit Diuini cultus, & quia spiritu, & efficacia prophetiæ maxime enituit. Quæ vera quidem sunt, ordinem executionis considerando. Nam (si spectemus Diuinam prædestinationem) potius hæc dona spiritus receperit, quia ad tam maximum munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus ætatibus ad hoc munus, ad finem vique mundi reseruare, tum vt admirabilior esset eorum prædicatio, ac testificatio: tum etiam, vt ostenderetur idem Deus autor omnis legis, naturæ, scripturæ, & gratiæ, atque idem Christus, eadem fides, quæ ab initio mundi, vsque ad finem prædicatur, & in eadem militante Ecclesiæ perseuerat.

Prædicatio

Henoch, &

Eliæ breui

tempore di-

uatur. Apoc. 11.

Secundo dicendum est, Eliam, & Henoch breui tempore hoc munere præcurforum functuros, ac tandem Martyrium subituros. Hæc constat ex Apocal. 11. cum expositione, quam ex traditione Patrū confirmauimus. Primo enim dicitur, vel potius supponitur, hos duos viros repente apparituros. Quomodo autem venturi sint, an scilicet visibiliter sint per aera transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio simili modo: an vero inuisibiliter, id est nulli hominum eorum translatione demonstrata, subito Ierosolymis, aut alio in loco conspiciendi sint, neque in scriptura dicitur, neque à Patribus explicatur. Nō est ergo, quod à nobis inquiratur: faciet enim Deus, prout sibi placuerit. Secundo dicitur, *Prophetabunt dies mille ducentis sexaginta.* Vbi constat, verbum *Prophetandi* non significare futurorum prædictionem (quæ tunc non erit necessaria) sed veram fidei & scripturæ sacræ interpretationem magno Dei spiritu propositam, ac prædicatam, & vitæ sanctitate, ac prodigijs confirmatam. Vnde de eis dicitur, quod

A erunt, *induti saccis*, quo significatur vitæ asperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus, & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis sexaginta diebus. Ex quo intelligimus, eorum prædicationem breuiorem esse futuram, quam imperium Antichristi, triginta diebus. Vnde fit verisimile, eos venturos postquam Antichristus iam rerum omnium potitus fuerit, vt significat Aug. li. 1. quaestionum Euang. quæst. 21. dicens venturum Eliam, vt restituat eos, quos persecutio Antichristi conturbauerat, clariisque id docet Anselm. in Elucidario. Et ratio adhiberi potest, quia hi sanctissimi viri venient, vt Antichristo resistent, ergo tunc venient, quando persecutio Antichristi apertior erit, & potentior. Item, quia (vt ex eodem loco Apocalyp. colligitur) paulo post mortem horum præcurforum peribit Antichristus & cessabit persecutio eius: ergo, cum hæc sit duratura mille ducentis sexaginta diebus, simul fere cum illa, vel paulo post illam incipiet præcurforum prædicatio. Dices, Quomodo poterunt tam breui tempore per vniuersum mundum prædicare. Respondetur, Primo non oportet, vt vbique doceant: sed præcipue ea circumbunt loca, in quibus vel Antichristus ipse, vel potēiores eius ministri versabuntur. Deinde, non est credendum Henoch & Eliam semper simul in cessuros: sed verisimilius est, diuersas regiones peragratos, donec diuino nutu in eum locum conueniant, vbi simul cruciandi sunt. Denique credibile est non solum verbo, sed & scriptis consultatos, & confirmatos fidelium animos, quos etiā plurimum eriget fama virtutis eorum, & potentia aduersus Antichristum. Addunt quoque aliqui, habituros discipulos, quos per vniuersum orbem mittant. Tertio post hoc tempus interficientur ab Antichristo, & eorum corpora iacebunt in plateis Ierosolymitanæ vrbs per tres dies, & dimidium, in conspectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorum nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur satis aperte Apocalyp. 11. Colligitur autem ex eodem loco, quamuis Antichristus à principio capitali eos odio profequatur, non tamen machinaturum illis antea necem, quapropter incredibilem eorum virtutem & potentiam nullus præualebit contra illos, *Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.* Quibus verbis videtur alludere Ioannes ad historiam libro 4. Regum capite 1. vbi iubente 4 Reg. 1. Elia descendit ignis de caelo, & interfecit ministros Regis: & ad verba Eccles. 46. *Surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat, verbo Domini continuit caelum, & deiecit a se ignem terra.* Sic ergo potest ad literam in præsentem intelligi, quod etiam tunc faciet descendere ignem de caelo, quo se à suis hostibus tueatur: vel sub hoc signo possunt intelligi alij modi mirabiles, quibus vtentur ad deterrandos inimicos. Postea vero cum tempus præfinitum à Deo aduenerit, cessabunt ea signa stupenda facere, atque ita interficientur. Quod autem eorum corpora in publico loco inhumata reliquenda sint, licet ex ira, & odio inimicorum Christi futurum sit: fiet tamen ex speciali Dei prouidentia ad illustriorem fidei confirmationem. Quarto ergo additur, post tres dies, & dimidium esse surrecturos stupentibus hominibus, qui videbunt eos, & vocandos hac voce de caelo, *Ascendite huc, & statim ascensuros in caelum in nube in conspectu omnium.* Et subditur, *In illa hora factus est terramotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terramotu nomina hominum septem millia, & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo caeli.* Quæ omnia adeo perspicua sunt, vt non egeant expositione, atque ita (vt contextus præ se fert) ad literam intelliguntur ab omnibus patribus supra citatis.

Angust.

Anselm.

Obiectio.

Responsio.

Apoc. 11.

4 Reg. 1.

Eccles. 46.

Apoc. 11.

Virum Iohannes Euangelista, vel aliquis alium praeter Eliam & Henoch, futurum sit praecursor secundus aduentus Christi Domini.

DE tribus tantum alijs hominibus inuenio fuisse inter viros Catholicos opinatum, quod futuri sint Christi praecursores, vel simul cum Elia, & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo sententia fuit Victorini in expof. capit. 11. Apocalyp. qui dixit, Ieremiam futurum esse vnum ex praecursoribus secundi aduentus, & videtur sentire, solum illum futurum socium Eliae. Quam opinionem plurimorum extitisse affirmat Hilarius can. 20. in Matt. Quae niti potest verbis illis Ieremiae, *Antequam exires de vulua, sanctificauit te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Nam Ieremias haftenus no fuit Propheta gentium, sed Iudaeorum: ergo iterum venturus est, ante diem iudicij, vt gentibus propheteret. Confirmat hoc Victorinus traditione veterum afferentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in scriptura non inuenitur. Haec vero opinio merito ab Hilario in praedicto loco reijcitur, & tacite reprobatur ab omnibus Patribus supra citatis, qui dum affirmant, Henoch futurum socium Eliae, & vbiq; duos tantum praecursores numerant, satis excludunt hanc opinionem. Praeterea nullum habet praedicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando esset concionaturus gentibus: sed quia vel non tantum in Iudaeis, sed etiam in Babylonia, & Aegypto prophetauit, scribens ad Iudaeos, quibus morabantur: vel etiam quia in sua propheta non solum de rebus ad Iudaeos spectantibus, sed etiam ad gentes prophetauit, nimirum de Assyrijs, Aegyptijs, & alijs, vt ibi Hieron. exponit. Multo ergo magis friuolum est, asserere Ieremiam non esse mortuum, quia in scriptura mors eius non scribitur: quasi vero omnes illi, quorum decessum scriptura non narrat, propterea semper viuere existimandi sint. Quod igitur in Aegypto lapidibus a populo obrutus, ac mortuus fuerit, scribunt Epiphanius lib. de prophetar. vita, & interit, Iustinus in Synopsi, qui ad dunt, sepultum esse in eo loco, vbi Pharaon habitauerat, & in magno honore eius sepulchrum ab Aegyptijs habitum. Igitur haec opinio, vt improbabilis reijcenda est.

Hilar. Ierem. I. Ieremias Christi ad iudicium vniuersale venturi praecursor non futurus.

Hieronym.

Epiphanius. Isidorus. Dorotheus.

Hilar.

Catharinus. Ioan. Arbor.

Ioachim.

Gagneus.

Gagneus. Apoc. 11.

Moyse secundus aduentus Christi

Secunda sententia est, Moysem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can. 20. in Matt. vbi affirmat eum viuere. Hanc sententiam quoad hanc posteriorem partem supra tractauimus agentes de transfiguratione: quoad vtramque vero eam sequutus est Catharinus Genes. 3. & Ioan. Arbor. in Theosophia lib. 11. c. 11. Hi vero non affirmant, solum Moysem venturum cum Elia, sed simul cum Henoch. Ferrur etiam tenuisse hanc sententiam Ioachimus Abbas, in expof. super Apocal. capit. 11. & eandem, licet diuerso modo, sequutus est Gagneus Apocal. 11. Existimat enim, Moysem mortuum esse: suscitandum tamen eo tempore, vt secundum Christi aduentum praeniat. Fundamentu Hilarij fuit, quia in primo aduentu Elias, & Moyses fuerunt testes gloriae, & manifestatis Christi in die transfigurationis: ergo ijdem erunt testes eius ante secundum aduentum. Confirmat hoc Gagneus ex verbis illis Apoc. 11. *Potestatem habent super aquas conuersendi eas in sanguinem, & percussere terram omni plaga.* Hac enim potestate Moysem duntaxat vsu legimus, & ideo optime in illum haec verba conueniunt. Nihilominus haec sententia parum probabilitatis habet, primu propter antiquam fere omnium veterum traditionem affirmantium (vt vidimus) Henoch venturum cum Elia. Secundo quia supra ostendimus ex scriptura, Moysem defunctum esse, ex quo fit, animam eius & cum sanctis Pa-

A tribus in Sinu Abrahae fuisse ante Christi mortem, & post illam, cum eo regnare, esseq; beatam. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei sanctam Moyse animam excipere sine autoritate, vel rationis fundamento? Ergo non est verisimile redituram ad corpus mortale, quia nec priuanda est gloria, quam iam possidet, nec in corpore mortali futura est beata. Vtrumque enim est inusitatum miraculum, quod sine magno fundamento fingendum non est, sicut supra de Henoch, & Elia argumentabamur. Praeterea, quod Moyses in transfiguratione Christi apparuerit, argumentum est, quod sit etiam venturus ante iudicium. Quae enim est huius consequentio- nis ratio? Tunc ergo apparuit propter speciales congruentias, tunc occurrentes, quas suo loco terigimus. Illa autem verba Apoc. licet videantur alludere ad signa facta per Moysem in Aegypto: non tamen propterea indicant eundem Moysem venturum, qui tunc illa signa patrauit: sed solum significant, facile post Christum similem potestatem suis praecursoribus tribuere.

Tertia sententia est, Iohannem Euangelistam futurum esse praecursores secundi aduentus Christi simul cum Henoch & Elia. Quae primo supponit, illum nondum esse mortuum propter verba Christi Ioann. vltimo. *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* Nam ibi Christus de secundo suo aduentu loquitur, cum ait, *donec veniam*, quia non est alius aduentus Christi post resurrectionem eius: ergo ex voluntate Christi, sic, id est, sine morte mansurus fuit Ioannes vsq; ad secundum Christi aduentum, & ita verba Christi intellexere discipuli. Et confirmatur haec sententia ex historijs. Quia nec mors Iohannis Euangelistae narratur, nec reliquiae corporis eius inueniuntur: sed solum refertur, quod viuus sepulcrum ingressus discipulos suos abire iusserit, qui altera die reuerfi ibi nihil inuenierunt. Secundo hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturum. Probatur primo ex illa generalis sententia, *Statutum est hominibus semel mori*, ad Heb. 9. Psalm. 88. *Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ergo ab hac sententia non est excipendus Ioannes sine fundamento: rediturus ergo est, vt debitum mortis soluat, sicut de Elia, & Henoch argumentantur August. lib. 9. Genes. ad lite. cap. 6. & D. Thom. ad Hebr. 11. & hoc est, quod corrigere voluit ipsemet Ioannes dicto cap. vltimo, cum scripsit, *Et non dixit Iesus non moritur, sed sic eum volo manere, donec veniam.* Quamquam enim recte intellexissent, Ioannem ita mansurum vsque ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Christus, neque sequitur ex verbis eius. Nam verba illa, *donec veniam*, non sunt intelligenda inclusiue (vt sic dicam) sed exclusiue, id est, donec inestet aduentus meus. Secundo confirmari hoc potest ex alijs verbis Christi Matthaei 20. *Calicem quem bibetis, bibetis.* Vbi Chrysost. hom. 66. ita exponit, *Martyrij coronam potiemini, & violenta morte, sicut & ego a vita discedetis.* Cum ergo haftenus Ioannes Euangelista non sit passus martyrium, vt haec Christi verba impleantur, necesse est vt aliquando Martyrium vsque ad mortem sustineat. Et hinc tandem fit verisimile, venturum Ioannem cum Henoch, & Elia, vt in fine mundi Christo testimoniū perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neque ad alium finem videretur posse referuari. Et confirmatur ex 10. ca. Apocal. vbi angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetae gentibus, & populo, & linguis, & regibus multis: sed hoc haftenus impletum non est: erit ergo implendum saltem in consummatione mundi. Deniq; addi potest congruentia, quia testimonium Iohannis aptissimum erit, & efficacissimum, eum quia si veteri sunt testes legis naturae, & veteris, cur non etiam legis gratiae? Tum etiam quia Ioannes erit testis oculatus, quibus diutius cum Christo conuersatus est, & omniaque ad Ant-*

Ioan. 11.

Heb. 9. Psalm. 88.

Augustinus. D. Thom.

Ioan. 21.

Matth. 20.

Apoc. 10.

ad Antichristum, & diem iudicii spectant, fufius, quam alius, prædixit. Atque hanc sententiam ex antiquis tenuit Hippol. dict. orati. de consum. mundi, eamque indicat Damasc. orat. de transfiguratione, vbi tractans verba illa Luc. 9. *Sunt de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis in regno suo*, sic inquit: Sane si tanquam de vno dixisset, est quidam de hic stantibus, idem fortasse significari coniecissemus, quod per verba, sic eum volo manere, donec veniam, quid ad res? Quod de Ioanne Theologo dictum est, ut qui vsque ad Christi aduentum mortis omnino expectaturus sit: sic enim iam nonnulli præstanti eruditione viri hunc locum exposuerunt. Eandem fere sententiam tenet Ambr. tractans eadem verba Luc. lib. 7. in Lucam in principio. Et eandem referunt Theoph. Ioan. vltimo, & Euthym. in Matth. c. 43. vt probabilem relinquunt. Eam vero tenuit etiam Simeon Metaphr. in vita Ioann. ex recentioribus vero defendit Sabellicus lib. 1. de moralibus factis, & dictis capit. 8. & Georg. Trapezuntius libello circa dicta verba, sic eum volo manere, & Catharin. Genes. 2. Item Anton. 4. p. tit. 13. cap. 4. §. 2. pro hac sententia refert Theophylum, & Ioannem Dominicum, à qua ipse non discedit. Idem videtur sentire Freculphus in chronico, c. 2. lib. 2. cap. 9.

Nihilominus probabilis apparet, Ioannem Evangelistam mortuum esse. Primo quia antiquissimi Patres, & historix hoc testantur, Euseb. lib. 3. Histor. cap. 31. alias 25. qui id refert ex Polygrate in epist. ad Victorem Pontificem, cuius verba valde notanda sunt. In Asia prælar. a nostra religio tanquam seminaria morte conspita sunt, quæ resuscitabuntur in extremo die aduentus Domini. Et infra. His accedit Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui sacerdos, Martyr, & doctor fuit, & Ephesi etiam obdormiuit. Idem Euseb. lib. 5. cap. 24. Hierony. lib. de script. Eccles. Confictus (inquit) senio sexagesimo octavo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandem vrbem sepultus est. Quod repetit libro 1. contra Iouinianum circa medium, & Matthai 20. & Niceph. lib. 1. Hist. capite 35. & lib. 2. capite 42. Tertullian. libro de anima capite 50. *Obijt & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes.* Ambros. lib. de fide resurrect. parum ante medium hanc sententiam insinuat, cum dicit. Neque quisquam sibi, ut sic maneret optauit, Ioanni promissum est, ut maneret, sed non est creditum: verba teneamus, ententiam deriuamus. Ipse in libro negat sibi, quod non mereret, esse promissum, ne quem vana spes excipio incesseter. Augustinus sermone 549. de tempore dicit. Ioannem obdormiisse sine vulnere, sine ruitu, & ita exponit verba Ioannis 21. vt dicemus. Idem latius tractat, ac docet tract. 124. in Ioan. Et ita etiam sentit Beda sibi, Theophyl. & Euthym. locis supra citatis, & Chrysof. homil. 11. in Ioan. Dicit enim, Ioannem corpore quidem habitasse in Asia, animo vero in eum fecisse locum, qui idoneus, & accommodatus ei esset, qui eiusmodi operaretur, vt Gentilium opinionem penitus abolerentur, sua autem indies fierent clariora. Ildorus lib. de vita & obitu sanctorum capite 74. & Doroth. in synopsi in Ioanne, solum dicit, Ioannem vixisse annos centum viginti, quibus finitus seipsum Ephesi, viuis adhuc, volente Domino sepeliuit. Quod apertius explicuit Epiphani. hæres. 79. vbi, cum Eliam & Ioannem in virginitalis dono æquales fecisset, subdit. *Sed neque Elias adorandus est, quia de latria iustis in viuis sit, neque Ioannes, quamquam per preces suas propriam dormitionem suam admirandam effecerit: imo potius ex Deo gratiam acceperit.* Præterea in Concil. Ephes. tomo 3. capite 6. sic dicitur, *Saceras Sanctorum triumphantorumque martyrum: maxime vero beatissimi Ioannis Theologi, ac Euangeliste reliquias videndi, easdem que complectendi, desiderio flagrant, & tomo 2. capite 14. Cælestinus Papa in Epistola ad Synodum Ephesinam, ante, inquit, vos præcipue considerare, iterum atque iterum reuolere decet, quibus Ioannes Apostolus prædicauit, cum reliquias presentes honoratis. Idem fere habetur in 7. Synod. act. quinto, prope fi-*

nem, vbi narratur miraculum de Ioanne Anachoreta. Ex ijs satis ergo constat, & mortuum esse Ioannem, & eius corpus Ephesi fuisse sepultum. Nā quod quidam finxerunt, vt Augustin. & Ildor. supra referunt, Ioannem quidem vere fuisse sepultum: tamen viuum, & dormientem sub terra seruari, & incredibile est, & sine vlllo fundamento confictum. Huic etiam sententiæ Ecclesiæ auctoritas magnam fidem facit, vt iam dicam. Neque ex verbis Christi Domini aliquid sumi potest contra hanc receptam historiam, & traditionem. Vt enim omittam multa quæ de multiplici lætione illius loci possent scribi, quæ in recentioribus expofitoribus illius loci, & apud Franciscum Lucam in suis notationibus videri possunt, quia si legatur *si vel sic, vel si sic eum volo manere*, non multum refert, nec variat sensum verborum Christi: His, inquam, omisis, tres sunt probabiles sensus: primus vt Christus non loquatur de secundo suo aduentu ad iudicium, sed de aduentu ad vindictam sumendam de Iudeis non personali præsentia, sed per effectum. Iuxta quam expositionem significare voluit Christus Ioannem viuum permanfurum vsque ad destructionem Ierusalem. Hanc expositionem refert Theophyl. eamque sequitur Franciscus Tolerus. Secundus sensus est, Christum loquutum esse de proprio aduentu, & vltimo: tamen nihil affirmasse, sed solum interrogando Petrum, conditionali locutione, illius curiositatem eluisse. Et hunc sensum videtur sequi Chrysof. & apertius eum tradit Cyrillus. Tertius est, Christum solum affirmasse Ioannem non futurum sui sectatorem per crucem, & violentam mortem Martyrij, & hoc sensu dixisse, sic eum volo manere, donec veniam, scilicet, vt ipsum ad me recipiam. Ita August. locis citatis, quem Beda, D. Thom. super Ioan. imitantur.

Ex hoc autem fundamento colligitur, Ioannem cum Christo regnare in beatitudine cœlesti, vt patet ex ijs, quæ de Moysè dicebamus. Quia generalis fidei regula est, hominem iustum, ac perfecte purgatum, post mortem statim consequi beatitudinem. Et hoc plurimum cõfirmat Ecclesiæ traditio. Celebrat enim festum Ioan. Euangelistæ, cum neminem colat nisi beatum, Deoq; fruuentem, & ita hoc aperte supponit in toto officio illius festiuitatis. Et hunc etiam cõfirmatur qd diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hominum beatitudinem ingreditur. Dixerunt vero aliqui, Ioan. non solum animo, sed etiam corpore iam esse beatum, non quod absq; morte media ad illum statū fuerit assumptus: sed quod statim post mortem resurrexit gloriosus. Quod confirmant cõiecturis supra adductis, quia reliquie eius nō apparēt: & præterea, quia verba Christi videntur hoc modo proprius exponi. Nā propter breuitatem mortis, & accelerationē resurrectionis, potest dici sic semper manere, quia illa mors, quasi nihil reputatur: sicut supra in simili diximus, exponentes locum Pauli 2. ad Theff. 4. Et huius sententiæ meminit Ambr. serm. 20. in Psalm. 118. & Hier. in ser. de assum. neq; eam reiiciunt: neque D. Tho. lect. 5. in c. 21. Ioan. eamq; sequitur Niceph. supra. Sed nullum habet sufficiens fundamentum. Quia ex antiquis patribus (quos retulimus) constat reliquias eius diu Ephesi permansisse, quinimo Chrysofomus homilia 26. in Epistola ad Hebræos cum dixisset, *Apostolorum plurimorum ossa nescimus, vbi iacent*, subdit, *Petri & Pauli quidem, Ioannis & Thomæ manifesta sunt sepulcra*: loquitur autem manifeste de sepulcro, in quo erant Ioannis ossa, quæ supponit Ephesi fuisse. Postea vero alio trāsferri potuerūt, & ignorari, vel casu aliquo perire. Historia autem illa, quod viuus ingressus fuerit sepulcrum, apocrypha est & incerta, maxime si fidem adhibeamus Abdæ, qui lib. 5. hist. Apostolicæ in fine, aliter refert mortem eius, & illi se interfuisse affirmat. Et quamuis priorē historiam admittamus, ex ea solū habetur (quod supra ex Epiphano retuli

August. Ildor.

Franc. Luc. Testimonij Ioann. 21. Expositio.

Theophyl. Tolos.

Chrysof. Rom. Cyrill.

August. Beda. D Thom.

Ioannes Euangel. sua beatitudinem fruuntur.

Ambros. Hieron. D Thom. Niceph.

Chrysof.

Abdæ

retuli

Hippolyt. Damasc. Luc. 9.

Ambros. Theophyl. Euthym. Sim. Metaphr. Sabellic.

Trapezunt. Catharin. Anton.

Freculph.

Euseb.

Nicephor. Tertullian. Ambros.

August.

Beda. Theophyl. Euthym. Chrysof.

retulimus) Ioannem singulari, & admirando quodam modo obijisse.

Ioannes Euangelista secundum aduentum Christi sic præcurfor non futurus

Atque ex his concluditur, Ioannem non esse venturum cum Elia, & Henoch, vt sit præcurfor vltimi iudicij, probatur ex dictis, applicando rationes supra adductas de Moysse, & Ieremia. Quia anima iam beata non est iterum vnienda corpori mortali, vt patiat, præsertim cum nullam sit fundamentum ad hoc inuictatum miraculum confingendum. Vltimo concluditur, solum Henoch, & Eliam futuros esse secundi Christi aduentus præcurfores. Probatuñ a sufficienci enumeratione. Et omnia confirmantur testimonio Apocal. 11. vbi duo tantum præcurfores venturi, & sub Antichristo passuri dicuntur. Quod vero capite 10. de se dicit Ioannes, se adhuc prophetaturum gentibus, hunc habet sensum, quod in illa reuelatione, quam eo capite narrat, intellexisset se plures alias visiones propheticas ad varias gentes pertinentes deinceps habiturum, & scripturum. Alij exponunt, illud dictum esse propter Euangelium, quod postea scripsit, & per illud multis gentibus, regnisque prophetauit. Alij simplicius dicunt, illud impletum fuisse cum iterum in Asia prædicauit, quando ex Insula Pathmos, in quam fuerat relegatus, redijt.

Apoc. 11.

Responsio ad argumenta in oppositum Matth. 21. Hieronym. Abdias. Terull.

Et ex his fere satisfactum est fundamentis prioris sententiæ. Solum superest respondeamus ad illa verba Christi, Calicem quidem meum bibetis. Quibus respondet ibi Hieron. hoc impletum esse, quando Ioannes in feruentis olei dolium missus est: vel Ephesi vt scribit Abdias dicto libro 5. vel Romæ, vt scribit Tertul. lib. de præscrip. hæreticor. c. 36. & antiquissima Ecclesiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licet tunc mortuus non fuerit, tamen quia & voluntarie se morti obtulit in testimonium fidei, & causa illa de se sufficiens erat ad mortem inferendam, nisi miraculose esset impedita, id satis est, vt dicatur bibisse calicem Christi, propter quod sæpe ab Ecclesia martyr appellatur. Addit Euth. in Matth. 43. calicem Christi bibere, non solum qui violenter mortuus est propter Christum: sed etiam, qui exilia, flagella, aliaque similia propter eum patitur, & sic certans vsque ad mortem perseverat. Quæ omnia cum magna perfectione, & dignitate in Ioanne reperiri manifestum est.

Euthym.

Ad vltimam vero congruentiam facile est respondere in lege gratiæ tot esse testes Christi, & doctrinæ eius, vt non sit necessarium tunc nouum Ioannis testimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prædicatores Euangelij, qui Elia, & Henoch adhærebunt. Nec fidei testimonium pendet ex visione oculorum, vt propterea necessarius sit testis oculatus. Quod si hoc etiam cõcedere velimus, ad erit Elias, qui Christum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

DISPUTATIO LXI.

In quatuor Sectiones distributa.

De signis, qua præcedent aduentum Christi ad iudicium.

Propponimus, multa signa, & indicia antecessura esse diem iudicij, & aduentum Christi Domini, vt ex scriptura statim ostendemus. Quod (vt D. Th. in 4. notauit) partim pertinet ad Christi dignitatem, & gloriam aduentus eius, iuxta illud Aggæi 2. Adhuc modicum, & ego commouebo caelum, & terram, & mare, & aridam, & veniet desideratus cunctis gentibus. Nam, licet intelligi hoc possit de primo aduentu, tamen potest etiam referri ad secundum, ex Paul. ad Heb. 12. partim ad vtilitatem hominum, vt se præparent ad iudicium. Dicemus igitur de illis signis, quæ in Scriptura sacra habent fundamentum.

Agg. 2.

Heb. 12.

Cætera enim, quæ afferri solent, nullius sunt autoritatis, qualia sunt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholastici in 4. D. Tho. dist. 5. q. 1. art. 4. q. 1. & Sotus dist. 4. q. 1. art. 1. Illa enim neque apud Hieronym. reperi, & prædicti autores affirmant Hieronym. non ea referre ex propria sententia: sed ex apocryphis quibusdam Iudæorum annalibus. Attigit autem illa Euseb. Emisen. homil. in Dominicam secundam aduentus, & (tacito nomine Hieronymi) inquit, in Annalibus Iudæorum scripta referri. Postquam vero ea retulit, subiungit, Non tamen is quidem autoritatem non damus: ideo vero scripsimus, quia Euangelij verbis conuenire videntur. Illis ergo, & aliis id genus prætermisissis, signorum, quæ in scriptura in dicitur, quædam sunt valde generalia, & communia, quæ fere quamdiu Ecclesia Christi durat, diuersis temporibus accidunt, quamquam veluti per antonomasiam illi temporibus, quod proxime iudicium antecedit, attribuantur. Huiusmodi sunt multa ex ijs, quæ Matth. 24. narrantur, vt illud: Multi ventent in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt. Audientur estu prælia, & opinioniones prætorum, consurgent gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia, & famines, & terræ motus, & alia huiusmodi: eiusdem generis sunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Timoch. 4. Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinam Demoniorum, & 2. ad Timoch. 3. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidus, elatus, blasphemus, &c. Hæc igitur signa, quia communia sunt, & per se satis clara, nulla demonstratione, aut explanatione indigent: declarando autem propria signa iudicij constabit, quomodo singulari modo, & per antonomasiam illi temporibus attribuantur. Alia ergo sunt propria illius diei signa, quæ ad duo reuocari capita possunt. Quædam, quæ antecedent iudicium, & initium eius, id est, aduentum iudicij, & conuocationem iudiciorum, quæ fiet angelica tuba personante: alia, quæ comitantur, vel inchoant ipsum iudicium, quorum signorum initium intelligi potest futurum in prædicto sono tubæ, homines ad iudicium conuocantis. De ijs posterioribus signis sermo erit dissequenti, hoc solum de prioribus, de quibus Christus dixit, Cum videritis hæc fieri, scitote, quia prope est in ianuam. Possent autem merito inter hæc signa numerari Antichristi Regnum, & persecutio, & aduentus, ac prædicatio Eliæ, & Henoch, de quibus propter materiam amplitudinem proprias disputationes præmissimus. Hic ergo explicanda supersunt tria alia illustriora signa, quæ partim Antichristum antecedent, partim sequuntur. Huiusmodi sunt prædicatio Euangelij per vniuersum mundum: euerfio Romani imperij, atque Vrbs: celestes immutationes Solis, & Lunæ, & Stellarum, ac elementorum, & rerum omnium, de quibus, & de ordine, quo euentura sunt, differemus.

D. Thom. Hieronym. Sotus.

Euseb. Emi.

Matth. 24.

1. Tim. 4.

2. Tim. 3.

Matth. 24.

SECTIO I.

Virum ante iudicium prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe, si que hoc signum iudicij appropinquant.

In hac re vnum est certum, multa vero dubia. Certum quidem, ac de fide est, ante diem iudicij prædicandum esse Euangelium in vniuerso orbe. Hoc enim eiusdem fere verbis docuit Christus, Matth. 24. idque alijs testimonijs postea confirmabitur. Tria vero ad hoc explicandum inquiri possunt. Primum, quomodo hæc vniuersalis prædicatio, intelligenda sit. Secundum, quem effectum sit habitura, proutquam iudicium inchoetur. Tertium, quando, quove ordine perficienda sit.

Matth. 24.

Circa primum, ratio dubitandi sumi potest ex Paulo ad Rom. 10. dicente, in omnem terram exiit sonus eorum, & in fine orbis terra verba eorum: & ad Colo. 1. de verbo

de verbo Euangelij, inquit, *Quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat.* Iam ergo tempore Pauli pradicatum erit Euangelium in vniuerso orbe. Quod si quis respondeat, per synecdochen esse intelligendum in ijs locis vniuersum orbem, qui tunc erat cognitus, vel qui Romano subiacebat imperio, sicut Lucæ 2. dicitur. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis:* Simili modo poterunt intelligi, verba Christi, Matt. 24. *Pradicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe,* & ita hoc non erit peculiare, sed valde comune signum futuri iudicij. Et auget difficultatem Chrysofom. hom. 76. in Matth. qui hæc verba Christi per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Christus subiugit, *Et tunc veniet consummatio,* non intelligit de consummatione mundi: sed de euerfione Ierusalem. Nam de illa Christus sermonem fecerat, & de eadem fuerat à discipulis interrogatus, *Quando hæcerunt?* Quam expositionem sequuntur Theophyl. & Euthym. & eadem fuit expositio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum discrepat Hieronym. libi. & Ambros. lib. 10. in Lucam, ca. de signis futuræ destructionis templi. Nam, licet de sæculi consummatione hoc signum intelligant: tamen existimât iam fuisse suo tempore impletum. Non enim puto (ait Hieronym.) *aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret, & quamquam non habuerit predicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare.* Vnde Anselmus, eandem sequens interpretationem huius vniuersalis prædicationis, consequenter exponit illa verba. *Tunc veniet consummatio,* his verbis, *Non dicit statim: sed non prius veniet consummatio ciuitatis vel mundi.*

Nihilominus dicendum est, verba Christi propriè esse intelligenda, de vniuerso orbe, atque de omnibus prouincijs, & locis, in quibus homines habitant ita vt in omnibus illis prædicandum sit Euangelium, antequam Christus ad iudicium veniat. Hæc est sententia Augu. multis in locis, præcipuè vero Epistola 78. & 80. ad Hefichium, & lib. 2. de sermone Domini in monte, capite 10. & libro de vnitæ Eccles. capite 13. & libro 2. de consensu Euangel. capite 77. & lib. de agone Christiano, capite 29. Prosper. de Prædict. & Promis. Dei parte 3. capite 40. Et prius eam docuit Origenes tractat. 28. in Matth. vbi loquens de statu rerum in fine mundi, sic inquit. *Et in hoc statu constitutis rebus, Euangelium, quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo (multi enim nolum barbararum, sed etiam nostrarum gentium vsque nunc non audierunt Christianitatis verbum) tunc prædicabitur, vt omnis gens Euangelicam audiât prædicationem, & nemo derelinquatur, qui non audiat.* Et inferius id latius profequitur concludens, *Si quis temere dicere vult, prædicatum iam esse Euangelium in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit iam finem venisse.* Idem sentit Damas. lib. 4. cap. 27. vbi de Antichristo loquens, inquit, *Primum itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est, actunc ille ad prodendam Iudeorum impietatem veniet.* Idem ferè affirmat Cyril. ca. 16. quamuis existimauit ipse, suo tempore prædicatum fuisse Euangelium ferè in vniuerso mundo. Optimè Theodoretus 2. ad Tessal. 2. tractans illa verba. *Ei nunc, quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore,* sic enim exponit, *Cum didicisset Apostolus, dixisse Dominum oportet Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum, dixit sequens doctrinam Domini fore, vt prius euerteretur superstitio, & impius demonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædicatione, & tunc appareat veritas aduersarius.* Idem sentit Greg. lib. 35. Moral. c. 15. & apertius Beda Marc. 2. 4. Ac denique Bernard. lib. 3. de consideratione ad Eugenium, & D. Thomas lect. 3. in ad Roman. 10. Secundo probari hoc potest ex prædictis verbis Christi, *Dedit enim hoc tanquam signum consum-*

A mationis mundi. Hoc namque significat, cum inquit, *Et tunc veniet consummatio,* sed nisi hoc intelligatur propriè de generali prædicatione per vniuersum mundum, nullius momenti esset hoc signum. Quia alio proprio modo, & per synecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuersum orbem, & nondum venit consummatio. Nec potest conuenienter dici, Christum solum significasse non futuram sæculi consummationem, donec præcedat vniuersalis prædicatione. Nam verbum illud, *Et tunc veniet,* in sua proprietate, & rigore proximam consecutionem vnus post aliud significat: & quamquam necesse non sit, quod sæculi consummatio post vniuersalem prædicationem immediatè futura sit: tamen vt minimum significatur illo modo loquendi inter vnã rem, & aliam non interpositum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehensa, longissima est: non igitur intelligi potest ille locus de prædicatione vniuersali, tam remotis seiuncta temporibus. Neque etiam videtur commodè exponi de sola euerfione Ierusalem. Tum quia discipuli, teste Matthæo, non tantum de euerfione Ierofolymitana suscitati sunt, sed dixerant, *Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* & tamen Christus eorum interrogationi respondet. Deinde vitur voce *consummationis* absolute & simpliciter, qua vniuersi potius, quam vnus ciuitatis tantum consummatio significatur. Præterea multa signa præbet, quæ non videntur antecessisse ante destructionem Ierusalem, vt illud, *Consurget gens contra gentem, regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames, terroresque de celo, & signa magna erunt: & illud, Multi prophetae surgent, & seducunt multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Hæc enim & similia, licet ex parte inchoata fuerint à principio nascentis Ecclesie: integre tamen, & prout à Christo videntur prædicta, non nisi in toto progressu Ecclesie videntur impleri. Denique addit Christus, *Euangelium esse prædicandum in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus,* vt nimirum in die iudicij nulla sit gens, quæ excusari ex eo possit, quod sibi non fuerit Euangelium prædicatum: ergo loquitur propriè de vniuersali prædicatione. Tertio probat hoc Augustin. ex illis locis veteris testamenti, in quibus promissa est Christo omnium gentium, nationumque possessio, dominium, ac veneratio, Psal. 71. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum* Psalmo 85. *Omnes gentes, quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te, Domine: Sophon. 2. Et adorabunt eum omnes de loco suo, omnes insule gentium* Malach. 1. *Ab ortu Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Ergo oportet, vt ante mundi consummationem Christus per Euangelij prædicationem, totius mundi possessionem, & dominatum accipiât. Et confirmatur, quia pro omnibus mortuus est Christus, & ex omnibus gentibus, populis, & linguis aliquos saluabit, vt dicitur Apocalyp. 7. *omnes iudicabit: ergo ad omnes etiam Euangelij prædicatione diffundetur.* Vltimo ex ijs, quæ in discursu Ecclesie vsque ad nostra tempora gesta conspiciunt non obscure declaratur, hanc Christi prædicationem non modo Apostolorum tempore, verum neque vsque ad hanc ætatem esse impletam, sed paulatim impleri: atque adeo non esse mundum finiedum, donec integre compleatur. Nam & Origenes, & Augustin. citatis locis referunt, suis temporibus non fuisse prædicatum Euangelium in vniuerso orbe, & (ne vetera repetamus) constat, nostra ætate inuentas esse plures prouincias, ad quas prædicatione Euangelij nunquam peruenierat, cum illæ neq; Apostolis, neque ante nostram fuerint ætatem cognitæ. Nunc autem videmus in eis Ecclesiam esse diffusam, & quotidie nouas nationes inueniri,

Luc. 2.

Matth. 24.

Chrysof.

Theophyl.

Euthym.

Hilar.

Hieronym.

Ambros.

Anselm.

Prosper.

Origenes.

Damas. cen.

Cyrl.

2. Theof.

Theodor.

Greg. Pap.

Beda.

Bernard.

D. Thom.

Vniuersalis
Euangelij
prædicatione
instantis
iudicij
signum
& consummationis
sæculi.
Matth. 24.

August.

Psal. 71.
Psal. 85.
Sophon. 2.
Malach. 1.

Apoc. 7.

niri, ianuamque paulatim aperiri ad prædicandum eis Euangelium, cuius neque notitia, neque vestigium in ipsis reperitur. Ergo vniuersalis hæc prædicatio Euangelij intelligenda est propriè, ac simpliciter de toto orbe.

Responso ad argumentum in oppositum Auguſt.

Ad difficultatem autem propositam responderet primo Aug. Paulum in illo loco ad Roma. 10. more Prophetico, quod futurum erat tanquam iam factum prædixisse, sicut & Dauid eodem genere loquutionis de præterito dixit, *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Ad alium fere locum ad Colof. 1. responderet, Paulum non asserere Euangelium totum mundum occipasse actum, sed virtute. Quia ita seminatam erat, vt in toto mundo fructificaret iamiam, cresceretq. Quare posterior hic locus difficultatem non habet: in priori vero nonnulla est difficultas.

Testimonij Pauli ad Rom. 10. Expositio.

Quia Paulus rationem ibi reddit, cur essent etiam suo tempore inexcusabiles, qui in Christum non credebant. Vnde cum sibi obieciſſet, *Nunquid non audierunt?* Respondet, *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum.* Ergo necesse est, vt loquatur de re iam facta, alioqui non ostenderet, quomodo essent inexcusabiles homines, qui tunc viuebant, sed qui futuri post essent, quando illa impleretur propheta.

Hieronym.

Ideo aliter responderi potest ex verbis Hierony. supra citatis, sonum Euangelij dupliciter posse peruenire ad aliquos: primo per proprios prædicatores, & sufficentem Euangelij propositionem, & hoc modo nondum peruenisse Euangelium ad vniuersum mundum, peruenturum tamen aliquando: alio modo per solam famam ab ijs locis emanantem, in quibus Euangelium prædicatum est, & hoc modo intelligi Paulum, cum ait, *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Ita fere D. Thom. supra, & Ambrosius. Sed hæc etiam responſio difficultatem habet. Tum quia sonus Euangelij per solam rumorem, ac famam non videtur esse factus, vt homines fiat inexcusabiles, nisi fortasse talis, tamque probabilis sit, vt eos obliget ad inquirendam veritatem: tum maxime, quia neque hoc modo percubuerat tunc sonus Euangelij per omnes mundi prouincias: sed ad summum per prouincias in hoc nostro orbe notissimas. Ergo necessario fatendum videtur, Paulum de hoc solum fuisse loquutum. Quod etiam videtur maxime consentaneum intentioni eius. Nam potissimum intendebat conuincere Iudæos, & de eis loquitur, cum dicit, *Nunquid non audierunt?* vt exponunt Theodor. & Ambrosius: & licet exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos versabatur, & hoc dicit esse inexcusabiles, quia vel audierunt, vel facile audire potuerunt Euangelij vocem, quæ per totum orbem insonauerat. Hac igitur expositione admittitur, negatur, eandem posse applicari ad verba Christi, quia in loco Pauli circumstantiæ contextus, & materia, de qua agitur, nos cogunt, vt per tropum, & synecdochen verba illa exponamus: at vero in verbis Christi, in primis nulla est necessitas, & ideo ex regula generali exponendi scripturam, proprietas verborum tenenda est. Deinde circumstantiæ sermonis Christi potius nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique consonantia scripturarum eam valde confirmat. Cum enim Christus dicit Apostolis Matth. vltim. *Euntes docete omnes gentes*, vel clarius Marc. vlt. *Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creature*, non est loquutus per synecdochen, sed propriè. Nam re vera in vniuersum orbem dedit potestatem Apostolis, eorumque successoribus. Huic etiam veritati concordant veteres prophetiæ supra adductæ, & aliæ, quæ videri possunt Isaia 66. & Ezech. 11. & 37.

D. Thom. Ambros.

Theodor. Ambros.

Matth. 28. Marc. 16.

Isaia 66. Ezech. 11. & 37.

Obiectio.

Sed adhuc superest aliquid addendum prædicto loco Pauli, quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic vltimæ expositioni obstare, quod cum Paulus verba Psalmistæ vsurpet, eodem sensu, quo ille, loqui credendus est: at in Psalm. 8. verba illa,

In omnem terram exiuit sonus eorum, propriè, & in rigore intelliguntur de vniuersa terra. Nam ad litteram ibi est sermo de cælis, qui per vniuersum orbem enarrant gloriam Dei, in sensu vero mystico de Apostolis: ergo eodem modo loquutus est Paulus. Ex qua obiectione in primis sumimus, quod sicut prædicatio cælorum in omnem terram exiuit: ita Euangelij prædicatio aliquando exitura est. Nam Psalmista (exponente Paulo) hoc prædixit sub illa figura. Vnde vltimus elicimus (exponendo simul Augusti. sententiam) Paulum eodem sensu esse locutum: ita tamen, vt non docuerit, illam prophetiam iam omnino esse impletam, sed cœptam impleri, ita vt ea ratione fierent inexcusabiles, vel Iudæi, vel Gentiles, ad quos verbum Euangelij præuenerat.

Responſio.

Ad Chrysoſtomum, & alios Patres citatos, non negamus, quin Christus Dominus in eo cap. Matth. 24. euersionem Ierosolymitanam, multa que signa, quæ eam præcesserunt, prædixerit, & ita hunc sensum interdum Sancti declarant: tamen negari quoque nequit, quin de aduentu suo ad iudicium, & de signis, quæ illum antecederent, multa ibi tractauerit: vel quia discipuli existimantes, euersionem Ierosolymitanam non esse futuram vsque ad secundum Christi aduentum, simul de vtraque consummatione interrogauerant (vt ibi Diuus Thomas notat) vel quia Ierosolymitana euersio, & signa eius futura erant quasi imago quædam diuinæ vindictæ in die iudicij futuræ: solet autem diuina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, ac præsignificare, simulque multa dicere, quæ & in rem ipsam, quæ figura est, apte conueniant & in re repræsentata perfectius euentura sint. Sic Psalm. 71. principalis est sermo de Christo, in persona Salomonis, qui fuit eius figura, & multa in eo dicuntur, quæ & Salomonis, & Christo quadrare possunt aliqua soli Christo, Siceriam Danielis 11. de Antichristo, & de Antiocho simul est sermo, & Isaia 14. de Nabuchodonosor, & Lucifero, & de Babylone, & mundo, vt ibi notat Hieronym. & similia sunt multa scripturæ exempla.

Ad hunc ergo modum loquutus est Christus Dominus in eo cap. prædicans signa, & terrores iudicij simul cum Ierosolymitano excidio. Quapropter licet aliqua verba interdum exponantur à Patribus de euersione Ierusalem, non excluditur, quin exponi possint de vltimo iudicio, præsertim si secundum proprium verborum sensum, illi melius accommodentur. De qua re legi potest Chrysoſtom. hom. 11. in Matth. circa illa verba, *Palæas autem comburet igni inextinguibili.* Vbi tradit regulam generalem seruandam in Scriptura, scilicet, *Christum sæpe in eisdem rebus duas prophetias pariter collocare, quarum vnâ hic impletur, alteram respondeat in futuro, vt ab iis, qui de promissionibus eius pertinacius dubitant, ex hac, quæ iam facta est, etiam illa, quæ nondum facta est, credatur implenda.*

Psalm. 71.

Dan. 11. Isaia 14.

Hieronym.

Chrysoſtom.

Superest vero exponendum (quod secundo loco proposuimus) quoniam sit expectandus effectus huius vniuersalis prædicationis, id est, an non solum prædicandum sit Euangelium in vniuerso orbe: sed etiam ab omnibus sit recipiendum, ita vt totus orbis ad Christum conuertendus sit, & religionem Christianam professurus, antequam adueniat dies Domini. Ratio dubitandi est, quia Christus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerso, sed, prædicabitur*, nec dixit, *prædicabitur*, vt omnes credant, sed in testimonium omnibus gentibus, id est, vt qui noluerint credere, nullam excusationem habeant (vt omnes exponunt) ergo non constat, Euangelium vbique esse suscipiendum, sed prædicandum tantum. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Augustini sententia paulò ante adduximus, de promissionibus Christo factis, *Dominabitur à mari vsque ad mare*: & de vniuersali tam gèrium, quam Iudæorum conuersione. Et de prioribus quidem multa supra reuulimus ex Dau. de. Isa. Ezech. de posteriori vero e

claa

Hieron. Cyril. Basil. Rom. 11. Ieron. 10. Psalm 52. Sophon. 3. Theff. 2. Aug. Iesai 2. Idrich 4. Apoc. 7. Ribera. Lys.

Adrianum Finum lib. 7. c. 5. Neque etiam mihi constat, an ubiq; sit idololatria tollenda. Fieri enim potest, vt in eisdē prouincijs, vel ciuitatibus fundentur Ecclesiæ Christianorū, & tamen idolorum templa non euerantur; vt in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspiciuntur. Et hoc satis est ad complementum huius prædictionis, & signi, de quo agimus, quamuis non constet, an sit maiorem effectum habiturum.

Hinc addo tertio, per hanc vniuersalem prædicationem, quæ antecessura est aduentum Antichristi, non esse consummandam Iudæorum cōuersionem à Paulo, alijsq; prædictam. Neq; enim id necessarium est ad vniuersalem prædicationē, vt dixi. Colligitur autem hoc aperte ex ijs, quæ supra diximus de aduētū Antichristi, scilicet, eum à Iudæis præcipue esse suscipiendum, sicut Christus prædixit Ioan. 5. quia in pœnam cæcitatē, & incredulitatis eorum maximè venturus est, teste Paulo 2. ad Theff. 2. non ergo erunt tunc Iudæi ad fidem cōuersi. Et ita supponunt Cyr. c. 15. Damasc. lib. 4. c. 25. Hippolyt. de consum. mundi. August. 20. de Ciuit. c. 29. Verum est, statim c. 30. circa finē, sentire, aduētū Eliæ, & cōuersionem Iudæorum fore ante Antichristum. Potest autē exponi, id est, ante finitam persecutionem Antichristi, nō vero ante inchoatam, quia ante inchoatam nō potest esse verum, vt patet ex supra dictis de aduētū Eliæ. Idem docet Hilar. c. 26. in Matth. vbi ait, Sicut pars Iudæorum per Apostolos creditur, ita est creditura per Elysam. Idē Theo. & Ansel. ad Roma. 11. Cōuersio ergo illa Iudæorum consummata est postea per prædicationem Eliæ, & Henoch, vt iidem Patres notāt, & Hier. in id Psal. 20.

In reliquis tuis preparabis vultum eorum. Et colligitur ex illis verbis Christi Matth. 17. Elias venturus est, & resurget omnia, & ex alijs supra adductis, Malach. 4. & Apoc. 11. Et confirmari potest Ioel. 3. Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuenero captiuum a te in Iudæ, & Ierusalem, conuergabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat. Vbi aperte dicitur, post Iudæorum cōuersionem statim futurum esse iudicium. Erit ergo Iudæorum cōuersio proxime ante iudicium, eodem tempore, quo acrius Antichristus Ecclesiam Dei persequetur. Erit autem facile, tam breui tempore Iudæos per Eliam conuerti, quia verisimile est, audita fama Antichristi, & quod à suis receptus sit vt Messias, & quod Ierusalem ac templum reedificat, ex vniuerso orbe Iudæos omnes cōfluxuros Ierusalem, seu in eam regionem, vbi potissimum Antichristus imperabit: illuc ergo adueniens Elias facili negotio docebit vniuersos. Præter sanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Iudæorum apta dispositio ad veritatem suscipiendam, quod experimento cognoscant, se esse ab Antichristo deceptos, quoniam non ad veri Dei cultum, sed ad se adorandum, vt Deum omnes allicere conabuntur. Et (quod præcipuum est) Deus speciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cūctos omnino Iudæos esse cōuertendos, & credituros in Christum: sed solum eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Solum ergo illi credent, si de scilicet viua, & stabili, ac permanente vsq; ad finē. Non est autem, cur dicamus, omnes Iudæos, qui tunc vident, fore prædestinatos vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia verò aliquid specialius illo tempore promittitur, credendum est, maiori ex parte tunc fore Iudæos conuertendos, quod notauit Oecum. ad Ro. 11. dicens, Vere omnis Israel saluus erit, id est, plures quidem auertentur à peccatis, & conuertentur ad ipsam, & idem significat Theoph. ibidem.

Quarto, non videtur necessarium, vt per hanc vniuersalem Euangelij prædicationem efficiatur, vt aliquo tempore ante iudicium vniuersus mundus, totus simul in Christum credat, & Catholicam amplectatur.

Adrianum Finum lib. 7. c. 5. Neque etiam mihi constat, an ubiq; sit idololatria tollenda. Fieri enim potest, vt in eisdē prouincijs, vel ciuitatibus fundentur Ecclesiæ Christianorū, & tamen idolorum templa non euerantur; vt in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspiciuntur. Et hoc satis est ad complementum huius prædictionis, & signi, de quo agimus, quamuis non constet, an sit maiorem effectum habiturum.

Hinc addo tertio, per hanc vniuersalem prædicationem, quæ antecessura est aduentum Antichristi, non esse consummandam Iudæorum cōuersionem à Paulo, alijsq; prædictam. Neq; enim id necessarium est ad vniuersalem prædicationē, vt dixi. Colligitur autem hoc aperte ex ijs, quæ supra diximus de aduētū Antichristi, scilicet, eum à Iudæis præcipue esse suscipiendum, sicut Christus prædixit Ioan. 5. quia in pœnam cæcitatē, & incredulitatis eorum maximè venturus est, teste Paulo 2. ad Theff. 2. non ergo erunt tunc Iudæi ad fidem cōuersi. Et ita supponunt Cyr. c. 15. Damasc. lib. 4. c. 25. Hippolyt. de consum. mundi. August. 20. de Ciuit. c. 29. Verum est, statim c. 30. circa finē, sentire, aduētū Eliæ, & cōuersionem Iudæorum fore ante Antichristum. Potest autē exponi, id est, ante finitam persecutionem Antichristi, nō vero ante inchoatam, quia ante inchoatam nō potest esse verum, vt patet ex supra dictis de aduētū Eliæ. Idem docet Hilar. c. 26. in Matth. vbi ait, Sicut pars Iudæorum per Apostolos creditur, ita est creditura per Elysam. Idē Theo. & Ansel. ad Roma. 11. Cōuersio ergo illa Iudæorum consummata est postea per prædicationem Eliæ, & Henoch, vt iidem Patres notāt, & Hier. in id Psal. 20.

In reliquis tuis preparabis vultum eorum. Et colligitur ex illis verbis Christi Matth. 17. Elias venturus est, & resurget omnia, & ex alijs supra adductis, Malach. 4. & Apoc. 11. Et confirmari potest Ioel. 3. Ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuenero captiuum a te in Iudæ, & Ierusalem, conuergabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat. Vbi aperte dicitur, post Iudæorum cōuersionem statim futurum esse iudicium. Erit ergo Iudæorum cōuersio proxime ante iudicium, eodem tempore, quo acrius Antichristus Ecclesiam Dei persequetur. Erit autem facile, tam breui tempore Iudæos per Eliam conuerti, quia verisimile est, audita fama Antichristi, & quod à suis receptus sit vt Messias, & quod Ierusalem ac templum reedificat, ex vniuerso orbe Iudæos omnes cōfluxuros Ierusalem, seu in eam regionem, vbi potissimum Antichristus imperabit: illuc ergo adueniens Elias facili negotio docebit vniuersos. Præter sanctitatem autem Eliæ, & vim, efficaciamq; dicendi, atq; operandi, erit ex parte Iudæorum apta dispositio ad veritatem suscipiendam, quod experimento cognoscant, se esse ab Antichristo deceptos, quoniam non ad veri Dei cultum, sed ad se adorandum, vt Deum omnes allicere conabuntur. Et (quod præcipuum est) Deus speciali gratia concurret ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere, cūctos omnino Iudæos esse cōuertendos, & credituros in Christum: sed solum eos, qui ad æternam vitam fuerint præordinati, iuxta illud Dan. 12. In tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. Solum ergo illi credent, si de scilicet viua, & stabili, ac permanente vsq; ad finē. Non est autem, cur dicamus, omnes Iudæos, qui tunc vident, fore prædestinatos vel ad æternam vitam, vel ad fidem. Quia verò aliquid specialius illo tempore promittitur, credendum est, maiori ex parte tunc fore Iudæos conuertendos, quod notauit Oecum. ad Ro. 11. dicens, Vere omnis Israel saluus erit, id est, plures quidem auertentur à peccatis, & conuertentur ad ipsam, & idem significat Theoph. ibidem.

Quarto, non videtur necessarium, vt per hanc vniuersalem Euangelij prædicationem efficiatur, vt aliquo tempore ante iudicium vniuersus mundus, totus simul in Christum credat, & Catholicam amplectatur.

Iudæorum cōuersio quando factura. Ioan. 5. 1. Theff. 2. Cyril. Damasc. Hippolyt. Aug. Hilar. Theod. Ansel. Hier. Mat. 17. Malac. 4. Apo. 11. Ioel 3. Dan. 12. Oecum. Theop.

plectatur religionem. Nam Christi predictio, in qua A
 signum potissimum fundatur, satis verificatur, si
 paulatim, & successiue Euangelium in vniuerso mun-
 do predicetur, quamuis fortasse, cum ad vnam par-
 tem orbis peruenierit, alia, quae illud audierat, & su-
 sceperat, vel per haeresim, vel per paganismum, aut
 aliud apostasiam genus ab illo dilcedat. Quamobrem
 non videtur necessarium, vt propter hoc signum fu-
 turo iudicio dicamus, antequam Christus ad iudica-
 dum veniat, in tota Asia, vel Africa iterum esse pra-
 dicandum Euangelium, atque omnes illas gentes
 prius esse ad fidem conuertendas. Cum enim iam in ijs
 prouincijs praedicatum sit Euangelium, fundataq;
 Ecclesia, & ex illis gentibus multi fuerint salutem
 consequuti, ex nulla prophetia, aut Scriptura testi-
 monio colligi potest, iterum esse ibi praedicandum,
 aut illas gentes iterum ad fidem conuertendas. Qua-
 re, licet definite negari non possit, ita esse futurum,
 quia hoc etiam ignoratur: tamen neq; affirmari po-
 test, cum non sit reuelatum. Illa enim verba Ioannis 10.
Erit vnum ouile, & vnus pastor, non significat, fore a-
 liquando, vt vniuersus orbis, & omnes homines sint
 intra Ecclesiam, ita vt nullus sit infidelis, sicq; con-
 stituant vnum ouile sub vno pastore Christo, & vi-
 cario eius. Na Christus ibi de hoc non diserebat, sed
 solum praedixit futuram gentium conuersionem, & ex
 gentibus, & Iudaeis constituendum esse vnum ouile,
 atq; vnam Ecclesiam vniuersalem, & Catholicam,
 quae (quod in se est) omnes complectatur. Quod au-
 tem plures, vel pauciores diuersis temporibus, vel
 ex gentibus, vel ex Iudaeis intra hanc Ecclesiam per
 fidem congregandi sint, de hoc nihil Christus affir-
 maui. Quamquam (si verba eius interpretemur non
 absolute de hominibus, sed de ouibus specialiter e-
 lectis, ac praedestinatis (de illis verum est, omnes sem-
 per adduci ad ouile Ecclesiae, extra quam non est sa-
 lus, quamuis non ex solis illis Christi ouile constituat-
 tur. Neq; etiam ex illo testimonio Pauli, *Nisi venerit
 discessio primum*, colligi potest, ante aduentum Anti-
 christi aliquando omnes homines futuros esse fide-
 les. Primum quia (vt supra dixi) aliqui probabiliter
 exponunt hanc discessionem non ab Ecclesia, sed ab
 imperio Romano. Deinde quia multi per *discessionem*
 intelligunt ipsum Antichristum, vel apostasiam tem-
 pore persecutionis eius in Ecclesia futuram, vt patet
 ex Theodor. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. c. 19.
 ibi pro *discessione, ut ansugam*, vertit. Deniq; quia licet
 demus, *discessionem*, significare ibi magnam quadam
 apostasiam futuram, antequam veniat Antichristus
 non inde fit, antequam vniuersum mundum, & om-
 nes prorsus homines futuros fideles. Potest enim
 talis discessio esse a pontifice Romano, & a Catho-
 lica Ecclesia in quibuscunq; regionibus, vel homi-
 nibus extiterit: sic autem quasi per antonomasiam
 appellari potuit, quia fortasse maxima ex parte Ec-
 clesia deficiet. De qua re iterum sectionibus sequen-
 tibus redibit sermo.

Vltimo supererat explicandum, quod tertio loco
 est propositum, scilicet, quo tempore, & ordine hae
 vniuersalis praedicatio futura sit, sed in hac re pauca
 a nobis dici possunt. Nam quae in futurum pendet,
 & praesertim, quae pertinent ad tempora iudicii, &
 consummationis mundi, nobis sunt incognita, vt
 diximus. Tria vero ex ijs, quae haecenus dicta sunt,
 colligi possunt. Vnum est, hanc praedicationem ab
 initio Ecclesiae esse inchoatam, & quotidie magis, ac
 magis perfici, vt experientia docet. Alterum est, hanc
 vniuersalem praedicationem extensiuam (vt sic dica)
 consummandam esse in toto orbe ante persecu-
 tionem Antichristi, eiusq; aduentum, vt recte docent
 Aug. & alij Patres supra citati. Et facile conuinci po-
 test, si, quae supra dicta sunt de regno Antichristi, con-
 siderentur. Nam eo tempore, quo Antichristus reg-
 nauerit, non solum non poterit Ecclesia propagari,
 aut Euangelij praedicatio ad nouas regiones deferri:

Ioann. 10.

2. Theosal. 1.

Theodor. Oecumen. August.

Vniuersalis per orbem Euangelij promulgatio quando, quomodo, & vbi fit.

verum potius vbi Ecclesia fuerit, maxima ex parte
 deficiet & fideles, qui perseuerauerint vix poterunt
 religionis cultum publice profiteri, nedum ad con-
 uertendas nouas prouincias mitti. Post mortem ve-
 ro Antichristi tempus erit breuissimum (vt supra et-
 iam dictum est) ergo post aduentum illius non poterit
 vniuersalis haec praedicatio absolui: necesse est
 ergo, vt ante eius aduentum perficiatur, quin potius
 hac ratione conuincimur, vt existimemus, hanc
 praedicationem absolvendam esse, antequam in Ro-
 mana Ecclesia, vel imperio fiat magna aliqua mu-
 tatio temporalis, aut euersio, de qua Sect. sequenti
 dicendum est. Quia vt Euangelium in toto orbe
 tandem aliquando commode diuulgari possit, ne-
 cesse est, vt dignitas Romanae Ecclesiae suum splen-
 dorem, potestatemq; non solum spiritualem, & di-
 uinam, sed etiam temporalem retineat, vel saltem
 vt in eius obedientia Catholici Reges, ac potentes
 Principes perseuerent, quorum auxilio, & ope ad fi-
 dem propaganda vt possit. Quocirca inter signa pro-
 pria futuri iudicii hoc, de quo haecenus diximus, vi-
 detur esse primum, & ante omnia implendum, vt ex
 sequentibus amplius constabit. Tertium est, post im-
 pletam hanc vniuersalem praedicationem Euangelij,
 non multo post futurum Antichristi aduentum, &
 vltimam Ecclesiae persecutionem, ac deniq; mundi
 consummationem. Hoc colligitur ex illis Christi
 verbis, *Et tunc veniet consummatio*. Quando autem
 post ventura sit, incertum nobis est, vt recte dixit
 Augustin. dicta epist. 78. & 80.

Matt. 24. August.

SECTIO II.

Vtrum ante iudicium & proxime ante aduentum Antichristi Romana ciuitas euerrenda, Romanumque Imperium omnino extinguendum sit.

Quaestionem hanc superius breuiter attigimus,
 quoniam necessarium fuit ad ostendendum, An-
 tichristum nondum venisse: nunc autem futurus, &
 ex proprijs principijs est a nobis explicanda, quo-
 niam & est huius loci maxime propria, & non parum
 difficilis, & ad intelligenda nonnulla Scripturae lo-
 ca, aliaque theologiae quaestiones valde vtilis esse
 potest.

Quod igitur Romanum imperium extinguendum
 sit in aduentu Antichristi, supra ex communi Pa-
 trum traditione suppositum: nunc autem plura
 circa hoc inquirenda, declarandaq; supersunt. Pri-
 mum quo scripturae fundamentum hoc nitatur, nul-
 lum enim firmum inuenitur. Duo etenim adduci
 solent. Primum est illud 2. ad Thess. 2. *Nisi venerit dis-
 cессio primum*, quod de euerione Romani imperij
 interpretatur Hieron. q. 11. ad Algas. & Ambros. &
 Primasius, ibi, & Terrul. lib. de resurrect. carn. c. 24.
 Hoc vero nullius momenti esse videtur, primo quia
 (vt saepe dictum est) hic locus melius intelligitur de
 spirituali discessione, & apostasia a fide, & ab spiri-
 tuali imperio Romani Pontificis, in quod tempora-
 le imperium mutatum est, vt eleganter dixit Leo Papa
 serm. 1. de Apostolis Petro, & Paulo, & ita exponunt
 Chryl. & Graeci, qui ipsum Antichristum per *disces-
 sionem* significari intelligunt. Idem fere Aug. 20. de
 Ciuit. c. 19. Secundo quia discessio non significat in-
 tegram extinctionem, sed separationem, & diuisionem:
 si ergo Paul. loquitur de discessione a temporali im-
 perio Romano, haec ante multa tempora facta est. De-
 ficere enim cepit hoc imperium, & dissipari, vel qua-
 do Orientale imperium ad Turcas translatum est: vel
 quando imperium in Occidente a Gothis, & Vandalis
 vastari, & occupari cepit, & ipsa Romana ciuitas a
 Gothis capta est. De qua re Blondus de cad. 1. & Sabel-
 licus Aenead. 7. li. 9. & Aene. 8. li. 1. & seq. & Orosius li.
 2. & 7. fug. historiq; & alij, qui de rebus Romanis scri-
 bunt. Secundum est, quod de diuisione Romani imperij
 in de-

2. Theosal. 2.

Hieron.

Ambros.

Primas.

Terrullian.

Leo Papa.

Chrysol.

August.

Blondus.

Sabellicus.

Orosius.

Dan. 7.

in decem Regna à Daniel cap. 7. scribitur: sed ex hoc loco non colligitur, imperium Romanum esse omnino extinguendum prius, quam Antichristus veniat. Primo quia rectè intelligi potest imperium illud esse diuisum in decem regna, & tamen Romanum imperium non esse omnino extinctum. Sicut nunc diuisum illud cernimus in plura regna, quæ fortasse iam ad denarium numerum peruenerunt, & tamè adhuc imperium Romanum suam retinet dignitatem, propter quam omnes Christianos Reges antecellit. Adde, Aug. 20. de Ciuit. cap. 23. docere, nõ esse certum, denarium illum numerum proprie, ac dehnire sumi, Quid enim (inquit) si numero isto denario diuersitas Regum significata est? Ex illo ergo loco tantum colligitur diuisio, ac dissipatio Romani imperii in plura regna, non tamen extinctio nominis, ac dignitatis eius. Secundo auget difficultatem. Quia licet apud Danielem dicatur, hos decem Reges antecessuros Antichristum: tamen Apocal. 17. sic de illis scribitur, Decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt. Sed postea tanquam Reges vna hora accipient post bestiam: & de eisdem postea dicitur, quod habebunt odio, & persequentur Romanam urbem; Ergo illis regnantibus adhuc non erit destructum Romanum imperium.

August.

Apoc. 17.

Romani imperij destru-
tio inter si-
gna dei iudicij num-
vanda.
Lactant.

In hac re dicendum est primo, solum posse certò affirmari Romanum imperium ferè vsque ad diem iudicij esse duraturum, & prope illius tempora esse profusum extingendum, & in aliud imperium commutandum, atque hoc modo destructionem Romanij imperij posse annumerari inter signa dei iudicij. Hoc probatur primò ex veteri traditione antiquorum Patrum. Lactan. lib. 7. c. 25. dixit ex veteri traditione, Romanum imperium simul cum ipso orbe esse interituum & c. 15. scribit, in fine mundi futura esse ingentia prælia, & tumultus, subditque cuius vastitatis & confusiois hæc erit causa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tolletur de terra & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruetur. Idem prosequitur optimè c. 16. Idem affirmat Tertull. in Apolog. cap. 32. vbi ait, Fidelibus incumbere necessitatem orandi pro statu imperij rebusque Romanis, quod vim maximam vniuerso orbi imminentem, ipsamque clausulam seculi, acerbitates horrendas comminans, Romani imperij commeatu scimus retardari. Itaque nolimus experiri, & iura precamur differri romane diuturnitati fauemus. Similia repetit lib. ad Scapulam, cap. 2. dicens, Christianus nullus est hostis, nedum imperatorum, quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reueretur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano imperio, quousque sculum stabit, tandiu enim stabit. Denique Hieron. fatetur, hanc esse sententiam omnium scriptorum Ecclesiasticorum. Constat igitur hanc esse antiquissimam traditionem, vnde verisimile est, ab Apocal. manasse. An vero habeat in sacris literis fundamentum, statim dicemus.

Tertullian.

Hieron.

Secundo dicendum est, non satis constare, vtrò Romanum imperium omnino extinguendum sit ante aduentum Antichristi per diuisionem in multa, seu decem regna: an verò eius destructio inchoanda sit per hanc diuisionem, per ipsum verò Antichristum, ædem perficienda. Sed vterque modus est probabilis. Differt autem multum inter vtrumque modum, quia iuxta priorem, constat certissime nondum esse satis destructum imperium Romanum, vt Antichristus veniat: iuxta posteriorem autem non oportebit expectare maiorem inclinationem Romani imperij, qua Antichristo via pareat: sed solum ipsam euerfionem integram, quæ per illum facienda est. Vnde iuxta priorem modum hoc signum iudicij diuersum erit à signo Antichristi, & præuium illi, nondum quæ nunc impletum: iuxta posteriorem autem modum vel non est diuersum à signo dato de futuro regno Antichristi: sed per illum con-

Fr. Suarez, tom. 2.

plendum erit, quia vnius generatio erit alterius corruptio. Vel si velimus hoc signum destructionis Romani imperii ab Antichristi imperio distinguere, necesse est, vt destructionem illius appellemus diuisionem in plura regna, quamuis nomen, & dignitas imperii Romani nondum sit omnino extincta. Vnde fiet, vel hoc signum iam esse impletum, vel certe constare satis non posse, an super sit maior regnorum diuisio & commutatio facienda, antequam Antichristus veniat. Nam, si quis rectè consideret, Romanum imperium in plura, quam decem regna iam est diuisum. Ostendamus igitur vtriusque modi probabilitatem. Quod enim omnino sit extinguendum Romanum imperium, priusquam Antichristus veniat, colligunt multi Patres ex illo 2. ad Thess. 2. Non 2. Thessal. 2.

resinetis, quod, cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat, scitis, vt reuelatur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum, vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus. In quibus verbis obscurum est, quid sit illud, quod Paulus Thessalonicensibus dixerat, & illi sciebant esse in causa, vt Antichristi aduentus detineretur. Vnde coniectant Patres, hoc nihil aliud esse, quam perfectam Romani imperii euerfionem, quam Paulus corâ apertè docuerat: scripto autem non est ausus tam clarè exprimere, ne calumniam incurreret, quod Romano imperio male optaret. Et ita interpretatur illud, Tantum, vt qui nunc tenet, teneat, id est, vt qui nunc imperat, imperet, donec tollatur de medio, non persona, sed imperium, Et tunc reuelabitur ille iniquus: ergo antequam ille veniat, omnino extinguendum est Romanum imperium.

Ita exponit Chrysostom. homilia. 4. in illam Epistolam, & Anselm. & Hieronymus. q. 11. ad Galgiam. Idem videtur significasse Tertullian. locis citatis in prima concl. & Cyrill. ca. 15. dicens, Venit Antichristus, cum impleta fuerint tempora Romani imperii. Et confirmatur ex citatis locis Danielis, in quibus significatur, sicut primum imperium destructum fuit per secundum, & secundum per tertium, & tertium per quartum, ita quartum profusum dissipandum à decem Regibus, qui Antichristum præcedent, à quo postea subiiciuntur, & sub eius imperio redigentur. Atque ita videtur ibi exponere Hieron. Theodor. & Irenæus lib. 5. cap. 25. & 26. His ergo testimonijs sit probabilis hæc sententia, Quod verò illa non sit certa, atque adeò alterum modum esse probabilem, constat primo ex Aug. 20. de Ciuitat. c. 19. vbi pertractans prædictum locum Pauli. 2. ad Thessal. 2. Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Ergo profusum (inquit) quid dixerit, me fateor ignorare: suspiciones tamen hominum, quas audire vel legere de hac re potui, nõ tacebo. Et statim subdit expositionem de Romani imperii euerfione. Est igitur hæc tantum suspicio, nõ res certa. Theodor. retus verò eam expositionem apertè reiicit, dicens. Romanum imperium apud Danielem per quartam belluam esse significatum, In eo autem (inquit) paruam cornu productum est, quod gerebat bellum cum Sanctis, vbi apertè sentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichristum ex ipso Romano imperio, seu aliquo modo eo durante, esse nasciturum, & cõtra ipsummet imperium præualiturum. Daniel enim cap. 7. tã decem cornua, quam cornu paruulum ex quarta bestia oriri se vidisse refert, & in c. 2. idem regnum in quarto loco computatur, etiam si in multa regna partitum sit. Signum ergo est per hanc diuisionem non fore omnino extinguendum, donec Antichristus veniat. Potest autem pro hac etiam sententia referri Hieron. Dan. 11. quatenus de Antichristo sic loquitur, Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur: & Lactan. dicto lib. 7. c. 15. tunc dicit, Romanum nomen tollendum de terra, Cum imperium in Asiam reuertetur, quod apertè dicit propter imperium Antichristi. Et cap. 25. Precandus (inquit) est Deus ne ci-

2. Thessal. 2.

Chrysost.
Oecumen.
Theoph.
Ambros.
Anselm.
Hieron.
Tertullian.
Cyrill.

Hieron.
Theodor.
Iren.

August.

2. Thessal. 2.

Theod.

Dan. 7.

Dan. 7.

Hieron.

Lactant.

Chryso.

ius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus molitur, ac lumen illud effodiat, cuius interitum illud ipse lapsurus est, id est, Romanum imperium. Preterea Chryso. dicta homilia quarta in 2. ad Thessalon sic scribit. *Quemadmodum regna illa destructa sunt, que ante Romanum imperium fuerunt, ut pote regnum Medorum à Babyloniis, Babyloniorm à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita & regnū Romanorum ab Antichristo.* Ex quibus verbis licet colligere, etiam si admittamus illam expositionem verborum Pauli inde non fieri, imperium Romanum esse tollendum de medio antequam Antichristus veniat, sed ipsum Antichristum id esse effecturum. Vtrumque enim dicit Chryf. qui non est sibi contrarius, & vtrumque potest facile verbis Pauli accommodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expositionem aduentum Antichristi, donec adueniat definitum tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio est. Tunc enim & Antichristus veniet, ac tollet illud de medio, & è contrario ipsum tolletur de medio, & tunc Antichristus veniet. Vt enim Philosophorum more loquamur, iuxta hanc sententiam se habebunt hæc duo imperia, sicut duæ formæ, quarum vna ingreditur, alia expellitur, de quibus verè dici potest, cum vna de medio tollitur, tunc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi possunt omnes Patres in priori parte citati. Constat igitur, satis esse incertum, & dubium, quo ex prædictis modis res hæc euentura sit: consequenter vero constat, satis certum esse alterutro ex ijs modis euertendum esse Romanum imperium ante diem iudicij & ita simul probata est prima assertio posita.

Vrbis Romæ destructio signum propropinquatis iudicij. Lactant.

Pamm.

Vrbis Romæ euerfio propterea cor. 14.

Tertio dicendum consequenter est, multo magis incertum esse, an euerfio Romanæ vrbis inter signa appropinquantis iudicij numeranda sit. Nam, licet Lactan. dict. li. 7. c. 25. de ipsa vrbe loqui videatur, eū inquit. *Res ipsa declarat lapsum, ruinamq; rerum breui fore, nisi quod incolumi vrbe Roma nihil istius videtur esse metuendum. At vero, cum caput illud orbis ceciderit, & nō esse ceperit (quod Sybilla esse aiunt) quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbisq; terrarū?* Licet (inquit) hæc fuerit Lactantij sententia: non tamen defuit, qui eam inter deridendos errores, computandam existimauerit, vt Pammel. refert in scholijs lib. Tertull. ad Scapulam num. 10. qui tamen interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe, quam de imperio esse loquutum, sentiens etiam ipse, solius Vrbis excidium, aut durationem, non esse signum sufficiens euerfionis, vel diuturnæ durationis mundi. Nam in primis, cum ostensum sit, probabile esse Romanum imperium non esse omnino abolendum, donec Antichristus veniat, expositio enim etiam esse probabile Romanam ciuitatem non esse euertendam vsq; ad ipsum Antichristum, quia par est vtriusque ratio. Deinde siue ab ipso, siue ante ipsum extingatur dignitas, & nomen imperij Romani, nō sequitur, Vrbem vel ab Antichristo, vel ante ipsum esse euertendam. Quia bene potest imperium occupari, nomēque ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipsius ciuitate dissipata, vel destructa, vt tam superioribus quam nostris temporibus in omni regnorum mutatione conspicimus: vel sicut è contrario posset Vrbis destrui durate Romano imperio. Quia licet mutetur sedes imperij, nō propterea totū mutari imperium necesse est. Ergo ex mutatione Romani imperij non potest colligi vrbis euerfio, nisi alicubi specialiter reuelata sit, quod non costare, statim ostendemus. Aliunde vero non est etiam reuelatum, ciuitatem illam permanfuram vsque ad finem mundi, vel vsq; ad Antichristum, vel vsque ad tempus illi vicina: quia similiter nulli extat talis reuelatio, neq; ex reuelatis colligi potest. Nisi quis fortasse existimet, quoniam Ecclesia Romana caput est vniuersalis Ecclesiæ, tam diu illam esse duraturam, quoadiu Ecclesia vniuersalis durabit. Quia non po-

test Ecclesia esse sine capite, durabit autem vniuersalis Ecclesia vsq; ad finem mundi: ergo & Romana Ecclesia: ergo & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius momenti est, primum quia licet nunc caput Ecclesiæ sit in Ecclesia Romana, quia est eius Episcopus: tamen hoc, neq; constat esse à Christo præceptū, neq; per se est simpliciter necessarium, vt in proprio loco latius tractandum est. Deinde quia licet Romana ciuitas euerteretur, & Romanus Episcopus à sua sede, Ecclesia, vel prouincia pelleretur, ita vt oporteret illum vel in remotissimis regionibus habitare vel in speluncis, aut in locis abditissimis delitescere, semper esset & caput Ecclesiæ, & Romanus Episcopus. Nam semper retineret eandem potentiam, & iurisdictionem tã vniuersalem, quã propriam, & specialem illius Episcopatus. Itaq; siue integra perseueret Vrbis, siue ab hostibus solo æquetur, nullum est signū aut appropinquatis iudicij, aut distatis adhuc.

Obiectio, Apoc. 17.

Sed obijci potest locus Apoc. 17. *vbi sub enigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ sedentis super bestiam cocineam exprimitur Roma, & de ea subiungitur, quod decem Reges per decem cornua significati, ordent fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt.* Ex qua propheta duo videntur colligi. Primum illa ciuitatem permanfuram vsq; ad aduentum Antichristi: alterum eam esse labefactandam, & concremandam ab Antichristo, seu ab ijs decem regibus, qui eius tempore regnabunt, eique subiciuntur, vt ibidem dicitur. Vnde, quod ibi sit sermo de Antichristo, omnes expostores consentiunt, & Iren. lib. 5. cap. 26. Hippol. orat. de conf. mundi: & alij statim citandi. Quod autem mulier illa fornicaria, & purpurata sit Roma, patet primo ex vltimis verbis copitis. *Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, que habet regnum super Reges terra.* Nulla enim alia ciuitas habuit generale imperium, nisi Roma. Secundo, quia dicitur ea mulier habere capita septem, quæ sic explicatur. *Septem capita septem montes sunt, super quos mulier seder.* Vrbis enim super septem colles, seu montes ædificata fuit. Tertio ita exponunt multi ex Patribus, Hier. Epif. 17. ad Marcellum nomine Paulæ, & Eustochij, & 15. q. 11. ad Algal. & l. 2. cont. Iouinian. in fine vbi sic inquit. *Ad te loquor, que scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delicti, vrbis potens, vrbis orbis domina, vrbis Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum, Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos, serua quod dicentis, virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, quam tibi Sabator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per penitentiam, habens exemplum Niniuitarum.* Eandem expositionem habet Tertul. lib. contra Iudæos c. 9. & lib. 3. cont. Marc. cap. 13. *Babylon (inquit) apud Ioannem nostrum Romana vrbis figura est, prouide magna, & regno superba, & Sanctorum Dei debellatrix.* Atque hanc expositionem sequitur Paul. Orof. li. 7. c. 2. Et Aretas in comment. in Apoc. Respondetur, hanc si expositionem admittamus, quam Gagneius in Apoc. dicit esse probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hæreticos scribunt, illam amplectuntur, qui aduertit, Ioannem non esse loquutum de Romana Ecclesia, sed de Vrbe, non Christiana, sed ethnica, Loquutus enim de illa est, considerado eum statum, quem habebat, quando ipse scripsit, & si fortasse in fine mundi similem habitura est, à fide & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab ethnicis tyrannis subiugata: Hac, inquam, data expositione, solum ex eo loco concluditur, Romam in persecutione Antichristi, vel in prelijs, quæ geret ad vsurpandū totius orbis imperiū, esse euertendam, & comburendam. Vnde ad summū potest cōcludi, Romanā euerfionē esse posse vnū ex signis ad cognoscendū Antichristū venisse atq; ita signū hoc non esse distinctū à persecutione Antichristi: sed veluti partē eius, Secundo dicitur, expoli.

Iren. Hippolyt.

Hieronym.

Tertullian.

Orof.

Aret.

Responsi Gagnei.

Expositionem illam non esse necessariam. Multi Patres non intelligunt per mulierem illam fornicariam Urbem: sed orbem, quatenus in eo edificata est ciuitas impiorum, quae in Scriptura Babylon dici solet, & fundata est super septem montes, id est, super multitudinem Regum superborum. Ita exponit Aug. Psalm. 29. enarrat. 3. vbi ciuitatem quidem Babylonicam, ita interpretatur non tamen aperte accommodat ad locum Apocalyp. Idem habet in Enarrat. in Psalm. 61. & lib. 14. de Ciuitate, cap. vltimo, & lib. 18. capit. 18. & saepe alijs in locis. Expressius Prosper in dimidio temporis, capite 7. *Nec eam vno in loco existimes ciuitatem, quae tota est sparsa in orbe, de qua dicit & Propheta Dauid. Filia Babylonis misera. Ac deinde eodem modo interpretatur totum cap. 18. Apoc. Idem tenent Beda, Ambros. Ticony. Primateus, D. Thom. Aymo. Rupert. & alij Apoca. 17. vbi Gagneius breuiter, & apte totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latius persequi instituti nostri non est.*

Ex quibus tandem vltimo constat, hoc signum euerisionis Romani imperij (qualecunq; illud sit, & quomodo cunq; iuxta praedicta explicetur) simul cum praecedenti paulatim impleri: verisimile tamen esse (vt in sectione praecedenti diximus) prius esse vniuersalem Euangelij praedicationem consummandam, quam Romanum imperium ad summam inclinationem, & extinctionem vè perueniat. Quia haec duratio imperij Romani in sua dignitate, & potestate valde necessaria est, vt illud signum Euangelicæ praedicationis per totum orbem commode impleti queat. Hoc vero impleto, credibile est Ecclesiam passuram maiores temporales afflictiones bellicorum, ac seditionum, regnorumque mutationes, atque ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichristo, vel paulo ante eius aduentum. Ad rationes dubitandi in principio positas facilis est responsio ex dictis. Ad summum enim probant (quod nos concessimus) incertum esse, an sit extinguendum omnino Romanum imperium per Antichristum, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cum dicuntur decem Reges accepturi potestatem post Antichristum, vel non est intelligendum de ordine temporis, sed dignitatis, (erunt enim sub Antichristo) vel intelligendam est, quod post Antichristi aduentum accipient nouam potestatem ad persequendam Ecclesiam.

SECTIO III.

Quae sint futura signa in caelis ante iudicij diem.

Hactenus explicauimus, quae ante aduentum Domini vsque ad Antichristi necem euentura credimus, eritque facile lectori ex ijs, quae duabus sectionibus praecedentibus, & supra de Antichristo dicta sunt, rerum ordinem seriemque colligere. Praedicabitur enim Euangelium in vniuerso orbe, & iterum non deerunt calamitates illae, quae Matt. 24. praedicuntur, pestes, fames, terremotus, praelia, regnorum diuisiones, ac mutationes, & similia ac fortasse postquam vniuersalis Euangelij praedicatione consummata sit, ingratescent haec quotidie magis, magisque quasi inclinante iam mundo, & proxime ad occasum urgente, & tunc tandem vel omnino vel pene destructo Romano imperio, veniet Antichristus, qui vniuersale orbis imperium occupabit, & grauissime persequetur Ecclesiam. Quae omnia eleganter describit Lactan. li. 7. c. 17. Pro Ecclesia vero Elias, & Enoch dimicabunt, donec ab Antichristo trucidentur: qui tamen & ipse imperio Christi interficietur, neque de hoc tempore alia sunt nobis signa reuelata.

Sequitur ergo, vt dicamus de signis futuris post mortem Antichristi, in quibus primum locum tenere videntur ea, quae in caelis futura sunt. Sic enim

Er. Suarez. tom. 2.

A de illis loquitur Christus. *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stelle cadent de caelo, & virtutes caelorum commouebuntur.* In quibus verbis, nulla est inter expositores controuersia, quin sermo sit de signis iudicij, quauis de superiori parte illius capitis magna sit, atque ita exponunt ibi Chrysostr. Theodo. Euthym. Hier. Hilar. can. 25. & 26. & Aug. Epi. 80. ad Hefychium, sub finem. Dantur autem à Christo Domino in eis verbis tria caelestia signa, quae à nobis explicanda sunt. Primum, *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum.* Secundum, *Stellae cadent de caelo.* Tertium, *Virtutes caelorum commouebuntur.*

Prius tamen, quam ad haec explicanda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura haec signa, an scilicet ante vniuersalem mortem hominum, & generalem resurrectionem, an vero post illam. Hieronym. enim Chrysostr. & Euseb. Emisen. statim citandi indicant futura post resurrectionem generalem in ipso aduentu Domini. Quae sententia videtur textui Evangelico consentanea. Nam immediate post illa verba subdit Christus. *Et tunc parebit signum filij hominis in caelo, sed hoc signum non apparebit nisi post resurrectionem ipso Domino iam veniente, vt infra videbimus: ergo neque alia: simul enim & in eodem contextu omnia praedictur, & immediate post illa subiungitur, Et tunc plangent omnes tribus terra, id est, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam iusti tunc iam rapientur cum Christo in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli: ergo rectè intelligitur, totum hoc futurum post resurrectionem in ipso aduentu Christi.* At verò D. Aug. in dicta Epist. 80. ad Hefychium sentit, haec signa futura esse in Ecclesia, durante ipsa Antichristi persequutione. Vnde consequenter interpretatur, verba illa Christi, *post tribulationem dierum illorum, non intelligi post finitam persequutionem, sed post inchoatam, seu durante, & iam ex parte facta persequutione.* Fuit autem haec sententia Lactan. lib. 7. cap. 16. vbi licet intelligat haec omnia proprie, & de sensibilibus signis, ea sentit esse futura ante mortem Antichristi, quod tamen nullaratione confirmat. August. vero coactus est sic exponere, quia non intellexit illa signa ad literam, vt sonant, sed metaphoricè, vt postea videbimus. Cuius sententia, sicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte sustineri posse videtur. Nam Christus Dominus satis aperte loquutus est de tempore post finitam tribulationem Antichristi, vt reliqui omnes expositores, & Patres ea intellexerunt: & supponendo ea signa proprie, & ad literam esse intelligenda, nullum est fundamentum ad opinandum aliter. Qua durante persequutione Antichristi, & vsque ad mortem, & resurrectionem Elias, & Henoch, nondum erunt inchoata signa iudicij, quae peccatores vehementer terreat, vt ex. 11. cap. Apoca. colligitur: sed potius, *Cum dixerint pax, & securitas, tunc eis repentinus veniet interitus.* Ergo ante mortem Antichristi non incipient videri signa in Sole, Luna, & stellis, neque arefcent homines praetimore, vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, haec signa futura esse, viuentibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem resurrectionem. Nam ex ijs verbis Lucae constat, haec signa futura esse hominibus causam angustiae & anxietatis praetimore & expectatione eorum, quae superveniens vniuerso orbi: ergo oportet vt fiant viuentibus adhuc hominibus ante generalem resurrectionem. Nam post resurrectionem nulla erunt necessaria signa ad terrendum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quod apud Mattheum haec signa simul cum alijs coniungantur, quia non oportet, vt quae simul narrantur simul etiam fiant. Praesertim cum prius Matth. dicat, venturum Christum cum virtute, & maiestate, & postea subiungat, *Et misset Angelos suos cum tuba, &c.*

Kkk 3 cum

August.

Psalm. 61.

Prosper.

Beda.

Aymo.

Ruper.

Gagne.

Matth. 24.

Chrysostr.

Theophyl.

Euthym.

Hieron.

Hilar.

Aug.

Dubium.

Hieronymus.

Chrysostr.

Euseb.

Emisen.

Matth. 24.

i. Thessal. 2.

Augustinus.

Lactantius.

Apoc. 11.

i. Thessal. 2.

Luc. 21.

Matth. 24.

eum tamen hoc non sit futurum post aduentum Christi, sed antea: ex ordine ergo narrationis non potest colligi ordo executionis, sed ex alijs locis, & ex coniectura sumpta ex ipsis rebus colligendus est. Vnde confirmari hæc sententia potest ex Ioesl. c. 2. Et dabo prodigia in celo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem sumi. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Vbi (iuxta communioem expositionem Theodor. & Rupert. ibi, Orig. & D. Thom. Marth. 34. Bedæ Marc. 13. & Luc. 21.) sermo est de die iudicij, & de eisdem cælestibus signis, de quibus loquitur est Christus: & tamen illa dicuntur futura: antequam veniat dies ipse iudicij, qui dies Domini magnus & horribilis dicitur. Vnde ipsemet Christus post prædicta verba subiunxit, Cum videritis hæc fieri scitote, quoniam prope est in ianuis: ergo futura illa sunt ante aduentum Christi: eo tamen appropinquante. Neque enim verisimile est (quod Aug. ait) in verbis illis Christi, cum videritis hæc fieri, non tantum signa, sed ipsum etiam aduentum Christi in nubibus cæli comprehendendum esse. Quorsum enim Christus diceret: cum me videritis venientem, scitote, quoniam prope sum? Non ergo loquitur de aduentu: sed de signis, quæ aduentum antecessura sunt.

Joel. 2.

Theodor. Rupert. Origen. D. Thom. Bedæ.

Augustin.

Obiectio. August. 1. Thesal. 3.

Ambros.

Theophyl.

August.

Responsio. Oecumen.

Anselm.

Obiectio.

Responsio.

Ambros.

Sed obiicit August. quia dies iudicij (vt Paul. ait 1. ad Thesl. 3.) Sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet inuentus: si autem præcessura essent hæc signa, quæ homines redderent certos, diem Domini iam esse in ianuis, non ingrueret vt fur, illis in pace, & tranquillitate existentibus. Atque ita Ambros. 1. ad Thesl. 5. exponens prædicta verba, Subito (inquit) & ex insperato apparebit, & Theod. Marth. 25. ita exponit illud Media nocte clamor factus. Vt ostendat (inquit) quod inexpectatus veniat Dominus. Quod etiam notavit Aug. tractans eadem verba, dicens, Media nocte, id est, nullo sciente aut sperante, & infra exponens verba Pauli, inquit. Ex quo significatur, cum penitus latere, cum veneris. Ad hanc objectionem responderi potest ex Oecumen. 1. ad Thesal. 2. ex signis iudicij posse colligi appropinquare finem mundi: non tamen fore certam diem, & horam aduentus Domini, & hac ratione verum esse diem illum veterum vt furem. Quod declarat exemplo mulieris pregnantis, quo Paulus vtitur. Nam licet hæc (inquit) signa partus habeat multa, ipse autem hora aut diei non tem. Quod sit obiectas, quia supra diximus quadraginta quinque diebus post mortem Antichristi futurum aduentum Domini: Responderi potest vel cum Anselm. 2. ad Thesl. 2. dicente, Vtrum completis illis quadraginta quinque diebus mox adveniat Dominus, an vero aliquantulum super sit temporis, omnino nescimus. Vel certe dici posset, hoc secretum scripturarum, & esse satis dubium, & si verum est, paucis fore notum, & ideo nihil obstare, quo minus, vel omnibus, vel ferè omnibus incertus sit ille dies. Vel aliter, quod cum omnes homines sint morituri ante diem aduentus, quanuis omnibus constaret, esse morituros intra illos quadraginta quinque dies, tamen & singulis esset incertum, quo die morituri sint, & quanto etiam tempore post mortem vel singulorum, vel omnium sit futurus iudicij dies, & ita semper erit aliqua incertitudo illius diei, ac temporis certi, & definiti, licet constare eis possit nõ longe abesse. Quod nullum est inconueniens, quia Christus hoc voluit, & in hunc finem signa præbuit.

Agna stupenda, quæ erunt veluti proximi nuntij aduentus iam Christi, & proprie incipient ab interitu Antichristi. Tunc etiam subito incipiet repentinus interitus peccatorum, de quo Paul. loquitur, & Apoc. 17. narratur à Joanne Apocal. 11. Et ad hunc etiam interitum pertinere illa signa, de quibus nunc agimus. Atque ita etiam respondet D. Thom. in 4. d. 48. q. 1. D. Thom. art. 4. q. 1. ad 1. & 2. & idem notavit Ians. c. 128. Concord. Et potest etiam explicari. Quia (vt sæpe dixi) ante ipsum diem iudicij morientur omnes: ergo ille dies præcise sumptus non potest aliter venire inopinatus, quam expositum est.

His ergo politis, secundo explicandum est in genere, qualia sint hæc signa, quomodo vè futura. In qua re prima sententia est Aug. dicta Epist. 80. qui hæc metaphoricè interpretatur per Solem & Lunam Ecclesiam intelligens, de qua dicitur, quod obscurabitur, & non dabit lumen suum, quia non apparebit, impijs persequentibus ultra modum scruentibus. Et stelle cadent, ac virtutes calorum commouebuntur. Quoniam multi, qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedent, & cadent quidam, fideles firmissimi turbabuntur. Et hanc expositionem elegit August. partim propter rationem paulo ante adductam de repentino aduentu Domini: partim, quia illa signa proprie, & sensibilius intellecta nõ essent tam horrenda, & terribilia, sicut in scriptura exaggerantur. Vnde concludit, Hæc in Ecclesia melius existimo intelligi, ne Dominus Iesus appropinquante secundo aduentu suo, ea pro magno prædixisse videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum consueverant euenire; irideamur ab eis, qui hæc quæ velut nouissima, & omnium maxima horrefecimus, plura in historia gentium, & multo maiora legerunt. Potest autem hæc Aug. opinio confirmari. Quia ille modus loquendi sæpe est metaphoricus in Scriptura ad significandam acerbitate alicuius tribulationis, vt Iai. 13. stella cæli, & splendor earum non expandent lumen suum, & tenebratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo. Vbi ad litteram est sermo de vltione sumenda de Babylonijs, & similia leguntur. Ezech. 32. vbi ad litteram sermo est cõtra Pharaonem regem Aegypti, & inter alia dicitur, Operia, cum extinctus fuero, calos, & ingretere faciam stellas eius, solem nube regam, & Luna non dabit lumen suum: omnia luminaria cæli marete faciam super te, & dabo tenebras super terram tuam: dixit Dominus Deus. In quibus locis, & similibus (qualia sunt Amos. 8. So. phon. 1. Joel. 2. & 3.) constat hæc non esse intelligenda proprie, sed metaphoricè ad exaggerandam acerbitate tribulationis, præ cuius magnitudine ita perturbantur homines, vt videatur illis Sol obscurari, & omnia tam cælestia, quam terrestria commoueri.

August.

Augustini d. primo de cælestibus signis secundum aduentu Domini.

1. ai. 13.

Ezech. 32.

Amos 8. Sophon 1. Joel. 2. & 3.

Sed (quamuis hæc expositio Augusti. vt moralis: & spiritualis laudanda sit) nullo modo negandus est proprius, ac literalis sensus, quæ cæteri expositores præmittunt, vt adiciat myiticos sensus vt patet ex Hieron. Hilario, apertius ex Origen. tract. 30. in Matth. Bedæ, & Anselm. ibidem. Atque idem licet obscurissime significat Ambros. lib. 10. in Lucam, cap. de signis aduentus Domini. Nam licet in toto capite videatur fere eandem expositionem cum August. persequi: tamen literalem sensum, vt notum supponit. Idenim significant illa verba, quæ in principio præmittit, & propheta vera series, & integra causa mysterij. & probatur, primo ex generali regula interpretandi scripturam: Nam cum potest proprie sine incommodo exponi, non est ad metaphoras confugiendum. Secundo quia Lucas capite 21. docet, hæc signa fore sensibilia, quibus vitis homines arefcent præ timore, & expectatione finis: ergo non recte exponuntur de effectibus spiritualibus, qui nec videntur, nec magnum timorem incutere solent hominibus: præsertim vulgaribus, & qui spiritu non ducuntur, Vnde multo minus ex illis solis commoue.

Signa in a. sra. ante diem iudicij sensibilia sunt.

Luc. 21.

monerentur ad expectandum orbis interitum. Terti-
tio quia ibi ponuntur signa futura in celo, & in ter-
ra: & tamen de terra, & de signis in ea futuris sermo
est proprius (vt sectio. sequenti dicemus) ergo anti-
thesis ipsa docet, signa etiam caelestia proprie esse in-
telligenda.

A paulatim minuetur lumē caelestium astrorum, quia
deficiet eius nutrimentum, sentiens, Solem esse cor-
ruptibilem, & conseruari ad modum ignis continua
actione, quod improbable est, vt ex philosophia tō-
stat. Itaque hic modus naturaliter est possibilis. tam-
men diuina virtute fieri potest. Et ita futurum esse
sentit Rabanus Matth. 24. & non displicet D. Tho.
in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 2. Satis tamen incertares est. Vi-
detur enim verifimilius, non oportere ita fieri. Quia
hęc signa tantum fiēt ad errorem hominum: ad
hoc autem non est necessarium, vt in ipsis caelis fiat
intrinseca immutatio, & naturalium proprietatum
diminutio, vt videbimus. Quarto igitur dicunt alij,
hanc obscuritatem Solis, & Lunę futuram esse per
propriam Eclypsim, id est, per interpositionem ipso-
rum astrorum inter se, ita tamen, vt non simul fiat.
B Hoc enim est impossibile, nisi simul constituantur
in multis locis, quod nō oportet fingere. Dicunt igitur,
non simul obscuranda esse Solem, & Lunam: sed
nunc Solem, postea Lunam, & e conuerso. Quia non
tantum semel hoc fiet, sapius per varias apparicio-
nes, & Eclipses, quę proueniēt inuicem motibus
caelorum, qui nunc tardius, nūc velocius solito mo-
uebuntur. Hic modus colligi potest ex Lactian lib. 7.
c. 16. ubi inter alia inquit, de Sole, & Luna, *Motus ex-*
traordinarios peragent, vt non sit homini promptum, aut
syderum cursus, aut rationem temporū agnoscere. Fiet enim
vel aestas in hyeme, vel hyems in aestate, tunc annus breuius
abitur, & mensis minuetur, & dies in augustum coarctabi-
tur. Quod si hęc vera sunt, facile intelligitur ex hac
motuum varietate posse facile consequi varias, ac
inuicem Eclypses. Et sunt hęc quidem verifimilia,
& satis apta ad terrendos homines: non tamen
videtur negandum obscuratum iri aliquando simul
Solem, ac Lunam, ita vt densissimę toti orbi terra-
rum offundantur tenebrę. Hęc enim videtur esse
intentio Christi in illis verbis, & maxime videtur
pertinere ad augendum angustiam & terrorem ho-
minum, qui est finis per hęc signa intētus. Vnde sine
dubio videtur futura maior obscuritas Solis, quam
per solam naturalem Eclypsim effici possit. Quod
etiam suadet illa ratio supra adducta ex Augu. quod
hęc signa non sunt existimanda vulgaria, & com-
munia, qualia interdum facta leguntur, sed maiora, &
horribiora. Addendum ergo est, Solem, & Lunam
esse obscuranda, non quia omnino priuabuntur suo
lumine, sed illuminatione. Quod fieri poterit, vel
Deo suspendente concursum, qui modus erit facillimus,
vel per interpositionem alicuius densissimę
nubis, quem modum vt faciliorem elegit Sor. 4. dist.
46. q. 2. art. 2. Sed (quod ad Solem attinet) prior mo-
dus videtur facilior. Tum vt tenebrę possint esse
vniuersales, & densissimę: tum vt possint fieri mi-
nori actione, & rerum immutatione. De Luna vero,
quoniam de illa dicitur Ios. 2. quod conuerteretur in san-
guinem: & Apoc. 6. explicatur quod, *Luna rōsa facta est,*
sicut sanguis, verifimile est, hoc signum esse efficien-
dum per interpositionem nubis ita disposita, vt per
impresionem Lunę videatur tota sanguinea, ad si-
gnificandam diuini iudicij seueritatem, & propter
alias significaciones, quas recte explicat Antoninus
4. p. tit. 14. c. 11. §. 2.

Raban.
D. Thom.

Lactant.

Solis, & Lunę
obscuratio
ad diuinum
iudicij quan-
tum futura.
Aug.

Seco.

Ios. 2.
Apoc. 6.

Anton.

Origen.

Tertullian.

Ad primum autem motuum Augustini iam res-
ponsum est. Ad secundum dicitur, licet hęc signa sint
sensibilia, futura tamē maiora, & horribiora quam
ynquam fuerint. Ad alia verō testimonia responde-
mus, primo à multis Sanctis exponi proprie, & de
die iudicij, vt de priori loco Isaię videri potest in
Chryf. Paranesi priori ad Theodor. Iapsum, & hom.
84. in Marth. Orig. tract. 30. in Matth. & tom. 2. in ad
Roman. Cyprian. epist. ad Demetrianum sub finem.
Greg. 20. Moral. cap. 23. Et in vniuersum de omnibus
similibus locis Prophetarum id affirmat Tertul. lib.
de resurrect. carnis ca. 22. Vbi tractans, & ad literam
intelligens prædicta verba Christi, inquit, *Postquam*
eduxit, & tunc erit Ierusalem conculcatur nationibus, inde
iam in orbem, & in saeculum prædicatur secundum Ioslem, &
Danielem, & vniuersum concilium prophetarum, futura si-
gna in Sole, Lunā, & stellis. Secundo dicitur, etiam si in
illis locis sermo sit metaphoricus non inde inferri,
etiam verba Christi esse metaphoricę exponenda.
Quia circumstantia literę neque id requirunt, neq;
commode patiuntur. Quin potius addi potest, quia
in die iudicij hęc horribilia signa vere ac proprie fu-
tura sunt, prophetas hoc prævidentes ad exaggeran-
das alias vindictas, & vltiones diuinę iustitię, vfos
esse allusione, & quasi comparatione quadam ad si-
gna vici iudicij, vel e contrario, quia similes præce-
dentes vindictę fuerunt quasi figurę quędam, &
vmbra generalis vindictę de peccatoribus fumendę
in die iudicij, ideo prophetas vel facile ab vna ad al-
iam transiisse, vel acerbiter vnius per signa, quę
futura sunt in alia explanasse.

Responso ad
argumenta
Aug.

Chrysof.
Origenes.
Cyprian.
Greg. cap.
Tertullian.

Constat igitur, hęc signa futura esse sensibilia in
ipsis corporibus, seu astris caelestibus. Reliquum est,
vt tertio loco explicemus, quomodo futura sint.
Quod distinctius fiet si per singula paulatim discur-
ramus. Primo igitur obscuritatem Solis, & Lunę
multi sic interpretantur, quod Christus adueniens
tanto lumine fulgebit, ac totum orbem splendere
faciet, vt nec Solem, nec Lunam apparere, aut luce-
re sinat. Ita Hilar. can. 29. Hieron. Chrysof. & Beda in
Matth. & Euseb. Emis. hom. in Dominicam 27. post
Pentecosten & Aug. ser. 103. de temp. vbi hoc specia-
liter tribuit splendori crucis, qui tantus erit, vt Solē
occulter: de quo postea dicemus. Tandē expositionē
approbat D. Tho. opus. 10. ar. 35. Sed nobis non pro-
batur, propter ea, quę in priori puncto dicta sunt. O-
stendimus enim hęc signa futura esse aliquibus die-
bus ante descensum Christi de celo: ergo non potest
fieri hęc obscuratio Solis, & Lunę, propter nimiam
claritatem corporis Christi. Deinde illa obscuratio
Solis nullum terrorem incuteret, præter illam, quem
ipsa Christi maiestas potest efficere. Aliter exponit
Orig. dicto tract. 30. in Matth. *Sicut in magnis ignibus*
*succendi incipientibus tenebrę ex fumo plurimo solent extol-
li, sic in confirmatione mundi ab igne, qui accendendus est,*
obscuranda esse luminaria magna. Sed neq; ipse Orig. in
hęc expositione persistit: neq; probari potest. Tū quia
conflagratio mundi futura est post diem iudicij: hęc
vero signa antecessura sunt. Tum etiam, quia illa
causa videtur insufficientis, vt hęc signa tali modo
fiant, vt specialem terrorem incutiant.

Hilar.
Hieronym.
Chrysof.
Beda.
Euseb.
Emis.
Augu.
D. Thom.

Origenes.

Ios. 2. & 3.

Apoc. 6.

Origenes.

Tertia explicatio est, quod Sol priuabitur sua luce
intrinseca, & conaturali, & consequenter Luna, &
omnia astra. Cui expositioni videtur fauere pro-
prieras illorum verborum, *Sol obscurabitur:* & Ios. 2.
3. *Sol, & Luna obtenebrati sunt:* & cap. 2. *Sol conuerteretur*
in tenebras: & Apocal. 6. *Sol factus est niger, tanquam lac-*
cus cilicinus. Et hanc expositionem indicat etiam Ori-
genes: non tamen recte declarat. Dicit enim quod

E Quarto loco explicandum est secundum signum,
nimirum, quod stellę cadent de celo. Quę verba ad
literam, & vt sonant, intelligit Orig. dicto Tract. 30.
Nam stellę (inquit) priuata lumine non poterant sursum
detineri, nam a lumine ipso extollebantur, vnde crassiores
fient, ac tandem de celo cadent. Eandemq; sententiam
quanuis non eodem modo explicatam, videtur do-
cere Tertul. lib. conera Hermogenem cap. 43. quam-
quam ille videtur supponere, caelos esse in nihilum
redigendos, de quo postea dicemus. Origenes vero
supponit falsam de natura caelestium stellarum exi-
stimationē. Quocirca supposito, stellas esse incorru-
pibiles, & aut esse continuas reliquis partibus caeli,

aut ibi esse tanquam in propria sede, & loco, non est A probabile, ipsa corpora astrorum perversum motum localem casura in terram. Quia licet hoc possit fieri diuina virtute: tamen nec est fundamentum ad asserendum, cum illa verba possint habere alium commodum sensum: neque est sufficiens ratio ad multiplicanda tot miracula, ne: ut vt coelestia corpora diuidantur, vt astra violento illo motu deorsum ferantur, vt eorum loca vacua maneant, aut coelum rarefiat ad ea replenda aut noua corpora ibi creentur, vt deniq; astra, quae vel omnia, vel plurima sunt maiora, quam terra, in terram cadant, & caelos penetrent, aut diuidant, vel aliquam eorum partem secum trahant. Itaque nullus caeterorum Patrum, & expositorum recte sentientium sic intellexit. Dicunt igitur fere omnes, stellas cadere nihil aliud esse, quam obscurari, ac lumen suum retrahere. Solet enim interdum Scriptura, ita de rebus loqui, sicut hominibus apparent. Ita Hieronym. & Beda in Matth. quos Scholastici sequuntur. Et potest confirmari ex illo Io. 3. Sol, & Luna obtenebrati sunt, & stella retraxerunt splendorem suum. Addere verò possumus, casura tunc fulmina splendidissima, & ingentia, & cometas similis magnitudinis, splendorisque, & ideo apparent quasi stellae cadentes de caelo. Et hoc confirmat illud, Ioel. 2. Et dabo prodigia in caelo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Nam per sanguinem intelligere possumus Lunam sanguineam, vel etiam interfectiones hominum, quae illis diebus erunt frequentissima (vt postea dicemus:) per ignem vero stellas cadentes de caelo, id est ignitas exhalationes: per vaporem autem, fumum, qui ascendet ex rebus, quae ascendent in terra ab ipsis fulminibus è caelo cadentibus.

Quinto, circa tertium signum, Virtutes caelorum commouebuntur, explicandum est, quid per virtutes caelorum significetur, & quae futura sit earum commotio. Primò per virtutes caelorum intelligere possumus ipsa astra, quae ab Hebraeis virtutes caelorum dicuntur. Quia in eis residet virtus influendi in terram: ea autem virtutes commouebuntur, quia vel aliter mouebuntur, & ad influendum applicabuntur, vel certe quia vel ob defectum luminis, vel ob diuersum motum, vel ob varios, atq; inuisitatos aspectus, & coniunctiones, influentiam suam mutabunt. Ex quo fiet, vt varietiam, & inuisitati motus in terra, marique resulent. Quae expositio est sine dubio valde probabilis, & confirmari potest ex illis verbis Christi, Luc. cap. 21. Vbi cum dixisset, Erit in terris pressura gentium pro confusione sonitus maris, & fluctuum, subdit inferius, Nam virtutes caelorum mouebuntur. In qua causa illo quatione significat, hanc commotionem caelestium virtutum futuram esse causam illius pressurae hominum, & sensibilium effectuum, qui in terra, mariq; fient, ex quibus illae hominum angustiae proueniunt: & hanc expositionem sequuntur Iansenius, & Sotus locis supra citatis.

Secunda expositio esse potest, vt per virtutes caelorum intelligantur Angeli motores caelorum, qui idèd commouendi sunt, quia mutabunt ordinem, & modum mouendi caelos, sicut supra ex Lactant. latè retulimus. Et de hac etiam commotione posset intelligi, quod Petrus scribit. 2. Epist. cap. 3. Adueniet autem dies Domini sicut fur, in quo caeli magno impetu transigent. De quo loco plura inferius dicemus, quia forte melius accommodatur ijs rebus, quae post iudicium futurae sunt.

Tertia expositio est, vt per virtutes caelorum, exercitus Angelorum intelligantur, vt Hieronym. in Matth. exponit, & Euseb. Emisen. hom. in Dominicam 2. aduentus, qui non explicant, quomodo Angeli, commouendi sunt. Potest autem dupliciter exponi, primo per admirationem magnam, & quasi timorem quandam reuerentialem, videntes tantam rerum mutationem, & diuini iudicij seueritatem, vt

Chryl. exponit hom. 75. in Matt. & ibidem Theoph. Chryl. Oecumen. & Beda. Et Aug. ser. 130. de tempore, Sicut Theophyl. principe iudicante (inquit) non solum rei, sed & officia, quae Occumen. nihil sibi conscia sunt, timore, & tremore comprehenduntur. Beda. propter iudicij terrorem: ita & tunc, cum genus humanum Aug. iudicabitur, etiam caelestes ministri pauebunt, & terribili apparatu de iudicij inueniendi horrida formidine contremiscent. Quibus verbis videtur indicare Augustini, hunc Angelorum pauorem futurum esse in ipsomet actuali iudicio, & idem sentiunt reliqui sic exponentes.

Quod non potest accommodari huic signo de quo agimus. Nam hoc signum antecedit iudicium, imò (vt ex Luca colligitur) futurum est aliquo modo sensibile saltem per effectus: quia erit causa, quae efficiet in hominibus tristitiam, & pauorem. Et idèd ad B vltimo potest, Angelos esse commouendos, vt sint ministri diuinæ iustitiae, quorum virtute fient omnes illae admirandae mutationes, non solum in caelis, sed etiam in elementis terra, & mari. Fortasse enim erunt maiores, quam vt per solam stellarum influentiam, vel virtutem fieri possint. Fient ergo per Angelos, quibus rectè accommodari potest illud psalmi, Psalm. 144. Gladij ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, vt faciant in eu iudicium conscriptum. Et hoc etiam referri possunt multa, quae in Apoc. dicuntur, vidisse scilicet Ioannem Angelos nunc canentes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & similia, quae legi possunt à cap. 8. ad 16.

Haecenus exposuimus signa, quae in Euangelio scripta sunt: vltimo vero desiderari potest, vt aliud caeleste signum explicemus, quod post praedicta obscuris verbis addit Ioan. in Apoc. ijs verbis, Et caelum recessit, sicut liber inuolutus. Quibus similia leguntur apud Isaiam. Tabescet omnis militia caelorum, & complicabuntur, sicut liber cali. Quae verba ad signa diei iudicij referunt Hier. & Cyril. libi, & Tertul. lib. contra Herimogen. c. 34. & Iustin. q. 94. ad Orthodoxo. & Epiph. in Anchorat. & Euseb. lib. 11. de praeparat. Euang. ca. 17. & Aug. 13. confest. cap. 15. vbi tamen metaphorice per caelos scripturam intelligit. Sed sine dubio ad litteram est sermo de corporibus caelestibus, vt reliqui omnes exponunt, & patet ex contextu. Nam militia caeli, iuxta scripturam phrasim, dicuntur astra, vel Angeli. Vnde militiam cali tabescere, nihil aliud est, quam stellas lumen suum amittere eo modo, quo haecenus explicuimus, sicut declarauit etiam Hiero. Cyril. & alij. Quid autem sit, caelos complicare, & recedere, obscura metaphora est. Erit autem facilis, si haec verba non referantur ad signa futura ante, sed post iudicium. Nam hoc modo caelum recedere, & complicari erit, vel dissolui (vt exponunt Tertull. Iustin. Martyr. & Eusebius) vel certe erit cessare à suo vsu, & ministerio. Quia iam amplius non mouebuntur, neque influent. Sicut enim, postquam vsi sumus libro aliquo, eum complicamus, & in loco suo reponimus, ita dicitur complicandum caelum, quando vsus, ac ministerium eius profusus cessabit. Ita exponit Adamus in Isaiam, vbi alias expositiones refert, inter quas haec videtur simplicior, & magis literalis. Sed de hoc signo sic intellecto dicturi sumus latius disput. vltima.

Quod si quis velit ea verba referre ad signa praecedentia iudicium, nullum nouum signum in illis praebetur: sed noua metaphora explicatur quod superioribus verbis dictum fuerat. Dicitur enim caelum recedere, & inuolui, quia tenebris obscuratur non apparebit, nec veterem vsu, ministeriumque praestabit. Et comparabitur libro inuoluti, quia sicut in libro clauso nihil legi potest: ita ex aetris, & signis caelorum nihil iam de rerum mutationibus, aut effectibus colligi poterit, sicut prius fiebat.

Hieron. Beda.

Ioel. 3.

Virtutes caelorum commoueri quid sit. 1. Expositio.

Luc. 21.

Iansen. Sotus. 2. Expositio.

Lactant.

1. Petr. 3.

3. Expositio. Hieronym. Euseb. Emis.

Psalm. 144.

Apoc. 9. 14.

Apoc. 6.

Isai. 34.

Hieronymus

Cyrl.

Tertullian.

Iustin.

Epiphon.

Emis.

Aug.

Hieron.

Cyrl.

Tertullian.

Iustin.

Epiphon.

L. 1. lib.

Aug.

SECTIO IV.

Qua signa ante iudicij diem in ceteris rebus sensibilibus futura sint.

Diximus de celestibus signis, sequitur, ut dicamus, an in terra, & ceteris elementis, habitantibusque in eis aliqua quoque signa praecessura sint. Quae res brevissimè est à nobis expedienda, quoniam per pauca sunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdum adeo obscuris, ut vix possint humano ingenio comprehendi.

Psalm. 96.

Primo ergo circa elementum ignis posset inter haec signa numerari ignis ille, qui (ut in Psalm. 96. significatur) Ante ipsum (id est, Christum iudicem) praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Sed quia huiusmodi ignem, atque eius usum, & effectum, vel omnino, vel praecipue existimamus futurum post resurrectionem hominum, finitumque iudicium, ideo fusio rem de illo translationem in sequentes duas disputationes referuamus. Quocirca nullum aliud speciale signum reperio ad hoc elementum pertinens praeter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quae (ut diximus praecedenti sect.) frequenter illis diebus coruscabunt, & in tanta multitudine, & magnitudine, ut homines vehementer terreat. Et de hoc signo intelligi possunt multa, quae scribit Ioan. Apocal. 16. praesertim cum scribit de septimo Angelo, qui effudit phialam suam, & accommodari etiam potest, quod ibidem scribit de quarto Angelo, qui effudit phialam suam in Solem, & datum est illi aëstu affligere homines, & igne. Nam (si quis recte consideret) quae in illo, antecedenti cap. scribuntur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus post persecutionem Antichristi. Quae autem prius scribit c. 8. 9. & 10. de septem tubis, & calamitatibus per eas significatis, videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quae praecedent Antichristi aduentum. Sed illa omnia explicatu difficillima sunt, alenumque esset à nostro instituto referre hoc loco, vel quae de ijs scripsere alij, vel quae excogitari à nobis possunt.

Apoc. 16.

Apoc. 8. 9. 10.

Signa in aere futura. Math. 24.

Secundo, inter signa ad elementum aëris pertinentia poni potest signum crucis, quod in aere tunc apparebit, ut ait Christus: Et tunc parebit signum filij hominis in caelo, scilicet aereo: sed de hoc signo dicemus disput. sequenti: existimamus enim antecessurum iudicem ad iudicandum descendentem. Postunt vero ad hoc elementum reduci tonitrua, & alię meteorologicae impressiones, in aëre atque motus, qui in ventis fiunt, & magna aeris inclementia, tenebrae, aliaque similia, quae in aere efficiuntur, & legi in praedictis locis Apocalypae possunt.

Futura in mari iudicij signa quae. Luc. 21.

Tertio de aquis legimus Luc. 21. Et in terris pressura gentium praefusione sonitus maris, & fluctuum. Quibus verbis significantur futurae horribiles tempestates, & aquarum commotiones, quae strepitum ingentem & horrendum efficiant. Cumque hoc annumeretur cum signis futuris in caelo, & in stellis, non est dubium, quin ad haec ultima tempora, & proxima iudicij signa pertineat. Vnde huc etiam spectant, quae Ioannes dicto cap. 16. refert, de duob. Angelis, qui effuderunt phialas suas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus est sanguis, & omnis anima viuens mortua est in mari.

Signa in terra futura quae. Apoc. 16.

Quarto, de elemento terrae certum est, futuros esse magnos terrae motus, inter quos ille videtur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes supra, Et terrae motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terrae motus sic magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irae eius. Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum existimo, cum omnibus fere expositioribus, tam eo loco

A quam c. 14. & 18. Nam si haec loca inter se conferantur constabit non posse aliter commode exponi. Quae autem sit ciuitas illa magna, an sit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum est: & fortasse est Ierosolyma, cum à ciuitatibus gentium distinguatur. Illud vero obscurius, & admirabilius est, quod de eodem terrae motu statim subiungit, Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti. Et idem fere scripserat c. 6. vbi referens similem terrae motum, ait, Et omnis mons, & insula de locis suis mota sunt. Quae verba varijs modis possent exponi: sed nullum est incommodum, quod ad literam (ut sonant) intelligantur. Nam cum elementum terrae post iudicium alio perfectiori modo, ac figura constituendum sit, nihil mirum est, quod antea incipiat commoueri inuitato illo, ac stupendo modo. Quo etiam fiet, ut magna pars hominum intereat, & qui superstites manserint ingenti concutiantur metu.

Quinto, de hominibus duo potissimum signa leguntur in scriptura Primum, quod eo tempore erit perditissimi mores hominum. Nam de eorum fide legimus Luc. 18. dixisse Christum, Verum amen filius hominis veniens, putat se inueniet fidem super terram: de charitate vero, & moribus dicitur Matth. 24. Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Dices, visis tot signis ac certis indicijs instantis iudicij, fieri non posse, quin multi homines ad fidem, & penitentiam conuertantur. Item licet verum sit, in aduentu Antichristi fore mores hominum perditissimos, ut latè describit Hippolytus libr. de consummatione mundi, & Lactant. lib. 7. cap. 15. & 16. & Cyrill. Cat. 15. tamen per Eliam, & Henoch multi conuertentur ad fidem: non igitur erunt tunc tam pauci credentes, nec tam perditii mores hominum. Respondetur, quamuis Elias, & Henoch multos homines sint in fide confirmaturi: tamen eos omnes fore paucissimos, si cum reliqua hominum vniuersitate conferantur. Cuius signum manifestum est, quia Apoc. 11. post necem Eliae, & Henoch, dicitur, Inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iucundabuntur, &c. Si ergo huiusmodi futuri sunt homines illius ciuitatis, in qua ipsi praedicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter si per aduentum Domini intelligamus (sicut supra exposuimus) totum hoc tempus, in quo fiunt haec proxima signa iudicij, satis manifestum est quomodo vix inueniet fidem super terram. In illis autem diebus aliqui conuertentur, ex metu fortasse magis, quam ex vero amore: imo ita erunt perturbati, & terrefacti, ut vix possint de sua salute cogitare. Vnde de illis dicitur Apocalyp. 9. In diebus illis quarent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis: & capit. 6. de omnibus hominibus dicitur, Absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, & petris, Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni: Et hoc ipsum est, quod Christus praedixit Luc. 21.

Signa in hominibus futura quae. Luc. 18.

Luc. 18.

Matth. 24.

Hippolyt. Lactant. Cyrill.

Responsio.

Apoc. 11.

Apoc. 9.

Apoc. 6.

Luc. 21.

21. Erit in terris pressura gentium (id est, angustia arescentibus hominibus praetimore, &c. Atque hoc est secundum signum futurum in hominibus, quod pertinet ad mala poenae, quae illis diebus homines patientur. Nam omnia signa, quae in caelis, & elementis fiunt, eo tendent, ut de hominibus vindicta sumatur, & ut terrore concutiantur. Huc etiam spectant mortes assiduae illis diebus futurae, quae legi possunt in praedictis locis Apocalyp. & in superioribus aliqua tetigitur, cum de generali resurrectione ageremus.

Vltimo, de signis futuris in alijs animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil esse est in speciali reuelatum praeter ea, quae diximus: tamen ex ijs facile est coniectare, qualia futura sint. Atque hic possunt accommodari, quae scribit eleganter Lactant. lib. 7. cap. 16.

DISPVATIO LVII.

In decem Sectiones distributa.

De aduentu iudicis, & forma iudicij, eiusque fine.

Differuimus hactenus de his, quæ secundum Christi Domini aduentum antecedunt, & de signis omnibus, quæ in ipso mundi fine, & occasu fient, sequitur, ut dicamus de iudicio ipso formaque, ac modo, quo transigendum est. In qua remulta consideranda occurrunt. Videlicet conuocatio iudicandorum, aduentus iudicis, & sessio eius ad iudicandum: qui sint, aut ab eo iudicandi, aut cum eo iudicaturi, discussio causæ, & prolatio sententiæ, quæ iudicium finietur. Est autem supponendum ex superioribus, præsertim ex his, quæ diximus agentes de generali resurrectione, priusquàm Christus ad iudicandum veniat, omnes homines esse morituros, quamuis multi ex illis eadem die, aut nocte, qua iudicij inchoabitur de hac vita migraturi sint. Porro absoluta vita mortali omnium hominum, & similiter perfecta purgatione omnium animarum iustarum, incipiet audiri sonitus tubæ conuocantis homines ad iudicium, eius virtute, & efficacia omnes mortui excitabuntur, & iusti rapientur in aera obuiam Christo: reprobi vero congregabuntur in valle Josaphat, ut supra diximus agentes de loco iudicij. His ergo ita dispositis incipiet iudex magna cum gloria, apparatuque descendere, præeuntibus nonnullis insignibus eius seueritatem, ac iustitiam ostentantibus, à quibus inchoandum nobis est.

SECTIO I.

*Qualis sit futurus ignis, qui præcedet Christum ad iudicium venientem.*Psal. 98.
Isai. 66.

Ioel. 2.

Dan. 7.

1. Cor. 3.

Diuina Scriptura in omnibus fere locis, in quibus iudicij diem prædicat, ignis mentionem facit, qui Christum ad iudicium aduentum antecedit, Psal. 98. *Ignis ante ipsum præcedet.* Isai. 66. *Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius, redere in indignatione furem suum, & in reparationem suam inflamma ignis, quia in igne Dominus iudicabit.* Et Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma.* Vnde Daniel. 7. de throno Dei iudicantis dicitur. *Thronus eius flamma ignis, rote eius ignis accensus fluuius igneus, & apud eum egredietur de ore eius.* Deniq; Paul. 1. ad Corinth. 3. *Dies (inquit) Domini declarabit, quia in igne reuelabitur.* Ex his ergo scripturæ locutionibus orta est proposita difficultas, in qua multa è nobis inquirenda sunt. Primum qualis futurus sit hic ignis, & consequenter, quomodo sint hæc scripturæ loca intelligenda. Secundo, propter quem finem & consequenter, ad quem effectum futurus est ille ignis, si verus futurus est sensibilis, & materialis. Ex quibus constabit tertium, scilicet, an ille ignis antecessurus sit iudicium, vel subsequatur. Quarto, causa & origo illius ignis inquirenda erit.

Psal. 49.
Matth. 24.

Euthym.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eisdem testimonijs. In omnibus enim videtur esse sermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphoricè significandum iudicium Christi, & aduentum eius sunt accommodatissimæ. Prima est claritas, ratione cuius dicitur Christus venturus ad iudicium in igne, quia non occulte, sicut prius, sed manifeste venturus est, iuxta illud Psal. *Deus manifeste veniet,* & ita exponunt Sancti verba illa Matth. *Sicut fulgur exit ab oriente, & pariet vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Vbi Euthym. *Sicut fulgur egreditur, & omnibus in conspicuo est, & excessivo suo splendore vniverso apparet orbi:*

A ita quoque erit aduentus ille, propter magnitudinem sui splendoris omnibus simul apprensus. Quam sententiam sumpsit ex Chrysostomo, & eandem habet Augustin. lib. quaestionum Evangelicæ. c. 38. Significatur præterea in claritate ignis, in Diuino iudicio fore omnia clara, & perspicua. Et ita explicat citatum locum Isai. Cyprianus, de bono patientiæ in fine, & Theodor. in eum locum. Secunda proprietas est ardor, & efficacia, in quibus significatur zelus Diuinæ iustitiæ, & potestas ad vindictam sumendam de impijs, & hoc modo dicitur Sophon. 3. *In igne Zeli mei denotabitur omnis terra: & Psalm. 78. Viquequo Domine irascetur in finem? Accenditur velut ignis zelus tuus? Et iuxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hierony. Isai. 66. & Augustin. 1. de Ciuitate. cap. 21. Tertia est subtilitas, & vis quædam ad discernendū, ac separandum ea, quæ diuersæ sunt qualitatis, & hoc modo ipsum Dei iudicium appellatur interdū ignis, ut apud Daniel. cum dicitur. *Fluuius igneus, rapidusque oriebitur de ore eius:* nihil aliud significari intelligitur, quam sententiæ à Christo proferenda, quæ tanquam fluuius igneus & efficacissimus bonos à malis separabit. Et eodem modo satis apte intelligitur illud 1. ad Corinth. 3. *Vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit.* Vbi Sedulius inquit, *Examinationem iudicij igni voluit comparare secundum consuetudinem scripturarum.* Et eodem modo exponit Ambros. in concione 20. in Psal. 118. circa illud: *Vide humilitatem meam.* Et late Origenes libro contra Celsum non longe à principio, vbi de fluuiio ignis procedente à Deo recte etiam loquitur. Constat ergo ex his nullum esse in scripturis fundamentum, ut dicamus sensibilem, & verum ignem antecessurum Christum venientem ad iudicium, cum omnia citata loca, & aptissime prædictis modis exponantur, & à sanctis Patribus ita declarentur. Omitto, in multis eorum non esse sermonem ad literam de aduentu Christi ad iudicium: sed de alijs diuinis vltionibus, ut de locis Psal. 118. & Ioelis est communior expositio. Addo, ignem, sæpe significare fulmina, aliatque ignitas exhalationes, (ut in Psalms est frequentissimum) ergo etiam si velimus asserere, sensibilem ignem antecessurum diem iudicij, sufficientem ad hoc verificandum illa ignea signa, quæ diximus futura in ipso mundi occasu, antequam veniat iudicium ipsum: ergo non oportet fingere aliū ignem materiale, qui in ipso iudicij die iudicæ præcedat. Et confirmatur, quia nulla potest excogitari ratio sufficiens, vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem, vel maiestatem Christi spectat (quid enim claritati, ac gloriæ Christi conferre potest sensibile elementum?) neque etiam tunc est necessarius ad vindictam malorum. Vel quia nondum est sententia prolata, vel certe, quia ipso igne inferni pro eorum meritis satis cruciabuntur.*

C nihilominus dicendum est, ignem verum atque sensibilem futurum in die iudicij, & probabile esse præiturum aliquo modo aduentum, & præsentiam iudicis. Hanc conclusionem docent omnes Theologi in 4. dist. 48. & 49. quamuis non omnes eodem modo illam intelligant. Et obiectiones factæ conuincunt, non omnia scripturæ testimonia in principio adducta satis esse ad hanc assertionem confirmandam. Prior igitur eius pars potissimum nititur testimonio Petri 2. Epist. cap. 3. vbi sic inquit, *Ille tunc mundus aqua inundatus periret: celi autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt igni referuari in die iudicij, & perditionem impiorum hominum.* Vbi ex antithesi diluuij aquæ ad diluuiū ignis, constat, non metaphoricè, sed proprie loqui de igne sensibili. Quod manifestius infra explicat, dicens, *Elementa calore oluentur: terra autem, & qua in ipsa sunt opera, exurentur: Et inferius, elementa igni ardore tabescent.* In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iudicij.

Iste enim
est sensibile
in die iudicij
futurum.

1. Petri 2.

die iudicii futuro, ex sententia omnium antiquorum Patrum, & Theologorum, quos infra referemus.

Ut vero rationem huius veritatis reddamus, simulque posteriori conclusionis partem probemus, oportet accedamus ad secundum punctum in principio sectionis positum, scilicet, propter quem finem futurus sit hic ignis in die iudicii. De qua re varia sunt sententia. Prima est, illum ignem futurum esse, partim, ut breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicii, partim ut purget iustorum maculas, si aliquae in eis inueniantur. Ita docet Antonin. Bonauent. August. 4. p. tit. 14. §. 3. Bonauent. sup. q. vltima, & alij Scholastici infra citandi. Idemque videtur indicare Augustin. lib. 8. 50. homiliar. in 16. iuxta quam sententiam, ignis hic non tantum antecedit venientem iudicem: sed etiam mortem, & resurrectionem hominum. Sed licet demonstrare non possimus, hanc sententiam esse falsam, quia neque est impossibile, neque reuelatum est non ita esse futurum: offendere tamen possumus, eam nullo fundamento niti. Quia ad hominum necem non erit ignis necessarius: nam constat multis alijs modis posse Deum mortem eorum hominum disponere. Præterea aliqui iusti morientur, qui nulla indigent purgatione, quos non est credibile viuos esse igne comburendos, vt Richardus, & nunnulli ex Scolasticis distinctione 47. notant. Nam quod alij dixerunt diuinitus efficiendum esse vt vini conburantur sine sensu dolore, qua facilitate dicitur, reijci potest, quia est miraculum sine fundamento confictum. Denique supra ostendimus ex sententia omnium Patrum iustos qui viui inuenientur in die iudicii, non esse comburendos, neque in cineres resoluendos. Rursus neque ad purgationem iustorum erit ille ignis necessarius. Partim enim purgantur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim post hanc vitam in ipso loco & igne purgatorij. Cum enim prius morituri sint, etiam si breuissima mora inter mortem & resurrectionem sit futura, non manebunt animæ separatæ in hac vita, vt in illo igne purgantur, sicut animæ iustæ perfecte purgatæ, statim recipiuntur in cælum, etiam pro illo modico tempore: animæ vero damnatæ descendunt in infernum: ita animæ purgandæ descendunt in locum purgatorij. Hæc est enim ordinaria lex, à qua non est fauenda exceptio sine fundamento. Propter hunc ergo finem non erit hic ignis necessarius, sed sufficiet ignis purgatorij, de quo loquitur Aug. citato loco, & clarius li. de vera & falsa penit. c. 8. Neque obstat quod Anthonius dicit post iudicium non esse futurum ignem purgatorij quoad finem purgandi: quia purgatio, de qua agimus, non subsequetur iudicium, sed præcedet.

Secunda sententia est hunc ignem requiri vt purgetur ac purificetur mundus. Quæ sententia duo subponit. Primum est mundum esse purgandum per ignis conflagrationem, quod est certissimum, sed non est à nobis tractandum vsque ad sequentem disputationem propter ea quæ dicemus. Alterum est hæc purgationem & conflagrationem mundi faciendam esse ante iudicis aduentum, vel etiam ante hominum resurrectionem: ex quo recte concluditur hunc ignem antecessurum aduentum iudicis, imò & sonitum tubæ excitantis homines ad iudicium. Hanc sententiam indicat Beda li. de rat. tempo. c. 69. clarius eam docet D. Th. in 4. d. 47. q. secunda, art. 3. vbi Mag. eandem sententiam tenet. Dur. q. 3. Pal. q. 1. Math. q. 2. Supplem. q. 2. ar. 3. Rich. ar. 2. quæst. 4. & 5. Scotus dif. 48. quæst. 4. art. 1. & 2. Fundamentum eorum est, quia mundi inuolutio, hominumque resurrectio simul futura est: sed mundi purgatio per ignem antecedit inuolutionem mundi, quia est quædam dispositio ad illam, vt infra dicemus: ergo antecedit etiam hominum resurrectionem, & à fortiori iudicium. Maior probatur, quia mundi inuolutio

erit propter gloriosa corpora hominum, iuxta illud ad Ro. 8. Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: ergo inuolutio mundi, & glorificatio hominum simul fient: ergo & resurrectio, quia iusti simul ac resurgent, habebunt corpora gloriosa. i. ad Corinth. 15. Hæc sententia est probabilis præcipue propter autoritatem tantorum doctorum.

Nihilominus probabilius censeo hunc effectum purgationis mundi non esse antecessurum iudicium, sed subsequiturum potius, atque adeo ob hanc rationem non esse necessarium, vt ignis aliquis iudicis aduentum præcedat. Quam sententiam tenet Bonauent. in 4. d. 47. art. 2. quæst. 5. Sed (quod me maxime mouet) est expressa Augustini 20. de Ciuit. ca. 30. in fine, vnde cum numerasset omnia quæ futura sunt in die iudicii, & vltimo loco mundi conflagrationem, & renouationem posuisset, concludit his verbis. *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet consequi ad perfectam hominum intelligentiam.* Existimo tamen eo quo à me commemorata sunt ordine esse ventura. Respondet Scholastici Augustinum opinando fuisse loquentum. Sed nec nos asserimus hoc esse certum, sed tãquam August. opinionem & probabilioram illam eligimus. Neque Augustinus videtur in ea fuisse valde dubius, nam sæpius in eo libro ea vtitur, vt cap. 16. *Iudicium* (inquit) *hominibus, tunc figura huius mundi, vandenorum ignium conflagratione præterbit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuii.* Et cap. 18. *Quærat, inquit, aliquis, Si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius, vbi erunt sancti?* Et respondet, vel futuros esse in superioribus locis ad quæ ignis non pertinet: vel etiam si illic perueniat, talia esse futura sanctorum corpora, vt ab eo lædi nequeant. Augustinum in omnibus secutus est Iulianus Pomerius lib. 3. Pronost. cap. 46. & sequentibus. Idem docet Anselm. in Elucidar. vbi sic ait, *Peracto iudicio diabolus cum omnibus impijs in stagnum ignis ardentis precipitabitur: Christus vero cum sponsa sua, id est omnibus electis cum triumphali gloria in ciuitatem Patris sui cælestem Ierusalem reuertetur.* Et infra inquit, *Quid postea de mundo erit?* Et respondet *conflagrabit.* Eandem sententiam indicat Prosper in Dimid. temp. cap. 19. & 20. Nam prius iudicium, postea ponit ignem conflagrationis. Coniecturæ vero sunt prima, quia ignis conflagrationis, etiam iuxta autores primæ sententiæ, duraturus est, & habiturus aliquem effectum post iudicium: ergo non est credibile venturum totum illum ignem ante iudicem, & duraturum quamdiu iudicium durabit. Nam iuxta communem sententiam ille ignis replebit totum mundum & ascendet super omnes montes: ergo oportebit, vel omnes iudicandos esse intra illum ignem, vel explicari non potest sine multis miraculis vbi nam toto illo tempore futurus sit. Secunda quia omnes Theologi dicunt, mundum esse purgandum, quia est veluti foedatum peccatis hominum, sed, cum ante iudicium finitum damnati homines futuri sint in hoc mundo, sua præsentia, suisque blasphemijs illum iterum foedabunt: ergo donec profusus sint ab hoc mundo pulsi, nondum est opportunum tempus purgandi illum. Neque etiam ex parte beatorum est necessitas vel opportunitas, quia non est necesse vt in ipso momento resurrectionis ante auditam sententiam consecuti sint gloriæ statum quoad omnia accidentalia intrinseca, & extrinseca. Quia nec Christus Dominus hoc est in sua resurrectione omni ex parte consequurus: neque enim statim est propter illum rotus mundus renouatus, quamuis magis hoc ei sit debitum quam omnibus hominibus. Satis ergo est vt omnes iusti in sua resurrectione consequantur intrinsecam gloriam

Antonin.
Bonauent.
August.

Richard.

riam corporis & animæ: & quod reliqua extrinsecâ paulò post debito ordine, opportunoque tempore eis conferantur. Et hoc amplius patebit ex dispu. sequente. Ex hoc ergo capite non est necessarium, vt ignis antecedit.

Tertia sententia est, finem huius ignis esse ad probandos, vel purgandos homines iam resuscitados, & bonos à malis discernendos. Hæc sententia fuit aliquorum antiquorum, Lactantij libro 7. cap. 21. vbi cum dixisset, omnes iniquos in resurrectione esse igni tradendos, subdit, Sed & iustos cum iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero, vel pondere præualuerint, perstringentur igni, atque comburentur: quos autem plena iustitia, & maturitas virtutum incoxit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat, ac resistat. Tanta vñ est innocentia, vt ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet à Deo hanc potestatem, vt impios iras, iustus obtemperet. Et Origen. homil. 14. in Lucam explicans illa verba, Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, ita inquit, Ego puto, quod & post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos, atque purgante. Nemo enim absque sordibus resurgere poterit. Vnde homil. 3. in Psalm. 36. Vt ego inquit, arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignem; etiamsi Paulus sit aliquis, vel Petrus, veniet tamen ad illum ignem: sed illi tales audiunt, etiamsi per ignem transierint, flamma non aduret te. Si vero aliquis, similis mei, peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus, & Paulus, sed non sic transiet sicut Petrus, & Paulus. Eandem doctrinam habet libr. 8. in Epist. ad Rom. sub fin. Verum est in his duobus posterioribus locis non loqui aperte Originem de igne conflagrationis, sed absolute de igne quo puniuntur, & purgantur peccata. Idem tamen Orig. homil. 13. in Ierem. Si quis, inquit, in secunda resurrectione seruari, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustionem purgatur, vt quidquid habuerit lignorum, seni, & stipule, ignis consumat. Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem suum, quod omnia peccata tandem per ignem purgentur. Cæsius vero Arelat. homil. in id. 1. ad Corinth. 3. Saluus eris, sic quasi per ignem, dicit, si vsque ad diem iudicij aliquorum iustorum peccata non fuerint plene purgata, post resurrectionem esse igne purganda. Ambros. etiam enar. in Psal. 36. circa id. Gladius eorum intret in corda ipsorum, dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die iudicij, nã adducit illud Malach. 3. Quis sustinebit diem aduentus eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & subdit, Igne purgabuntur filij Leui, igne Elzebiel, igne Daniel. Sed h, etsi per ignem examinabuntur: dicent tamen, Transiimus per ignem, & aquam. Alij in igne remaneunt, &c. Similia repetit ferm. 5. & 20. in Psalm. 118. Hilar. etiam Psalm. 118. o. tionario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicij, quo Deus nos decoquet. Et infer us circa illa verba, Concupiscit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore, ait, An cum ex omni otioso verbo rationem sumus praestituri, diem iudicij concupiscimus, in quo subeunda sunt gratia illa expianda à peccatis anima supplicia. Rursus Glosa interlinealis in id Daniel. 7. Thronus eius flammæ igne (inquit) vt malos puniat, bonos purget: & Glosa ordinaria, Vt peccatores peccatorum magnitudinem pertimescant, & iusti saluentur, sic tamen quasi per ignem. Quæ verba sumpta sunt ex commentariis Hieronymi, qui etiam obscure loquitur lib. 3. in Amos circa illud cap. 7. Ecce vocabi ignem ad iudicium: & super Psalm. 96. & 103. si tamen eius sunt illi commentarii. Denique Ecclesia in officio defunctorum sæpe repetit, Iudicaturum seculum per ignem: quia nimirum omnes sunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita iuxta hanc sententiam necesse est, vt ignis antecedit iudicium, tanquam instrumentum Diuinae iustitiæ.

Augusti

Hilar. Psalm. 118.

Dan 7. Glosa Ordin.

Hieron. Amos 7.

A Verumtamen hæc sententia proprie intellecta manifestum errorem continet, nisi pie explicetur. Nam in primis asserere omnes iustos purgandos esse per ignem, prius quam ad Beatitudinẽ perueniant, est hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, deijs, qui in hac vita nunquam peccauerunt ventraliter, & gratiam sunt assequuti, vt sunt beata Virgo, & infantes, qui suscepto lauacro regenerationis moriuntur. Secundum, de Martyribus, quibus peccata remittuntur, quoad culpam, & penam & idem est de omnib. baptizatis, si statim moriantur. Et de alijs etiam certo constat, posse in hac vita perfecte satisfacere: asserere autem neminem id facere temerarium est, & sine fundamento. Tertium, quia Paul. 1. ad Corinth. 13. aliquos dicit saluari per ignem, qui ædificant lignum, fœnum, & stipulas: nõ B vero eos, qui ædificant aurum, argentum, & lapides preciosos, vt recte exponit Augustinus Psal. 37. & tradit Hieronymus lib. 2. contra Iouinian, & definit Concil. Florentin. sess. vltima. Neque contra hoc inuenio aliquid fundamentum contrarij erroris. Quod si non sit sermo de omnibus Sanctis absolute: sed de omnibus illis, qui purgatione indigent, licet iam non potuit prædicta sententia, nisi ex alio damno errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominum non iudicari in morte, nec præmium, aut penam recipere, sed referuari in abditis receptaculis, vsque ad iudicium vniuersale, consequenter dicunt, sicut non accipiunt homines vltimum præmium, vel penam: ita neque etiam purgari, donec sint facta generalis resurrectio, & iudicium: ex quo satis consequenter dicere poterunt, purgandos esse homines igne conflagrationis. Atq; hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam aperte rem explicarunt. At verò supposita fidei sententiã, animas singulorum hominum statim in morte iudicari, & condignam penam, aut præmium recipere (præmissa purgatione, si illa indigent) necessario sequitur, post resurrectionem, nullam esse futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquam purgabuntur, sed perpetuo punientur, vt contra Orig. late tractat Augu. 21. de Ciuit. c. 27. Iusti vero nihil iam purgandum habebunt. Tum quia iam penas debitas in purgatorio persoluerunt, & Deus non iudicabit bis in idipsum. Tum etiam, quia cum iam sint beati, necesse est, vt sint omnino mundi, quia nihil conuinatum introibit in cœlestem ciuitatem. Et iam non sunt capaces doloris, & tristitiæ. Et ita hæc veritas euidenter sequitur ex principijs fidei, loquendo generaliter de Sanctis hominibus. Illud vero, quod specialiter indicabat Cæsius, fieri posse, vt tempore generalis resurrectionis, aliqua inueniantur animæ iustæ, non plene purgatæ, quæ prius suis corporibus vniantur in resurrectione, quam beate hant, & ideo purgari possunt corpore, & animo per hunc ignem: hoc (inquam) non videtur tam clare repugnans prædictis principijs fidei. Nihilominus omnino falsum, atque erroneum censendum est. Quia teste Paulo 1. ad Cor. 15. duo tantum sunt ordines resurgentiũ, vnus iniquorũ, qui resurgent quidem, sed non immutabuntur: alius iustorum, de quibus Paul. ait, Primitia Christus, deinde h qui sunt Christi, atq; de eisdem postea subiungit, seminatur corpus animale, surgit spirituale, & 1. ad Thess. 4. Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Ergo nulli erunt iusti post resurrectionem purgandi, sed omnes in corpore gloriosis resurgent, Et hic est communis cõsensus Catholicorũ omnium. Neq; est quod timeamus, ne in puncto resurrectionis sint aliqua animæ iustæ nõdum perfecte purgatæ. Diuina namq; prouidentia facilimũ erit, omnia ita disponere, & talem purgationis modũ, aut pœnemensuram singulis accomodare, vt omnium purgatio

Lactant.

Augusti

gatio conuenienti tempore, ad generalem resurrectionem definito, perfecta fit. Alioqui eodem modo dici posset, aliquos esse post generale iudicium purgandos, quod est omnino falsum, vt docet Aug. 31. de Ciuit. c. 16. Probatur sequela, nam fieri poterit, vt eo tempore non sit perfecta purgatio. Vel certe fingere quis poterit, inter generalem resurrectionem, & iudicium longum tempus esse futurum, vt prius hominum purgatio possit absolui. Quod si quis dicat, Deum esse prouisurum, vt breue tempus ad hoc sufficiat, multo melius dicet Deum prouisurum, vt nullum tempus sit ad hoc necessarium, sed vt omnis purgatio ante resurrectionem, perfecta sit.

August.

Obiatio.

Responso.

Dices: Cum homo animo, & corpore constans peccata committat, cur non etiam in corpore, & animo purgandus erit? Aut saltem, quod est incommodum, vt hic purgationis modus in aliquibus locum habeat? Respondetur, totam rationem culpæ, & offensæ diuinæ in anima existere: corpus vero solum esse organum, quo anima vitur, & ideo perfectam purgationem in sola anima fieri, vel potius consummari. Semper enim necesse est, vt satisfactio pro culpa commissa in corpore incipiat, & ab ipso homine adhuc in carne uiuente fiat, saltem per contritionem, & dolorem, atque ita semper corpus aliqua pœna afficitur: & ipsa etiam mors, imo & corruptio, quæ post illam sequitur, quædam est peccati pœna. Igitur (si quid reliquum est) in anima ipsa expiari potest, quæ nobilissima est pars hominis, & præcipua causa peccati. Noluit autem Deus aliquid purgandum post resurrectionem reseruari. Quia, aut id futurum erat in omnibus iustis, & hoc non expediebat: tum quia non omnes indigent tanto tempore, vt purgentur: tum etiam, quia alias primandis essent beatitudine vsque ad resurrectionem, quia non essent antea plene purgati. Vel futurum tatum erat in aliquibus, & hoc etiam non expediebat: tum quia non erat maior ratio de quibusdam, quam de aliis: neque erat maior necessitas, vt explicatum iam est. Tum etiam, quia fuit expediens, vt generalis resurrectio in omnibus esset eiusdem rationis, & veluti terminus vltimus, & immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo, vt neque propter hunc finem, vel effectum sit necessarius ignis, qui aduentum iudicis antecedit. Quomodo autem pie possint explicari sancti præsertim Ambrosii, Hieron. & Hilari. statim dicemus.

Ignis Christi iudicis præcessurus quem sit effectum habetur.

Psal. 49.

2. Thess. 1.

Quarta igitur sententia est, venturum esse ignem ante faciem iudicis venientis ad generale iudicium vt statim terreat damnatos, eosque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum statim, ac resurgent, incipient frui dotibus gloriosis, at tollique ad celestia cum Christo: ita è contrario damnati statim incipient penam sensus, etiam in corporibus experi, & ab igne detineri, & cruciari: & ideo necesse est, vt ante iudicem ignis adueniat, qui saltem eum locum occupet, in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc sensu existimo, hanc sententiam esse valde probabilem, & scripturæ consentaneam propter duo præsertim testimonia. Prius est illud Psal. 49. Deus manifeste veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Nam hic Psalmus iuxta communioem expositionem ad litteram de aduentu Christi ad iudicium intelligitur, & potest proprie de igne intelligi, imo nisi ita exponatur, non potest commode declarari quomodo ignis ille antecessurus sit. Præterea verbum illud, Exardescet, & quod postea sequitur, tempestas valida, satis indicant sermonem esse de vero igne sensibili. Alterum testimonium est Paul. 2. ad Thessal. 1. In reuelatione Domini Iesu de celo, cum angelis virtutis eius inflamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt eum. Ex quo loco simul etiam videtur probari, & hunc ignem esse futurum, & ad quem finem: nimirum ad terrorem, & vindictam malorum: non

Fr. Suarez. tom. 2.

A verò ad iustos interficiendos, vel purgandos. Et videtur alluisse Paul. ad locum citatum ex Psal. 99. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Quod etiam testimonium cõtemnendum non est. Nam licet alium possit fortasse habere sensum: tamen de secundo Christi aduentu videtur illud citasse Paul. ad Heb. 1. Præterea cum cætera scripturæ testimonia possint hoc modo facile intelligi, & in eo nullum sit inconueniens: sed per se potius fit valde credibilis, rationique consentaneus, nulla ratione negandus videtur. Adde, sic quoque optime intelligi illa verba Ecclesiæ. Qui venturus est iudicare saculum per ignem: & omnes alie Sanctorum locutiones huic sententiæ fauent, & si in aliquibus est vlla difficultas, iuxta eandem conuenienter potest expediti, vt statim dicam. Signum ergo est, esse veram.

Heb. 1.

Psalm. 161.

Hilar. Basil. Ista 4. & 9. Hieronym. Sophon. 1.

1. Cor. 3. August.

Lactan.

Ex hac igitur resolutione intelligitur: Primo. Sancti quomodo explicari possint sancti Patres, præsertim Ambrosius, Hieronymus & Hilarius, cum interdum dicunt, & omnes iustos per ignem esse purgandos, aut probandos, vel examinandos. Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponatur, aliud est probari igne, aliud purgari. Nam Probari, solum significat per actionem, & quasi testimonium ignis ostendi alicuius innocentiam, & sanctitatem. Quomodo dici possunt probati per ignem tres pueri Babylone: quia in camino ignis eorum fides, & religio probata est, quamuis ipsi purgati non fuerint, iuxta illud Psal. Igne examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Purgari autem proprie significat purificari, & mundari, & ideo in rigore supponit maculam in eo, qui purgatur. Sancti ergo (quidquid sit de Lactan. & Origen.) non sentiunt omnes sanctos esse purgandos, sed interdum significant, esse probandos per ignem iudicij, quod potest intelligi, quasi negatiue, quia ignis ille crucians damnatos, & sanctos non attingens, eorum sanctitatem & iustitiam quasi probabit, & contestabitur. Quod si interdum de purgatione loquantur, neque absolute de omnibus Sanctis loquuntur, sed de iis, qui purgatione indigebunt, neque de igne conflagrationis: sed de igne, quo purgantur peccata: imo neque de iudicio vniuersali, sed absolute de iudicio diuino. Quomodo loquitur aperte Hilar. loco citato, & Basilus in 4. cap. Ista circa illa verba, Expurgabit Ierusalem in die iudicij: & cap. Ista 4. & 9. circa illa verba, Indignatione Domini subuersa est terra: & Hieron. Sophon. 1. circa illa verba, Vox dei Domini amara, quæ dicit, posse referri & ad consummationem mundi, & ad vniuersi usque exitum vitæ, & subdit, eam diem dici, amarum, quia etiam sancti, quamuis saluentur, sed tamen, sic quasi per ignem, vbi nec generaliter de omnibus sanctis loquitur, nec de igne conflagrationis, sed angustia, & tribulationis, vt statim explicat. Atque eodem modo Augustinus lib. 9. contra Iulian. cap. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno seu resurrectione (vt prius explicauerat:) aliqua vero remitti in iudicio nouissimo: quod necesse est, intelligi de iudicio particulari.

Secundo in superiori sententia intelligitur, quo tempore, seu ordine antecessurus sit ignis vniuersale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis colligi possunt. Primus, futurum illum ignem post peractum iudicium, & nullo modo præuenturum iudicem. Sed quamuis omnes auctores doceant, duraturum illum ignem vsque ad peractum iudicium: tamen nullus negat, quin aliquo modo sit etiam iudicium antecessurus. Et ideo contraria sententia nullo modo probanda est, præsertim cum non sit consentanea scripturis. Secundus modus est, venturum illum ignem ante generalem mortem hominum. Et hunc tenet aperte Lactan. lib. 7. ca. 19. vbi etiam ante mortem Antichristi dicit, venturum hunc ignem, quod singulare est, & sine fundamento

confictum, sicut pleraque alia, quæ in eod. c. scribit. Alter vero sequuntur huc modum multi ex Scholasticis, ut supra vidimus. Tertius modus est, venturum hunc ignem post mortem omnium hominum ante generalem resurrectionem: in tanta vero magnitudine, ut mundum vniuersum repleat, ut illum purgare possit. Sed hi duo modi nobis non sunt probati. Quartus est, ut statim post resurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, sed in ea, quæ sufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipsi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Vnde consequenter dicendum est, hanc ignem in ea quantitate, loco & actione permanfurum quamdiu durauerit iudicium: eo vero finito multiplicandum esse, & augendum, ut vniuersum mundum possit amburere. De quo infra dicturi sumus.

Ignis Christum iudicem præcessurus, cuius natura sit, & originis

Tertio colligitur ex dictis resolutio vltima dubitationis in principio huius sectionis posita, scilicet cuius naturæ, & originis futurus sit huiusmodi ignis. Erit enim eiusdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur, & assumetur ut instrumentum diuinæ iustitiæ. Vnde sicut ignis inferni corporeus est, eiusdemque rationis cum elementari, iuxta receptam fidei sententiam, quæ alio loco demonstranda est: ita non est dubium, quin hic ignis elementaris futurus sit. Quin potius aliqui existimant, ignem illum ab ipso inferno esse diuinæ virtute reuocandum. Sed multo verisimilius est (quod Lactan. supra dicit) è superiori regione dimittendū. Id enim magis significant Scripturæ, & ad representandam diuinam iustitiam, & terrorem, ac iram aduenientis iudicis multo magis est consentaneum. Et quamuis verum sit (quod August. ait 20. de Ciuit. ca. 16.) neminem posse scire, vnde generandus sit hic ignis: facile tamen intelligi potest, esse diuinæ virtute procreandū, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua passiuus, vel solo Christi imperio, vt iterum laus dicemus dis. sequenti, agentes de igne conflagrationis.

Lactan.

August.

SECTIO II.

Utrum signum Crucis præcessurum sit iudicem tantquam proprium eius vexillum.

Matth. 24. Signum crucis in die iudicij apparetur.
Chrysof.
Hieron.
Hilar.
Beda.
Leo Papa.
August.

Quæstio hæc orta est ex verbis illis Christi Domini Matthæi 24. Tunc parebit signum Filij hominis in celo, & tunc plangent omnes tribus terra, & videbunt Filij hominis venientem in nubibus caeli. Hoc enim signum nullum aliud esse futurum, quam crucem Christi, omnes Patres summa contentione docent exponentes hæc loca, Chrysostronus & Græci, Hieronymus, Hilarius, Beda, omnesque Latini. Idem Chrysof. optime homil. de cruce, & latrone, cuius sententiam refert, & probat Leo magnus epistola 97. ad Leonem Augustum. Idem Autor imperfecti in Matth. homilia 49. Hilarius etiam lib. 3. de Trinitat. & Augustinus late, atque eleganter serm. 103. de tempore. Ac denique Ecclesia canit. Hoc signum erit in celo cum Dominus ad iudicandum venerit, & ex verbis Christi id factis colligitur. Quia nullum aliud potest per antonomasiam dici signum Christi, ut enim ait Cyril. Ierofolym. cap. 15. Signum verum & proprium Christi est crux. Apparebit autem tunc hoc signum (vt August. ait) Vt agnoscant consilium iniquitatis suæ, qui Dominum maestri crucifixerunt. Quia verò (vt Paul. ait) omnes qui mortaliter peccant, terunt quod in se est) Christum crucifigunt, ideo apparebit etiam hoc signum ad arguendos, & confundendos omnes peccatores, & ideo post illud signum subiungit Christus, Tunc plangent omnes tribus terra, Videntes (ait August.) accusatorem suum, id est, ipsam crucem, & in ipso arguente cognoscent peccatum suum. Sero, & frustra fatentur implam

Heb. 6.

A *caecitatem.* Apparebit denique hoc signum ad consolationem, & gaudium iustorum. Videntes enim signum, quo sunt redempti, summa consolatione, & gaudio asficientur. Quia (vt Cyprianus dixit sermo. de natiuit.) *Non timetur mortis periculum, vbi tanta reuerentia conspiciuntur signum.* Hac ergo veritate supposita, tria nobis explicanda sunt. Primum, quæ, & qualis futura sit illa crux. Secundum, quando sit apparitura. Tertium, quomodo deferenda sit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam passiois insignia ferenda sint.

Circa primum aliqui existimant, crucem illam, quæ Christus pendit, fore in die iudicij reformandam (collectis, atque inter sese compactis particulis omnibus, quæ per vniuersum mundum dispersæ sunt) in caelisque leuandam, & coram Christo ad iudicium veniente deferendam. Ita sentit VValdens. tom. 3. de sacramentalib. tit. 20. c. 168. & existimat esse sententiam Chrysof. dist. hom. de cruce, & latrone, vbi sic ait, *Crucem solam non reliquit in terra, sed secum eam leuabit ad caelum, & ideo cum ipsa veniet, cum ipsa secandam gloriosam suam presentiam faciet.* Afferi etiam potest pro hac sententia S. Ephr. lib. de vera poenit. c. 4. vbi agens de iudicio sic inquit. *Videbimus pratiofam, ac vniuersam crucem in celo lucentem, omnesque fines orbis terræ ultra Solis claritatem illustrari, vbi vero viderint omnes regnum istud, ac tremendum sceptrum in celo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continue ipsum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est, iudicauit etiam hoc Sybilla lib. 6. in fine, his carminibus.*

VValdens. Chrysof.

Ephrem.

Sybilla.

O lignum felix, in quo Deus ipse pendit, Nec te terra capis, sed caeli recta videbis Cum renouata Dei facies ignita micabis.

C

Hæc sententia impugnatur à quibusdam Scholasticis hoc argumento: quoniam post diem iudicij omnia mixta, præter hominem resoluenda sunt in elementa. Sed hæc ratio parum momenti est, tum quia eo tempore quo crux apparebit, nondum erit facta omnium mistorum resolutio: tum etiam quia, etiam si alia mixta essent resoluta, facile posset Deus illud pretiosum lignum conseruare. Imo non desunt qui existiment perpetuo esse in caelis conseruandum, veluti immutatum ad statum incorruptibilitatis corporum gloriosorum, eo quod speciali modo fuerit nostræ redemptionis instrumentum, & altare, in quo Christus seipsum in sacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci continci potest falsitatis, sed solum incertitudinis. Quia nequit sufficienti autoritate fundari, nam Scriptura, & Ecclesia solum dicit, signum crucis futurum in celo: quamuis autem ipsa Crux, in qua Christus pendit, possit dici signum Crucis, quia habet Crucis figuram, tamen ex vi illorum verborum solum potest colligi figuram Crucis in aere apparituram, ex aere lucido, vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam crucem futuram esse consuetam vniuerso orbis: & Augustinus ait tantam futuram esse illius Crucis claritatem, vt in conspectu eius neque Luna neque Sol possit apparere. At vero sola Crux lignea Christi nimis est exigua, vt possit & ab omnibus videri, & tam ingentem splendorem emittere, omnesque fines terræ ultra Solis claritatem illustrare, vt S. Ephrem supra dixit, & ideo Hippolyt. Martyr. dicta orat. de consum. mundi, Orietur (inquit) ab Oriente ad Occidentem vsque signum Crucis superans splendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem iudicij. Quapropter alij existimant probabilius, non ipsum lignum Crucis, sed solum signum ex aere formatum esse appariturum: Quam sententiam tenet expresse Anselm. in Elucid. Antonin. 4. p. tit. 24. c. 11. §. 5. Eamque attribuit D. Thomæ, qui hoc insinuat in 4. dist. 42. q. articul. 2. ad 2. & opusc. 2. capit. 142. Et eandem amplectuntur Abulensis, Iansenius, & alij expolitores,

Quæ, qualis erit in die iudicij apparitura sit crux.

Anselm. Abulens. Antonin. D. Thomæ

fitores, Matthæi 24. Quocirca hæc sententia videtur antiquis Patribus conformior, & facilior, ne sine sufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Circa secundum quidam existimant crucem apparituram multis diebus ante aduentum iudicis, scilicet paulo post mortem Antichristi, quando Sol obscurabitur, & Lunam non dabit lumen suum. Et probari potest, quia Matth. 24. hæc omnia simul, statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum; & stelle cadent de celo; & virtutes caelorum commouebuntur; & tunc parebit signum filii hominis in celo. Et postea subiungitur, Et mittet Angelos cum tuba, & voce magna, &c. ergo illa omnia simul accident ante conuocationem ad iudicium. Vnde Cleme[n]t. Papa libro 7. constitut. capite 3. hunc ordinem ponit. Iesus interficiet impium spiritu oris sui, tunc apparebit signum filii hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per archangelum, interea mortui ad vitam redibunt, & tunc veniet Dominus. Et congruentia adhiberi potest, quia, vt ait Hippol. de consum. mundi. Antichristus prohibebit fideles vt signo crucis, & iubebit vti caractere suo: ideoque post mortem eius statim apparebit Crux: tum in signum victoriæ Christi aduersus Antichristum: tum etiam vt homines respiciant, & abiecto Antichristi caractere vexillum crucis sequantur. Nihilominus alij probabilius credunt crucem non apparituram vsque ad ipsum iudicij diem, quando index incipiet apparere. Ita Ansel. in Elucid. vbi Christi aduentum ad iudicium, sic describit. Sicut Imperator ingressurus ciuitatem, corona eius & alia insignia præferuntur, per quæ aduentus eius cognoscitur: ita Christus in ea forma qua ascendit, cum ordinibus omnibus Angelorum ad iudicium veniens, angeli crucem eius ferentes præbunt. Atque idem sentiunt omnes, qui hanc crucis apparitionem ita describunt, vt dicant esse deferendam ante conspectum Christi descendentis. Sic autem de illa scribunt Ephrem, Cyril. Ierosolymitanus, Chrysofomus, & Augustinus locis citatis. Et Iulian. Pomer. libr. 3. Prognostic. ca. 5. vbi eodem fere exemplo vtitur quo Anselmus, dicens angelos præcessuros Christum, signum illud triumphale, crucis vexillum sublimibus humeris præferentes. Præterea quod crux permanens sit in aere visibilis, quamdiu iudicium durauerit, docent omnes supra dicti Patres, qui de hoc mysterio scribunt. Et est per se verisimile. Quia eo maxime tempore necessarius erit aspectus ipsius ad ostensionem diuinæ iustitiæ, & gratiæ, & ad confusionem hostium Christi, & omnium hominum peccatorum: ergo verisimilius est signum crucis appariturum in ipso die iudicij: Atque hæc posterior pars mihi magis probatur: & saltem existimo non esse negandum. Cum crucis signum in ipso Christi aduentu visibiliter appariturum sit, eius quoque visibilem præsentiam duraturam, donec iudicium finiatur: hoc enim aperte docent omnes sancti, & est magis consentaneum rationi, & fini huius apparitionis. An vero etiam sit appariturum signum crucis ante resurrectionem post Antichristi mortem incertum est, nam ex ordine enarrationis Euangelicæ, vt supra dixi, nihil certi haberi potest. Quod si ex illa aliquid colligi potest, solum est: statim post signum Crucis videndum esse Christum venientem in nubibus caeli, & maiestate.

Ex ijs facile definiri potest, quod tertio loco est propositum, scilicet quo modo futura sit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi potest, primo, vt appareat in aere, ibique immobilis perseueret in loco aliquo, vbi ab omnibus ad iudicium congregatis conspici possit. Secundo, vt feratur ab Angelo tanquam vexillum quod præcedit iudicem. Tertio, vt prius appareat in aere: postea vero ab Angelo aliquo assumatur: & deferatur ante iudicem: omnes enim hi modi possibiles sunt, & non est reuelatum quo re ipsa futurum sit: Secundus tamen

Fr. Suarez. Tom. 2.

videtur frequentius explicatus à S. Patribus, qui solum coniectura, & probabili consideratione ducuntur.

Inquiri ergo potest, an simul cum cruce ostendenda sint, & deferenda alia passionis insignia. Nam D. Thom. dicto opusc. cap. 244. dicit, Veniente Domino ad iudicium, signum crucis, & alia passionis insignia demonstrabuntur. Vnde refert Viguer. ca. 21. §. 2. vers. 6. quorundam sententiam asserentium omnia signa passionis esse deferenda ab angelis præeuntibus Christum. Sed hæc quæ neque in Scriptura, neque in Patribus fundata sunt, non sunt a nobis affirmanda: Si quis autem dicto modo considerare ea voluerit: si ne errore vel temeritate id facere poterit: nam licet reuelatum non sit, non est tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minus decens, aut rationi contrarium continet.

SECTIO III.

Qua gloria, & maiestate descensurus sit Christus ad iudicium.

Diximus in superioribus futurum esse secundum Christi aduentum in gloria, & maiestate: hoc ergo loco explicandum est, qualis futurus sit huius aduentus splendor, & ornatus, & in primis supponendum est non esse sermonem de gloria intrinseca ipsius Christi descendentis: certum est enim hanc gloriam non futuram maiorem vel minorem eo die in animo, vel corpore Christi quam nunc sit. Qualis enim ascendit, & qualis ad dexteram Patris sedet, eo die descendet, iuxta illud Act. 1. Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in celum; sic veniet; quem admodum vidistis eum eire in celum. Et ratio est manifesta, quia sicut beatitudo animi essentialis immutabilis est, ita etiam claritas, & alia dotes gloriæ, quæ corpori comunicantur, immutabiles sunt. Veniet igitur Christus cum eadem gloria animi & corporis quam in celo habet: de qua nihil hoc loco addendum superest, sed solum de exteriori gloriæ apparatu, & externis signis maiestatis, quæ in aduentu suo exhibebit, quæ variis modis in scriptura sacra proponuntur, Matth. 24. Videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multa, & maiestate, & cap. 25. & 27. Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & cap. 26. Videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Ex quibus plures circumstantiæ colligi possunt, quibus maiestas & gloria huius aduentus declaratur.

Prima est, quod veniet in nubibus caeli cum virtute multa, quæ verba proprie intelligi possunt, nam ad ostendendam claritatem Christi diuina virtute congregabuntur ex aere crassiores, vel ex vaporibus: aut aliis exhalationibus terræ nubes ita dispositæ, vt ex fulgore & claritate corporis Christi, admirabilis quidam aspectus in eis fiat, qui sanctos mirum in modum delectabit: reprobos vero perterrebit. Quocirca non est quod immoremur in explicanda causa efficiendi, vel finali harum nubium. Quam rem late tractat Sorus distinctione 47. q. 2. art. 1. vbi probat has nubes non esse congregandas per causas naturales, cum iam tunc motus caelorum non sit futurus. Sed hæc ratio rem incertam assumit, nam fortasse motus caelorum non cessabunt, donec sit finitum iudicium. Nihilominus tamen verisimilimum est has nubes non esse per solas causas naturales formandas: quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ, nec facile fingi poterunt naturales causæ, quæ illas possint efficere in tali quantitate, dispositione, & figura, qualis ad representandam Christi gloriam necessaria sit. Fient ergo imperio Christi, & fortasse angelorum ministerio: sicut in baptismo, transfiguratione, & ascensione nubes diuinitus formatae sunt. Ratio autem ob quam Christus veniet in nubibus, non est vt eis fulciatur, tanquam vehiculo aliquo (non enim illo indiget, vt supra diximus de ascensione

Dubium D. Thom. Viguer.

Responsio

Matth. 24.

Christus in nubibus caeli cum virtute multa ad iudicandum venturus.

Hippol.

Ephrem, Cyril, Iulian.

Apparitio Crucis quomodo futura.

agentes sed solum, vt in eis melius fulgeat & splendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Christus tanquam triumphali curru inuectus descendat. Addit vero Sotus, quod per has interpositas nubes reperabitur claritas corporis Christi, vt eius humanitas à damnatis videri queat. Sed hoc etiam non est necessarium. Quia cum claritas corporis gloriosi non necessitate, sed pro mensura voluntatis imprimat speciem sui, nullo indiget temperamento. Tantum enim immutabit visum, quantum Christus voluerit videri. Solum ergo deseruient hae nubes ad maiorem quendam externum splendorem, & maiestatis significationem. Habent enim illae quandam naturam, & aspectum ad hoc valde accommodatum. Propter quod apparitiones Dei illustriores in nubibus factae narrantur in scriptura, & specialiter de Christo dicitur Danielis scriptimo. *Ecce in nubibus caeli quasi filius hominis veniebat.*

Dan. 7.

Quod aut dicitur venturus Christus in virtute multa, significare videtur, venturum ipsum exhibentem multa signa omnipotentis, supremique domini, qualia erunt angelicae tubae, & praesertim illa, qua excitabuntur, & conuocabuntur homines ad iudicium: rursus terramotus, tonitrua, & similia, quae Deus exhibere solet maiestatis, & virtutis signa, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduersarii eius, & super ipsos in caelis tonabit. Dominus iudicabit fines terra.* Lege Clem. lib. 7. const. c. 33.

Clem. Pap.

Secunda circumstantia est, quod venient omnes angeli cum eo. Quae etiam est in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Christum, eique assilat, vel ministret in iudicio. Quod notant Hippol. Ansel. & alij, locis citatis. Quia sermo scripturae vniuersalis est, & nulla est ratio excipiendi aliquem. Vnde Dan. 7. postquam throni positi sunt ad iudicium ferendum, subiungitur, *Millia millium ministrabant ei, & decies milles centena millia assistebant ei.* Quibus verbis significata est tota angelorum multitudo: quae innumerabilis est, vt Dion. exponit c. 14. Cael. Hierar. Et eodem modo exponit Hieron. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus, omnesque sancti cum eo:* & de eadem re sic scribit Iudas in sua canonica, *Prophetauit autem de iis septimus ab Adam Henoch, ecce veniet Dominus cum sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios.* Hic vero inquiri posset, vtrum angeli venturi sint cum Christo in assumptis corporibus, an vero solum in substantia sua spiritali. Sed (quia de hac re nihil scriptum reperimus) solum fieri potest coniectura, venturos tunc Angelos in assumptis corporibus lucidissimis, & pulcherrimis. Quia cum hic aduentus Christi sit sensibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac sensibili, congruum videtur, vt omnes Christi comites, & ministri assumant sensibilia corpora, vt splendor, & maiestas huius aduentus etiam sensibilibus oculis conspici possit. Praeterea diximus in superioribus, tubas, quibus angeli videntur in die iudicij, futuras sensibiles ex aere conflatas: retulimus etiam ex Sanctis Patribus, probabile esse sanctos angelos delaturos crucis vexillum ante Christum. Rursus in ascensione Christi angeli, qui apparuerunt Apostolis in vestibus albis, corpora assumserunt in figura humana: ergo etiam est credibile, multos ex angelis, praesertim illos, qui ministrabunt Christo, eo die corpora assumpturos. An vero omnes etiam supremi, qui Christo assistent, idem sint effecturi, incertum est: non est tamen improbabile propter priorem coniecturam adductam.

Dion. Hieronym. Zach. 14. Iudas.

Tercia circumstantia est, sessurum Christum in throno maiestatis suae, de quo Ioann. Apocalyp. 20. sic inquit, *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum: & postea subdit, mortuorum resurrectionem, & iudicium de eis factum.* De quo throno dicitur etiam Dan. 7. *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius candidum quasi*

Christus in throno maiestatis suae, de quo Ioann. Apocalyp. 20. sic inquit, Et postea subdit, mortuorum resurrectionem, & iudicium de eis factum. De quo throno dicitur etiam Dan. 7. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, vestimentum eius candidum quasi

nix, & capilli capitis eius quasi luna munda, thronus eius flamma ignis, rota eius ignis accensus. Quamuis enim ibi sit sermo de Deo secundum naturam diuinam, & de throno diuinæ maiestatis: tamen bene etiam potest accommodari ad Christum iudicem, qui in eodem throno sedit, vt dicitur Apoc. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, vt in eodem cap. Dan. dicit. Hæc igitur, quae de throno, & sede Christi iudicantis scripta sunt intelligi possunt, vel solum esse dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maiestatem Christi: vel certe aliquo modo exponi etiam possunt secundum proprietatem, nimirum, quod Christus etiam in exteriori, & visibili forma, sicque corporis re vera sessurus sit in throno sensibili, & corporeo ad modum solij efformato. Priorem sensum amplectitur Orig. tract. 34. in Matth. vbi sic inquit, *De sede gloriae eius quid est dicendum? Putas, quia corporale subiectum erit? An etiam hoc opus habet interpretatione subtiliore? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere; multam sapientiam inueniet in istis: & infra, Sedes tuem eius aut quidam perfectiores Sanctorum dicuntur, de quibus scriptum est. Quoniam illic sederunt sedes in iudicio: aut quaedam virtutes Angelicæ: de quibus dicitur, siue Sedes, siue Dominationes, &c. Nihilominus tamen posterior sensus praefendus videtur. Orig. enim in eo loco omnia hæc, quae de secundo aduentu throno Dominus dixit, metaphorice interpretatur de intelligibili, & spiritali aduentu. Nos autem supra ostendimus, proprie esse intelligenda de aduentu sensibili. Quare sicut cætera, quae ad gloriam Christi spectant, intelliguntur signis sensibilibus representanda: ita verisimile est, etiam in figura externa, & sensibili sessurum ad iudicium, ad iudicandam iudicis auctoritatem, & maiestatem, iuxta illud Psal. 9. *Sedisti super thronum, qui iudicas equitatem.* Et ita Ansel. in elucidario, quantum Apocalyp. 20. per thronum, Ecclesiam intelligat. Vtrumque tamen est verum, & metaphoricus sensus proprium non excludit, cum sine inconuenienti admitti possit. Atque hoc sequuntur frequentius Scholastici. Quin potius non est improbabile, non solum in loco iudicij sessurum Christum hoc modo, verum etiam in eodem throno descensurum, atque in eo humeris Angelicis esse deuehendum, & fortasse à Thronis in assumptis corporibus, non quod ipse vehiculo indigeat (vt iam diximus) sed ad significationem supremi honoris, & maiestatis.*

Apoc. 4. & 5.

Orig.

Thronus Christi iudicis corporeo & sensib.

Psalm 6. Anselm.

SECTIO IV.

Vtrum aliqui sessuri cum Christo sint, vt vna cum eo iudicent.

Quod aliqui Sanctorum sint Christo iudici assessori, & iudicaturi, frequens est in scripturis Mar. 19. ait Christus, *Amen dico vobis, quod vos, qui sequi estis me, in generatione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.* & Luc. 22. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel:* & 1 Cor. 5. *An nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt: & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis secularia? Sap. 3. Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinetis discurrunt: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis.* Itaque certum de fide est, Sanctos esse cum Christo sessuros, ac iudicaturos, cum hoc expresse scriptura doceat. Quo modo autem id intelligendum sit, in presenti est explicandum. In quo tria desiderari possunt. Primum quomodo sancti sint cum Christo iudicaturi. Secundum, an hoc conueniat omnibus sanctis, vel aliquibus tantum, & quinam illi sint. Tertio an aliqui sint specialiter sessuri cum Christo ad iudicium, & quomodo.

Math. 19.

Luc. 22.

1. Cor. 5.

Sap. 3.

Circa

Circa primum supponendum est, munus iudicandi non attribui Sanctis cum ea proprietate, qua Christo attribuitur. Iudicare enim proprie dicitur actum iurisdictionis, & superioris potestatis. Hec autem iurisdictionis quoad ultimum iudicium animarum, soli Christo communicata est, ut patet ex supra dictis de iudiciaria potestate. Proprium ergo iudicium, ut actum iurisdictionis significat, soli Christo conuenit, neque ulli Sanctorum, etiam B. Virgini communicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudicium solum, secundum quandam participationem alicuius honoris, vel actionis ad iudicium pertinentis. Quod tribus modis explicari potest. Primo valde improprie, ac metaphoricè, solum comparatione quadam, & hoc modo iusti dicuntur iudicare peccatores. Quia suis factis, & vita ostendunt, illos esse poena dignos, qui humilia operari potuerunt, & neglexerunt. Et in hunc fere modum exponit prædicta loca scripturæ multi ex sanctis patribus. Hier. Matth. 19. *Sedebitis (inquit) iudicantes duodecim tribus Israel, quia, vobis eredenibus, illi credere noluerunt.* Vnde in hac sola comparatione videtur constituere illam iudicandi rationem. Clarius Chrysof. hom. 65. in Matth. *Quid est (inquit) iudicantes duodecim Tribus Israel? nihil aliud, quam condemnantes. Non enim in solio iudicantis sedebunt, sed quemadmodum Reginam Austri, & Niniuitas condemnatos generationem illam asseruit: simili quodam modo discipuli non gentes, non vniuersum orbem, sed tribus Israel condemnabunt. Nam quoniam eisdem & legibus & institutis viuendi tam iudæi, quam Apostoli educati fuerunt, cum Iudæi dicturi sint, idcirco Christo credere non potuisse, quia mandat a legibus seruare iubebantur: discipuli in medium producti, a quibus, & lex suscipiebatur, & fides Christo adhibita est, omnes Iudæos condemnabit. Propterea enim dicebat ideo ipsi iudices vestri erunt.* Eandem expositionem late, atq; eleganter persequitur Auctor imperfecti ho. 33. in Mat. & Theoph. Mat. 19. & latius Euthym. ca. 41. in Mat. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec dissentit Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 5. Tamen quia hic modus, ut dixi, est valde improprie, & non solum sanctis, sed etiam iniquis conuenire aliquo modo potest respectu iniquorum: iuxta illud *ideo ipsi iudices vestri erunt*, ideo secundo modo minus improprie iudicare dicuntur, qui licet non habeant proprie potestatem, & autoritatem iudicandi, tamen iudici assunt, eiusdemq; sunt cum illo sententiæ, eiusque iudicio consentiunt, & illud publice approbant, ac laudant. Et non est dubium, quin hoc modo sumatur verbum *iudicandi* in aliquibus testimoniis scripturæ paulo ante citatis præsertim vbi munus iudicandi omnibus sanctis tribuitur, vt Sap. 3. & 1. ad Cor. 6. Et hunc modum insinuat Ambros. lib. 10. in 22. cap. Luc. Cæterum, quia aliquid specialius videtur in quibusdã locis nonnullis Sanctorum attribui, idcirco additur certius modus, scilicet per quandam specialem participationem honoris, vel actionis iudiciariæ. Quæ participationem aliqui solum ponunt in quadam honoraria confessione cum Christo in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Christo iudicanti assidebunt in subselliis, & thronis, iuxta illud Dan. 7. *Aspicebam, donec throni positi sunt.* Illis enim verbis significatur, futuros esse in iudicio cum Christo alios quosdam veluti iudices assessores in suis thronis sedentes. Quo etiam videtur spectare, iuxta Basilij interpretationem, illud Isaie 3. *Veni ad iudicium Domini cum senibus populi sui.* Quibus optime quadrat illud Apoc. 4. vbi Ioannes vidit, *in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes.*

Addit vero D. Th. in 4. d. 47. q. 1. art. 2. præter hanc participationem honoris necessariam esse participationem aliquam actionis iudiciariæ, quoniam Christus utrumque distinctè promissit, dicens, *Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus.* Quæ autem est illa participatio actionis iudiciariæ? Richardus de sanct. Fr. Suarez. tom. 2.

A Victor. tractat. de potestate iudiciaria, in duobus ait consistere. Primo quod ijs sanctis, qui cum Christo iudicaturi sunt, specialiter conceditur, vt conscientiarum occulta, & iudicia diuina, & retributionum qualitates manifeste penerent, & cognoscant. Secundo, vt hanc suam cognitionem possint alii, qui iudicantur, intimare, ac pandere. Vnde concludit, *hos Apostolicos viros iudicandorum quemlibet iudicare, erit danda sententiæ rationem oculis eorum ingerere.* Quod magis explicans D. Thomas dicit, hos sanctos delaturos sententiam Christi in eorum noticiam, qui iudicantur. Christus enim solus propria autoritate, & potestate profert sententiam: denuntiabit autem illam per suos iudices assessores Possimus etiam aliter hoc explicare. Quia cum in iudicio duo sint actus, scil. disceptatio, & sententiæ prolatio: ij sancti fortasse participabunt priorem actum, qui est minus principalis. Quem sensum magis indicant illa verba Richardi, *alios iudicare est, danda sententiæ rationem oculis eorum ingerere.* Significat enim hunc actum antecedere prolationem sententiæ, non ergo est, sententiam intimare, hoc enim potius sententiam subsequitur, sed est arguere, & conuincere reum, quod fit per disceptationem, quæ sententiæ antecedit. Quæ omnia probabiliter quidem excogitata sunt. Certa enim ratione, vel autoritate non constat, in quo hæc participatio iudicij consistat.

Circa secundam partem, ex dictis constat, in aliquo sensu omnes sanctos iudicatuos esse cum Christo, primo scilicet, & secundo modo supra adductis. Omnes enim poterunt comparatione sui malos conuincere, & redarguere, quatenus in omnibus potestas, & libertas ad obediendum diuinæ legi, qua sancti bene, iniqui vero male vsi sunt. Omnes etiam sancti obuiam occurrent Christo in aera, atq; ita illi iudicanti aliquo modo assistent, illiusque iudicium approbabit dicentes; *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Est autem inter hos duos modos differentia. Quia priori modo sancti solum iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehensionem, & comminationem: at posteriori modo omnes etiam iustos iudicabunt, quia sententiam de omnibus laudabunt, & approbabit. Vnde fit, vt priori modo non possint ijdem esse iudices, qui iudicantur: posteriori autem modo & iudicant, & iudicantur. Rursus circa priorem modum est considerandum, quod licet videatur aliqua ratione conuenire etiam iniquis respectu iniquorum, (vt supra dixi) tamen sub aliqua consideratione erit proprium iustorum, qui speciali quadam autoritate, & maiestate poterunt comparatione sui reprobos condemnare, & arguere. At verò tertio modo supra posito non omnes sancti iudicant, sicut non omnes eandem prærogatiuas gloriæ participabunt. Et ita etiam ferretur Chrysofom. dicta homil. 65. in Matth. dicens, *Aliquid occultum in hoc significatur, maiora istos illi habituros.*

Dubium vero est, quinam sint consequuturi hanc specialem participationem iudiciariæ potestatis. Quidam dicunt, solis duodecim Apostolis promissam esse hanc dignitatem. Ita sentit Richard. Victor loco citato. Hanc vero sententiam rejicit Augustinus 20. de Ciuit. c. 5. & latius enarrat. in Psal. 49. & 86. & Beda homil. in natali sancti Benedicti. Alias namque Paulus non esset iudex cum duodecim Apostolis, & eadem ratio fieri potest de Ioanne Baptista, & multo magis de B. Virgine. Vnde prædicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum positum esse pro indefinito, vel (vt ait Abulen. Iquamuis ibi Christus specialiter loquutus sit cum duodecim Apostolis, & ideo duodecim tantum sedes expresserit: tamen virtute idem promissit omnibus qui Apostolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt hanc dignitatem specialiter communicandam esse omnibus sanctis in Ecclesia canonizatis. Quia cum illi iam sint pu-

Hieronym.

Matth. 12. Theophyl. Euthym. Theod. August.

Ambros.

Dan. 7.

Basil. Isaie 3. Apoc. 4.

D. Thom.

Rich. Vi.

D. Thom.

Chrysof.

Dubium.

Richard. August. Beda. Abulen. Sorus.

Hieronym.
Gregor.
Anselm.
Matth. 25.

D. Thom.
Palud.
Sotus.
Antonin.
Abulen.
August.
Beda.

Iob 36.

August.
Hieronym.
Greg. Pap.

Abulen.

Antonin.

blico Ecclesia testimonio iudicati, æquum est, vt ipsi alios iudicent. Hanc opinionem tribuit Sotus Abulen. Matth. 25. qu. 324. Sed ibi hoc non dicit, vt infra explicabimus. Neque hæc opinio autoritate aliqua fulcitur, neque sufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda est propter merita, & perfectionem iis, quibus conferetur. Quod autem aliquis fuerit ab Ecclesia canonizatus, vel non, supponit quidem veram sanctitatem, non tamen constituit hominem dignum potestate iudiciaria. Vnde multi non sunt ab Ecclesia canonizati, qui tam in statu, quam in vita perfectiores fuerunt multis sanctis canonizatis: & e contrario multi sunt canonizati, qui in beatitudinis gradu, ac perfectione non admodum excellunt, vt innocentes, & alij qui per vnum solum actum martyrij beatitudinem adepti sunt. Alij dicunt, hoc priuilegium promissum esse omnibus, qui voluntariam paupertatem profitentur. Ita sentit D. Thomas in 4. d. 47. loco supra citato, & opusc. 19. ca. 6. & 7. quem Paludan. Sotus, alijque sequuntur, & Antonin. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 6. & Abulen. c. 19. Matth. q. 205. quæ fuit sententia Augu. & Bedæ locis citatis, & eiusdem Augu. epist. 89. q. 4. Hier. epist. 28. Ansel. epist. 10. Gregor. lib. 10. Moral. c. 17. alias 30. & libr. 26. c. 20. aliàs 25. vbi hoc priuilegium dicit concedi illis tantum, qui non solum præceptorum, sed etiam consiliorum obseruationem profitentur. Idem sentit Bernard. serm. 8. in Psalm. Qui habitat: & alio ser. in Euan. Ecce nos reliquimus omnia: Fundantur autem ij Patres in verbis Christi. Cum enim Petrus interrogasset, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo eris nobis? Christus respondit. Cum sederis Filius hominis in sede maiestatis sue sedebitis & vos, &c. Vt enim hæc responsio Petri interrogationi satisfaciat, videtur hæc promissio facta Apostolis propter voluntariam paupertatem, de qua Petrus interrogat. Vnde ad hanc etiam sententiam accommodatur illud Iob 36. Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit: Quæ sententia valde probabilis est: sed non est ita intelligenda, vt sola professio voluntariæ paupertatis sufficiat ad hanc prærogatiuam obtinendam, ita vt omnes, qui paupertatem profitentur in hac vita, & in alia beatitudinem consequuntur, etiam si re vera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimum gradum obtineant, cum Apostolis iudicaturi sint. Quanquam Sotus oppositum sentire videatur: tamen præter mentem Augustini, & aliorum Patrum, qui hanc sententiam docuerunt, qui non intelligunt hoc priuilegium esse promissum soli statui, & professioni perfectionis, sed obseruationi, non cuiuscumq; sed exactæ, & singulari talis statui, & professioni, vt expressius significant August. Hiero. & Greg. Qui etiam non intelligunt, paupertatem esse propriam causam huius priuilegij, sed quasi principium, & dispositionem ad perfectionem vitæ, seu perfectam Christi imitationem, quæ est propria causa priuilegij, vt recte dixit Abulen. dict. q. 205. in Matth. 19. ca. Quod ex verbis etiam Christi confirmatur, qui illa duo coniunxit, Vos qui reliquistis omnia, & sequuti estis me, scilicet, perfecta imitatione, & ideo Anton. 3. par. titulo 16. c. 5. §. 3. non dicit, hanc promissionem factam esse religiosi, sed perfecti religiosi. Ratio etiam hoc suadet, quia voluntaria paupertas per se sumpta, licet laudabilis sit, tamen per se minimum gradum attingit in via perfectionis: est autem optima dispositio ad magnam perfectionem acquirendam: ergo non est quod ei soli talis prærogatiua promittatur, sed solum vt dispositio ad perfectionem: ipsi vero perfectioni tanquam propriæ formæ, sine qua dispositio ipsa parui est valoris, & æstimationis. Et iuxta hunc sensum admittendæ sunt congruentiæ (quas Abulen. Sotus, & alij afferunt) cur decuit, priuilegium hoc concedi paupertatis professorib; scilicet, quia decet humiles exaltari, contemptus aut temporalium rerum, qui in paupertate

A ostenditur, insigne quoddam est humilitatis opus. Itæ quia, qui temporalia contemnunt, sunt recte dispositi ad iudicandû, & res diuinas contemplanas. Hæc n. & similia locû habent, si cum professione paupertatis vitæ conformet. Vnde congruentia ad æquata est, quia decet viros perfectos, & professione, & actu, esse iudices imperfectorum, iuxta illud, Spirituales omnia iudicat. Aliqui etiam non existimant improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnam virtutis perfectionem cõparant, & in alia singularem beatitudinis excellentiã obrinent, præferri si simul hanc gratiã assequuti sunt, vt vel nunquam, vel raro mortaliter peccauerint, confessuros cum Christo ad iudicium, etli statum perfectionis non fuerint professi. Quod sentit Hier. dicta epist. 28. & Aug. Psal. 49. vbi omnib; viris perfectis dicit hanc esse factã promissionem, & dicta epist. 89. etiam martyribus hoc promittit: quia vno (inquit) actu perfectionem sunt assequuti. Idem sentit Greg. 20. lib. Mor. c. 16. Vnde & Ansel. in Elucidar. inquit. Vnus est ordo perfectiorum cum Deo iudicandis, in quo ordine postea enumerat Apostolos, Confessores, Monachos, Virgines, sentiens ex omni statu posse esse iudices, si in eo perfectionem assequuntur. Ad quod confirmandum possumus vti argumento simili illi, quod superius ex Aug. adduximus. Nam si incredibile est Paulû non iudicaturum cum reliquis Apostolis, cur non etiam erit incredibile non iudicatos Abraham, Isaac, & Iacob, & similes viros, qui singularem vitæ perfectionem tenuerunt vt Paul. ait ad Heb. 11. Quod enim vixerint ante legẽ gratiæ, vel in illa, nihil refert ad præmia diuina obtinenda, si par sit meritorum dignitas. Neq; in hoc vlla fit iniuriã ijs, qui statum paupertatis: & perfectionis profitentur. Quia illis satis est, quod sicut ratione factis habent faciliorem quãdam viam obtinendi perfectionem: ita etiam facilius poterunt hanc dignitatẽ comparare. Sed licet hoc probable sit, non videtur tamen negandum, quin viris perfectis, & paupertatis professoribus, aliquid singulare in hoc genere promittatur, propter priora testimonia. Ita vt illud sit ad modum aureolæ & accidentalis præmij. Sed quæres, quanta & qualis esse debeat hæc vitæ perfectio, vt ei respondeat hoc accidentale præmium. Respondetur, hoc soli Deo esse cognitum, & à nobis in communi solum dici posse requiri in huiusmodi hominibus magnam, ac diuturnam vitæ puritatem, & perfectam sui abnegationem, & Christi imitationem: & vt habeant corda, inquit Richard. in omnem veritatem edocita, ac Diuina contemplatione singulariter illustrata, & Abulen. addit ex multorum sententia, præter hæc omnia requiri, vt iustitiam alios docuerint, ita vt doctrina sit veluti complementum meriti huius dignitatis. Nam Christus dixit, Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorû: illi autem videntur esse in illo regno magni, qui cum Christo sedent. Quæ quidem sunt probabiliora, sed incerta. Propter quod Magister in 4. d. 47. dixit, qualis futura sit hæc potestas, vel auctoritas Sanctorum in iudicando, non posse sciri nisi diuina reuelatione.

E Illud tandem hic inquiri solet, vtrum angeli iudicabunt. Cui interrogationi Diuus Thomas supra responder, Angelos iudicatos secundo modo supra posito, scilicet consentiendo, & approbando sententiam iudicis: non tamen tertio modo scilicet consedendo, & participando aliquo modo iudiciariam actionem. Quia assessores iudicis, debent esse eiusdem naturæ cum iudice, & cum iis, qui iudicandi sunt. Et confirmatur, nam supra diximus, Deum statuisse, vt hoc iudicium fieret per humanam Christi naturam, vt homines sensibiles haberent iudicem visibilem, ac sensibilem. Et hanc sententiam communiter omnes amplectuntur. Quam Scot. cõfirmat, quia sancti, qui iudicaturi sunt cum Christo, sessuri sunt cum illo: Angeli vero erunt potius ministri in illo iudicio. Confirmat secundo, quia Ange-

Hieronym.
August.

Greg.
Anselm.

Heb. 11.

Dubium

Responsio

Richard.

Matth. 5.

Magister.

Dubium

D. Thom.

Angeli cum
Christo num
in iudicio

Ange-

vnivesali
assessoris sit
viri iudices.
Sof.

Angeli non sunt à terrenorum affectu liberi sua sponte, & per meritum, sed suapte natura, & ideo non est necesse, vt eis hoc accidentale primum respondeat. Hæc vero D. Thomæ sententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines spectat. Nam hoc sensu procedit eius ratio, quæ satis probabilis est. Quamuis enim non repugnet Angelos Christo assidere, & cum eo aliquo modo iudicare homines, à quibus licet corporeis oculis non videantur, intellectu tamen clarè, & perspicuè cognosci poterunt etiam à damnatis: nihilominus magis congruum videtur magisque proportionatum, vt homines ab hominibus iudicentur. Quod si obiecias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quamuis non sint eiusdem naturæ. Respondetur, si de Christo loquamur, in eo esse specialem rationem propter dignitatem personæ, ratione cuius Christus etiam, vt homo, est caput, & Dominus Angelorum. Si verò sit fermo de alijs hominibus, non est necesse, vt illi iudicent Angelos nisi primo, aut secundo modo, de quo iterum Sectio sequenti redibit fermo. At vero, si spectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi sunt, sic non videtur improbabile aliquos Principes Angelorum esse cum Christo iudicatos. Quia iam cessat ratio D. Thomæ, ex proportionem sumpta, cum Angeli sint eiusdem ordinis, & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quamuis non sint eiusdem omnino naturæ cum Christo, vt homine, sufficit, vt cum eo cõueniant in intellectuali gradu, sicut hoc etiam satis est, vt sint membra eius, & illi assistant, ac ministrèt. Vnde confirmatur nam Dani. 7. (vbi hoc iudicium describitur) non omnes Angeli visi sunt ministrantes: sed maiori ex parte assistentes Deo iudicanti: ergo & participant aliquo modo honoris consessum, & participare etiam possunt iudicariam actionem maximè respectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Sorii confirmatio. Neq; etiam secunda vim habet, quia licet affectus rerum corporearum ab Angelis femoti sint: tamen affectus rerum creaturarum & honoris, & gloriæ spontaneus eis est, & liber. Vnde non est dubium, quin per honestatem, & rectitudinem huius affectus, & per actum perfectissimæ humilitatis plurimùm apud Deum meruerint, & superiores Angelis malis effecti fuerint. Quid ergo obstat, quominus assequuti sint, vt in eorum iudicio supremo iudici assistant, & cum eo aliquo modo iudicent?

Ex ijs, quæ in hoc secundo puncto dicta sunt, colligi potest, quid in tercio supra proposito dicendum sit. Nam sicut de iudicio distinximus, eodem fere modo est de sessione distinguendum. Nam sedere cum Christo interdum idem est, quod secure, & pacifice cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnibus sanctis commune est sedere cum Christo, seu illi in iudicio assidere. Et hoc fere modo videtur hanc sessionem interpretari Hier. & Chryl. in Mat. & Ambr. li. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad The. 4. de omnibus iustis ait, Rapiendos esse cum Christo in nubibus. Quo significatur, omnes habituros in illo die non solum propriam, & internam beatitudinem: sed etiam externum splendorem, & quasi thronum honoris ex nubibus lucidissimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici possunt sessuri cum Christo. Nihilominus tamen sicut iudicaria potestas speciali quodam modo communicanda est viris perfectis: ita etiam per sessionem illis promissam intelligenda est quædam propria eminentia, & dignitas inter alios. Quæ excogitari potest primum in loco propinquiori Christo, & honoratiori: deinde in modo existendi Christo similiiori. Vnde est verisimile (quod aiunt Anselmus in Elucidario, Abulen. & alij) etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum sedentium in sedilibus æreis splendidissimis, vnumquemq; iuxta suum

Obiectio.

Responsio.

Dan. 7.

Hieron.

Chrysol.

Ambr.

1. Theosal. 4.

Anselm.

Abulen.

meritum, & dignitatem. Et hoc indicat Tertullian. libro de resurrect. carn. cap. 35. vbi inter signa corporalis dispositionis ponit sedere in thronis duodecim.

SECTIO V.

Virum omnes homines iniqui sint in generali iudicio iudicandi.

Aliud est inquirere, quinam sint ad iudicium vocandi: aliud vero, quinam sint iudicandi. Conuocatio enim supponitur iudicio: quia nemo iudicandus est, nisi præsens adsit, tamen è contrario conuocari ad iudicium de se latius patet, quam iudicari. Multi enim conuocari possunt, vel vt ministri, vel vt testes, vel vt assessores, vel propter alias causas, quamuis iudicandi non sint. Supponendum igitur est, ad iudicium generale omnes homines, qui ab initio mundi vsque ad finem procreati fuerint, conuocandos esse, vt præsentes adsint. Hoc est certissimum, Matth. 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes, 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis prout se, sit sine bonum, sine malum, & ad Rom. 14. Omnes stabimus ante tribunal Christi. Quod confirmat ex illo Isa. 45. Mihi curuabitur omne genu, & Apo. 20. Vidi mortuos magnos & puillos stantes in conspectu throni, iudicati sunt mortui, &c. Et hoc etiam probari potest testimonijs, quibus supra ostendimus futurum esse vniuersale iudicium, & in sequentibus plura afferemus. Neque potest de aliquibus esse vlla ratio dubitandi, nisi fortasse de paruulis, qui in hac vita nec ratione vsi sunt, nec gratiam sunt assequuti, de quibus postea dicemus.

His positis superest explicandum aliud membrum, scilicet, qui ex ijs iudicandi sint. In quo multa sigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia varijs Sectionibus persequemur. In hac ergo solum inquirimus: an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, iudicandi sint. Ratio dubitandi est, quia infideles iuxta multorum Patrum sententiam iudicandi non sunt, quia de eis dictum est Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus est, & Psal. 1. Non resurgunt impij in iudicio. Quem locum ita exponunt multi ex sanctis Patribus Basil. & Hilari. ibi Ambros. in Psal. 118. Lactan. lib. 7. ca. 20. ita scribit, Nec tamen tunc vniuersi à Deo iudicabuntur: sed qui tantum qui sunt in Dei religione versati. Hinc August. ser. 38. de sanctis, Ad iudicium, inquit, non veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudei, quia de illis scriptum est. Qui non credit iam iudicatus est. Hinc etiam Gregor. lib. 16. Moral. capi. 20. duos ordines distinguit reprobos: aliorum, qui iudicantur, & pereunt: aliorum, qui non iudicantur, & pereunt, & hos posteros ait esse illos de quibus Dominus dixit, Qui non credit iam iudicatus est, & de quibus scribit Pau. ad Rom. 2. Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, Quam distinctionem amplectuntur etiam Anselm. in Elucidario, & Iulianus lib. 3. Prognost. ca. 33. & Ilido. lib. 1. de sum. bon. cap. 30.

Hanc vero sententiam exponunt, ac moderantur Scholastici in 4. di. 47. supposita distinctione supra tradita de iudicio discussionis, & condemnationis, vel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, vsiam infideles quocunq; genere infidelitatis, & ignorantia diuini cultus, ac religionis, esse simpliciter iudicandos saltè iudicio condemnationis. Itaq; in omnes feretur illa sententia, Ite maledicti in ignem æternum, iuxta illud Mar. vi. Qui non crediderit, condemnabitur. Et hoc modo de infidelibus dicitur: ad Cor. 5. Eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Deniq; quia confitemur Christum iudicaturum vivos, & mortuos, ergo necesse est, vt saltem iudicio

Tertull.

Matth. 25

1. Cor. 5.

Rom. 14

Rom. 14

Isa. 45.

Apo. 20.

Apo. 20.

Ioan. 3.

Psal. 1.

Basil.

Hilar.

Ambros.

Lactan.

August.

Rom. 2.

Anselm.

Iulian.

Ilido.

Matth. 25.

1. Cor. 5.

condemnationis, vel salutis omnes ab eo iudicantur, ergo & infideles altero ex ijs modis iudicabuntur. Deinde docent, infideles non esse iudicandos iudicio discussionis, & ita interpretantur praedictorum Patrum sententiam. Quae expositio ab ipsis factis indicatur. Et ratio eius ijs verbis traditur à Gregor. Non enim eorum tunc causa discutitur, quia ad conspectum stricte iudicis iam cum damnatione sua infidelitatis accedunt. In reparationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia praedicti infidelitatis suae tenebris, eius, quem despexerant, in uelatione redargui non merentur. Quibus verbis significat in ijs tam esse manifestam, & euidentem damnationis causam, ut non censentur indigni iudicis discussione, etiam quoad nos, seu ex parte hominum, ut eis uidelicet manifesta sit iusta illorum damnatio. Secus uero est de fidelibus, qui saltem fundamentum iustitiae, & aliqua bona opera habuerunt, quorum causam necesse est discuti, quia eorum non est tam manifesta damnatio.

Haec uero sententia etiam hoc modo explicata nonnullas paritur difficultates. Primum quia haec omnia uidentur magis spectare ad metaphoricum modum loquendi, quam ad rei ueritatem, & proprietatem. Nam inquiri, quid sit haec disceptatio, quae cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus? sicut enim manifestabuntur in iudicio omnia peccata fidelium reprobatorum, propter quae condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, esse manifestandos ante tribunal Christi, ut referant, prout gesserunt, siue bonum, siue malum: ergo necesse est, ut omnium siue bona, siue mala, quaecumque illa sint, manifestentur, ut facta collatione inter illa, fiat iusta uindicta. Deinde sicut est diuina lex, ut sine fide impossibile sit placere Deo: ita etiam diuina lex est, fidem mortuam non sufficere ad salutem: ergo, sicut est per se euidentis iusta damnatio infidelium, si de eorum infidelitate constat: ita etiam est per se euidentis iusta fidelium condemnatio, si constat eos non habuisse fidem uiuam, ergo nulla est inter eos differentia, quae ad rem pertineat, sed ad summum differunt, sicut magis, uel minus notum in eodem ordine, quae ad modum etiam differre possunt duo fideles, quorum alter perditissimam uitam egit, alter rarum peccauit. Et confirmatur, quia ad sententiam ferendam in hoc iudicio, non satis est confusio, & quasi in genere statum causae cognoscere, scilicet, quod ij homines in statu damnationis discesserint, sed etiam qualitatem causae, & quantitatem demeritorum: quia pro ratione illorum sententia & quantitas poenae ferenda est, haec autem demeritorum quantitas non est per se manifesta ex solo statu infidelitatis: necesse est ergo, saltem propter hanc rationem discutere singula demerita infidelium: ergo iudicabuntur etiam iudicio discussionis. Quae ratio sumpta est ex Hieronymi. exponente uerba illa Ierem. 25. Iudicium Domini cum gentibus: Quia sunt (inquit) gentium merita diuersa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem est in eo, quod non credit, sed ipsi, qui non credunt, inter se diuersis afficientur suppliciis. Iudicantur ipsi cum omni carne, ut nullus iniudicatus abeat. Possimus autem nos simili modo dicere, qui non amat, iudicatum etiam esse in eo, quod non amat, iudicandus tamen est, quia diuersa sunt eorum, qui non amant, supplicia. Quod si in ijs, qui crediderunt, & non amarunt, charitatis laetio discutenda est, qualis fuerit, etiam in infidelibus, discutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imo ex hac parte maior quaedam erit ratio, & necessitas discussionis in fidelibus, quam in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis saepe est occulta, ubi non constat, an infidelitas ipsa uoluntaria sit. Tum etiam, quia in ijs saepe est ualde occultum, quomodo habuerint auxilia, & media ad salutem obtinendam necessaria. Ut ergo diuina iustitia ratio omnibus euidentis sit,

Hieronymus
Ierem. 25.

oportet, ut omnibus constet, hos potuisse saluari, vel peccata euitare: ergo ad haec omnia necessarium est, eos iudicari etiam iudicio discussionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quoad modum loquendi, hic posterior habet fundamentum in scriptura, non autem prior. Primum patet tum ex citato loco Ierem. adiuncta Hieron. expositione, & ponderando uerbum illud, iudicium Domini cum gentibus. Non enim dicit, de gentibus: uel ad gentes, sed cum gentibus, quod aperte indicat iudicium redargutionis. Tum aperte ex Ioele capit. 3. Congregabo omnes gentes, & adducam eas in uallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Vbi simpliciter sermo est de omnibus reprobis, & maxime de infidelibus, ut patet ex uerbis sequentibus, Disceptabo cum eis super populo meo, & hereditate mea Israel. Secundum autem patet, quia dicto loca Scripturae, ex quibus prima sententia orta uidetur, longe diuersum habent sensum, ut in superioribus tactum est. Unus est ex Psalm. 1. Non surgent impij in iudicio, cuius sensus est, non erigent caput, non praualebunt in iudicio. Ex quo non sequitur, illos non esse iudicandos iudicio etiam discussionis, sed potius sequitur esse iudicandos, & in iudicio ita superandos, & conuincendos, ut iusti damnentur. Alter locus est, ille Ioann. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Quae uerba iuxta expositionem Chrysostom. & aliorum non solum de infidelibus, qui nullo modo credunt: sed etiam de fidelibus, qui non credunt fide uiua, intelliguntur, ut patet ex praecedentibus uerbis, & ex antithesi. Qui credit in eum, non iudicatur, id est, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide uiua, quia haec est ad salutem necessaria, & in rigore Scholastico hoc proprie significat credere in Christum, uel in Deum. Cum ergo subiungit, Qui autem non credit, intelligendum est eadem fide uiua, & de hoc dicitur, iam iudicatus est. Quia iam in se habet iustam damnationis causam, quamuis nondum in eum sit prolata sententia, ut exposuit Chrysostom. homil. 27. in Ioan. & significat Cyrillus lib. 3. in Ioan. capit. 53. dicens, iudicatum autem esse incredulum, quod ipse in seipsum condemnationis intulit sententiam. Non ergo est sensus, hos non esse iudicandos in iudicio diuino: sed solum habere in se certam damnationis causam. Quam expositionem significauit etiam Aug. lib. de agone Christi c. 27. dicens etiam infideles iudicandos esse, tamen ad explicandum rei certitudinem, de praeterito dictum esse, iam esse iudicatos, seu damnatos.

Haec omnia uidentur quidem conuincere, & distinctionem illam de iudicio discussionis, & condemnationis ad rem hanc non fuisse admodum necessariam, & in re ferè nullam esse differentiam inter modum iudicandi fideles, & infideles, neque etiam inter praedictas sententias posse esse diuersitatem, quae ad rem pertineat. Necesse est enim, ut omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reprobatorum opera tam bona quam mala esse in iudicio manifestanda, & expendenda, & quoad hoc necessaria esse discussionem in causis omnium. Nihilominus etiam uerum est, damnationem infidelium saltem quoad exclusionem à Regno euidentem habere causam damnationis. Quia non solum iustitia, & meritis, sed etiam fundamento iustitiae, & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum uisunt Patres illo modo loquendi, quod in ijs non est necessaria discussio, ut à Regno excludantur. Ita enim limitanda est eorum sententia.

Ierem. 25.

Ioele 3.

Testimonij
Ioan. 3.
Expositio
Chrysostomi.

Chrysostom.
Cyrillus.

Augustinus

SECTIO VI.

Vtrum paruuli, qui sine gratia discesserunt iudicandi sint.

Ratio dubitandi est. Quia in eis non habet locum iudicium disquisitionis, cum non habeant merita, nec demerita, quae expendantur, neque eorum causa recipiat (vt sic dicam) magis vel minus, sed in inuisibili consistat. Neque etiam videntur iudicandi iudicio damnationis. Quia licet reuera damnentur, quoad exclusionem a Regno: non tamen propter personalem culpam, sed propter originalem, & quasi naturalem: ergo sicut non peccarunt in se, sed in suo capite: ita non oportet, vt in se iudicentur, sed in suo capite. Dices, quamuis ipsi non peccauerint: tamen contraxerunt culpam, quam in se verè habent, & ideo necesse est, vt de illa iudicentur. Sed contra, quia non contrahit culpam actualem, sed quasi habituale, iudicium autem propriè est de actibus, non vero de habitibus: satis ergo est, vt sicut in se habent culpam, ita in se sustineant poenam: tamen sicut ipsi non audierunt legem, propter cuius transgressionem damnantur, ita non videtur necessarium, nec conueniens eorum statui, vt ipsi audiant sententiam damnationis suae. Et confirmatur primo, quia vbi dicitur in scriptura describitur iudicium, significatur solù esse futurum de proprijs actionibus, vel omissionibus eorum, qui iudicandi sunt. Sic Matth. 25. *Esuriui enim, & non deditis manducare, &c.* vbi licet, Christus veluti gratia exempli, solum numeret peccata contra misericordiam: non tamen intelligit de illis solis esse ferendum iudicium: sed ea posuit, vel vt mortales excitaret ad opera misericordiae, vel quia homines existimare solent, illa peccata esse leuiora, vt ex eis intelligant, multo magis esse iudicium ferendum de grauioribus. Paul. verò 2. ad Cor. 5. generalius dixit, *Vt referat vnusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum, &c.* Ios. 3. *Congregabo omnes gentes, & disceptabo cum eis.* Ergo qui non sunt capaces disquisitionis, non congregabuntur, vt iudicentur. Tandem omnes, qui iudicantur, vel admittuntur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignem aeternum Matth. 25. Apoc. 20. ij autem paruuli neque ad beatitudinem admittendi sunt, neque in ignem mittendi, non ergo iudicabuntur. Vltimo confirmatur, quia non videtur expediens, vt ij paruuli intelligant causam suae damnationis, quia non posset haec cognitio non afferre eis magnam tristitiam, & dolorem, quae poena non est proportionata eorum culpa. Quia sicut non contraxerunt culpam propria voluntate, aut voluptate: ita suscepturi sunt poenam sine tristitia, & dolore. Propter quod grauiores Theologi sentiunt eos non esse damnandos poena sensus.

Propter has, similesque rationes quidam negant hos paruulos esse iudicandos. Durand. in 2. distinct. 33. q. 3. & Carthusia. in 4. dist. 47. quaest. 1. vbi in eandem sententiam refert Albertum, qui non solum negat hos pueros esse iudicandos: sed etiam in iudicio comparituros. D. Thome autem in 4. distinct. 47. quaest. 1. artic. 3. q. 1. ad 3. dicit, *quod pueri ante perfectam aetatem descendentes in iudicio comparebunt, non autem vt iudicentur, sed vt videant gloriam iudicis.* Idem significat quaest. 5. de malo, artic. 3. vbi negat, paruulos habituros cognitionem gloriae, quam Sancti possident, & ipsi amiserunt, & causa, propter quam visione Diuina carebunt. Quapropter haec sententia probabilis est.

Nihilominus contraria sententia magis probanda videtur, quam tenet Bonauent. in 4. distinct. 47. artic. 1. q. 3. & ibi Scot. quaest. 2. artic. 3. ad 2. vbi dicit, hos paruulos non esse iudicandos iudicio disquisitionis, sed damnationis, vel approbationis si iustificati fue-

Arint. Quam tamen sententiam nec ratione, nec auctoritate probat, & distinct. 47. quaest. 1. artic. 3. sentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & a demonibus deferri in lymbum: hoc vero posterius non videtur admodum verisimile. Pro hac etiam sententia referri potest Caietanus, qui supra, quaest. 52. artic. 2. docuit, Christum descendendo ad inferos habuisse effectum in animabus horum puerorum, eosque redarguisse de malitia originalis peccati & carentia fidei, ergo multo maiori ratione diceret, esse iudicandos a Christo in die iudicij. Possunt pro hac sententia citari Gregor. Arim. Driedo, & alij, qui affirmant hos pueros esse puniendos poena sensus, & igne gehennae. Nam hinc optimè consequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tractat. de extremo iudicio cap. 6. & 7. Potest praeterea haec opinio fieri verisimilis ex illis verbis Apocalyp. 20. *Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & postea dicitur, de omnibus esse latum iudicium.* Item ex illo 2. ad Corin. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit.* Nam his verbis, prout gessit, comprehenduntur non tantum opera, sed simpliciter omnia media, per quae homines saluari possunt, vel damnari, & ita comprehenduntur actiones, & receptiones sacramentorum, & omissiones, seu carentiae, & ita comprehenduntur, tam paruuli quam adulti omnes. Praeterea ex Augustin. libro 5. Hypognost. post medium, vbi docet hos paruulos esse ad sinistram constituendos. Item late sermone 14. de verbis Apostoli, Verum est, Augustinum interdum videri excedere in assignanda poena, & damnatione horum puerorum: significat enim eos esse puniendos igne inferni. Sed illa sententia & ab Scholasticis merito reiecta est, & ad praesentem quaestionem non est necessaria etiam secundum Augustin. mentem. Nam libr. 3. de liber. arb. ca. 23. plane docet, hos paruulos esse iudicandos & sententiam iudicij respectu eorum futuram mediam inter praemium, atque supplicium, scilicet, ignis, & gehennae quoad poenam sensus. Praeterea ex Gregor. libr. 9. Moral. cap. 12. alias 16. vbi agens de Christo in generali iudicio stricte iudicante, *Quosdam (inquit) tunc reatu culpa originalis astrictos etiam sine operibus damnat, quod late prosequitur.* Tertio, adiungi potest ratio, quia in primis ad gloriam Christi spectat, vt ab omnibus etiam ab ijs paruulis eo die adoretur, & vt princeps, a supremo iudex agnoscat, ergo apparebunt ij paruuli personaliter in iudicio. Rursus, agnoscent quid ibi agatur (non enim carituri sunt sensu, & cognitione) videbunt ergo (sicut ceteri homines) Christum in sua gloria, & maiestate, alias quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignem, abiectionem, & cruciatum: pariter ratione cernent alios ad altiore gloriam, ac felicitate euehi: ergo intelligent, haec omnia iusto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam spectat ad perfectionem iudicij, & adiustitiae Diuinae integram & absolutam manifestationem: ergo, cum videant se esse veluti in quodam statu medio constitutos, quia neque igne punientur, neque ad superiorem illum, & felicissimum statum assumuntur, intelligent hoc secum fieri seruata iustitiae aequitate, ergo ad hoc saltem necesse est vt iudicentur.

Dices ad hoc satis esse, vt intelligant, se nihil boni egisse vel mali, & ideo nec poenam sensus, nec gloriam recipere: non tamen necesse esse, vt intelligant propter culpam priuari gloria, quod est proprie iudicari. Respondeo, hanc partem esse magis dubiam: nihilominus probabilis videri, etiam hoc esse cognituros, quia etiam pertinet ad Dei, Christi gloriae, vt hoc cognoscant. Primo, vt intelligant Dei beneficium, quod prius in Adamo, & postea in Christo susceperunt, & eum ac ratione colant, ac venerent.

cedentes in iudicio vniuersali iudicandi.

Greg. Arth. Dried.

Somnius.

Apocal. 20.

2 Cor. 5.

August.

Obiectio.

Responsio.

August.

Matth. 25.

2. Cor. 5.

Ios. 3.

Apoc. 20.

Durand. Carthuf. Albert. D. Thom.

Bonauent. Scotus. Infantes in originali de.

nerentur. Deinde ut iustitia, & misericordia Dei, & admirabilis ratio prouidentia eius omnibus manifesta sit. Item quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam proprijs actibus meruerunt, felicitatem consequi, ergo oportet, ut hoc iuste fieri intelligant. Denique, quia (ut postea dicemus) verisimilius est, cuncta hominum opera ibi esse omnibus manifesta: ergo etiam lapsus Adæ, & grauitas, ac circumstantia eius adducuntur in iudicium, & notitiam omnium, qui aderunt. Necessesse est etiam, ut in eo iudicio sapè fiat mentio redemptionis Christi, per quam & iusti saluantur, & reprobis, qui eam contempserunt, grauius damnantur: ergo necesse est, ut ij paruuli qui presentes aderunt, hæc, & similia cognoscant. Nisi quis velit fingere aliquo inusitato modo fore à Deo impediendos, solum propter vitandum eorum moerorem, & tristitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam amissa. Quæ ratio non videtur esse tanti momenti, ut nos cogat ad confingendum aliquid inusitatum, ac singulare sine alio fundamento. Neq; deerit commoda responsio, ut statim dicam.

Obiectio.

Sed obiectio. Nam originale peccatum, Christi redemptionis, & alia huiusmodi non possunt cognosci nisi per fidem vel aliam cognitionem supernaturalem: sed ij paruuli nunquam habuerunt fidem vel aliam supernaturalem cognitionem: ergo non cognoscent hæc omnia. Respondetur idem argumentum fieri posse de alijs reprobis infidelibus. Dicendum est ergo, hæc posse cognosci per euidentiã signorum absque supernaturali fide, sicut *damones credunt, & contremiscunt*, & hi paruuli cognoscent, Christum esse verum D E V M non supernaturali cognitione: sed quadam euidentiã signorum, & effectuum, quos partim audient, partim videntur.

Responsio.

Iacob 2.

Responsio ad argum. è in oppositum.

Ioann 3. Marc. 16.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam, iam ostensum est, qua ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire sententiam damnationis suæ. Neque refert, quod non commiserint actuale peccatum, sed solum contraxerint originale (quod est per modum habitus) ex Adamo. Quia sicut hoc sufficit ad damnationem paruulorum iuxta illud, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, & illud, *Qui non crediderit, condemnabitur*: ita etiam sufficit, ut iudicetur. Præsertim, quia habituale peccatum, seu status peccati, quatenus est vera culpa, & sufficiens ratio excludendi à regno, ad iudicium deferri debet, ut in eo constet, & talem culpam verè fuisse in homine, & durasse vsque ad mortem: vtrumque enim necessarium est ad iustam damnationem.

Ad primam confirmationem in primis iam declaratum est, quomodo loca Scripturæ ita possint intelligi, ut in cōuocatione hominum ad iudicium paruuli comprehendantur. Deinde dicitur, Scripturam sacram non narrasse ibi omnia, quæ in illo vltimo iudicio sient, sed ea, quæ futura sunt præcipua, quæque ad hominum terrorem, & correctionem maximè conferre possunt. Et ideo præcipuè commemoratur sententia & pœna, prout ad adultos pertinet: non vero excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur *Matthæ. 25.* ferenda sententia propter peccata contra misericordiam, non tamen inde fit, non esse etiam ferendam propter alia peccata.

Matth. 25. Abul. Sotus:

Ad secundam confirmationem variè respondent doctores. Quidam enim existimant non esse inconueniens, sentire eos aliquam tristitiam de iustitia, & beatitudine amissa, ut *Abulens. Matth. 25. q. 662.* & *Sot. indicat. 1. de nat. & gratia cap. 14.* Alij vero hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiusmodi pœna sit magna varietas. Quia vero res hæc non est huius loci, breuiter dicendum existi-

mo, partim ex diuina prouidentia, partim ex prudentia, & rectitudine voluntatis horum paruulorum fore, ut non sentiant tristitiam, nec dolorem de beatitudine amissa: sed omnino sint conformes diuinæ voluntati, & contenti ijs bonis naturalibus, quibus erunt præditi, ut latius in materia de peccato originali dicendum est.

SECTIO VII.

Vtrum omnes sancti homines iudicandi sint.

Ratio dubitandi sumi potest, primo ex illo *Ioan. 10. 3.* *Qui credit in eum, non iudicatur*: omnes autè qui saluantur, crediderunt: ergo non iudicantur. Secundo potest specialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore, & animo cum Christo iam regnant. Nā in ijs, sicut est consummatum præmium: ita videtur consummatum iudicium: ergo non oportet, ut amplius iudicentur. Terrio esse potest speciale dubium de aliquibus insignioribus Sanctis, ut v. g. de B. Virgine, Ioanne Baptista, & similibus, præsertim de ijs, qui cum Christo futuri sunt iudices: quia non videtur expedire, ut qui iudicat, iudicetur. Hac enim ratione Christus Dominus, qui alios iudicat, non iudicatur.

In hac quæstione conueniunt omnes Theologi cunctos homines iustos esse iudicandos, quoad prolationem sententiæ, seu iudicium approbationis, ut vocant. Hoc enim conuincunt omnia testimonia adducta præcedentibus Sectionibus, ut *Matthæ. 25. 2. ad Corinth. 5.* neue in hoc occurrit aliqua ratio dubitandi. De iudicio autem discussionis fere omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos esse iudicandos huiusmodi iudicio: sed illos tantum, qui imperfectum sanctitatis gradum attingerunt, & grauius peccata habuerunt bonis operibus admixta: non vero alios insigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & super fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides pretiosos superædificauerunt. Et ratio discriminis est, quia discussio solum videtur habere locum, vbi est magna permixtio bonitatis, & malitiæ, ut facta collatione, & examinatione constet, quomodo malitia delata sit, & bona merita apud Deum præualuerint. Vbi autem nulla, aut ferè nulla est malitia admixtio, non est necessaria discussio, sed solum meritum approbatio. Hæc est communis, & recepta doctrina in 4. distin. 47. quæ sumpta est ex *Gregor. locis citatis Sect. 5. præsertim 25. Moralium, cap. 20.* vbi sicut distinguit duos ordines reproborum, eorum scilicet, qui iudicantur & pereunt, & eorum, qui non iudicantur & pereunt: ita distinguit duos ordines electorum, eorum, qui iudicantur & regnant, & eorum qui non iudicantur & regnant. Quam distinctionem *Anselm. & Iulian. locis citatis sequenti sunt*, eam etiam videtur indicare *Origen. homil. 21. in Numeros*, vbi ait, quosdam Sanctos forte accipere hæreditatem: alios vero excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: sed ante omnem sortem sublimari, & ad quendam singularem beatitudinis Christi participationem extolli. Sed (ut in superioribus dixi) difficile explicatu est, quid rei subsit huic distinctioni. Videtur enim esse tantum quidam metaphoricus loquendi modus ad explicandam maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipsorum operum, aut respectu nostri videtur esse maior in ferenda sententia approbationis, & salutis de quibusdam sanctis, quam de alijs. Alioqui enim si consideremus hoc iudicium, ut subsit scientiæ Dei, & quatenus fit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior discussio in quibusdam, quam in alijs. Quia (si absolute loquimur de statu gloriæ) ex iustitia finali sumenda

Matth. 25. 2. Cor. 5.

Grig.

Anselm. Iulian. Orig.

menda est certa, & infallibilis regula salutis, & sententia approbationis ferendae: siue multa peccata praecellerint, siue nulla. Si autem loquamur de gradu gloriae, omnia opera pensanda, & discutenda erunt, vt condigna retributio vnicuique reddatur. Eo vel maxime, quod disceptatio Iustorum, (quae Matthae. 25. insinuat) non est per modum excusationis, & contentions, sicut reproborum, sed per modum humiliationis, & demissionis: at verò haec humiliatio perfectior erit in insignioribus sanctis.

Vt ergo aliquid proferamus, in quo de re ipsa, & non tantum de modo loquendi possit esse controuerlia, suppono in primis omnium Iustorum merita, propter quae gloriam consequentur, esse in generali iudicio promulganda, vt omnes docent sine controuerlia, & colligitur ex Matthae. 25. Apoc. 20. & Dan. 7. & ex ijs, quae dicemus tam in hac, quam in Sectione 9. euidentius constabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quam fructum meritorum Christi eis per sacramenta applicatum. Quia ratio sententiae ferendae, & aequitatis Diuinae iustitiae his omnibus nititur, & quia merita Christi, postquam sunt applicata, quoad effectum efficiuntur quasi propria. Secundo suppono, quosdam esse Iustos, qui nullum peccatum actuale in hac vita commiserunt, in quo ordine solum enumerare possumus beatam Virginem, & infantes iustificatos, & de his satis congruente ratione dici potest, nullam in illis futuram esse discussionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerunt opera: in Virgine autem, quia omnia, quae habuit, fuerunt bona merita, quorum gloriosa, & copiosa, ac distinctissima publicatio facienda est in iudicio, sed illa non potest dici discussio, sed absoluta laudatio: nam discussio, vel disceptatio dicit quandam collationem bonarum, & prauarum actionum cum approbatione, excusatione, vel accusatione earum. Alii vero sunt sancti, qui cum bonis meritis habuerint aliqua peccata coniuncta, & in ijs tunc videbitur fieri propria discussio, vel disceptatio, si omnia eorum opera tam bona, quam mala deferenda sint in iudicium, vt mala vel excusentur, vel iam omnino deleta, ac purgata esse, bona autem praualisse, & praemio digna permanisse ostendantur. In hoc ergo sensu potest esse quaestio de re, an omnes Iusti, vel aliqui tantum, vel nulli iudicandi sint in iudicio discussionis.

Prima sententia est, nullum Iustorum hominum esse iudicandum in iudicio discussionis in praedicto sensu. Quia peccata Iustorum non reuelabuntur in iudicio, sed tantum merita. Ita sentit Magist. in 4. distinct. 43. Viguierius cap. 21. §. 3. vers. 8. & Somnius tractat. de extremo iudicio capit. 6. Fundamentum sumitur ex aliquibus locis Scripturae, in quibus peccata semel remissa, regi, occultari, deleri, & obliuioni tradi dicuntur, cui promissioni repugnare videtur, quod postea in vniuerso hominum conspectu proferantur. Assumptum patet ex illo Psalm. 31. Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata. 1. Petr. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Huius 43. Ego sum, qui operio iniquitates tuas: & capit. 53. Obluioni tradita sunt angustiae priorae, & abscondita sunt ab oculis nostris. Ecce enim ego creo caelos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora. Vbi Hieronymus ita dicit, exponi posse quod in caelo nouo, & in terra noua, omnis conuersationis pristina memoria deleatur, ne hoc ipsum pars malorum sit, prioris angustiae recordari. Et Psalm. 50. Dele iniquitatem meam. Vbi Chrysostomus homil. 2. Si tu memorer sis, Deus non eris memor: si tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Fecisti malum, memorer esto, vt Dominus tuus illud obliuiscatur, iuxta id Ezech. 2. Si impius egerit penitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius. Similia

habet Bernard. serm. 55. in Cant. Et confirmatur, quia Sancti in iudicio honorandi sunt, & praemiandi: sed haec peccatorum manifestatio non pertinet ad eorum honorem, imo nec videtur posse fieri sine aliquo rubore, & dedecore.

Nihilominus dicendum est, omnia iustorum peccata tam moralia, quam venialia esse in iudicio manifestanda. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 43. art. vlt. & Bonauent. art. 2. q. 2. & 3. & ibi communiter reliqui Theologi. Sor. d. 47. q. artic. 3. & est aperta sententia Anselmi in Elucidario, & libro de similitudinibus, & significatur ab Augustin. in libr. Meditationum, capit. 4. dicente, Ecce coram tot millibus populorum nublantur omnes iniquitates meae, non solum actuum, sed etiam cogitationum, simulq. locutionum. Similia multa habet Hugo Victorin. li. 3. de Anim. capit. 23. Et probatur primò ex Scriptura, quae absolute, & sine exceptione affirmat omnium actiones esse in iudicium deferendas: non ergo potest fieri haec exceptio sine maiori fundamento. Antecedens constat ex verbis Christi Mat. 12. Dico autem vobis: quoni in omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Vbi omnes Patres intelligunt positum esse exemplum in peccato quodam, quod leuissimum apparet, ac frequentissimum, vt intelligamus multo magis esse reddendam rationem de omnibus alijs. Praeterea id satis aperte docuit sapiens Eccl. vl. Cuncta, quae sunt adducet Deus in iudicium pro omni creato, siue bonum, siue malum sit. Et quamuis hoc explicari possit de iudicio particulari: tamen & Scriptura frequentius loquitur de vniuersali, & Sancti docent, quidquid indicatum fuerit in particulari iudicio, diiudicandum esse in vniuersali, & cita ibi exponit Hiero. conferendo inter se testimonia citata. Hier. Et idem confirmat Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens. Referet vnusquisq. propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Et 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Secundo, quia hoc pertinet ad perfectionem & integritatem illius iudicij, & diuinae iustitiae manifestationem. Nam vt constat Christi iudicantis, & reddentis Sanctis praemium, iustam esse sententiam non sufficit, quod isti habuerint merita: sed oportet, vt constat illa permanisse viuia, & omnia impedimenta fuisse sublata, atque adeo omnia mala, etiam in iustis fuisse vel misericorditer propter Christum remissa, vel condigne vindicata, & purgata. Vnde ad ostensionem etiam diuinae gratiae, & ad gloriam Christi hic iudicandi modus spectat. Sicut etiam peccata reproborum, quae in hac vita per poenitentiam deleta fuerint, quamuis iterum puniendae non sunt, in iudicium illud deferuntur, vt diuina iustitia, ac misericordia amplius manifestetur. Tertio quia opposita sententia nullum habet verissimile fundamentum. Nam in primis, omnibus illis Scripturae locis non promittitur vera, ac propria obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, vt neque in diuina memoria manerent, quia promittit Deus, quod obliuiscetur eorum. Et similiter oporteret, vt neque ipsi Sancti, qui illa commiserunt, eorum recordarentur, quod est aperte fallum, vt constat ex Apocal. 20. quem locum Section. 9. exponemus. Et ad hoc propositum tractat illum Augustin. 20. de Ciuit. cap. 14. docens, in die iudicij omnia tam bona, quam mala esse in singulorum memoriam reuocanda. Et Gregor. in Psalm. 88. dicit quod recordabuntur miseriarum praeteritarum, vt in aeternum misericordias Domini canant. Idem docet Lactantius lib. 7. ca. 22. in illis ergo Scripturae locis per omnes illos dicendi modos significatur perfecta remissio peccatorum, quae deleri dicuntur, quia macula eo-

Bernard.

D. Thom. Bonau. Sorus. Anselmi Aug.

Hug. Vict.

Mat. 12.

Eccl. vl.

Hier.

1. Cor. 4.

Apoc. 20. Aug.

Greg. Papa. Lactant.

Intsch. 25. Dan. 7. Apoc. 20.

Magist. Viguierius.

Psalm. 31. 1. Petr. 4. Huius 43. & 63.

Hier.

Psalm. 50. Chryst.

Ezech. 18.

la eorum in anima non manet: obliuioni autem traduntur à Deo, quia iam eorum nō recordatur, vt puniat. & eodem modo, regi, & occultari, quia iam non protiocant ad iram, neq; sunt rubori, aut dedecori.

Ex quo facile respondetur ad confirmationem supra factam. Quia sicut memoria peccatorum non efficit dolorem, aut tristitiam in Beatis: ita neq; eorum manifestatio pudorem, aut tristitiam infert. Non enim iam sunt capaces harum passionū. Quod apertis exemplis conuinci potest. Quis enim dubitet cognoscere Petrum, vel Magdalenā quotidie in Ecclesia sua peccata publice praedicari, de quo non solum pudore, & dolore non afficiuntur, sed etiam vehementer gaudent, quia in maiorem Dei gloriam cedit. Item nulla infamia, aut verum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifestatione, sed ipsi, cum rectissimi sint in omnibus, non possunt moueri, nisi ex apprehensione veri boni, aut mali: ergo hac de causa nullo ex praedictis affectibus mouebuntur, qui non sunt nisi fuga quaedam imminentis, & praesentis mali. Et confirmatur, quia tanta erit Sanctorum gloria, & laetitia de poenitentia pro peccatis acta, de remissione obtenta, deq; admirabili ratione diuinæ prouidentiae, qua factum est, vt mala illis cooperentur in bonum, vt propter has etiam causas gaudeant, quod eadem peccata omnibus manifestentur. Quomodo enim possent diuina in eos gratia, ac benignitas agnosci, nisi eorum lapsus cognoscerentur? Aut quomodo poterunt omnia eorum merita, quae per poenitentiam, & satisfactionem pro peccatis consecuti sunt, omnibus nota fieri, nisi peccata, quae fuerunt occasio, & materia illorum meritorum, cunctis quoq; innotescant? plura in fauorem huius sententiae sumi poterunt, ex his, quae in Sect. 9. diximus.

Ex his igitur constat, si discussio nihil aliud significet, quam examinationem, & collationem bonarum, & malarum actionum, omnes Sanctos, qui aliqua peccata commiserint, aliquo modo iudicandos iudicio discussionis, quamquam dici possit, hanc discussionem minorem esse futuram in ijs, qui tantum venialiter peccauerunt, quam in ijs, qui mortalia etiam crimina commiserunt, & similiter maiorem futuram in ijs, qui plura, & grauiora admiserunt peccata, quam in ijs qui pauciora. Et in hunc modum intelligi potest illud Soph. 1. *Et erit in die illa, sicut abdoz Ierusalem in lucernis.* Quae verba eleganter tractat Bernard. serm. 55. in Cantu. Vbi Ierusalem nomine, dicit, Prophetam designasse illos, qui in hoc saeculo vitam ducunt religiosam, mores lupernae illius Ierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta sunt nomine & habitu iustitiae adumbrata. Et idcirco (inquit) necesse erit, subtili ea inuestigari discussione, & quasi ad motus lucernis de tenebris in lucem prodi. Possimus asserre aliquid & de Psalmo ad confirmandum id, quod dicitur de scrutanda Ierusalem. *Ait namq; sub persona Domini, Cum accepto tempore, ego iustitias iudicabo, vias infortum [ni fallor] & actus eorum discussurum se, & examinaturum dicit.* Cum ergo postea Bernardus dicit, si nos in hac vita diiudicauerimus, postea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur.

Ad rationes autem dubitandi in principio positas respondetur. Ad primam, verbum iudicandi in Scriptura varijs modis sumi, vt notaui Basil. hom. in Psalm. 7. in illud, *Dominus iudicat populos.* Interdum enim in communi significat sententiam proferre post causae examinationem, siue iudicium sit condemnationis, siue absolutionis. Et haec videtur esse propria significatio, secundum quam dicitur *Christus iudicaturus viuos, & mortuos,* & hoc modo dicimus, Sanctos esse iudicandos. Interdum verò iudicare significat idem, quod condemnare, vt Psalm. 5. *Iudica eos Deus.* Et Ioann. 5. *Qui vero mala, in resurre-*

tionem iudicij, id est, damnationis. Nam quia iudicium est actus iustitiae, & praecipue futurum est ad manifestandam diuinam iustitiam, quae in reprobis potissimum exercenda est: ideo iniqui quasi per antonomasiam iudicandi dicuntur. Cum ergo Ioann. 3. dicitur, *Qui credit in eum: non iudicatur,* sensus est, non condemnatur, scilicet, secundum praesentem iustitiam, aut, si in ea perseueret. Sicut inferius inquit, *Qui credit in filium, habet vitam aeternam: qui incredulus est filio, non videbit vitam: & capit. 5. Qui credit in eum, qui misit me: habet vitam aeternam, & in iudicium non venit, id est, in damnationem.* Vnde subiungit, *Sed transiit à morte in vitam.* Sic Irenaeus libro 5. capit. 27. *Qui credit in me (inquit) non iudicatur, id est, non separatur à Deo: qui autem non credit, iam iudicatus est, id est, separauit semetipsum à Deo voluntaria sententia.*

Ad secundam respondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore, & animo iam sunt Beati fore iudicandos, quia licet priuatum iudicium sint, oportet eorum causam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt iam corpore, & animo gloriosi, & nihilominus iudicabuntur.

Ad tertiam, iam explicatum est, quomodo infignes Sancti iudicandi sint: nec est inconueniens, quod assessores Christi ab ipso iudicentur, & cum ipso inferiores diiudicent, quamuis à Gregorio 11. dicantur non iudicandi, quia eorum causa breuiter transigenda est, potius per modum approbationis, & laudis, quam discussionis, & examinationis. De Christo autem Domino non desunt, qui dicant etiam ipsum fore iudicandum. Anselmus enim in E-lucidario sentit vniuersas Christi actiones, & vitam esse in iudicio omnibus manifestandam: Et ita exponit illud Apocalyp. 20. *Et libri aperti sunt, id est, conscientiae singulorum, & alius liber apertus est, qui est vitae, id est, vitae Iesu, in quo omnes quasi in libro legent, quid de praecipis eius vel fecerint, vel neglexerint.* Rursum per hanc vitam Christi manifestationem constabit euentus infinita Dei misericordia, & iustitia erga humanum genus, ad ipsius gloriam, & bonorum consolationem, & confusionem malorum. Hac ergo ratione quodammodo dici potest Christus seipsum diiudicaturus. Quod tamen potius metaphoricè, quam proprie dictum est, eo modo, quo etiam ipse Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Psalm. 50. *Vi iustificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum iudicaris: & Iuel. 3. vbi nos legimus, Et disceptabo cum eis, Hebraea habent, iudicabor cum eis. Et Isai. 43. Redus me in memoriam, & iudicemur simul, narra, si quid habes, vt iustificeris.* De quo tractat Ambr. Psalm. 36. *Gravis [inquit] est hoc iudicium, cum Dominus de se postulat contra hominem iudicari.* Quia reuera Deum, aut Christum hoc modo iudicari, potius est, iustus, atq; exactius homines iudicare, causam suam magis magisque aduersus prauos homines, & in fauorem bonorum iustificando.

SECTIO VIII.

Virum Angeli tam boni, quam mali, iudicandi sint.

Non est huius quaestionis sensus, an sint Angeli sancti iudicandi: quoad praemium essentiale ex operibus, & meritis, quae in beatiudine gesserunt, vt Origenes saepius indicat, homilia 13. in Lucam, homilia 20. & 24. in Numer. quem pie interpretatur Diuus Thopnas 1. part. quaest. 113. articulo. 7. ad 4. ex eodem Origene homilia 11. in Numer. vbi ait futuros etiam Angelos custodes in iudicio, non tam vt de sua custodia iudicentur, quam vt sint testes ignauiæ, ac negligentiae hominum. Est ergo quaestio de iudicio Angelorum ex operibus, & meritis, quae

Publica delictorum manifestatio in iudicio vniuersali sanctorum pudori aut tristitia non futura

Iusti iudicandi quomodo.

Sophon. i.

Bernard.

Psalm. 74.

Responsio ad argumenta in oppositum. Basil. Psalm. 7. Psalm. 5.

Ioan. 5.

Ioan. 5.

1. Ioan. 5.

Iren.

Christus quomodo iudicandus

Anselm.

Apoc. 20.

Psalm. 50.

Ioel. 3.

1. Sai. 34.

Ambr.

Orig.

D. Thom.

que in statu suæ viæ habuerunt. In qua re est sententia fati vulgata, Angelos non esse iudicandos, saltem quoad præmium, & pœnam essentialem. Ita sentit D. Thomas hic quæst. 59. articulo 6. Negat enim iudiciariam potestatem Christi vt hominis se se extendere ad Angelos quoad præmium, & pœnam essentialem: sed solum quantum ad ministeria eorum, & accidentalia præmia, vel supplicia, quæ inde resultant. Et in 4. dist. 47. quæst. 1. articulo 3. quæstioncula 4. apertius dicit, hoc iudicium directe non pertinere ad Angelos: sed tantum indirecte, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atq; hanc sententiam amplectuntur discipuli D. Thomæ. Probari autem potest. Primo, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi prædictum est, vnde omnes integrum præmium, aut supplicium essentialè acceperunt. Secundo, quia Christus non est redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. Tertio, quia in Symbolo tantum profitemur, Christum futurum iudicem viuorum, & mortuorum, & in Euangelio solum de hominibus profertur sententia. *Venite benedicti &c. Mat. 25.*

Dicendum tamen est primo, omnes Angelos tantum bonos, quam malos comparsuros in iudicio, & aliquo modo illud subituros. In hac assertionem omnes conueniunt, & de bonis quidem Angelis constat. Quia Christus dixit omnes Angelos sanctos venturos secum ad iudicium. De malis autem omnes Theologi idem docent. Quia est eadem ratio: & quia ad gloriam Christi spectat, vt eo die illi *curuetur omne genus*, sicut Paul. exposuit. Et quia tam boni, quam mali Angeli ad salutem, vel damnationem hominum aliquid cooperati sunt, & aliquid ministerii exhibent circa præmium vel pœnam eorum, idcirco oportet, vt huic generali iudicio omnes assistant, & Christo, vt vniuersorum Domino subijciantur. Et hinc fit, effectum huius iudicij saltem indirecte redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de confortio Sactorum hominum, & de fructu sui ministerij, & similiter accrescet malis aliqua confusio, & accidentaria tristitia ex condemnatione prauorum hominum. Nam ipsi etiam deturderunt in infernum. Et de malis, quorum causa extiterunt, notio aliquo modo punientur, saltem per nouam quãdam ignominiam, & publicam infamiam.

Secundo dicendum est, probabilius videri omnes etiam Angelos esse iudicandos quoad præmium, & supplicium essentialè, iudicio saltem approbationis, & condemnationis. Ita sentit Bonauentura in quarta distinct. 47. articulo 1. quæst. 4. & Richardus articulo 1. quæst. 6. & probatur primo ex illo 2. Petr. 2. *Si Deus Angelis peccantibus non peperit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium referuari.* Quorum verborum sensus est, Deum non peperisse Angelis peccantibus, eosque carceribus addictos in iudicij diem seruasse, vt ique iudicandos, & puniendos. Ita exponit Augustinus libr. 11. de Ciuitate. capit. 33. & libr. 21. capit. 23. & libr. de natura boni contra Manich. capit. 33. & similem sententiam ex Andrea Apostolo refert Abdias Babylon. libr. 3. Ex quo loco sumperunt aliqui veteres Patres occasionem, vt dicerent, demones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio vniuersali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim sensu intelligunt dixisse Petrum omnes in iudicium referuari. Ita sentit Iustinus in dial. cū Triphonè, quem refert, & sequitur Irenæus libro quinto contra hæreses, capit. 33. & vtriusque sententiam refert, & approbat Eusebius libro quarto Hist. capit. 17. alias 18. & Nicephorus libro quarto capit. 6. Qui etiam putant, ante aduentum Christi non certo cognouisse demonem suam damnationem: post Domini autem aduentum intellexisse, ignem æternum sibi esse paratum. Quod etiam refert, & probat Oecumenius 1. Petr. 5. Veruntamen hæc sententia

quoad aliquid singularis est, & non est probanda. Nam tam certum est angelos malos à principio suæ damnationis esse igni traditos, & cognouisse suam damnationem æternam, quam idem est certum de hominibus peccatis mortali decedentibus, seu quam est certum, Angelos bonos esse Beatos. Potest autem illa sententia pie exponi, vt postea dicam. Ex illa ergo tantum sumimus id quod ij Patres supponunt) Angelos, scilicet, fore a Christo iudicandos, & malos ipsius sententia esse in infernum deturderendos, vt inde nunquam amplius possint emergere; sicut nunc eis permittitur, vt ex Apocalyp. 12. & 20. colligitur, in illis verbis, *Diabolus, qui seducebat eos missus est in stagnum ignis, & sulphuris, vbi & bestias & Pseudo Prophetæ cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum.* Et quoad hoc dici possunt, fuisse prius demones in certi de sua pœna, nimirum quantum ad hanc perpetuam incarnationem in loco inferni, & priuationem illius potestatis, & libertatis, quam in hoc mundo possidebant. Et hoc sensu conquirebant de Christo Marc. 1. *Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene, venisti ante tempus pertere nos?* Ex quo loco potest etiam conclusio posita confirmari. Nam (vt Glossa ibi exponit) suspicabantur demones, se fore statim à Christo iudicandos, & in infernum præcipitandos, & hanc vocabant perditionem suam. Præterea idem confirmari potest ex illo, 1. ad Corinth. 6. *Nescitis, quoniam Angelos iudicabimus?* Quod de iudicio vniuersali exponunt Chrysostom. Theodoretus, Ambrosius, Anselmus & alij Græci, Latini, que, quamuis aliqui eorum de malis angelis, alij absolute de omnibus intelligant. Sed nihil refert, nam idem redit sensus. Vnde Ambrosius ibi ait, eodem modo iudicandos esse Angelos; quo & mundus iudicabitur. Nec potest hic locus conuenienter exponi de iudicio tantum indirecto, seu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodem modo dicit, à nobis iudicatum iri Angelos, sicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tum etiam, quia per illud indirectum iudicium non proprie iudicantur Angeli, sed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autem verba posunt proprie, & in figure intelligi. Quapropter Clemens Roman. libro 7. Const. cap. 33. dicit venturum Christum in throno Regni sui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus suis. Similia habet Lactant. lib. 7. cap. 26. Certum est autem, si mali Angeli iudicandi sunt iudicio condemnationis, multo magis esse iudicandos Sanctos Angelos iudicio approbationis. Secundo possumus argumentari ratione. Quia ex Angelis, & hominibus sanctis constituitur vnum Christi corpus, vna Ecclesia, & vna Dei ciuitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiusdem rationis, ergo conueniens est, vt publicum iudicium cum retributione fiat, non solum de hominibus, sed etiam de Angelis. Patet consequentia; primo, quia hic habent locum omnes rationes, & congruentia ad Diuinam providentiam pertinentes, propter quas voluit Deus fieri generale hominum iudicium, vt supra vidimus. Quia hoc pertinet ad manifestationem Diuinæ iustitiæ, & misericordie. Pertinet etiam ad honorem, & gloriam Christi, vt sicut est caput, & Rex Angelorum, sit etiam supremus iudex. Pertinet quoque ad honorem Sanctorum Angelorum, vt eorum merita, & coronæ in conspectu, tum hominum, tum Angelorum laudem, & honorem accipiant. Deinde, quia nihil est, quod impediât, quo minus ita fiat. Quia, licet Angeli iam receperint præmium, vel pœnam, & consequenter iudicati fuerint: illud tamen iudicium fuit priuatum respectu huius vniuersalis iudicij, sicut etiam de hominibus est necessario dicendum. Item licet Christus non sit redemptor Angelorum, & tamen Saluator, & Iustificator, ideoque debuit

Symbol.

Matth. 25

Angeli tam boni quam mali iudicio vniuersali cooperaturi omnes.

Rom 14.

Angeli à Christo iudicandi omnes. Bonauent. Richard. 2. Petr. 1.

Aug.

Abdias Babylon.

Iustinus Iron.

Euseb.

Oecumen.

Apoc. 12. & 20.

Marc. 1.

Gloss.

1. Cor. 6. Chrys. Ambros. Anselm.

Clem. Rom.

Lactant.

esse iudex etiam quoad essentialia praemium. Quod autem in symbolo tantum profiteamur, esse iudicem visorum, ac mortuorum, non propterea negatur, futurum etiam esse iudicem Angelorum: sed docetur id, quod certum est, nobisque necessarium: tacentur autem reliqua, nostraeque inquisitioni relinquuntur: quanquam sub nomine visorum Angeli possint comprehendi.

SECTIO IX.

Quomodo sint omnium causa, & opera in iudicium manifestanda.

In praecedentibus sectionibus multa attigimus, quae sub hoc titulo comprehendi videntur, praetermitti tamen non potuerunt, quia res sunt adeo inter se connexae, ut non possint disputatione seungi: hic ergo solum addemus ea, quae ad complementum huius disputationis dicenda supersunt. Haec enim descripsimus aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, unde fit reliquum, ut ipsum actum iudicandi describamus. Cum vero in hoc duo contineantur, seu requirantur, scilicet causa cognitio, ac manifestatio, & sententiae prolatio ijs duobus explicatis, erit iudicium absolutum, & omni ex parte declaratum.

Ut ergo, de priori dicamus, supponendum est, quod saepe est in superioribus inculcatum, hoc iudicium futurum esse sensibile quoad mutua praesentiam iudicis, & hominum iudicandorum. Itaque non solum Christus conspiciet, & conspicietur a sanctis hominibus, sed etiam a malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. Sicut fulgur exiit ab Oriente, & patet usque in Occidentem, ita erit aduentus filii hominis. Ex quo colligunt omnes Patres, Christum venturum manifestum, ut ab omnibus videatur. Unde inferius dicitur, Videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, & c. 22. Congregabuntur ante eum omnes gentes, ubi significatur aperte mutua ac sensibilis praesentia. Quae non obscure etiam colligitur ex colloquio, quod ibi describitur inter iudicem, & iudicandos. Et cap. 26. Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli. Ex quibus locis non solum constat, visuros omnes homines Christi humanitatem, sed etiam externam gloriam, & maiestatem, & claritatem corporis eius, ut cum Magistro docent Theologi omnes in 4. dist. 48. & est sententia August. Enarrat. in Psal. 85. circa illa verba, Respice in me, & miserere mei, & Enarrat. in Psal. 109. circa illud, Tecum principium in die virtutis tuae. Et facile suaderi potest ex omnibus, quae in superioribus dicta sunt de secundo Christi aduentu visibili, ac sensibili, & de differentijs inter primum, & secundum aduentum, & de gloria, & maiestate secundi. Illa enim omnia probant, illam gloriam, & maiestatem conspiciendam esse ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autem de claritate corporis, & maiestate externa ac sensibili: nam gloria diuinitatis non ostenditur reprobis, sed tantum Sanctis, ut recte docuit August. 1. de Trinit. cap. 17. Et Isidor. libr. 1. de sum. bon. cap. 30. Non enim docet, tantum bonum iniquissimis hominibus communicari: maxime cum ad iudicium illud transigendum necessarium non sit: ideo enim fiet iudicium per humanitatem, ut in ea conspiciere possint rebrobi suum iudicem, quem in diuinitate propter eius eminentiam intui non decebat. Dices, Ergo nec necesse erat, ut viderent gloriam corporis Christi, satis enim esset, formam humanam conspiciere, quam suo arbitrio manifestare potest corpus gloriosum, non manifestata claritate sua. Adde, videndum esse Christum a damnatis in forma crucifixi: ergo non videbitur ab eis gloria corporis eius. Maxime, quia visio huius gloriae, & claritatis posset re-

probis parere aliquod gaudium. Respon. negando consequentiam, quia ad terrorem damnatorum, eorumque confusionem, oportet ut videant saltem sensibilem gloriam Christi hominis, ex qua non solum voluptatem non capient, sed potius turbabuntur timore horribili, quia non conspicient illam claritatem, ut eius pulcritudine fruantur, sed ut in illa tanquam in signo videant & Christi gloriam & maiestatem, & quid ipsi amiserint. Quod autem dicitur Christus videndus in forma crucifixi, si intelligatur quoad corporis figuram, & situm, fictitium est, & sine fundamento: si autem intelligatur, quod videbunt in eo insignia crucifixionis, verissimum quidem est, iuxta illud Zach. 12. Aspicient ad me quem conspexerunt, quod de hoc mysterio exponit Ioan. c. 19. & significatur Apoc. 1. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, ut notat Ignat. epist. 10. ad Smyrneses, & Cypr. fer. de ascen. & Chryf. hom. de cruce & latrone, & ho. 49. imperfecti in Matth. & Hier. epist. 1. ad Heliodor. & alij in superioribus allati. Non repugnat autem, videre, hoc modo Christum crucifixum, & videre illum in maiestate sua, quia illa insignia passionis in eius corpore glorioso manent cum summa gloria, & decore.

Secundo supponendum est, in illo iudicio manifestanda esse iudicandorum opera tam bona, quam mala, quod spectat ad cognitionem, & probationem causa, de qua ferendum est iudicium. Quae veritas sic absolute proposita, de fide est, ut constat ex locis supra tractatis, Matth. 25. 2. ad Corint. 5. & alijs. Duo autem sunt potissima testimonia, in quibus hic actus Diuini iudicij specialius describitur. Primum est Daniel. 7. Iudicium sedet, & libri aperti sunt. Secundum est Apocyp. 20. Et vidi mortuos magnos, & puillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vita, & iudicari sunt mortui ex iis, quae scriptae erant in libris, secundum opera ipsorum. In quibus locis quamuis Sancti varijs modis explicent librorum metaphoram, tamen omnes intelligunt (quod Ioannes satis explicuit) ea librorum apertione significatam esse operum omnium manifestationem. Aug. ergo 20. de Ciuit. cap. 14. & 15. per libros, qui aperti sunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus, & cordibus Diuina voluntas, & lex veluti clara, & expressa cognosci potest: per librum autem vitae intelligit vim Diuinam, qua vnicuique praesens fiet, quidquid in vita male aut bene gessit. Cum enim ad iudicium operum necessaria sit cognitio legis seu iuris, facti seu operis, plures etiam libri videntur esse necessarii. Alij in quibus praecipua scripta sint alij in quibus ipsorum operum historia sit conscripta: priores ergo libros intelligit August. esse corda Sanctorum, Diuinum ius ac Diuinam voluntatem exprimētia, alterum autem librum vitae intelligit esse memoriam factorum omnium, quae virtute Diuina in omnibus hominibus iudicandis fiet. Et eandem fere expositionem sequens Richard. Victorin. in dicto libr. de potestate iudicaria, intelligit, priores libros non esse quoslibet Sanctos, sed solos insignes ac perfectos viros, in quibus Diuina lex, ac voluntas tanquam in speculo reuelat. A qua interpretatione non abhorret Theodor. Daniel. 7. nec Anselmus in Elucidario. Quia addit, librum vitae esse vitam Iesu, quae omnibus debet esse norma viuendi, & intelligi potest quasi lex, per quam omnes sunt iudicandi. Beda vero per libros apertos intelligit scripturas, in quibus praecipua Diuina continentur, quae omnia probabiliter excogitata sunt. Vera tamen interpretatio, & maxime literalis esse videtur, plures libros, qui aperiendi sunt, esse omnium hominum & Angelorum conscientias, in quibus tam iura, quam facta conscripta reperientur, iuxta illud Isai quinquagesimo primo. Lex mea in corde eorum, & Psal. 36. Lex Dei eius in corde ipsius & illud Ierem. 17. Peccatum tuum scriptum est sicut sileo in vugue adamantino exaratum.

Solutio, Zach. 12. Apoc. 1. Ignat. Cypr. Chryf. Hieron. Opera omnia in iudicio examinabuntur. Matth. 25. 2. ad Cor. 5. Dan. 7. Apoc. 20. Aug. Quid sit apertus librorum in iudicij. Rich. Vict. Theodor. Anselm. Beda. Ipsi st. Psal. 36. Ierem. 17. Iam

Iudex & iudicandi visibiliter apparebunt.

Matth. 24.

Matth. 25.

Matth. 26.

Mag. sen.

Obiectio:

sum super latitudinem cordis eorum. Igitur ex ijs, quæ in conscientijs scripta fuerint, singuli iudicandi sunt. Unde Paul. ad Rom. 2. *Theſaurus tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, & infra, Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium in die, cum iudicabit Deus occulta hominum.* Recte ergo per liberòs, qui aperiendi ſunt, ex quibus iudicandi ſunt mortui, conſcientias, ſeu memorias ſingularum interpretamur cum Hieronym. & Theodor. Dan. 7. Per liberum autem vitæ, recte etiam intelligunt Hieron. & Aug. dicto lib. 20. c. 15. liberum illum vitæ, ſeu Diuinam mentem, in qua prædſtinati omnes conſcripti ſunt. Hic enim eſt frequentior uſus huius uocis in ſcriptura, ut latius tradit D. Thom. i. p. quæſt. 24. & præſertim apud Ioannem in Apocalyp. c. 13. *Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ: & eodem ca. 20. Qui non eſt uentus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.* Idem fere habetur cap. 21. & 22. Unde in alijs libris dicuntur eſſe conſcripta omnia opera, in hoc uero libro vitæ præcipue dicuntur ſcripta nomina, ſeu perſonæ. Nam ſicut in malitia, alius eſt liber, in quo ſcribuntur delecti milites, alij uero, in quibus deſcribuntur uel leges, uel facta militum, ita in præſenti, præter eos libros, in quibus ſcribuntur facta hominum, eſt liber vitæ in Deo, in quo deſcribuntur, qui ad uitam æternam ſunt electi, qui in die iudicij aperiendus eſt: quoniam perfectis omnium conſcientijs, & operibus ſtatim conſtabit, qui ſint de numero prædſtinatorum, qui uero non, & omnibus notum fiet, quomodo Deus, & ſumma miſericordia eos elegerit, & admirabili prouidentia per conſentanea media ad fidem perduxerit, & non minori iuſtitia eis præmium reddat. Dices, Cur non fit mentio alterius libri, in quo ſcripti ſint reprobi, qui dici poterit liber mortis. Reſpondent Auguſt. & D. Thom. eos, qui repudiantur, & reiciuntur, non ſolere ſingulariter in libro deſcribi Hieronym. autem ſentit dari liberum mortis, non quidem in mente Dei, ſed de hominibus: quia licet Deus ſcientiam habeat omnium reproborum, tamen non per ſe, & quaſi ex uoluntate, & intentione ſua illos deſcripſit in mente ſua, ſed ſolum quia ipſi futuri erant tales, ideo eos præſciuit, quod Auguſtin. & Thomas intendunt. At uero demon ſuum liberum habet, in quo reproboſ, & eorum opera ſcribit, quem ipſe quidem in die iudicij proferet, ut ſui imitatores accuſet. Tamẽ quia Deus per illum liberum non iudicabit, ſed per ſingularum conſcientias, & ſua ſcientiam, ideo de illo libro non fit mentio in ſcriptura. Ex ijs ergo ſatis conſtat omnium opera manifefanda eſſe in die iudicij, ſub quibus facta & dicta, & occultiffimæ cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conſcientijs ſcribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium, uel ſupplicium reſpondebit.

Duo autem circa hoc inquiri poſſunt. Primum, an omnia, & ſingula opera omnium hominum, & Angelorum ſient nota omnibus alijs, an uero tantum ſingulis manifefanda ſint, quæ ſunt unicuique propria. Nam de hoc ſecundo nullum eſt dubium inter Theologos. Tum propter adducta teſtimonia ſcripturæ: tum etiam, quia hoc ſpectat ad æquitatẽ diuini iudicij, ut unicuique uſque cauſa legitimo teſtimonio comprobetur, quale erit in ſingulis teſtimonium propriæ conſcientiæ, ut ex Paulo adductum eſt. De primo autem aliqui Theologi dubitant, quia non exiſtunt, illud eſſe neceſſarium ad æquitatem diuini iuſtitie. In quam ſententiam uidentur inclinare Paludari. in 4. diſtinct. 47. quæſt. 1. artic. 2. & Durand. quæſt. 2. Multo autem uerior eſt contraria ſententia, quam tenet D. Thom. diſtinct. 43. quæſt. 1. artic. 5. quæſt. 3. & Bonauentura ibidem artic. 3. & Richar. artic. 7. & diſtinct. 47. arti. 1. quæſt. Fr. Suarez. tom. 2.

3. & Soto quæſt. 1. artic. 3. Atque ad id perſuadendum afferri poſſunt, præter ea, quæ hic diximus, per multa alia, quæ Sect. 5. & 7. adducta ſunt. Ratio eſt, quia non haberet illud iudicium perfectam rationem generalis iudicij, ac fere ſuperuacaneum eſſet, ſi omnium cauſæ non eſſent in publicum proferendæ, & ſententia, ac ratio eius omnibus manifefanda.

Hinc oritur ſecundum dubium, quomodo hæc cognitio ſeu manifefatio faciendã ſit. In quo multa includuntur, ſcilicet an faciendã ſit per mentalem tantum manifefationem, an per uocalem. Item an ſit in momento, uel in tempore faciendã. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa ſcribunt, ſed ut recte dixit Magiſter, cum de hac re nihil per ſcripturam, neque per Eccleſiam ſit nobis reuelatum, nihil poteſt certo fundamento affirmari, cum Deus illis, & alijs modis, prout ſibi placuerit, hoc facere poſſit. Tamen coniecturis utendo uerifimile eſt, quod omnes Theologi docent, huiusmodi cauſæ manifefationem non eſſe totam uocibus ſenſibilibus exprimendam, eſſet enim res ualde moroſa, & non neceſſaria, ut optime Auguſtin. libro 20. de Ciuita. capite 14. & clarius in 16. Secundo credibile eſt, non eſſe futuram in uñico inſtanti, quia non poſſent homines, præcipue reprobi tam multa ſimul diſtincte, & perfecte cognofcere, ſine ingenti miraculo non neceſſario. Item non oportet, ut tam celebris actio uño temporis inſtanti tranſfiguraretur: ſed ergo in mora aliqua, per ſucceſſiuam loquutionem mentalem, omnibus proportionatam. Tertio non eſt improbabile, aliqua peccata hominum eſſe uoce ſenſibili redarguenda, & ſimiliter aliqua bona opera laudanda. Quia cum illud iudicium futurum ſit ſenſibile, & inter homines, qui ſeſe mutuo ſenſibiliter conſpicient, ut ſupra diximus, uideatur etiam conueniens, ut aliqua ratione fiat loquutione ſenſibili, qui modus eſt hominibus maxime accommodatus, & ad maiorem honorem bonorum, iniquorum uero conuſionem pertinens. Hinc Richar. diſtinct. 47. artic. 1. quæſt. 3. credit, hanc uocalem manifefationem maxime eſſe futuram de operibus miſericordiæ, & de peccatis ei oppoſitis, propterea, quæ de forma iudicij Matth. 25. narrantur. Quod eſt incertum, quia non conſtat, ea omnia, quæ Chriſtus ibi dixit, ſenſibili uoce eſſe tranſigenda, & quia ſupra cum Auguſtin. diximus, ea, quæ de operibus miſericordiæ ibi dicuntur, tantum eſſe uelut iudicium quoddam iudicij de omnibus operibus faciendi. Hinc etiam Soto diſtinct. 47. quæſt. 1. artic. 3. putat hanc uocalem redargutionem, ſeu reprehentionem ſpecialiter futuram reſpectu fidelium, & ſignificat, hoc modo eſſe interpretandam ſententiam Gregor. quod in iudicio erit diſceptatio ſenſibilis cum fidelibus peccatoribus, non uero cum infidelibus. Quod non ſolum eſt incertum, ſed ualde etiam uoluntarium. Tum quia non habet fundamentum in ſcriptura: tum etiam quia maxime uidentur reprehendendi infideles, præſertim Iudæi, quia, ut Beda ſignificat Luc. 23. & colligitur ex ſcriptura, illis maxime oſtendit Chriſtus ſua uulnera, ut uideant, quem pupugertur, & confundantur. Item, quia ſi diſceptatio ſenſibilis tantum eſt futura cum fidelibus peccatoribus per modum accuſationis, excuſationis, & redargutionis, ergo pari ratione diſceptatio ſenſibilis, quæ per modum laudis fiet cum iuſtis, non fiet cum inſignioribus, ſed tantum cum mediocribus Sanctis, quia illi tantum uidentur iudicandi iudicio diſcuſſionis: hac autem uideatur incredibile. Nam quo fuerint homines ſanctiores, eo magis laudabuntur mentali, ac ſenſibili uoce, & lingua. Igitur nihil cenſeo poſſe hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque uerifimilius eſſe, ſi quid agendum eſt uoce ſenſibili, id

Rom. 2.

Hieron. Theodor. Hier. Aug.

D. Thom. Apoc 13. 20. 21. 22.

Obiectio.

Solutio. Aug. D. Tho. Hieron. Liber mortis an datur.

Palud. Durand. D. Tho. Bonauent.

Quomodo omnes omnia cognoſcent in iudicio qui aduentur.

Aug.

Richard. Operum uocalis manifefatio in die iudicij futuræ. Matth. 25.

Soto.

Beda.

non esse futurum respectu singularum personarum sed in communi, vel respectu omnium, qui futuri sunt ad dexteram, vel ad sinistram, vel secundum aliquos generales ordines, aut vitiorum, vel virtutum genera, vt verbi gratia commendando prius misericordes, deinde Virgines, postea Martyres, & sic de vitij contrarijs, simili proportione. Vnde fit tandem incertum etiam esse, an illa excusatio iniquorum, & submissio bonorum, que Matth. 25. in sinuat, futura sit sensibilis, vel tantum mentalis: & sane probabilius est fore mentalem, vt Sotus supra sentit quaest. 2. artic. 4. & colligit ex testimonio Pauli ad Roman. 2. supra citato, & ex illo Sapient. 4. Dirumpet illos inflatos sine voce. Et videtur colligi ex dictis, nam si sensibilis reprehensio no est futura cum singulis personis, sed generatim, no videtur habere locum excusatio vocalis, nisi fingamus, vel maximam confusionem multorum simul vociferantium, ac se excusantium, vel aliquem loco omnium esse locutum: sed credibilius certe est, fore vt omnes iniqui tanto sint eo die stupore, ac terrore affecti, vt nec respondere, nec mutire audeant. De Sanctis vero manifestum esse videtur, non posse, vt sonant, intelligi ea verba, quae eis tribuuntur Mat. 25. Quando te vidimus esurientem, &c. quia neq; ipsi hoc ignorabunt, neque interrogabunt aut interpellabunt Christum loquentem. Ergo illo dicendi modo solum voluit indicare Christus submisionem, & gratitudinem iustorum, qui omnem suam gloriam, & honorem, no tam suis operibus, quam Diuinae largitati, & gratiae attribuent.

Sotus

SECTIO X.

Quomodo sit proferenda sententia, & iudicium absolendum.

Primum, examinata, comprobata, atq; conclusa, vniuscuiusque causa, sententiam esse proferendam, tam est certum, quam quod sit futurum singularum personarum iudicium. Quia iudicium per sententiam consummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. postquam dictum est, Aperti sunt libri, subiungitur, & iudicati, iuxta mortui, ex his que scripta sunt in libris secundum opera ipsorum. Post manifestationem ergo causae, adhuc superest iudicium, quod non nisi in sententia consistere potest.

Dubitari vero in primis potest, an omnes mali vnicuique generali sententia iudicandi sint, & similiter omnes boni, an vero de singulis propriae sententiae proferendae sint. Matth. enim 25. significatur priori modo proferendam esse sententiam. Nam generatim reprobis dicitur, Ite maledicti, &c. electis autem, Venite benedicti Patris mei, &c. In contrarium vero est, quia non omnes sunt eadem poena afficiendi, aut remunerandi eodem praemio, sed vnusquisque pro suorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de singulis esse propriam & particularem sententiam ferendam, vniuscuiusque meritis accommodatam, quod ijs verbis eleganter docuit Gregorius Nyssenus orat. in illud, Quod vni ex vobis minimus fecistis, mihi fecistis. Adhuc versus circa spectaculum terribilem aduersus Regem, quem describit nobis Euangelium, etiam nunc animus, terrore eorum, qua dicta sunt, desixus pauore, atq; formidine torpet, veluti cernens quodammodo sum ipsum calorum Regem in solio glorioso terribiliter presidentem: tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndiq; circumstantes, atq; ipsum magnam ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam despicentem, & omne genus hominum qui ex quo homines nati sunt vsque ad illam terribilem apparitionem inueniuntur, ad se se cogentem, & pro merito ac dignitate anteactae vitae, vni vni sententiam accommodantem. Etenim cu sententia nihil aliud sit, quam practicum iudicium habens adiunctum imperium, seu voluntatem retribuendi vnicuique iuxta ope-

De singulis est sententia distincte proferenda.

ra sua, necesse est, vt pro diuersitate meritorum & retributionis, sententia varietur. Verisimile autem est, postquam de singulis in specie iudicatum fuerit, ad consummandum, & absoluendum iudicium proferendas esse illas duas generales sententias, quarum vna reprobis, altera electis communis est. Nam quia omnes, qui in vno, vel altero ordine continentur in statu, & perpetua viuendi ratione continentur, inter se vero ipsi duo ordines nihil commune habent, quod ad retributionem pertineat, ideo Christus non proferet vniam sententiam vtrique ordini communem, sed singulis ordinibus singulas. Vnde quia omnes electi perpetua charitate illi coniungentur, idcirco proferendam sententiam eos ad se vocat, dicens, Venite benedicti Patris mei, quos merito hoc nomine appellat, quia diuina benedictio, quae aeternam electionem, & omnem gratiam complectitur, potissima fons est, & origo, quae ad illum scelicem statum eos perducet. Dicit autem illis, Post haec regnum, quia re vera omnes cum ipso regnabunt in saecula saeculorum, vt dicitur Apocal. 22. Dicuntur autem tunc Sancti perire regnum, quauis iam corpore, & animo beati sint, vel iuxta phrasim Scripturae, quia tunc manifestabitur eorum gloria & regnum, omnibus Angelis, & hominibus, iuxta illud Sap. 5. Nos in sensari vitam illorum estimabamus in saniam, & sinem illorum sine honore, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos iors illorum est. Vel, quia tunc nouo modo & nouo honore, corpore & animo accipient possessi ouem regni. At vero, quia reprobi omnes perpetuo erunt despecti, ac separati a Deo, ideo illis dicit, Ite maledicti, quo verbo poena damna: quae maxima est, significatur. Non vocat autem eos maledictos a Patre, quia perditio eorum non ex Deo, sed ex ipsis erit. Deinde subiungit poenam sensus. In ignem aeternum. Ex quo intelligimus, sub hac sententia non comprehendi paruulos, qui cum solo originali ex hac vita discesserunt, ijenim non ibunt in ignem aeternum. Quod etiam constare potest ex ratione, quam Christus reddidit proferens hanc sententiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam confirmat, quia cum ij paruuli habituri sint statum valde diuersum a caeteris reprobis, non oportuit eade sententia damnationis cum eis inuolui, indicabuntur ergo propria sententia generali respectu omnium illorum, quia omnes in eo statu aequales sunt, ab alijs autem diuersa.

Apocal. 22.

Sap 5.

Secundo intelligitur ex dictis, eo die esse a Christo proferendam sententiam seruata in omnibus exacta iustitiae ratione, ita vt nullus sit futurus locus intercessioni, nullumq; misericordiae perfugium, Zelus enim, & furor viui (id est Christi iudicij) non parcat in die vindictae, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Tunc enim adimplebitur illud Ierem. Ego Dominus seruis cordis, & probus renes, qui do vnicuique, iuxta fructum adinventionum suarum, tempus enim huius vitae concessum est ad veniam, & misericordiam obtinendam, postquam vero ad iudicium peruentu fuerit, solius iustitiae distributiae, & vindictivae legibus agendum erit: de qua re legi potest Aug. ser. 67. de tempore. & lib. de decem chordis, c. 1. & 2. & alijs locis supra citatis. Greg. hom. 1. & 12. in Euang. Prosper l. 3. de vita contemplatiua, c. 12. Bern. ser. 55. in Cant.

In omnibus exacta iustitia in die vindictae, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Tunc enim adimplebitur illud Ierem. Ego Dominus seruis cordis, & probus renes, qui do vnicuique, iuxta fructum adinventionum suarum, tempus enim huius vitae concessum est ad veniam, & misericordiam obtinendam, postquam vero ad iudicium peruentu fuerit, solius iustitiae distributivae, & vindictivae legibus agendum erit: de qua re legi potest Aug. ser. 67. de tempore. & lib. de decem chordis, c. 1. & 2. & alijs locis supra citatis. Greg. hom. 1. & 12. in Euang. Prosper l. 3. de vita contemplatiua, c. 12. Bern. ser. 55. in Cant.

Tertio intelligitur ex dictis, an sententia proferenda sit voce sensibilis, vel tantum mentali. Verisimile est enim priuatas, ac singulares sententias mentaliter esse ferendas, quia cum omnibus sigillarim loqui voce sensibilis valde morosum esset, & diuturnu tempus requireret: ita tamen hoc est intelligendum, vt huiusmodi sententiae non tantum ab eis, ad quos pertinebunt, sed ab omnibus, qui iudicio aderunt, cognoscantur, sicut de operibus diximus reprobi-

Aug. Greg. Prosper. Bernard.

An sententia proferenda sit voce sensibilis.

utrobique enim eadem ratio est. Imo tota ratio ob quam opera omnibus manifestabuntur erit, ut sententia equitas ac iustitia omnibus patere possit. Er ita sentiunt Patres supra citati. At vero sententia illa generales, ut credi potest, voce sensibili proferetur, quod sentit Anselm. in Elucid. Et Abulens. Matt. 25. q. 333. & frequentius Scholast. d. 47. propter rationes tractatas precedenti secl. quia cum iudicium sit sensibile, & à iudice humano, & visibili, decet, ut etiam sententia proferatur aliquo modo sensibili: ergo saltem proferatur hoc modo quoad generales sententias.

Vltimo colligi potest ex dictis, finita sententia abfoluendum ac dissoluendum esse iudicium. Tū quia nihil iam ibi superest agendum, cum sententia sit veluti vltima forma iudicij: tum etiam quia eū sententia Christi sit efficax statim sine mora executioni mandabitur, & ideo per modum efficacis imperij ab ipso proferatur. *Ita maledicti, & Venite benedicti.* Statim ergo aperietur terra, ut damnatos deuoret, & ipsi ire incipient in ignem æternum: Beati vero cum Christo recipientur in cælum. Quanto autē tempore duraturum sit iudicium hoc incertum esse docet Aug. l. 20. de Ciuit. c. 1. Nā licet communiter appelletur dies iudicij: non tamen ibi dies sumitur proprie pro naturali die, sed pro toto tempore, quo fiet iudicium: est autem verisimile, nec duraturum tantum per instans, vltima dictum est, nec magna temporis mora, quia non erit Christo necessaria ad conuincendas singulorum conscientias, & sententiam proferendam. Quod etiam insinuat verbis illis Christi, *Sicut exiit fulgor ab Oriente, & pariet vsque in Occidentem, sic erit aduentus filij hominis.* Hac enim similitudine declaratur, breue futurum tempus, quo durabit Christi præsentia in hoc inferori mundo in secundo aduentu suo. Quod etiam significatur in illo Malach. 3. *Ero testis velox maledictis, adulteris, &c. ut perpedit Aug. 20. de Ciuit. cap. 26. & ita etiam sentiunt Scholastici frequentius dicta d. 47.*

DISPUTATIO LVIII.

In quatuor Sectiones distributa.

De statu Christi, & totius vniuersi post peractum iudicium.

Explicitis omnibus que de secundo Christi aduentu, ac generali iudicio necessaria indicauimus, ut huic tandem operi finem imponamus, reliquū est, ut de statu Christi Domini post iudicium disseramus: nihil enim aliud tam de mortali, quam de æterna ac Beata Christi Domini vita considerandum superest. Quia vero vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, & quia caput, ac totum corpus statum eiusdem rationis, atque idem regnum possidebūt, ideo simul statum Beatorum omnium, qui eū Christo regnabunt, explicabimus. Ac denique quia totus hic mundus renouandus est, ut sit amplissimum, atque ornatissimum Christi, Beatorumque domicilium, & circo ab hac mundi renouatione disputationem exordiemur, ut tandem in æternæ felicitatis consideratione finiatur.

SECTIO I.

Virum post reditum Christi in cælum, statim mundus renouandus sit.

Christus post iudicium cum beatis ascendet.

Principio statuendum est (quod in quaestione titulo supponitur) finito iudicio, Christum cum omnibus electis eadem, vel si fieri potest, maiori gloria, & triumpho reditum in cælum, vnde ad iu. Fr. Suarez. Tom. 2.

A dicandum descenderat. Hoc de fide certum esse videtur, quia secundum fidem propria sedes, & locus beatorum corporum est supremum cælum, ut supra diximus de ascensione Christi agentes, & late disputat Aug. li. 13. & 22. de Ciuit. per plura capita: cum ergo Christus inde descenderit ad iudicium peragendum, illo finito illuc rediturus est, ut ibi perpetuo cum suis electis regnet iuxta illud Paul. 1. ad Thesalon. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus: & hoc significauit ipse Christus illis verbis. Venite benedicti patrum mei, possidete regnum. Nam in illo verbo, Venite, luum reditum in cælum indicat, clarius vero in verbis illis Matth. 24. *Sicut fulgur exiit ab Oriente, & pariet vsque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis, vbicumq; fuerit corpus illud congregabuntur & aquilæ.* Ex quo aliqui colligunt, Christum venturum ad iudicium ex Oriente, rediturum autem versus Occidentem. Ita significat Damascenus lib. 4. de fid. capit. 23. vbi hanc causam inter alias reddit illius antiquæ consuetudinis & traditionis, fundendi preces versus Orientem, cuius meminit etiam August. lib. 2. de sermon. Domini in monte. cap. 9. & Iustin. q. 118. ad Gentes. Basil. libr. de spiritu sancto. cap. 27. Epiphani. hæres. 19. *Quocirca inquit Damascenus, eius aduentum operientes ad Orientem adoramus. Sed siue rediturus sit versus Occidentem, siue eadem via, qua venerat, certum est tamen, non permanurum in terra, sed ascensurum in ciuitatem sanctam Ierusalem, cuius felicitatem describit Ioannes Apoc. 21. & 22. concludens, *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique, secundum opera sua. Beati, qui lauant stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vite, & per portas intrent in ciuitatem.***

Secundo hinc fit, eadem certitudine sentiendum esse, finito iudicio, reprobos descensuros in infernum, iuxta illud. *Ita in ignem æternum, quod expresse traditur Apo. 20. Infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocem, & imperium Christi aperiendum esse magnum terræ hiatus, ut corpora damnatorum descendant. Cum enim illa corpora subtilitatis dote non sint affecta, non possunt terræ corpus penetrare, nec oportet hoc miraculum tunc fieri, facilius enim est, terram aperi ad deuoranda illa, maxime cum hiatus ille terræ deseruire possit ad perfectam mundi purgationem, & renouationem, ut postea dicemus. Quin potius, ut hoc obiter dicamus, multi existimant illum hiatus terræ perpetuo permanurum oculis peruium, ut possint Beati oculis etiam corporeis penas damnatorum intueri, nam ut Lactantius ait libro septimo capit. 26. *Omnis turba impiorum pro suis facinoribus in conspectu Angelorum, atque Iustorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atque idem docet Greg. ho. 40. in Euang. & Anselm. in Elucidario, & Mag. cum Theologis in 4. dist. 50. Qui tamen non declarant, illam visionem futuram esse corporalem, nec ad statum, & perfectionem Beatorum necessaria videtur. Multoque minus necessarium, ac decens videtur, ut hiatus ille perpetuo in terrâ duret, qui & præternaturalis est ipsi elemento, & ad vniuersi pulcritudinem, vel ad gloriam Beatorum nihil conferre potest: & alioqui ad damnatorum hominum penas spectat, ut lumen cæli videre non possint. Aduertendum autem est, hoc, quod dicimus, solum esse certum de demonibus, ac de hominibus qui propter peccata propria damnantur: nam de parulis incertum est, quem locum sint habituri, supposito, ut magis pie, ac probabiliter creditur, non esse igne inferni cruciandos, de qua reali dicemus, quoniam ad præsentem disputationem non spectat.

Tertio dicendum est, post reditum Christi in cælum, mundum esse renouandum. In qua assertionem duo continentur: primum est, in fine mundi, & tempore vltimi iudicij futuram esse singularem mundum.

Mmm 3 dire-

Anselm. Abulens.

August.

Malach. 3.

August.

1. Thessal. 4.

Matth. 24.

Damasc. Consuetudo orandi vsq; Ius Orientis.

Epiphani.

Reprobos ad inferos de Ierusalem quia Apoc. 10.

Lactant.

Greg. Anselm. Mag.

Isai. 65.

di renouationem, & quasi alteram recreationem. Hoc saepe est in Scriptura promissum, Isai. 65. Ecce ego creo celos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis, & exultabitis in sempiternum in eis, quae ego creo: & capit. 66. Sicut caeli noui, & terra noua, quae ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum: & Apoc. 21. Vidi caelum nouum, & terram nouam, primum enim caelum, & prima terra abiit. Quae loca intelligenda esse de corporibus caeli, & terrae, & de sensibili, ac materiali eorum alteratione, & in nouatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes, & satis explicuit Petrus 2. epist. cap. 3. vbi cum dixisset, haec omnia esse dissoluenda concludit, *Nouos vero calos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.* Ratio vero huius in nouationis in promptu est. Quia mundus est propter homines, & praesertim propter electos, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi*: cum ergo status electorum hominum a deo sit in nouandus, ac perficiendus, decet, vt totus hic mundus in nouetur, ac perficiatur modo consentaneo huiusmodi status Sanctorum hominum. Item quia nunc mundus habet statum generationibus, & corruptionibus accommodatum: sed post iudicium cessabit generationum ac corruptionum perpetua successio: ergo oportet, vt status etiam mundi in nouetur, & statum recipiat immortali vitae proportionatum. Et hoc est, quod Paulus aiebat ad Roman. 8. *Expectatio creaturae reuelationem Filiorum Dei expectat: vanitati enim (id est id est perpetuae mutationi, ac successioni) subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriae Filiorum Dei: & ideo subdit. Quod omnis creatura ingemiscit, & parturit.* Per hanc metaphoram explicans imperfectionem praesentis status totius mundi, sub quo dicitur ingemiscere creatura, & parturire expectando, & quasi appetendo perfectionem, atq; in nouationem suam.

Apoc. 21.

Petr. 2. cap. 3. Cur mundus post iudicium renouandus.

1 Cor. 3.

Rom. 8.

Posterior pars propositae assertionis erat, hanc in nouationem futuram peracto iudicio, & post reditum Christi in caelum, quae non est certa. Aliqui enim Theologi vel omnino, vel magna ex parte ponunt hanc renouationem futuram ante iudicium, vt constare potest ex ijs, quae tradimus Disp. praecedenti, sect. 1. & amplius patebit ex ijs quae sequentibus sectionibus dicemus, vbi & autores in sinuabimus, & varias sententias, ac rationes pertractabimus, quod hic commode praestari non potest. Nunc breuiter probatur primo nostra sententia ex Paul. 1. ad Cor. 15. dicente, *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos eius sub pedibus eius.* Ex quibus verbis, ac vero eorum sensu haec rursus series, & ordo colligitur. Primum, Christum regnaturum esse, regendo, & gubernando Ecclesiam, electos, & amicos suos congregando, hostes autem debellando, donec illos sibi perfecte subiciat, iuxta illud Psalm. 109. *Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum:* & ad Hebr. 10. *De cetero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius.* Quod fit in toto Ecclesiae militantis progressu, consummabitur autem in die iudicij, quando Christo stectetur omne genu, & tunc adolebit omnem principatum potestatem, ac virtutem. Quae verba de daemonibus multi interpretantur, in quibus horum ordinum distinctio permanet. Vnde ad Eph. 6. dicit Paulus *nobis esse colluctationem aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum*: qui nunc non sunt aboliti prorsus: permittitur autem eis nonnulla potestas vsque ad diem iudicij, & tunc cessabit, & potestati Christi omnino subicientur, vt recte exponit Chrysostom. hom. 39. in 1. ad Cor. quem

1 Cor. 15. Probatio ex scriptura.

Psalm. 109. Heb. 10.

ad Eph. 6.

Chrysostom

A Oecumen. & Theoph. sequuntur, & in eadem sententia est Theodoretus. Postquam autem in die iudicij omnia Christo fuerint subiecta, tunc in caelum cum suis rediens tradet regnum Deo, & Patri, non se regno spolians, sed totum illud offerens, ac representans Patri in illius honorem, & gloriam, ostendens, ipsum esse (vt ait Ambros.) ex quo omnis paternitas in caelo, & in terra nominatur, & perducens totum suum regnum ad eum statum, in quo clara Patris visione fruatur, & summa rectitudine voluntatis & charitatis in illum tendat, eiq; deseruiat. Deinde autem finis, id est, consummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionem mundi pertinentis, vt significauit Anselmus, seu cessatio temporis, & generationum omnium ac corruptionum, tunc enim dici simpliciter potest futurus vniuersi finis, seu consummatio saeculi, vt appellatur Matth. 24. & 28. Secundo probatur dicta sententia testimonio Aug. 20. de Ciuit. cap. 4. *Peracto, inquit, iudicio nunc esse desinet hoc caelum, & haec terra, quando incipiet esse caelum nouum, & terra noua*: & in hunc modum exponit illud Apo. 20. *Vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cuius conspectu fugit caelum, & terra, & notat, non dixisse Ioannem, & ab eius facie fugit caelum, & terra, quoniam nondum factum est, antequam esset de viuis, & mortuis iudicatum, sed dixit e cuius facie fugit, vt indicaret, quod postea futurum est.* Quam Augustini sententiam sequitur Iulian. libr. 3. Prognost. c. 47. & 48. & Anselmus in Elucidario. Tertio tandem probari potest ratio supra tacta praecedenti disp. sect. 1. *Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expellantur, non erit commodium tempus purgandi, ac renouandi illum, quoniam per eorum praesentiam quodammodo contaminatur, nec etiam expediebat, damnatos frui, vel ad modicum tempus luce, & pulcritudine huius mundi in nouati, & ad quandam gloriae statum perducti. Quae rationes exijs, quae dicemus in sequentibus sectionibus, amplius confirmabuntur, & expeditur difficultates, quae hoc loco possunt occurrere.*

Oecumen, Theoph, Theod.

Anselm.

Mat. 24. 28. Aug. Probatur ex Patribus, Apoc. 20.

Iulian. Probatur ratione.

SECTIO II.

Qualis futura sit haec mundi reuolutio.

Non desuere auctores Catholici, qui existimant hanc mundi in nouationem futuram esse substantialem, vt ita dicam, ita vt omnia simplicia corpora tam caelestia, quam terrestria substantialiter sint annihilanda, vel saltem corrumpenda, & noua alia creanda, vel generanda alterius substantiae, ac naturae. Ita sentiunt ex recentioribus scriptoribus Ambros. Catharin. in commentarijs super ad Hebr. 1. & 2. Petr. 2. & Hieronymus Magius libro secundo de exustionem undi, capite 6. & septimo, multa disputat in huius sententiae confirmationem. Et Franciscus Vellefius lib. de Sacra Philosophia, capite 89. Ex antiquis vero Patribus fauere videtur huic sententiae Hilarius in id Psalm. 118. *In aeternum Domine Verbum tuum permanet in caelo*, vbi dicit, non esse legendum in aeternum, sed in saeculum, quia post hoc saeculum caelum, & terra transitura sunt, vt fit caelum nouum, & terra noua. Praeterea Chrysostomus homilia decima quarta in ad Roman. circa illa verba, *Vanitati creaturae subiecta est*, per vanitatem, corruptionem explicat, dicens propter peccatum hominis, & vniuersum totum, & caelum ipsum factum esse corruptibile, ac tandem esse corrumpendum: non ita vt in nihilum transeat, sed vt in aliud incorruptibile transmutetur. Eadem repetit homil. 10. ad Populum. Et cum imitantur Theodorus & Oecumen. ad Roman. 8. Vbi Theodor. ita explicat hanc sententiam, non quod caelum prius fuerit creatum incorruptibile, sed quod Deus praetendendo futurum peccatum hominis, illud corruptibile creauit.

V. redigim. atq; sit in nihilum min. dnu.

Hieron.

Vallefius.

Hilar.

Chrysostom.

Theod. Oecumen.

creauerit, quia non decebat hominem viuere in statu corruptionis, & tamen caelum, quod propter hominem creabatur, esse incorruptibile, donec per resurrectionem homo in statum immortalitatis transferatur. Eandem sententiam constanter docet Iustinus Martyr quæst. 93. 94. & 95. & Ambros. lib. 1. Exameron. cap. 6. Idem sentiunt Basil. homil. 3. Exameron. & Gregor. Nissenus libr. de creatione hominis, cap. 24. denique legimus in libro secundo & tertio recognitionum Clementis, supremum caelum (quod Empyreum vocamus) immutatum permanens, inferiori vero caelo profusus esse abolendos, & in meliores commutandos. Quam sententiam referens Hieronym. Isa. 51. & 65. dicit hæc fuisse antiquorum Philosophorum opinionem, omnia scilicet, quæ cernimus, igni aliquando esse peritura, Et hanc opinionem philosophorum attingit Euseb. lib. 15. de præparatio. Euangelica, cap. 17. vbi dicit, hoc fuisse dogma Stoicorum quod Zeno, Cleanthes, & Chrypsippus aliter uerunt. Fundamentum huius sententiæ sumitur ex varijs Scripturæ locis, Isa. 34. *Tabescent omnis militia calorum, & complicabitur sicut liber calis, & omnis militia eorum defluet, sicut defluit solum de vinea. Vbi per militiam celi significatur stelle. Vnde Hier. & Cyrillus ibi tradunt, hæc verba Isaæ eadem esse cum illis Christi Matth. 24. Stella cadent de celo, quæ proprie vt sonat esse intelligenda, videtur Propheeta satis declarasse, similitudine foliorum de arbore cadentium. Præterea cap. 51. Celi (inquit) sicut fumus liquecent, & terra sicut vestimentum atteretur. Vbi aquila, & Symmachus (vt notat Hieronym.) sic verterunt, Celi comminuetur in nihil, & in salis modum conterentur, & euanescent. Ad hæc cap. 65. Ego creo calos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & Apocal. 21. Vidi celum nouum, & terram nouam, primum enim celum & prima terra abiit, & mare iam non est. Præterea Iob. 14. Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur caelum. Ecclesiasti. 17. Quid lucidius sole, & hic deficiet. Denique Psalm. 101. Opera manuum tuarum sunt caeli ipsi peribunt, tu autem permanebis, &c. Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. Celi, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Denique 2. Petr. 3. est celebris locus infra tractandus. Quæ omnia loca possunt proprie intelligi, & in eo nihil est incommodi, imo neq; aliquid cõtra Philosophiam, & rationem naturalem. Nã Plato in Timeo, & plerique alij Philosophi senserunt caelos esse corruptibiles, & aliquando esse corruptibiles. De quo multa congerit Sixtus li. 3. Bibliot. c. de ethnicorum rapsodia. Item cum post diem iudicij cessatura sint omnia munera, propter quæ creaturae sunt sydera, & caelestia corpora, vt dicitur Deuter. 4. quid mirum quod substantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu veniamur naturam corporum, cum ergo post diem iudicij cessatura sit motus caelestium corporum, inde colligere possumus mutandam esse illorum naturam. Cur enim perpetuo manebit præter naturam, ac violente illa substantia. Simile argumentum est, quod post iudicium erunt celi lucidiores, Isa. 30. habebunt ergo alias proprietates à caelis, qui nunc sunt: ergo & aliam substantiam. Vltimo adiciere hoc loco possumus carmina Sybillina, quæ Aug. refert lib. 8. de Ciuit. c. 23.*

*Tempora torpebunt vidua omnia semina mundi,
Aer, terra, salum, lux, ignis feruida, cali
Cardo, dies, noctes, concident omnia in ignes,
Et fiet species quam desertissima rerum:
Omnia namque cadent lucentia sydera celo.*

Secunda opinio referri potest quæ undam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidē esse substantialem, non tamen in omnibus corporibus, sed tantum in elementis. Ita videtur sensisse ex parte Beda, 2. Petr. 3. vbi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus esse consumpturum, scilicet

Fr. Suarez. tom. 2.

aquam, & ignem, alia vero duo purganda esse, & in meliorem statum restituenda, scilicet terram, & aerem, quæ intelligit significari per novos caelos & terram nouam. Item tenet Glossa ordinaria 2. Petr. 3. & August. 20. de Ciuit. c. 16. & Ambros. si eius sunt commentarij in Apocal. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioann. non amplius futurum. De corporibus autem caelestibus sentit Beda non esse substantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam statim asseremus, contentit.

Dico primo, per hanc mundi inuocationem non esse aliquod ex elementis, vel ex corporibus caelestibus omnino annihilandum, ita vt neque ipsius substantia maneat, neque aliud simile, seu proportionale loco illius producat. Hæc conclusio solū videtur esse certa de fide quoad caelum, & terram, quidquid illud sit, quod ijs vocibus in scriptura significatur, quando dicuntur perpetuo permanens caelum nouum, & terra noua. Nam de alijs corporibus nihil huiusmodi aperte scriptum legimus. Est tamen communior, ac probabilior Theologorum sententia, permanens quatuor elementa siue eiusdem formæ, & substantiæ, cuius nunc sunt, siue alterius, & præterea caelum, quod sit corpus è quatuor elementis distinctum, & sublimius illis. Et probatur primo, quia nomine caeli, & terræ comprehenduntur in scriptura omnia simplicia corpora, vt patet statim in principio Genesis iuxta probabiliorum, magisque receptam sententiam. Quæ docet, in verbis illis, *In principio creauit Deus caelum, & terram, nomine terre, comprehendit aquam, & terram, veluti corpus vnum conficitur, per caelum autem significari expansionem caeterorum corporum lucidorum, & transparentium, sic ergo intelligendum erit, cum dicuntur futura caelum nouum, & terra noua. Secundo probatur, quia in scriptura non legimus mundum annihilandum, sed innouandum, & è seruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Rom. 8. propter quod 1. ad Cor. 7. ait idem Paulus, Præterit figura huius mundi, non substantia, vt notant Hieronym. & Augustinus infra citandi. Nominem autem mundi, vt dixit Tertul. de velâdis virgin. cap. 4. caelum, & freta, & omni census elementorum significatur. Vnde Paul. dicto loco ad Rom. 8. omnem creaturam dixit liberandam è seruitute corruptionis, vbi non de hominibus, sed de inanimatis corporibus quæ homini seruiunt, aperte loquitur. Ergo necesse est, vt per omnem creaturam intelligat saltem simplicia corpora, ex quibus hic mundus essentialiter constat, & in eis, quasi in semine, cetera continentur, de quibus etiam recte intelligi potest illud Eccl. 3. *Cognoui, quod omnia, quæ fecit Deus, ipsa erunt in æternum.* Ergo iuxta modum loquendi scripturæ mundus hic perpetuo duraturus est, vt constat ex omnibus simplicibus corporibus. Tertio de caelesti corpore, & de terra omnes consentiunt, quia de ijs satis aperte scriptura loquitur, vt dixi. De ære vero probatur necessarium esse, eum manere, quia non est futura inanis, & vacua tota hæc expansio, quæ in terram & caelum interiacet: nec est aliud corpus accommodatius quo repleti possit. Rursus de igne scriptura non dicit, ipsum esse corruptendum: neque facile fingi potest, cur igne conflagrationis corruptendus sit, præsertim cū non sint diuersæ naturæ, vt inferius dicemus. Et accedit Philosophica coniectura, quia ignis est perfectior reliquis elementis, & quodammodo magis incorruptibilis, quia est magis actiuus, & nobilior, ac perfectior locum occupat: ergo si cetera perseveratura sunt, cur non ignis? Atq; similia argumenta fieri possunt de aqua, tū quia licet scriptura de illa nihil in specie affirmat; tamen neq; etiã negat. Verba enim illa Apol. 21. *Et mare iam non est, vel exponi possunt cum Augustin. 20. de Ciuit. c. 16. de illo mari, de quo c. 20. dictum erat, Et dedit mare**

Gloj. August.

Roma. 8. 1. ad Cor. 7. Hieron. Augustini Tertull.

Eccl. 3.

Exponitur illud Apoc. 21. mare iam non est. August.

mortuos suos, id est hoc seculum turbulentū, & procellosum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates, & motum maris, vt Anf. D. Th. & alij exponunt, satis seruata verbi proprietate. Deniq; potest addi coniectura philosophica, quia si manet vnum contrariorum, ergo & reliquum; nam hoc spectat ad Vniuersi perfectionem.

Secundo dicendum est, cœlum Empyreum idem omnino post diem iudicij permanfurum. Hoc à fortiori docent omnes Patres, & Doctores postea referendi. Neque est nobis modo probandum, hoc cœlum existere, sed supponendum ex ijs, quæ traduntur in 1. p. q. 66. art. 2. & ex communi consensu Theologorum, & aliquorum Patrum. Quo supposito probatur assertio, quia licet velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cœlo proprie dicte, vt ab elementis distinguitur, & de substantiali eius immutatione, nihil est, in omnibus illis testimonijs, quod vel probabiliter suadeat huius cœli corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa satis intelliguntur de cœteris cœlis: præsertim cum scriptura loquatur de cœlo visibili, quod homini notius est, & de Sole, Luna, & stellis, quæ in his cœlis sunt. Præterea, quia licet de alijs cœlis vtunque probabile sit, esse corruptendos propter aliqua scripturarum testimonia, tamen de hoc cœlo non est id verisimile, quia neq; Scriptura de illo hoc vnquam significauit neq; est consentaneū fini eius. Creatum est enim nõ propter vsum harum rerum inferiorum, neq; propter earum generationes, & corruptiones conseruandas, seu vt sit perpetua Beatorum sedes, quam oportet esse ex se perpetuam, & æternam, sicut est ipsa beatitudo. Vnde hic locum non habet coniectura supra adducta ex Theodoro, scilicet, quod dum homo est in statu corruptionis, non expedit cœlum propter ipsum factum esse incorruptibile: tum quia hoc cœlum non solum factum est propter homines sed etiam propter Angelos, qui Deo ab initio fere mundi perfruuntur. Tum etiam, quia non est factum propter homines vt viatores, sed vt beatos, qui licet non essent futuri eius incolæ vsque ad Christi ascensionem: tamẽ ad liberalitatem, & munificentiam Dei spectabat, illud preparare, ac disponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerem, & ignem diabolo, & sæctaribus eius, quomodo non magis præparauit cœlestem domum Sanctis suis condignam? vnde merito hanc veritatem confirmare possumus illis verbis Christi. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratam vobis regnum à constitutione mundi. Nam licet intelligi possint de visione beata, vel æterna vita tamen optime etiam intelliguntur de ipso sensibili loco in quo Sancti regnant. De quo etiam recte intelligi potest illud 2. ad Cor. 5. Simus quoniam si terrena domus nostra huius habitacionis dissoluatur, quod edificationem ex Deo habemus, domum non maneat factam, æternam in cœlo.*

Ex quibus non solum censeo probari, cœlum illud non esse substantialiter immutandum, sed neq; omnino etiam accidentaliter, neque purgandum, neq; innouandum. Hæc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta: sicut enim Beatorum corpora statim habent omnem perfectiõnem internam gloriæ, ita decet corpus illud, quod statui beatitudinis dicatum est, semper habere perfectionem illi statui debitam: non est ergo quod immutetur, vel innouetur, neque oportet scripturæ testimonia, quæ de cœlo nouo loquuntur, ad illud extendere. Rursus inductione quadã declarari potest, quia illud cœlũ non relinquet, aut immutabit suum motum, nullũ enim habet, sed quietum semper manet, & manebit neque indiget purgatione, cum ex sua creatione purissimum sit, & nihil coinquinatũ in illud intrauerit: denique cum sit lucidissimum, & pulcherrimum, nulla innouatione, vel alteratione eget: ergo

A nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo angeli peccarunt. Respondetur incertum hoc esse, quia fortasse Angeli quædam fuerunt viatores, non fuerunt in cœlo empyreo, sed in aliquo inferiori corpore, de quo alias. Deinde dicitur, quoniam peccatum angeli fuit mere spirituale, & independens à loco, & corpore externo, ideo non contaminauit illud, quare ea ratione non indiget purgatione.

Tertio dicendum est, reliqua cœlestia corpora innouanda quidem esse, atque immutanda, secundum aliqua accidentia, permãtura vero esse eadem numero secundum substantiam. Hanc assertionem constituo solum vt probabiliorem, non vt certam. Prior enim sententia, licet ab scolis reiecta videatur, non tamen potest illi aliqua probabilitas denegari, cum & in sacra scriptura apparens habeat fundamentum, & propter illud à multis ex Sanctis Patribus approbata videatur. Et D. Aug. qui nostram sententiã maxime tuetur, exponens illa verba Psal. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanebis*, hanc quæstionẽ attingens sic inquit, *Sunt autem, & cœli cœlorum superiores in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sint igne, an y soli cœlis, qui etiam diuinitus perierunt, disceptatio est aliquando scrupulosior inter doctos, nec facile, maxime in angustia temporis, explicari potest: non est itaque res certa.*

Conclusionem vero positam, vt probabiliorem tenent Scolastici cum magistro, & D. Thom. in 4. d. 47. & 48. qui in hac re potissimum secuti sunt Aug. 20. lib. de Ciuit. capit. 14. 16. 18. & 24. In eadem vero sententia fuit Hier. Isai. Vbi tractans prædicta scripturarum loca, sic concludit. *Ex quo ostenditur, perditionem cœlorum non interitum sonare, sed mutationem in melius: & iterum, Ex quo perspicuum est, cœlum & terram non perire, & in nihilum redigi, sed in melius commutari.* Atque id latius persequitur cap. 65. Isaiæ, vbi adducens illud Psal. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, & omnes sicut vestimentum veterascent, & quasi amictum mutabis eos, & mutabuntur concludit, *In quo perspicue demonstratur, perditionem, & interitum non abolitionem in nihil, sed commutationem sonare in melius, quod postea confirmat aliquibus scripturæ locis, quæ postea tractabimus. Eiusdem sententiæ est D. Gregor. libr. 17. Moral. ca. 5. vbi exponens illa verba Iob. 24. *Humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, dicit, Cœlum, & terram auferri, seu transire per eam quam nunc habent imaginem: tamen per essentiam sine fine subsistere.* Idem sentit Beda loco superius citato, & libro de temporum ratione, cap. 66. vbi locum Petri de cœlo aereo explicat. Item Genadius de Eccles. dogmat. capit. 70. & Primasius in capite primo Epist. ad Hebræos, vbi idem sentit Ambrosius, sic exponens illa verba, *Ipsi peribunt, tu autem permanes. Perunt ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creature.* Idem significat in caput. 21. Apocalyp. Clarius Anselm. ad Hebr. 1. & 12. & Apocalyp. 20. 21. & Iulian. Pomerius lib. 3. Prognost. cap. 46. Ex Græcis idem aperte sentit Epiph. hæres. 64 citans Proclum, & Methodium, vbi distulse quæstionem tractat, & scripturæ testimonia explicat, dicens, *Hic mos est scripturis, vt hanc mundi transmutationem in meliorem ac magis gloriosam resurrectionem interitum, ac perditionem dicant, tanquam videlicet prior figura pereat per vniuersorum ad illustriorem statum mutationem, nam nulla contrarietas, aut absurditas est in diuinis scripturis. Præterit enim figura huius mundi, & non mundus: dictum est. Sic sane morem habent scripturæ, vt perditionem vocent mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris forma. Idem sentit Irenæus libro 4. contra Hæres. capit. 6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia testimonia, & Oecumenius in collectanis 2. Petri. 3. vbi licet dicat, cœlos esse igne purgandos, de quo statim dicemus, negat tamen secundum substantiam esse immutandos. Potest autem hæc sententiã varijs modis ex scriptura confirmari. Primo ex illis locis in quibus cœlorum**

D. Thom.

Hieron. Cœlestia corpora non immutabuntur secundum substantiam

Greg.

Beda.

Genad. Primas. Ambros.

Anselm.

Epiph.

Iren.

Oecumen.

rum

Psalm 148. rum perpetuitas, & incorruptio significatur, *Psalm 148.* Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in aeternum, & in seculum saeculi, praecipuum posuit, & non prateribit. Quae uerba adeo perspicua sunt, ut non videatur coelorum perpetuitas clarius posse describi, de qua dicitur *Job. 37.* Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt. Ac denique maxime in caelis locum habet illa generalis sententia, Omnia opera, quae fecit Deus, perseverant in perpetuum. Secundo recte argumentatur Hierony. loco supra citato ex illo *Isai. 30.* Erit Lux luna sicut lux solis, & lux solis erit septempler cicut sicut lux septem dierum in die, in quo alligauerit Dominus uulnus populi sui. Quae uerba optime ibi exponit Hierony. de tempore post secundum Christi aduentum. Nam si sol, & luna eo tempore lucidiora futura sunt, supponitur illa, tunc esse duratura, & consequenter reliqua corpora caelestia, nam eadem est omnium ratio: neque commode hoc exponi potest de alio sole, vel alia luna, alioquin esset manifesta aequiuocatio: nam Propheta uertitur his nominibus prout sunt in communi usu, communiter autem usurpantur haec tanquam nomina singularia significantia tantum hunc solem, & lunam, quae nunc sunt. Tertio utuntur praedicti Patres praesertim Epiph. & Hieron. illo testimonio ad *Rom. 8.* Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & patitur usque adhuc: non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. Quorum uerborum sensus est, sicut non appetimus nostri corporis immutationem, & glorificationem: Itaque quae creaturas potissime caelos expectare, & ingemiscere suam inuouationem, & insurrectionem, ergo signum est, hanc inuouationem non esse futuram per substantialem immutationem: quia si caeli non essent permansuri secundum suam substantiam post illam inuouationem, non esset eorum perfectio, sed potius destructio, unde nec expectarent illam, sed timerent potius. Sicut nos, si non essemus in istis corporibus surrecturi, non appeteremus illam immutationem, & neque illa posset dici redemptio corporis nostri.

2. Petr. 3. Quarto argumentari possumus ex loco *2. Petr. 3.* quod est potissimum prioris sententiae fundamentum: hoc modo, nam si caeli essent corrumpendi substantialiter, maxime per ignem conflagrationis, de quo *Petr. d. Epist.* loquitur: sed ignis ille non attingit corpora caelestia, neque illa potest corrumpere, quod primo Hier. & Aug. supra colligere conantur ex uerbis Petri, *Later enim eos, hoc uolentes, quod caeli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens Dei Verbo, per qua ille tunc mundus aqua inundatus perijt.* In quibus uerbis iuxta communem expositionem, & planum contextum, necesse est, per caelos aera significari iuxta frequentem usum Scripturae: sic enim dicitur uolucres caeli, cataraetae caeli, &c. Quod autem hic sit sensus patet primo, quia solum loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundo, quia dicit caelos, & terram de aqua, & per aquam consistere, quod de superioribus caelis commode exponi non potest, quia illi caeli nullo modo facti sunt ex aqua, cum in principio simul fecerit Deus caelum, & terram. Hoc enim de solo caelo Empyreo exponere, & aethereos caelos, ac stellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philosophicis principiis consentaneum est, nec in Theologia habet aliquod fundamentum. Recte ergo haec Petri uerba de aere exponuntur, vel per aerem, & terram explicando ea, quae in ijs habitant, ut uolatilia, quae sunt ueluti ornamentum caeli & ex aquis facta sunt, & similiter plantae, & alia, quae ex terra nascuntur, vel in terra habitant, quae sine aquis consistere non possunt. Vel per aerem, & terram explicando ipsa elementa non secundum substantiam eorum, sed secundum dispositionem aptam ad confer-

uationem uiuentium: sic enim quodammodo consistunt per aquam, quia & terra discooperata fuit aquis, ut inhabitari posset, & locus ille aere fuit repletus, ut in eo homines & animalia possent uiuere. Loquitur ergo Petrus in praedictis uerbis de caelo aereo: ergo de eodem intelligendum est, quod subdit, *Caeli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem uerbo repositi sunt igni reseruari in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum:* ergo non caeli aetherei, sed aerei illo igne conflagrabit. Quin potius hinc colligunt Scholastici cum Augustin. ignem diei iudicij ascensurum usque ad eum locum, quem aqua diluuii occupauerunt, non tamen ulterius progressurum. Quae consequutio quamuis non sit euidentis, quia ignis est magis actiuus quam aqua, & natura sua sursum ascendit, cum aqua potius descendat: tamen, cum utraque inundatio tam aqua, quam ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quam in diuina ordinatione, est ualde uerisimilis, quia utraque inundatio illum habebit terminum, quem iustitia diuina praefixit. Significat autem Petrus esse diuina uoluntate statutum, ac definitum, ut idem mundus, qui aquis diluuii perierat, igne iudicij ardeat, utriusque enim diluuii causa sunt peccata hominum, quibus rotus hic mundus, quodammodo contaminatur: ergo totus sermo D. Petri est de inferiori mundo, quem homines incolunt, atque de caelo aereo, non aethereo. Sed difficultas est in sequentibus uerbis, *Adueniet autem dies Domini, in quo caeli magno impetu transibunt, elementa uero calore soluentur, terra autem, & quae in ipsa sunt opera, exurentur:* ubi cum caeli ab elementis distinguantur, necesse est, superiores caelos significari. Sed in primis licet hoc gratis concederemus, nihil referret. Quia in his uerbis non dicitur hos caelos esse exurendos, vel corrumpendos, sed solum magno impetu esse transiuros, quod non significat substantialem transitum, sed localem, ut satis indicat uerbum illud, *magno impetu.* Itaque significat Petrus agitando esse caelos uelocissimo quodam, & inusitato motu: quod ita ad litteram intelligi de superioribus caelis, nullum est inconueniens. Nec sequitur in prioribus uerbis, caelorum nomine eadem corpora significari, ne uidelicet, aequiuocatio admitti uideatur. Quia caeli nomine significatur tota haec expansio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione superioris, absque aequiuocatione. Melius tamen dicitur, etiam in his uerbis caelum significare inferiorem aeris regionem, quae uelocissimo motu rapietur, & accedet, ut paulo inferius dicitur, quamquam fortasse ille motus futurus sit ex raptu, & motione superiorum caelorum. Neque obstant sequentia uerba, *Elementa uero calore soluentur.* Primum, quia licet concedamus, sub elementis comprehendi aerem, nihilominus potuit prius caelorum nomine significari, quia illi erit proprium uelocissimo illo motu cieri: commune autem illi erit cum aliis elementis calore solui, & ideo unum ei prius tribuitur sub proprio nomine, alterum uero postea sub nomine communi. Sicut paulo post dicitur terra exurenda: & tamen prius comprehensa erat terra sub elementis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi solum significari aquam, & terram. Tum quia uox elementum, & uox Graeca, *στοιχείω* quae illi respondet, proprie significat quasi primordiale fundamentum, huiusmodi autem sunt aqua & terra respectu totius uniuersi. Tum etiam quia paulo superius distinguerat Petrus caelos a terra, & aqua. Denique iuxta hanc expositionem facile intelliguntur alia uerba, quae postea Petrus subiungit, *per quem caeli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore resabescent:* semper enim de eisdem caelis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non potest, superiores caelos igne esse corrumpendos, ergo cum in nullo alio loco scriptura id significet, qui non habeat

eandem vel faciliorem expositionem, vt infra dicemus, nulla ratione id asserendum est. Tum quia cum in alijs locis scriptura significet, cælos esse perpetuos hoc modo melius omnia conciliantur: cum etiam quia cum ratione naturali magis consentaneum sit, cælum esse incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, si scriptura non cogit, non est aliquid miraculosum, & supra rationem asserendum. Vnde possumus vltimo ratione confirmare assertionem positam, quia vel cælum est natura sua incorruptibile, vt est magis recepta Philosophorum, & Theologorum sententia, quam multi etiam ex sanctis Patribus approbarunt, & vt alios omitam, est expressa D. Dionysij lib. de diu. nom. cap. 4. & ita non potest igni corrumpi: vel est corruptibile natura sua, vt a lijs visum est, & sic licet posset ab igne corrumpi, nõ tamen in meliorem naturam transformari, sed ad summum posset in ignem conuerti: ostensum est autem cælos non ita esse immutandos, vt in nihilum vel in deterius commutentur: ergo nõ corrumpentur actione ignis. Dicunt aliqui, ignem virtute naturale non posse hanc immutationem in cælis facere, tamen assumendum esse à Deo vt instrumentum: quia tota hæc conflagratio est effectus diuinæ vindictæ aduersus hominum peccata, ignis autem est instrumentum, quo Deus decreuit peccata hominum vindicare. Sed, vt verum sit potuisse Deum id facere, cum nullam inuoluat contradictionem, tamen sine fundamento asseritur id facturum: nunc enim nõ agimus quid Deus possit efficere, neq; enim dubitamus, quin ad naturam suam possit vniuersum mundum delere, sed agimus quid Deus facturum sit, non est autem cur asseramus facturum Deum maximum atque inusitatum miraculum sine scripturæ fundamento.

Obiectio.

Solutio.

Oecumen.

Hieronymi
August.
Greg.
Bedæ.

Cæli quomodo non sint mundi in conspectu Dei, nihil obstat. Quia vel cæli ibi pro angelis sumuntur, vel quod probabilius est, solum significatur, (vt in eum locum D. Tho. non auit) corpora cælestia ad Deum comparata, non esse munda, quia materialia sunt, ab hac autem imperfectione purgari non possunt, cum hæc sit propria cælorum natura. Quod vero multi ex supra citatis dixerunt, cælos propter peccatum hominis fuisse corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contaminatos, falsum est, & sine fundamento dictum, quia nec substantia cælorum, nec qualitates immutatae propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorum elementorum, aliarumve rerum, neque ipsius hominis natura, intrinsecas proprietates naturales per peccatum amisit, sed solum gratuitas, & naturæ superadditas, cælum autem non habuit aliquas qualitates superantes eius naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinseca ei accedit propter peccatum hominis, vt statim iterum confirmabo. Denique, quod aiebat Theodoretus, cælum quidem propter hominis peccatum non fuisse immutatam ab ea dispositione, in qua creatum fuit

Cæli nõ sunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.

Theodori.

tamen propter peccatum præuisum, fuisse creatum in natura, vel dispositione minus perfecta, quam si non fuisse futurum peccatum: hoc in quâ, in primis gratis est confictum, neque habet vllum fundamentum in scriptura, & non est consentaneum rationi diuinæ prouidentia. Tum quia si primam illius intentionem, seu definitionem consideremus, quâ statuit, tales creare cælos, & in tali dispositione, quâ hominis peccatum præuidisset. Tum quia si respiciamus modum operandi diuinæ prouidentia, non solet propter hominum peccata, aliarum rerû naturas mutare, & præsertim in causis vniuersalibus, quæ ad vniuersi perfectionem spectant. Neq; aliquid probabilitatis habet illa coniectura, scilicet, quod existente homine in statu corruptibili, non decebat, cælos, qui propter homines facti sunt, esse corruptibiles. Quia cæli non sunt dati homini pro hoc statu, in domiciliu, quod inhabitet, sed terra, quæ est locus corruptionis tali statui proportionatus, cæli autem potius facti sunt, vt iuuent hominem ad naturam suam perpeuo conferuandam, saltem per generationum successionem, & ad hunc finem potius oportuit, cælos esse incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis fordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Sed quæres, an saltem ij cæli innouandi sint. Videtur enim ex dictis sequi, non esse innouandos. Nã vbi scriptura promittit cælum nouum, cum terra noua, exponi etiam potest de hoc cælo aereo, quod immediate terram tegit. Petrus enim in dicta epistola, post verba superius tractata subiungit, *Negos vero cælos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus.* Vbi de eisdem cælis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eisdem exponit loca Isaiæ, quæ sine dubio indicat, cum dicit, *secundum promissa eius: atque eadem ratione idem sensus accommodandus erit loco Apocalyp. 21. non est ergo cur in cælis superioribus innouationem aliquam expectemus.* Nam quod Isai. 30. dicitur *Erit lux luna sicut lux solis, & c.* non est necesse vt ad statum rerum post iudicium referatur, multi enim partes illa verba exponunt de tempore legis gratiæ, vt Cyrillus, & alij ibi & Augustin. (si ipse est autor quæstionum noui, & veteris testamenti) quæst. 105. qui per lunam Ecclesiastiam, per solem autem Christum intelligunt. Iudæi vero hoc referunt ad tempora, in quibus de Syrijs, & Babylonijs victoriam reportaturi erant, & explicat per hyperbolem, & metaphoram: nam sicut supra dicebamus, solere scripturam, cum vult exaggerare magnam aliquam calamitatem, seu tristitiã, dicere, solem, & lunam obscurari: ita ad significandam magnam aliquam lætitiã dicit, solem, & lunam magis lucere, atque splendescere. Ergo ex scriptura non potest colligi aliqua cæli innouatio. Et ita Rabbi Moyses, vt Scholastici referunt, negauit hanc cælorum innouationem: quam sententiam amplectus est Phylo in libro de mundi incorruptibilitate, vbi non hanc solum, sed omnem mundi immutationem negare videtur, quamquam ille liber (vt viri docti notarunt) non videatur esse Phylonis, sed alius Ethnici Philosophi. Quo circa licet argumentum factum probet non esse de fide, cælum esse innouandum per intrinsecam aliquam dispositionem, nilominus certum est, esse immutandum aliquomodo ab ea dispositione in qua nunc est. Cessabit enim moueri, & perpetuo quiescet, quia tunc cessabit omnis necessitas illorum motuum, qui solum sunt in ministerium hominum, quamdiu generationibus, & corruptionibus subiecti sunt: & hoc saltem probat locus supra adductus ex Deut. 4. & hanc immutationem significarunt Isai. & Ioann. per metaphorã libri cõplicati, vt supra exposuimus, & eandem docuit Ioan. Apoc. 10. dicens, *quia tempus nõ erat amplius,* Apoc. 10. de qua re plura dicemus sectione sequenti.

Ad do præterea cælum esse innouandum per ma-

Apoc.

10. 10.

Cyri.

August.

Christ.

Rabbi.

Moyse.

Deut. 4.

Apoc. 10.

109

ius quoddam lucis, & claritatis incrementum, ut dicit Hier. Isai. 30. ad litteram, & proprie exponens dicta verba: nam cum ita possint intelligi sine incommodo, non est quod ad metaphoras confugiamus. Quam expositionem, & sententiam Theologi secuti sunt, & Lyranus, & Glossa ordinaria, ac interlinealis Isai. 30. Falso autem addit hæc Glossa, augendam esse lucem solis, & lunæ, quia per peccatum hominis fuerat minorata, hoc enim improbabile est, ut constat est dictis, & recte notavit D. Tho. in 4. d. 48. q. 2. art. 3. ad 3. & 4. & latius probat Sotus d. 47. q. 2. art. 3. Hoc ergo lucis augmentum non erit connaturale soli, aut cælis, sed supernaturaliter illis addetur ad maiorem gloriam, & latitiam corporum beatorum. Addit vero Richard. d. 48. ar. 2. q. 5. hanc lucem emanaturam ad cælos ex splendore corporum beatorum: sed probabilius videtur, illud lumen diuina virtute esse efficiendum in corporibus cælestibus sine dependentia à corporibus beatis, aliàs quoties beatorum corpora magis, vel minus distarent à diuersis cæli partibus, magis etiam, vel minus ea illustrarēt, quod non videtur consentaneum. Dabitur ergo illa claritas cælo & astris per modum proprietatis intrinsecæ, ac permanentis, ad eum modum, quo humanis corporibus gloriosis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim, & maior erit proportio inter locum, & locatum, & in ipsi finet cælis magis reucebit diuina virtus, & quasi vestigium quoddam gloriæ, & claritatis illius. Vnde tota hæc claritas Solis & Lunæ, & aliorum cælorum non erit tunc solum propter necessitatem, & vsum hominum, quia ad hoc sine dubio sufficeret claritas corporum beatorum, quomodo dicitur Apocalyp. 27. cinitas illa non egebit Sole, neque Luna, & simile quid habetur Isai. 9. Sed erit ad maiorem perfectionem, & gloriam beatorum.

Hieron.

Lyran. Glossa. Isai. 30.

D. Thom.

Richard.

Apoc. 27. Isai. 9.

De elementorum renovatione.

D. Thom.

Hieron. August. Anselm. Isidor. Rom. 8.

Digne.

De aere.

A corpora cælestia. Et hæc ratio æquè procedit de aere, quoad supremam partem eius, quia & illam ignis non attinget: vnde nec corrumpet, nec purgabit illam. Cum enim ad illam non ascendant terræ vapores, & communes exhalationes, non habet ea regio impuritatem aliquam, neque contaminatur, ut sic dicam, peccatis hominum in colerium terram, Atque hoc satis est, ut idem elementum aeris simpliciter manere dicatur, licet fortasse secundum inferiores partes corrumpatur, & postea instauretur, ut explicabimus. Ad hæc de aqua ex nullo scripturæ loco colligi potest esse corrumpendam: nam, ut Augustin. notauit 20. de Ciuit. cap. 16. nullibi scriptum est, totum elementum aquæ esse exsiccandum calore ignis: imo neque alicubi legitur futura aqua noua: sicut terra noua, & cælum nouum. Denique de terra non videtur posse negari, quin secundum aliquas partes eadem numero mansura sit: nam infernus, qui est in centro terræ, perpetuo manebit: ergo & terra illa, quæ est prope centrum. Item quia non est verisimile, ignem illum posse tam breui penetrare, & consumere totam substantiam terræ, quæ propter densitatem suam difficile immutari potest in interioribus partibus. Quod autem 2. Petri. 3. dicitur, *Elementa autem calore soluentur*, quod superius de terra, & aqua exposuimus, non significat substantialem corruptionem, sed vehementem commotionem, & alterationem. Nam verbum Græcum *λυω*, aut Latinum soluo nihil aliud in omni proprietate significant. Vnde inferius scribit, *Elementa autem ignis calore tabescent*, quod significat accidentalem mutationem, non substantialem. Denique additur, terra, & quæ in ea sunt *opera, exurentur*. Quibus verbis significatur exustio terræ quoad superficiem eius, & fortasse etiam quoad aliquam partem, quæ ad corruptionem omnium, quæ sunt in terra, & ipsius terræ purgatione sufficiat, nam hoc in rigore significat terræ exustio. Ita enim sæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi, siue exuri, quando cuncta omnia, quæ in ea sunt, concremantur vsque ad superficiem terræ. Cum ergo dicat Petrus fore, ut elementa tabescent, vel soluantur, aliæ vero res exurantur, signum est, non esse partem futuram eorum mutationem. Tandem ostensum est, elementa mansura perpetuo post diem iudicii, vel igitur manebunt eiusdem speciei, vel alterius: hoc posterius non est verisimile, quia neque est necessarium, neque consentaneum modo loquendi Scripturæ: si autem futura sunt eadem in specie: quid opus est ea substantialiter corrumpi, & iterum produci? Possunt enim purgari, & perfici sine corruptione.

De aqua.

Augusti.

De terra.

2. Petri.

C Superest vero explicandum, in quo consistat hæc in nouatio. Ad quod dicendum est, duo interuenire in hac instauracione: primum est ablatio omnium formarum, quæ sunt præter naturam elementorum: secundum est additio aliquarum rerum, vel qualitatum perfectiorum elementa. Quoad primum omnes Theologi d. 47. & 48. docent ad hunc finem esse antecessuram inferioris mundi purgationem, quæ fiet per ignis conflagrationem, quæ satis colligitur ex citato loco Petri, & ex omnib. Patrib. supra citatis, & ex Aug. super Psal. 101. Orig. libr. 4. & 5. contra Celsum, vbi dicit et veteres Philosophos Græcos de futura mundi conflagratione scripsisse. Dices, Quæ sunt hæc sordes, aut quæ immunditia tollendæ ab elementis per hanc conflagrationem, & purgationem? Theologi in primis hoc explicant mystica quadam ratione, quæ potius in significatione, quam in efficacia videtur consistere. Nam sicut templum quod peccatis aliquibus contaminatur, & violatur, non est aptum, nec dispositum ad res sacræ peragendas, donec cæremonijs externis purificetur, per quæ purificationem nulla res physica ab illo templo tollitur, sed exhibetur illud opus in signum reuerentiæ, & cuiusdam moralis mutationis: ita inquirunt, hunc mundum esse quodammodo hominum peccata-

De aqua.

De terra.

peccatis violatum, & ideo: vt transferatur in nobiliorem statum, gloria & beatitudini Beatorum accommodatum oportere, vt per ignem prius transeat, vt ab omni culpa contagio mundari intelligatur. Ex qua ratione fit, solum illam mundi partem esse purgandam, quæ in vsum mortalium hominum cedit. Secundo hoc explicant Physicè, nam quia in ea renouatione liberanda est creatura à seruitute corruptionis, ideo necesse est, è medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia: propter quorum cõseruationem, generationum successio durat: hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde consequenter fiet, vt omnes substantiæ, vel affectiones extraneæ, quæ elementis, præfertim aquæ, & terre, admixta sunt, consummentur, & exhalentur. Vt. v. g. aquæ maris ad eum feruescent, vt falsam affectionem, & nimiam densitatem amittant, & si quos fortasse habent admixtos vapores illos exhalent, fiet etiam tanta aquarum commotio, vt omnia piscium, vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur, & igni tradantur. Atque hunc ad modum de terræ purgatione, & de aliis rebus iudicandum est. Omnia vero excrementa terræ, & quidquid materiæ superfluum fuerit, partim ignis actione consummentur: partim impetu motus in infernum detrudentur, vt iterum sequenti Sectione dicemus. Huiusmodi ergo erit prior pars quasi priuatiua innouationis mundi.

Elementa erunt lucida post iudicium.

Chryso.

D Thom.

Quod attinet ad alteram partem innouationis mundi, quæ est positua per additionem alicuius perfectionis, dicendum est, addendam esse elementis omnibus eximiam quandam claritatem, & lucem, non æqualem, sed proportionatam. Ita docent Sancti Patres supra citati, & optime Chryso. epist. ad Theod. lapsum, parum ante medium, & Theologi. Nam terra (inquit Diuus Thomas distinctio. 48. q. 2. art. 4.) erit lucida, & peruia sicut vitrum in superficie, aqua, sicut cristallus, aer, sicut nunc est cœlum; ignis, sicut nunc sunt luminaria cœli. Quæ quidem sententia fundari potest, tum in locis illis Scripturæ in quibus promittitur, *cœlum nouum, & terra noua*: nam sub his corporibus cætera comprehenduntur, tum in Paul. ad Roman. 8. dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulchritudinem: tum in coniectura, quæ ex hoc loco sumitur. Quia sicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis constat, perficietur ex coniunctione ad spiritum beatum: ita decet vt totus hic sublunaris, seu elementaris mundus illustretur, & perficiatur ex coniunctione ad cœlestia corpora. Vnde facile reddi potest quædam causa huius claritatis elementorum, scilicet, cœlestia corpora, ac luminaria in quibus tanta fiet lucis accessio, vt ab eis manere possit tota illa claritas vsque ad terram. Et quia cœli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa semper eadem erit. Et diuina prouidentia fiet, vt quando cœli quiescant, æstra omnia ita maneant disposita respectu totius vniuersi, vt vtrumque hemispherium, & omnes vniuersi partes perfectissime illustrentur. Ad quod accommodari possunt verba Isaie 60. *Non occideris ultra solis, & luna tua ultra non minuetur.* Eadem enim sere de illo statu gloriæ scribit Ioannes in Apoc. c. 21. & 22. Neque in hac sententia est vlla difficultas, quod attinet ad tria superiora elementa, quæ natura sua diaphana sunt, de terra vero etiam est facile, esse illuminandam quoad vltimam superficiem, qua aerem, vel aquam cõtingit. An vero illa lux sit amplius terram penetratura, quoad profundum eius, incertum est. Nam D. Tho. supra solum dicit, quod in superficie erit sicut vitrum, quod possit intelligi quantum ad puritatem, & claritatem ipsius superficiem. Item quia si profunditas terræ futura est perspicua, & peruia oculis, vel id est intelligendum de toto elemento terræ, & hoc non, alioqui damnati ea luce fruuntur, vel assignandus erit terminus profunditatis, ad quem illa claritas perueniat, qui non poterit certa ratione assignari, cum non sit maior ratio vnius partis, quam alterius. Accedit, quod terra cum natura sua sit densa, non est capax luminis, & claritatis in profunditate sua: quamuis autem possit Deus illam illuminare, non videtur necessarium ponere hoc miraculum. Et hæc sententia est probabilis. Nilominus contraria sententia facile etiam defendi potest, quam D. Thom. significat, dicens futuram esse terram peruiam sicut vitrum, ad quod aliqui accommodant illud Apoc. 21. *Platae ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum.* Item quia fortasse claritas elementorum non proueniet ex sola virtute actiua astrorum, sed ex speciali virtute diuine, iuxta illud Isaie 60. *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Luna illuminabit te, sed erit tibi Dominus in luce sempiternam.* Rursum, quia excepto præciso illo loco, qui necessarius est ad pœnas, & tenebras damnatorum, omnia alia decet esse peruia oculis Beatorum, vt eorum claritate, & pulchritudine delectentur, & ad Dei laudem excitentur. Quin potius ait Paladanus distinctio. 48. quæstione 1. in fine, illuminandam esse terram in profundo, vsque ad Libum puerorum inclusiue: quia magna eorum pœna si in tenebris versarentur, quia non habebunt tantum animas vt nunc, sed etiam corpora: quod quidem satis verisimile est, si post resurrectionem pueri habitaturi sunt in illo loco.

Opinio.

D Thom.

Apoc. 21.

Isaia 60.

Sed adhuc supererant hic duæ dubitationes: altera de situ elementorum post diem iudicij: altera de mixtis, sed de ijs dicemus commodius in fine Sectionis sequentis. Fundamenta vero aliarum opinionum inter probandam nostram sententiã expedita sunt. Omnia enim scripturarum testimonia vno vel altero verbo sine vlla difficultate exponuntur. Primum enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aëreo, vt ostensum est. Secundo, si aliqua intelliguntur de superioribus cœlis, exponi possunt non de vero itinere, qui est per corruptionem, sed de variatione status & ministerij. Mutabunt enim cœli statum, quia non exercebunt functiones, & ministeria, quæ nunc efficiunt, & secundum hanc rationem quodammodo perire dicuntur, vel immutari aut renouari, quatenus illustriores fiet. Tertio interdum sunt loquutiones hyperbolice, & comparatiue, vt est illud, *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, id est, prius illa deficient, quam verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori sententia citatis possunt exponi aliquo ex his modis, præsertim duobus prioribus: nonnulli vero contrariam sententiam senserunt, D. Thom. etiam in 4. dist. 47. conatur expone- re Bedam citatum in secunda sententia, sed ipse satis se exposuit in posteriori loco à nobis adducto ex lib. de ratione temporum.

SECTIO III.

Quo ordine, & à quibus causis mundi purgatio, & innouatio perficienda sit.

Primum omnium verisimile est, post reditum Christi cum Sanctis in cœlum, statim efficiendum esse, quod Petrus dixit, *Cœli magno impetu transient*, quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito iudicio, vt sæpe dictum est. Et quamuis neque ex loco Petri, neque alio sufficienti testimonio constet, an ille motus futurus sit in solo aere, vel etiam in corporibus cœlestibus: mihi tamen verisimile apparet, ipsos etiam cœlestes orbis, qui nunc mouentur, esse in illo temporis puncto velocius agitandos, vt secum cœlos etiam aereos rapiant, & ad vniuersi conflagrationem tum motu, tum etiam influentia, & actione concurrant.

Secundo, hanc commotionem consequetur ignis conflagrationis, vt colligitur ex sequentibus verbis Petri

Apoc. 21.

D Thom. Vitrum lucis sit terra in reuoluita peccatorum.

Petri. Elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur. Est enim ignis aptissimum instrumentum ad mundi purgationem faciendam; tam propter suam puritatem, & nobilitatem inter omnia elementa, quam propter adiuuitatem, vt latus D. Thom. in 4. d. 47. q. 2. vbi tam ipse, quam reliqui Theologi multa de hoc igni inquirunt. Primum cuius naturæ sit: deinde ex qua materia, & à quibus causis generandus sit: tertio quantæ magnitudinis futurus sit: quarto an ordine à nobisposito venturus sit: hæc enim omnia aded sunt incerta, vt Augu. 20. de Ciuit. cap. 16. à nullo hominum in hac vita sciri existimet. Lactant. vero lib. 7. Institutionum, c. 21. censet, ignem inferni esse alterius naturæ ab elementari, & illi similem indicat futurum esse hunc ignem eonflagrationis. Probabilior tamen est communis sententia Theologorum, hunc ignem futurum esse eiusdem rationis cum elementari, qui eū scriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quæ solemus hac voce significare, sermonē habet, alioqui esset magna æquiuocatio, & vix posset à nobis intelligi, & exponi: quia paritate cum ait de calore, dicit aliquis, non esse futurum eiusdem rationis, & sic de alijs rebus. Deinde, quia nulla est necessitas fingendi alium ignem, cum natura, & proprietates huius ignis sint satis accommodatæ ad prædictum effectum. Et hæc de prima interrogatione.

Ad secundam quidam dicunt, ignem, qui est in sua sphaera, descensurum in terram ad eam purgandam. Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illam ignem valde præter naturam moueri, & sic locus eius maneret vacuus, aut necesse esset aerem ascendere, & omnia permutari. Tum etiam quia ille ignis propter nimiam raritatem fortasse non est tam aptus ad agendum. Alij dicunt illum ignem inflammaturum aerem sibi propinquum, atque inflammationem illam seu combustionem per totum aerem esse vsque ad terram diffundendam. Sed hoc etiam est nimis violentum, & non necessarium, neq; ijs, quæ hætenus diximus consentaneum. Alij aiunt, fore de nouo creandum. Sed non oportet nouæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia quæ facile exuri possit, vt ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut similibus. Quod vero attinet ad causam efficientem illius, D. Thom. censet, efficiendum esse à causis naturalibus, diuino tamē imperio supernaturaliter coniunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in secunda aeris regione. Quod est probabile. Mihi tamen verisimile est, illum ignem, qui antecessur⁹ est iudicium, generandum esse in secunda aeris regione (vt supra dixi) diuino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eo ascendente, vt coram iudice ille ignis tanquam è cælo missus descendat vsque ad locum, in quo omnes reprobj iudicandi sunt, in quo loco quietus manebit, quamdiu iudicium durabit. Finito autē iudicio, & aperta terra, ac detrusis in infernum damnatis, ille ignis magno impetu commouebitur: vnde fiet vt velocissime omnia inflammet, & vehementer exardescat. Ad quod etiam iuuabit vehemens motus cælorum, & Solis, ac aliorū astrorum influentiæ, & fortasse etiam concurrent angeli applicantes illi igni materiam ad combustionem facile dispositam. Hæc igitur videntur sufficientes cause generationis huius ignis.

Tertiæ dubitationi quidam respondent, tantam futuram esse illius ignis quantitatem, vt vniuersum terræ, & aquæ corpus vndique simul circumdet, & ex omni parte ascendat super altissimos montes saltem quantum aquæ diluuij ascenderunt. Quod est probabile, propter ea, quæ supra diximus exponentes locum Petri, ex Augustin. & alijs. Iuxta hanc vero sententiam oportebit dicere, & magnam partem aeris in ignem esse conuertendam, & finita purgatione mundi illum ignem magna etiam ex parte esse cor-

rumpendum, & in aerem commutandum, quæ certe non sunt magna incommoda. Videret tamen facilius dici posse, non oportere, vt simul eodemque tempore totus ille ignis mundum circumferret, atque inflammet, sed satis esse, vt magna ex parte occuget terram, & ascendat quantum necesse fuerit, vsque ad secundam aeris regionem, ac deinde veloci motu feratur, & succelsiue totam terram accendat, atque ita totum mundum circumueat, ac purificet, qui modestus, & facilis est, & consentaneus loco Petri supra tractato. Et hoc fortasse sensu dixit Ephrem libr. de pœnitentia, cap. 4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, vsque ad occasum. Nam quia (vt supra diximus) Christus à parte Orientali descendet, ignis, qui ante illum veniet, merito dici potest ab Oriente manare, qui postea, vt totum mundum inflammet, vsque ad occidentem deferetur, non tamen ibi sistet, sed per aliud hæmispherium redibit vniuersam terram circumdans. Atque ex ijs satis patet, quid dicendum sit ad quartam interrogationem: nihil enim addendum superest ijs, quæ præcedenti Disp. Sect. 1. dicta sunt.

Tertio per hunc ignem fiet totius terræ exustio, & elementorum purgatio, de qua quomodo, & in quibus corporibus futura sit, satis est à nobis explicatum. Solum de mixtis occurrit hic difficultas supra omilla. Nam hinc sequitur omnia mixta esse comburenda, quod videtur inconueniens: quia vel illa futura sunt postea in mundo innouato, vel non: si primum, ergo frustra prius corruptentur, vt postea iterum producantur: si secundum, hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim supra cum Sanctis Patribus, totum hunc mundum esse commutandum in perfectiorem statum, sed mixta multum pertinent ad perfectionem vniuersi: sunt enim perfectiora corpora, quam elementa: erit ergo vniuersum valde imperfectum, si elementa sola manent, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primo, quia Paulus ait omnem creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non solum elementa sed etiam mixta manebunt secundum aliqua indiuidua in singulis speciebus, vt illum statum participent: cum enim omnia electis ministrauerint, oportet vt suo modo remunerentur, sicut cælum, & elementa. Confirmatur secundo, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum, vt flores & arbores ad pulchritudinem terræ, pisces, & aues ad ornatum aquæ & aeris, & sic de alijs, vnde non est dubium, quin possint conferre ad oblectandum Beatorum aspectum. Adde. Anselmum in Elucidario post explicatam superiorum corporum innouationem, sic de terra scribere, Terra, quæ in gremio suo Domini corpus conuouit, tota erit vt paradysus, & quia Sanctorum sanguine est irrigata, odoriferis floribus, rosis, violis immarcescibiliter erit perpetuo decorata. Et Guillelmus Parisiensis, cuius verba refert Carthusian. in 4. d. 48. quamuis dicit animalia, & vegetabilia, ac metalla esse comburenda, & non amplius futura: subdit vero, De terra quidam ex sapientissimis Christianorum dixerunt, quod graminiibus semper virentibus, & immarcescibilibus floribus, ac perpetua amantate, inflat Paradysum terrestrem, sit decoranda. Ad quam sententiam accommodari possunt illa verba Psalm. 103. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Quæ de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac certe in primis est, omnia mixta esse igne comburenda. Nam Petrus satis diserte id affirmat, dicens, Terra, & omnia, quæ in ea sunt, opera exurentur: & ita simpliciter intelliguntur ab omnibus expositioribus, & Scholasticis doctoribus, quapropter temerarium esset id negare. An vero postea in terræ, vel aliorū elementorū innouatione aliqua mixta iterum sint producenda ad eorum ornatum, & mundi complementum: non est ita certum, neq; videtur omnino improbabilis sententia id afir-

Qualis sit futurus ignis eonflagrationis. August. Lactant.

D. Thom.

Quantum futurus est ignis eonflagrationis.

mod. T. C. Eporem.

Omnia mixta igne peritura.

Anselm.

Guil. Paris.

Psalm. 103.

id affirmans præsertim propter Anselmi autoritatem: & quia sicut multi affirmant futuros in inferno vermes, sulphurem, & alia similia corpora mixta ad corpora damnata crucianda; sic etiam non est incredibile, futura esse aliqua mixta in hoc mundo, ad eius perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamē recedendum non est à communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 5. Bonauen. Richard. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. qu. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. ca. 11. §. 3. negat futura animalia plantas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo post eius instaurationem, quia sunt omnino corruptibilia, in illo autē statu liberabitur creatura à seruitute corruptionis, & ideo solum manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent ad incorruptionem, vt sunt corpora cœlestia, & elementa, quæ licet nunc secundum partes corrumpantur: tamen secundum se tota sunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia esse perficienda dote incorruptionis modo aliquo supernaturali, voluntarium est, & sine fundamento. Vnde Greg. Nyss. lib. 1. Philosoph. cap. 3. proprium dicit esse hominis, inter omnia animalia immortalitate donari. Hoc autem, ait, propter immortalitatem anime assequitur: Item quia fere omnia mixta referuntur ad vsum hominis ratione corporis corruptibilis, qui vsus tunc cessabit, propter solum autem aspectum, eiusque oblectationem non erunt necessaria, quia multo pulchrior, & delectabilior aspectus esse poterit in terra eximia claritate, & splendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulchritudine, quæ mirū in modum visum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus possent in eo statu flores, seu rosæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, vt melius odorem efflarent, aut multa alia miracula multiplicanda sunt, vt hæc res futuræ sint omnino incorruptibiles. Probabilis ergo videtur, eas non esse futuras, neque aliquid conferre ad perfectionem illius status. Ex quo facile soluuntur rationes dubitandi in contrarium adductæ, de quibus etiam legi potest D. Tho. citato loco.

Quarto, finita mundi exustione, omnia excrementa deferentur in infernum simul cum igne, si aliquid illius super vacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Th. d. 47. qu. 2. art. 3. q. 3. vbi dicit, quod in purgatione mundi, quicquid erit turpe, & fœdum in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Basilium in id Psal. 28. Vox Domini intercedens flammam ignis, dicentis, crassiores partes illius ignis projiciendas esse in infernum, subtiliores vero, & lucidiores superius remansuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio est clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa rejici solent in infimum, & obiectiorem locum. Item, quia vniuersa hæc pœna dānatis debetur. Quocirca verisimile est, illū hiatus terræ, qui ad deuorandos reprobos fiet, duraturum quousque mundi purgatio absoluetur, postea vero quam omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendum esse, & terram in suam integritatem esse restituendam.

Quinto, finita mundi purgatione, quiescet cœlū, sole, & luna, & reliquis omnibus astris in eo situ ac dispositione manentibus, quæ ad maiorem pulchritudinem totius vniuersi conferre videbitur. Tota hæc conclusio colligitur ex dictis in superioribus. Nam quod cœli motus cessaturus sit, omnes Theologi docent in 4. d. 48. vbi D. Thom. quæst. 2. artic. 2. Sect. præced. à nobis fuit sufficienter probatum: & addi potest quod Huias ait capit. 60. Non occidit vltra sol tuus, & luna tua vltra non minuetur, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. lib. 9. in Ioan. cap. 46. si autem sol, & luna mouerentur, esset in eis occasus. Itē addi potest, quod Paul. ait ad Rom. 8. nunc

D. Thom.
Bonauen.
Richard.
Palud.
Soto.

Gregor. Nyss.

D. Thom.
Omnes mundi
di sordes in
infernum de
trudentur.
Basil.

Cœlum post
iudicium
quiescet.

D. Thom.

Isai 60.

Cyrril.

Rom. 8.

creaturam esse subiectam vanitati, id est, mutationi; vt supra explicuimus. hæc autem in corporibus, cœlestibus nulla alia potest nisi perpetua mutatio, & vicissitudo. Vnde Salomon cum Eccles. 1. dixisset, omnia esse vanitati subiecta, hoc ad cœlos applicans, inquit, *Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & fleuitur ad aquilonem, lustrans vniuersa in circulo, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicii. Per illam enim nihil aliud præstat, quam deseruire generationi rerum, & corruptioni. Quando ergo omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis, etiam cœlum concinuo suo motu illi deseruire cessabit. Neq; contra hoc obstat obiectio superius indicata, quod illa quies futura sit violenta cœlo, cum motus sit illi naturalis. Nam iuxta veriorum Philosophiæ doctrinam, cœlum ex peculiari, ac propria natura non magis postulat motum, quam quietem, sed in ordine ad naturam vniuersalem, seu generalem mundi gubernationem, illud dicitur esse illi magis naturale, quod iuxta totius vniuersi statum, magis consentaneum, magisq; accommodatum fuerit. Doctrina hæc expressa est S. Tho. q. 5. de potent. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Quod autem hæc cessatio futura sit ordine à nobis posito non est tam certum. Multi enim Theologi sæpe indicant, motum cœli cessaturum ante iudicium, statim ac omnes homines morientur, vel saltem in puncto resurrectionis, quod est probabile, quia tunc iam cessabit necessitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinatur. Nihilominus ordo positus in assertione magis nobis probatur. Primo, quia eadem esse ratio de cessatione huius motus, & de reliqua purgatione, & in nouatione mundi, quam hæc est quædam pars illius nouitatis, & instaurationis, quam omnes sancti dicunt futuram post iudicium. Secundo, quia vsque ad illud tempus fient nelementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tertio, quia non expedit vt ante mundi instaurationem cesset vicissitudo dierum, ac noctium, quæ tunc solum cessabit, quando Dominus fuerit nobis in lucem sempiternam & complebuntur dies luctus, vt dicitur, Isai. 60.

Vltimo, finito motu cœli statim fiet in nouatio, & illustratio totius mundi tam in cœlis, quam in elementis. Probatur, quia non est cur amplius illustratio hæc differatur, quia vsque ad illud instans differenda est solum, vt mundi purgatio absoluetur. Item illa actio, qua in nouandus est mundus, non requirit successione ex parte agentis, quia erit infinitæ virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cum sit quædam illuminatio, & perfectio sine resistencia contrarij: ergo tota illa illustratio in illo instanti perficietur.

Solum superest in hac quæstione explicandum, in quo situ tunc manebunt elementa. Et de igne quidem, & terra nulla est difficultas, quin futuri sint in suis locis supremo, & infimo, quia hoc est illis naturale, & nulla est ratio, vt immutentur. Solum esse potest difficultas, an tota superficies terræ aquis cooperianda sit, an vero pars aliqua futura sit discooperta, & immediate aeri contigua. Sed hæc dubitatio pendet ex alia quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an post resurrectionem infantes, qui in solo originali peccato decesserunt, habituri sint in loco aliquo subterraneo, vel in superficie terræ. Nam si primum dicatur, non est necesse, vt pars terræ maneat discooperta aquis, cum hoc neque ad vsum Beatorum, vel ad quempiam alium necessarium sit, & aliter ordo sit magis naturalis: si vero dicatur posterius ad vsum illorum hominum, videri potest hoc necessarium: huius ergo quæstionis decisio in illum locum differatur.

Responsio ad
Obiectum

SECTIO IV.

Virum Christum post mundi instaurationem perpetuo sit in caelis regnaturus.

Difficultas in Psal. 109.

Ratio dubitandi sumi potest ex verbis illis Psalm. 109. Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, ubi per sessionem a dextris Dei significatur thronus, ac regia potestas Christi Domini, haec autem solum dicitur duratura usque ad illud tempus, in quo ponentur inimici Christi sub pedibus eius, quod in die iudicii complendum est, ut Paulus declarat 1. ad Corinth. 15. Responderi potest, illa particula, Donec, affirmari Christum sessurum, eiusque imperium duraturum usque ad illud tempus, non tamen negari, post illud tempus per totam aeternitatem regnaturum. Est enim haec phrasia saepe in sacris literis usitata, ut haec particula, Donec, & similes, adiunctae propositionibus affirmatiuis, affirmatiuam aliquid de certo tempore, de quo maxime poterat dubitari, non tamen quicquam negent de reliquo tempore, sed respectu illius in definita sine: vel e contrario adiunctae propositionibus negatiuis aliquid negent de tempore, in quo poterat esse dubitatio, non vero affirmant quicquam de reliquo tempore, ut latius ex sanctis Patribus supra tradidimus disputat. 5. sect. 3. Quia ergo in praesenti dubitari poterat, an Christus esset regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei subijciuntur, ideo de hoc potissimum tempore id affirmatur a regio Propheta, non tamen negatur de posteriori tempore, seu aeternitate, sed potius ut manifestum supponitur, tunc maxime regnaturum. Quam regulam huic loco accommodat Augustin. lib. 83. quaestionum, quaest. 69. Greg. Nazianzen. oratione 36. & alij, quos citato loco retuli. Verumtamen hanc responsum videtur refellere Paulus 1. ad Corinth. 15. ubi post verba similia scilicet, Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius, de reliquo tempore subdit, Cum autem illi subiecta fuerint omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia: ac si diceret, tunc desinet regnare, & omnino erit subiectus Deo: unde subiungit, Ut sit Deus omnia in omnibus, id est, ut Deus in omnibus immediate regnet, & omnes illi subijciantur.

Augustin. Nazianz.

August.

Christi regni perpetuum.

Quaestio haec non tam propter difficultatem suam est hoc loco a nobis proposita, quam ut debitam finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibato feliciem illum statum, quem caput nostrum cum omnibus suis membris in perpetuum possidebit, & ut simul explicemus praedicta verba Pauli, in quibus adeo subobscurae, illius status rationem describit, ut aliqui occasione sumptis dicendi, Christi humanitatem post diem iudicii, in Diuinitatem esse conuertendam, & illam subiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud esse quam commutationem substantiae creatae in substantiam creatoris, ut Augustin. refert 1. de Trinitate. cap. 8. Quae sententia & naturali rationi manifeste contraria est, quia repugnat Diuinae naturae, ut aliquid in ipsam conuertatur, ut in priori tomo latius ostensum est, Et est aperte haeretica, quia Christus in aeternum non solum erit Deus, sed etiam homo, resurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilem, & felicitas humanitatis eius aeterna futura est maiori ratione, quam beatitudo Angelorum, vel hominum beatorum. Tandem repugnat ipsemet verbis Pauli, nam si filius subijciendus est Patri, oportet ut naturam habeat, per quam illi subijci possit. Dicendum est ergo, Christum post iudicium perpetuo in caelis regnaturum, non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem. Quae veritas est de fide certa, nam & in variis Scripturae locis expresse traditur, & ex fidei princi-

pijs aperte colligitur. Primum patet Luc. 1. Et regnabit in domo Iacob in aeternum, & regni eius non erit finis & est sermo de Christo homine, & Daniel. 7. Aspiciet in visione nocturna, & ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguae ipsi seruient, potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur. & regnum eius, quod non corrumpetur. Quae duo testimonia adeo perspicua sunt, ut necesse non sit, plura congerere, in re praesertim manifesta. Secundum patet, quia in Symbolo profitemur vitam aeternam, atque beatam, in qua cum Christo regnaturi sumus, multo ergo magis regnabit ipse Christus in aeternum. Quanta vero futura sit huius regni amplitudo, opulencia, maiestas, & gloria saepe in Scripturis sanctis describitur, praesertim ab Isa. cap. 65. & 66. & a Ioanne Apocalyp. 21. & 22. ubi inter alia dicit, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Vbi per tabernaculum Dei humanitatem Christi intelligo, de quo subditur, Et habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit. Et postea subditur, in illo regno perpetuo duraturam sedem Dei, & agni. Et serui (inquit) eius seruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum, ac tandem, Et regnabunt in saecula saeculorum. Sed de hac re plura in materia de beatitudine, ubi omnia, quae ad spirituale felicitatem huius regni spectant, explicantur: quae vero pertinent ad felicitatem corporum in superioribus disputacionibus sunt a nobis tradita.

Luc. 1.

Dan. 7.

Isai. 65. & 66. Apoc. 21. & 22.

Ad difficultatem ergo propositam responsum, quam ibi tradidimus, optima est, quamuis dici etiam possit, verba illa intelligi de ascensione Christi in caelum, per quam assequutus est, ut ad dexteram Patris sedeat, ut supra diximus: sessurus est autem donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius, quia usque ad illud tempus non iterum descendet de caelo. Et hoc sensu concedere possumus illam particulam, donec, includere negationem, non quidem durationis regni, sed quietis, ut ita dicam, seu permanentionis in caelo, absque reditu in hunc mundum. Iuxta quam expositionem sensus erit, Christum sedisse in caelo, non rediturum in hunc mundum, donec subijciat sibi inimicos, tunc autem iterum venturum, scilicet, in die iudicii: unde non fit, cum tunc amissurum regnum, & potestatem, sed potius vniuersalius atque manifestius tunc dominaturum. Aliam expositionem statim trademus.

Responso ad difficultatem in principio positam.

Ad locum Pauli ex 1. Corinth. 15. Tunc & ipse Filius subiectus erit. Omissio errore Arianorum, qui ex hoc loco colligebant: Filium esse minorem Patre secundum propriam eius naturam: Duae sunt expositiones Catholicorum extreme oppositae. Prima est, illa verba intelligi de Filio secundum Diuinitatem, subiectionem autem non significare obedientiam, seu seruitutem, sed solum concordiam voluntatis cum origine a Patre. Ita Oecumen. & Theophyl. & Ambros. ibi, & indicat etiam Chrysostr. homil. 39. Sed non videtur probanda haec expositio: tum quia videtur valde impropria locutio, nimisque coacta, si ad Diuinitatem accommodetur. Tum etiam quia Paulus aperte loquitur de Filio ratione humanitatis, ut ex contextu patet, & ex ijs, quae statim dicemus. Altera expositio est, ut intelligatur hic locus de Christo non in propria persona, sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia. Quia nunc nondum est tota Ecclesia Christi perfecte subiecta Patri: completo vero beatitudinis statu, perfecte subijcitur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Marth. Nazianzen. dicta orat. 36. Cyrill. lib. 10. Theauri. cap. 8. Grego. Nyssen. orat. propria, in qua illa verba Apostoli exponit, & Chrysostr. mus homil. circa eadem verba, quae habetur in 3. Nyssen. tomo

Exponitur locus difficultatis in Pauli 1. ad Cor. 15.

Oecumen. Theophyl. Ambros. Chrysostr.

Origen. Nazianz. Cyrill. Chrysostr. Nyssen. tomo

Theodor.

tomo, & Theodor. in commentariis. Hæc vero expositio non videtur commode aptari cõtextui Pauli: nam distinctè loquitur de persona Filij, cui omnia subiecta sunt non ratione corporis mystici, sed ratione sui ipsius, cui corpus mysticum subiectum est: ergo eodem modo loquitur de Christo, cum ait, eam fore Patri subijciendum. Dicendum est ergo, Paulum quidem loqui de Christo secundum propriam personam, non tamè secundum diuinitatem, sed secundum humanam naturam: nam secundum humanam naturam Christus resurrexit, & mortem destruxit, & omnia habet sibi subiecta præter eum, qui omnia sibi subiecit. In hanc expositionem magis inclinât Chysof. & eandem probat Anselm. D. Thom. Primasius, & Sedulius ibi, Ambros. libr. 5. de fide c. 6. Aug. 1. de Trinit. capit. 8 & lib. contra sermonem Arianorum cap. 37. & Epiph. hæref. 69. versus finem. Verum difficultas superest in hac expositione, quia hæc subiectio Christi hominis ad Deum non fiet de nouo post resurrectionem, nunc enim & semper ab initio incarnationis Christus est subiectus Patri, at vero Paulus aliquam nouam subiectionem significare videtur, quæ post iudicij diem in Christo Domino futura est respectu Patris. Ad hoc dupliciter respondere possumus, primo, negando Paulum sentire Christum tunc aliter subijciendum esse, quam nunc. Sicut enim supra dicebamus, cum dicitur, Christus regnaturus donec ad iudicandum veniat, non excludi, quin postea sit regnaturus, sed affirmari tantum quod magis dubium videbatur: ita è contrario, cum dicitur tunc futurus subiectus non negatur, quin antea fuerit subiectus, sed affirmatur, etiam tunc futurum, seu permansurum subiectum. Quod ideo fortasse fecit Paulus, ne infideles homines existimarent, ipsum docere, Christum vt hominem in eo statu nõ esse subijciendum Patri, eo quod de ipso docuerat aboliturum omnem principatum, & potestatem, & omnia illi esse subijcienda. Secundo dici potest, Paulum spiritualiter tribuere illi statum subiectionem Christi ad Patrem, quia nunc videtur habere Christus specialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horum ministerio vtendo ad illorum salutem perficiendam, & in illis gratiam, & varia dona infundendo: tunc vero ab hoc opere, & regimine cessabit, & in hoc solum incumbet, vt seipsum, totumque suum regnum in Patrem referat. Vt ergo Paulus iudicaret differentiam inter illum, & præsentem statum, dicit, tunc fore Christum subijciendum Patri, quia tunc huic subiectioni tantum vacabit: & cessabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim cessabunt omnia ministeria, nouæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de conuersioib. peccatorum, & similia: sed erit quasi pura quædam contemplatio diuina, eodem modo stabilis, ac perpetua, qua totus Christus, id est, caput cum omnibus membris feretur in Deum, ei que subijcietur. Et huic expositioni optime quadrat ratio subiuncta à Pau-

Chysof.
Anselm.
D Thom.
Primas.
August.
Sedul.
Ambros.

i. Respons.

ii. Responsio.

lò, Et tunc filius erit subiectus Patri, vt sit Deus omnium omnibus, id est, vt vnus Deus in omnibus dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid sanctè, & iuste amare possunt, ac desiderare. Sicut exposuit Gregor. Nyss. lib. de anima, & resur. dicens: *Cum vita, quam in presenti transigimus variè à nobis exigatur, multæ res sunt, quarum participes sumus, vt aeris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad vsum vite necessariarum, quarum nulla est Deus. Beatitudo vero que expectatur, nullius quidem harum rerum egena est, omnia autem nobis loco que omnium erit diuina natura, ad omnem vsum ac necessitatem illius vita, sese conuenienter, & apte partiens.* Hoc significare ergo visus est Paulus per illam subiectionem ad Deum, scilicet perfectam quietem in Deo, & cessationem ab omni externo ministerio non solum corporali, sed etiam spirituali, quia in eo statu non erit iam tempus (vt ita dicam) inquirendi Deum aut sibi, aut aliis, sed tantum fruendi, amandi, & subijciendi se illi, qua tunc iam erit ipse omnia in omnibus. Quæ expositio potest hæc exemplo declarari. Dicere enim solemus, Deum antequam aliquid creasset, in seipso mansisse, seipso fruentem, atq; se solo perfecte beatum; eodemque modo, si Deus omnia nunc in nihilum redigeret mundumque conseruare, ac gubernare desineret, diceretur in se mansurus, seipso contentus: quo loquendi genere non significamus, eum nunc non habere à se hæc perfectiones, sed significamus præter illas habere veluti externam actionem, & administrationem, qua ante mundi creationem caruit; & postea careret, si mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Christum post iudicium futurum subiectum Patri, non quia nunc non sit, sed quia nunc præter illam subiectionem, & conjunctionem cum Deo, & eiusque fruicionem, habet quandam externam administrationem, à qua in eo statu vacabit. Et hanc expositionem indicauit Epiphanius citato loco, atque etiam Theodoretus, neque multum discrepat quoad Nazian. dixit prædicta oratione, nunc regnare Christum, nondum plene possidentem regnum, sed acquirentem, magisque, ac magis sub imperium suum homines quotidie redigentem; quomodo regnabit donec ponantur inimici eius sub pedibus eius, non vero deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, sed pacifice possidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quam seipsum, totumque suum regnum summa concordia, summo gaudio, summaque vite tranquillitate Patri subijcere. Atque hic erit perpetuus, ac felicissimus status, quem post huius sæculi cõsummationem Christus Dominus habiturus est. Ibi ergo nostræ disputationis cursus finem habeat, vbi totius vite ac mysteriorum Christi finis est. Cui nos quoque opus hoc nostrum qualecunq; est subijciamus: vt quod illius ope, & auxilio perfectum tandem est, in eiusdem, & Augustissimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

Greg Nyss

Epiphanius
Theod.

Nazianus

FINIS.

INDEX